Către: **MINISTERUL EDUCAȚIEI**
Bucureşti, România
transmis prin email

Stimate domnule Ministru,

Subscrisa ASOCIAȚIA DUMNEZEU POPOR ȘI ȚARĂ, persoană juridică de drept privat fără scop patrimonial, cu caracter autonom, neguvernamental și apolitic, cu sediul în Județ ILFOV, Oraş Buftea, Str. Independenței nr. 1, cu sediul ales pentru corespondență în str. Alexandru D. Xenopol nr. 4, ap.2., Sector 1, Bucureşti având CIF46343627 email: aura_adrian@yahoo.com, telefon 0722575700 prin reprezentant legal Preşedinte ADRIAN GRIGORIU, vă aduc la cunoştința cele de mai jos:

Urmare a faptului că că a apărut şi se promovează în spațiul public un document intitulat "EGALITATE DE GEN – MANUAL PENTRU CADRE DIDACTICE" ediția 2022 Editura Fractali, va învederăm că:

Acest document a fost prezentat la Cluj şi urmează ca pe data marți 6 decembrie 2022 la ora 09:30 să fie obiectul unei dezbateri publice în forma unei "mese rotunde" la hotelul Casa Capsa în Bucureşti.

Solicit atenția persoanelor care au elaborat acest manual, a celor care au decis publicarea acestuia, dar în special a celor care au aprobat distribuția şi promovarea conținutului în spațiul învățământului din România cu scopul de a se lua masuri urgente pentru oprirea acestui fenomen periculos.

Căutând în document **precizarea obiectului principal** al acestuia am găsit la pagina 55 al manualului următoarele: "*Se deduce că egalitatea de gen cuprinde înlăturarea tuturor formelor de discriminare bazate pe sexul și/său genul unei persoane, precum și eliminarea barierelor în calea accesului egal al femeilor și bărbaților la viața politică, economică și socială. Cu alte cuvinte, cuprinde nediscriminare, tratament egal, oportunități/ șanse egale.*"

Autorii "manualului" indica prin citatul menționat mai sus faptul că ar exista o discriminare în societatea romanescă bazată pe sex sau gen.

Aceasat afirmaţie contrazice tot ceea ce cunoaştem despre societatea romanescă şi caracterul poporului român cunoscut de secole ca fiind înțelegător, ospitalier şi prietenos la superlativ. În consecință am căutat în "manual" sursele pe care s-a bazat oportunitatea de a elabora şi difuză public un astfel de document, respectiv studiile științifice obiective care au constatat existența acestor forme de discriminări și au identificat necesitatea de a se lua măsuri la scara întregii societăți.

La pagina 16 din "manual" sunt enumerate cinci referințe:

> Primul document este intitulat "*Educația: situația romilor în 11 State membre ale UE. Sondaj cu privire la romi*"
>
> Al doilea este intitulat "*Un liceu sigur pentru toți. Percepții și atitudini față de persoanele LGBT în mediul educațional românesc. Rezultate cantitative.*"
>
> Al treilea document este "*Index al Egalității de Gen*" elaborat de Institutul pentru Egalitate de Gen al Uniunii Europene.
>
> Al patrulea document este *Integrarea școlară a copiilor cu CES. Broșură rezumativă a cursurilor din cadrul proiectului „Profesori pregătiți, profesori motivați!"*
>
> Al cincilea document se numeşte "*Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți elaborat de UNICEF*"
>
> La sfârșitul manualului găsim de la pagina 106 la pagina 114 o listă de articole și cărți.

Alte referințe nu am mai găsit.

Analizând aceste surse, am constatat:

Primul document intitulat "*Educația: situația romilor în 11 State membre ale UE. Sondaj cu privire la romi*" (observați că cuvântul rrom scris cu un singur R) listează concepțiile și percepția respondenților privitor la discriminare iar România se găsește pe locurile cele mai de jos. Eşantionul interogat a fost de 4995 de persoane din cele peste 2 milioane de rromi ce locuiesc în România. Deci studiul este despre percepțiile subiective a 0,0025% din populația de rromi un eşantion ce nu poate fi considerat reprezentativ pentru întreaga populație de rromi, şi chiar în aceste condiții România se găseşte pe cele mai de jos

nivele de discriminare chiar aşa subiectivă. **În concluzie acest studiu nu poate fi considerat ca fiind o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.**

Al doilea este intitulat "*Un liceu sigur pentru toți. Percepții și atitudini față de persoanele LGBT în mediul educațional românesc. Rezultate cantitative*." Este elaborat de Asociația Accept care se prezintă ca fiind asociați a homosexualilor. Acest raport nu poate să fie decât subiectiv, autorii găsindu-se într-un vădit conflict de inters şi desigur, nici acest raport nu oferă nici o dovadă certă de discriminare. **În concluzie nici acest raport nu poate fi considerat ca fiind o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.**

Al treilea document este "*Index al Egalității de Gen*" elaborat de Institutul pentru Egalitate de Gen al Uniunii Europene. Aflăm la pagina 2 a respectivului index că acesta a fost elaborat sub contract de către Istituto per la Ricerca Sociale (IRS) în Italy în 2021. Se menționează că sondajul s-a făcut pe un eșantion de 42,300 de persoane ceea ce reprezintă raportat la locuitorii Uniunii Europene mai puțin de o persoană la 100,000 de locuitori, respectiv raportat la România, circa 180 de persoane în total. În studiu nu se regăseşte nici o informație privitor la discriminarea de gen din România şi orice ar fi fost scris din o sursă atât de nesemnificativă nu poate fi considerat ca reprezentativ pentru întrega populație a statului.

În continuare se arată că documentul "*Index al Egalității de Gen*" a "beneficiat" de consultanță de specialitate de la Comisia Europeană – în special Unitatea Egalitatea de Gen din cadrul Direcției Generale pentru Justiție și Consumatori și Direcția Generală pentru Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Incluziune – și de la Fundația Europeană pentru Îmbunătățire privind condițiile de viață și de muncă (Eurofound). Constatăm că în timnp ce Uniunea Europeană finanțează documentul "*Index al Egalității de Gen*", organe ale acesteia sunt consultanți ai celor care elaborează documentul. Ori constatăm că aveam de face atât cu un grav conflict de inters cât şi cu referințe circulare care descalifica orice demers pretins ştiințific.
În concluzie nici acest document nu poate fi considerat ca fiind o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.

Al patrulea document este *Integrarea școlară a copiilor cu CES. Broșură rezumativă a cursurilor din cadrul proiectului „Profesori pregătiți, profesori motivați!".* Având în vedere definiția utilizată de autorii "manualului" pentru egalitatea de gen respectiv " "*Se deduce că egalitatea de gen cuprinde înlăturarea tuturor formelor de discriminare bazate pe sexul și/său genul unei persoane, precum și eliminarea barierelor în calea accesului egal al femeilor și bărbaților la viața politică, economică și socială. Cu alte cuvinte, cuprinde nediscriminare, tratament egal, oportunități șase egale."* Nu se poate găsi nici o legătură între egalitatea de gen şi integrarea școlară a copiilor cu cerințe educaționale speciale. **În concluzie nici acest document nu poate fi considerat ca fiind o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.**

Al cincilea document se numeşte "*Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți elaborat de UNICEF*". Au răspuns 2842 de persoane dintre care 709 băieți şi 1966 fete 86% fiind adolescenți 15-19 ani. Din aceştia 42% au declarat că au fost hărțuiți sau agresați pe motive de gen. Un eşantion anonimizat de 0,01% (1 persoană din 10,000) nu poate fi considerat ca reprezentativ pentru întreaga populație a statului. **În concluzie nici acest document nu poate fi considerat ca fiind o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.**

In lista de referinte de la final nu este nici o mentionare a vreunei discriminari in România. În concluzie nici aceste documente nu pot fi considerate să reprezinte o bază obiectivă pentru a justifica elaborarea "manualului de egalitate de gen" pentru a se lua măsuri la scara întregii societăți.

Deocamdată din acest "manual" se conturează o singură informație reală de discriminare şi priveşte discriminarea bărbaților față de femei în învățământul din România, femeile constituind peste 66% din profesori, aspect pe care desigur, autorii "manualului" adresat profesorilor, pretind că nu îl văd.

În concluzie constatăm că "manualul" nu are nicio bază științifică, obiectivă, cel mult se bazează pe nişte manifestări marginale în societate de care se pot ocupa organe specializate şi în nici un caz corpul profesoral al sistemului de învățământ în întregul stat.

Subiectul "manualului" apare a fi o modalitate de a îşi însuşi fonduri puse la dispoziție de Norvegia, Lichtenstein și Irlanda sub pretextul unui bine public la scara statală care însă la o analiză obiectivă nu poate fi determinat ca oportun.

Mai mult, autorii incită la automutilare prin practicile de schimbare de sex menționate în pagina 54 respectiv terapia hormonală, operațiile de schimbare de sex etc.). Deşi la pagina 57 se prezintă următoarea definiție "***Sex***. *Totalitatea particularităților biologice și genetice, înnăscute, care diferențiază ființele umane în două mari categorii: bărbați și femei..."* se omite să se arate ca terapia hormonala, operațiile de amputare sexuală etc. schimbă doar aspectele formale fizice, astfel se omite cu fățărnicie, cu viclenie și perfidie să se arate că nu există posibilitatea de a schimba baza genetică a sexului înnăscut. Toate schimbările formale conduc la apariția unor grave boli psihice pe care iar autorii omit cu bună ştiință să le menționeze.

Vă solicităm cu fermitate să dispuneți încetarea acestor presiuni asupra poporul român prin intermediul învățământului, incitare la automutilare, întrucât nu există nici un motiv obiectiv pentru aplicarea astfel de măsuri la scara întregii societăți, întrucât nu s-a demonstrat că ar exista vreo discriminare la adresa persoanele care aderă la ideologia de gen.

Solicităm Ministerului Educației să se autosesizeze şi să dispună efectuarea unei anchete privitor la cheltuirea fondurilor oferite de Norvegia, Lichtenstein şi Irlanda cu sesizarea parchetului competent întrucât se conturează cu claritate comiterea infracțiunilor de înşelăciune, indicîm ca parte vătămată pe furnizorii de fonduri (art. 244 ncp), constituirea unui grup infracțional organizat (mai mult de 3 persoane implicate) (art 367 ncp), infracțiune continuată (art. 35 ncp) şi altele.

Cu stimă,

Asociația DUMNEZEU POPOR ŞI ȚARĂ

Adrian Grigoriu - Preşedinte

Alexandra Columban
Irina Ilisei
Dana Marțiș
Laura Grünberg
Georgiana Lincan
Andreea Voina

EGALITATEA DE GEN

PREDAREA ȘI INTEGRAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

MANUAL PENTRU CADRE DIDACTICE

frACTalia

ne exprimăm speranța ca acest manual să fie un real ajutor pentru profesori în eforturile lor de a lăsa lumea mai bună decât au găsit-o, de a ghida și susține tinerii în împlinirea potențialului lor, fără deosebire pe bază de gen, etnie, dizabilitate, orientare sexuală sau orice alt criteriu.

autoarele
august, 2022

Alexandra Columban
Laura Grünberg
Irina Ilisei
Georgiana Lincan
Dana Marțiș
Andreea Voina

EGALITATEA DE GEN

PREDAREA ȘI INTEGRAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

Manual pentru cadre didactice

Iceland
Liechtenstein
Norway
Active
citizens fund

Tehnoredactare: Teodora Ciocîrlan
Editare: Eliza Ciocîrlan
Design și grafică: Teodora Ciocîrlan și Eliza Ciocîrlan
Design copertă: Teodora Ciocîrlan și Eliza Ciocîrlan
Imagine copertă: © evellean via Canva.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Predarea şi integrarea egalităţii de gen în învăţământul preuniversitar : manual pentru cadre didactice /
Alexandra Columban, Laura Grünberg, Irina Ilisei, ... -
Bucureşti : frACTalia, 2022
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-9028-65-0

I. Columban, Alexandra
II. Grünberg, Laura
III. Ilisei, Irina

37

Tipărit la tipografia editurii frACTalia.

Editura frACTalia
www.fractalia.ro

***

Material publicat în cadrul proiectului „EGALIS: Egalitate de gen prin schimbare socială și educație”.

Proiect derulat de Centrul Parteneriat pentru Egalitate, în parteneriat cu Asociația Front, Societatea Cultural Științifică de Analize Feministe AnA (AnA), Asociația Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului (ACTEDO), Asociația PLURAL și Asociația SEXUL vs BARZA, cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.

Lucrăm împreună pentru o Europă incluzivă.

Proiect derulat de:

Cu sprijinul:

SEXUL vs BARZA

Proiectul „EGALIS: Egalitate de gen prin schimbare socială și educație”
este derulat de organizații neguvernamentale membre în

www.ongen.ro

CUPRINS

INTRO DUCERE

De ce este relevantă abordarea egalității de gen în învățământ

Educația, încă de la vârste fragede, joacă un rol esențial în cultivarea respectului pentru diversitate, a valorilor democratice și a nediscriminării. În contextul actual al tendințelor politice și sociale iliberale și conservatoare, al mișcărilor anti-gen, al atacurilor împotriva studiilor de gen, etichetate peiorativ drept „ideologie de gen", este cu atât mai important ca școala să își asume rolul de promotor al egalității de șanse și nediscriminării. Profesorii și profesoarele au puterea de a da încredere elevilor și elevelor în propriile forțe – și adeseori fac acest lucru – și de a-i încuraja să participe în mod egal și echitabil la toate sferele vieții sociale, politice, profesionale și domestice. Totodată, școala are un rol esențial în combaterea rolurilor de gen patriarhale, a violenței de gen și a discriminării, menținându-se ca principalul mediu în care se poate asigura transmiterea principiilor egalității de gen în rândul viitoarelor generații.

Aportul învățământului la procesul de schimbare socială este cu atât mai relevant cu cât România ocupă un loc marginal în clasamentele internaționale privind egalitatea între femei și bărbați. Conform celui mai recent Index al Egalității de Gen, elaborat de Institutul pentru Egalitate de Gen al UE, România se clasează pe antepenultimul loc din întreaga Uniune Europeană, urmată doar de Ungaria și Grecia. Indexul, care analizează diferențe dintre femei și bărbați la capitolul bani, cunoștințe, muncă, putere de decizie, timp (echilibrul dintre viața privată și profesională) și sănătate, stabilește pentru țara noastră un scor de 54,5 (unde 0 reprezintă inegalitate totală și 100, egalitate totală), față de media europeană de 68 de puncte. [1]

---

[1] European Institute for Gender Equality (EIGE), Gender Equality Index 2021.

Necesitatea reducerii acestor decalaje de gen este susținută nu doar de cercetări și indicatori, ci și de legislație națională și internațională. Un număr de Convenții ONU, ale Consiliului Europei și Directive europene, precum și acte normative interne impun obligația combaterii discriminării de orice tip și asigurării șanselor și tratamentului egal al tuturor membrilor societății, inclusiv la nivelul practicilor și conținuturilor educaționale. Mai mult, tinerii din România înțeleg importanța studierii acestei teme la școală. Conform unei anchete a UNICEF din 2020, majoritatea covârșitoare a tinerilor români (92%) cred că egalitatea de șanse între fete și băieți este un subiect care ar trebui discutat în mediul școlar. De asemenea, numai 38% dintre elevi consideră că școala românească promovează egalitatea de șanse și de tratament între fete și băieți. [2] Același studiu arată că tinerii ar dori ca școala să le ofere mai multe informații despre recunoașterea situațiilor de discriminare și hărțuire, despre modalități de promovare a egalității de gen și de combatere a stereotipurilor de gen, precum și să afle mai multe despre sănătate și corpul uman.

Abordarea egalității de gen ar trebui, de asemenea, să ia în considerare dimensiunile identitare multiple ale elevilor, precum etnia, cerințele educaționale specifice copilului sau dizabilitatea, orientarea sexuală sau identitatea de gen. Cu alte cuvinte, în parcursul educațional al elevilor trebuie să primeze echitatea în fața egalității, deoarece unii copii se confruntă cu bariere suplimentare de ordin social sau material. De pildă, conform unei anchete UE din 2014, 93% dintre romii cu vârste între 18 și 24 de ani nu au absolvit învățământul secundar superior, în comparație cu 50% din rândul altor etnii, sărăcia fiind principalul factor care i-au determinat să abandoneze școala.

[2] UNICEF, Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți, 2020.

Totodată, același sondaj a revelat că 15% dintre romii cu vârste între 16 și 24 de ani nu au fost niciodată la școală, cu diferențe extrem de marcate între fete și băieți – 8 puncte procentuale în defavoarea fetelor. [3] Pentru elevii LGBT (lesbiene, gay, bisexuali, transgender) școala nu este adeseori un spațiu sigur: o cercetare a Asociației ACCEPT din 2016 a indicat că 61% dintre elevii LBGT au fost victimă sau martori ai unei agresiuni, iar 71% nu se simt în siguranță la școală, mai ales din punct de vedere emoțional. Mai mult, aproape toți dintre aceștia (96%) consideră că termenii lesbiană sau homosexual sunt folosiți cu sens negativ în România, ceea ce îi face să se simtă stigmatizați și să nu dorească să își recunoască orientarea sexuală la școală. [4] Și în ceea ce privește elevii cu cerințe educaționale speciale (CES), cadrele didactice trebuie să fie atente la asigurarea unui mediu educațional favorabil, cu atât mai mult cu cât în cazul acestor elevi accentul cade mai puțin pe dezvoltarea cognitivă, cât mai ales pe dezvoltarea lor socio-relațională, pe integrarea în colectiv și menținerea echilibrului psihic. [5]

Din perspectivă de gen, unele tulburări din sfera neurodivergenței (precum ADHD-ul și autismul) se prezintă în mod diferit la fete și băieți. Cadrele didactice sunt primele care recunosc dificultățile de învățare și integrare cu care elevii neurodivergenți se confruntă și pot îndruma în obținerea unui diagnostic. De asemenea, școala este cea responsabilă să realizeze ajustările necesare pentru crearea un context de învățare și socializare adecvat.

De ce un manual pentru profesori

La momentul actual, cadrele didactice care doresc să abordeze egalitatea de gen la clasă se bazează în principal pe propriile intuiții și cunoștințe, neavând parte de sprijin formal: programele școlare, manualele și auxiliarele didactice conțin extrem de puține elemente sensibile la dimensiunea de gen și adeseori trec cu vederea teme relevante din această sferă. De asemenea, oferta de cursuri de formare pe acest subiect este extrem de limitată: majoritatea sesiunilor de instruire organizate de Casele Corpurilor Didactice (CCD-uri) și de alți furnizori acreditați de formare continuă nu ating deloc sau doar în trecere egalitatea de gen. Așadar, de multe ori încă din primii ani de școală sunt perpetuate diferite stereotipuri despre fete și băieți, care, în timp, pot influența atât performanțele școlare în diverse domenii, cât și alegerile profesionale și a studiilor universitare, în sensul descurajării fetelor de a se îndrepta către domenii considerate mai degrabă ca fiind apanajul băieților (științe, informatică, domenii tehnice) și descurajării băieților de a urma domenii umaniste.

În consecință, acest manual s-a născut din dorința de a veni în sprijinul cadrelor didactice în înțelegerea impactului pe care îl au în formarea unei societăți incluzive, precum și pentru a oferi sugestii concrete de integrare a egalității de gen la clasă. Manualul se adresează în primul rând cadrelor didactice din mediul preuniversitar, în special de la ciclul gimnazial și liceal, indiferent de specializarea acestora, oferind fundamentele teoretice și sugestii concrete de activități, metode și teme pentru a aborda egalitatea de gen la clasă. Totodată, manualul este un instrument util în formarea continuă a cadrelor didactice, adresându-se așadar și profesorilor metodiști și formatorilor. Nu în ultimul rând, manualul poate fi utilizat și de alți profesioniști din domeniul educației formale sau nonformale, inclusiv lucrătorilor de tineret.

---

[3] Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, *Educația: situația romilor în 11 state membre ale UE. Sondaj cu privire la romi – Date pe scurt*, 2014, pp. 33-42.
[4] Irina Costache, Un liceu sigur pentru toți. *Percepții și atitudini față de persoanele LGBT în mediul educațional românesc. Rezultate cantitative*, Asociația Accept, 2016, p. 8.
[5] Fundația Romanian Angel Appeal, Integrarea școlară a copiilor cu CES. *Broșură rezumativă a cursurilor din cadrul proiectului „Profesori pregătiți, profesori motivați!”*, 2021, p. 11.

Ce conţine acest manualul şi cum se utilizează

Manualul cuprinde informații relevante din numeroase domenii de cunoaştere, selectând și evidențiind fundamentele teoretice necesare abordării egalității de gen cu încredere de către profesor la clasă. Cercetări calitative, studii și anchete naționale și internaționale, indicatori cantitativi, legislaţie și analize de conţinuturi educaţionale la zi sunt trecute printr-o lentilă de gen de autoare, experte de gen din diverse domenii (universitar, nonguvernamental, al educației formale și informale).

Manualul este structurat în **cinci capitole** mari, cărora li se adaugă un **Glosar** și **Anexe**. Capitolul 1, *Stereotipii și prejudecăți în educație: îndrumar pentru profesori*, trece în revistă principalele „scurtături cognitive" care pot influenţa percepţia, tratamentul și evaluarea persoanelor din jurul nostru, prin urmare inclusiv a elevilor. Capitolul prezintă concepte precum Efectul de halou, Eroarea fundamentală de atribuire sau Profeţia autocreatoare, dar și sugestii de gestionare a propriilor stereotipuri pentru a sprijini cadrele didactice în gestionarea diversității la clasă.

Capitolul 2, *Discriminare. Noțiuni fundamentale,* este o introducere în antidiscriminare, abordată din perspectivă juridică și socio-psihologică. Acest capitol cuprinde definiţia discriminării și clasificarea acesteia (directă, indirectă, multiplă etc.), oferind exemple, inclusiv din cazuistica Curţii Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și a Consiliului Națională pentru Combaterea Discriminării (CNCD). Totodată, capitolul prezintă instituţiile cu atribuţii în combaterea acestui fenomen și sugestii de demersuri – juridice și non-juridice – în cazul în care cadrele didactice sunt ele însele supuse discriminării sau sunt martore la situaţii de discriminare în școală.

Capitolul 3, *Egalitatea de gen. Noțiuni fundamentale*, oferă informații esențiale pentru înțelegerea acestui concept. Termeni precum *egalitate de șanse* și *tratament între femei și bărbați* și *paritate de gen* sunt la rândul lor explicaţi, iar o serie de teme vizate de egalitatea de gen sunt prezentate: reprezentarea femeilor în politică și în structuri de decizie, violenţa domestică/ violenţa împotriva femeilor, accesul pe piaţa muncii și remuneraţie egală pentru muncă egală, împărțirea echitabilă a muncilor casnice etc. Totodată, acest capitol oferă trei instrumente de măsurare a egalității de gen și decalajelor de gen în România, în comparaţie cu alte state europene. Capitolul 4 este rezervat conceptului de *intersecționalitate*, pentru a sublinia modul în care multiplele dimensiuni identitare a unei persoane (etnie, orientare sexuală, dizabilitate, gen, vârstă etc.) se pot întrepătrunde și crea vulnerabilități suplimentare la discriminare.

Capitolul 5, *Egalitatea de gen în educație*, mută atenţia pe învățământ. După o trecere în revistă a legislaţiei naţionale și internaţionale care prezintă obligaţiile juridice ale României legate de nediscriminarea pe criteriul sexului și de abordarea egalității de gen în educaţie, capitolul prezintă practici educaţionale sensibile la dimensiunea de gen sau, dimpotrivă, discriminatorii (cum sunt bias-urile evaluative). O secţiune este dedicată analizei pe scurt a manualelor și auxiliarelor didactice din perspectivă de gen, dar și a sensibilizării profesorilor cu privire la obiectivele educaţionale. Ultima secţiune a acestui capitol este aplicată, analizând programele școlare la gimnaziu și liceu care se pretează la introducerea cu ușurință a elementelor de egalitate de gen, anume Consiliere și dezvoltare personală, Limba și literatura română, Limba și literatura maternă maghiară, Limba și literatura maternă rromani, Istorie, Educaţie socială, Logică, Psihologie, Economie și Filosofie. Secţiunea 4.4 cuprinde, de asemenea, numeroase sugestii concrete de teme și activităţi pentru disciplinele de mai sus, dar și pentru limbile străine în general. Nu în ultimul rând, toate cadrele didactice, indiferent de specializarea lor, pot utiliza materialele din manual la orele de consiliere și dezvoltare personală, respectiv consiliere și orientare.

Manualul include totodată și un **Glosar**, care explică pe scurt o serie de termeni esenţiali precum sex, gen, rol de gen, feminism, tipuri de violenţă, tipuri de discriminare etc. Pe lângă faptul că oferă clarificări conceptuale succinte, el poate fi un instrument util în alte activităţi educative la clasă.

Ultima parte a manualului este totodată și cea mai aplicată – conține numeroase **Anexe, fișe de lucru și sugestii de exerciții**, care includ ilustrații, scheme, tabele și materiale video, pe care profesorii le pot implementa la clasă. Anexele sunt divizate tematic, după cum urmează:

(1) chestionare de (auto)evaluare pentru cadrele didactice;
(2) exerciții despre stereotipuri și prejudecăți;
(3) idei de proiecte și exerciții despre femei în numeroase arii de activitate;
(4) femei de știință;
(5) exerciții despre discriminare și intersecționalitate;
(6) siguranța pe Internet – materiale despre cyberbullying, navigarea rețelelor de socializare etc.
(7) violență – tipuri de violență, prevenirea bullying-ului, modele explicative ale violenței ș.a.m.d.

Așadar, anexele pot fi folosite de toate cadrele didactice, indiferent de specializarea lor. De exemplu, exercițiile sugerate la Anexa 4, Femei de știință pot fi utilizate în aceeași măsură de diriginți ca de profesori de științe exacte. Mai mult, toate exercițiile pot fi adaptate la nivelul de cunoștințe al elevilor, iar multe din anexe pot fi folosite în forma în care se găsesc în acest manual, copiate și distribuite elevilor sau proiectate pe un ecran.

Pe parcursul întregului manual, informațiile teoretice au fost completate cu o serie de exerciții de aprofundare, explorare sau reflecție, cu trimiteri către resurse suplimentare, dar și cu sintetizarea informațiilor. Acestea se adresează în primul rând cadrelor didactice, însă pot fi adaptate și utilizate și la clasă. Ele marcate prin casete cu următoarele simboluri:

 exerciții de aprofundare

 informație sintetizată

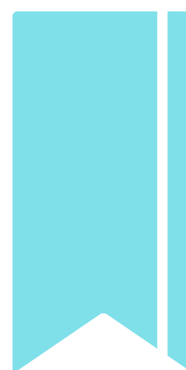
 teme de reflecție

 resurse suplimentare

Manualul, înainte de publicare, a fost testat de către specialiști practicieni din domeniul educației școlare pentru a ne asigura că răspunde nevoilor cadrelor didactice și elevilor, respectiv dacă aspectele teoretice prezentate în manual sunt relevante, clar prezentate, dar și dacă activitățile propuse pot fi implementate în activitatea la clasă. În luna mai 2022 au fost organizate două ateliere de testare a manualului, unul la Cluj-Napoca și altul la București, ateliere la care au participat peste 30 cadre didactice, consilieri și inspectori școlari din contexte educaționale și zone geografice diverse din România. Complementar, în perioada aprilie – iunie 2022, activitățile din manual au fost testate la clasă de prof. Andreea-Anca Brăescu și prof. Ligia Murășan. Testarea la clasă a avut loc la materia de limbi străine la un liceu din mediul urban din județul Suceava și la materia de Limba și literatura română la o școală generală din mediul rural din județul Sălaj. Varianta finală a acestui manual a fost elaborată în urma raportului celor două profesoare și a feedback-ului primit în cadrul atelierelor.

Pe final, ne exprimăm speranța ca acest manual să fie un real ajutor pentru profesori în eforturile lor de a lăsa lumea mai bună decât au găsit-o, de a ghida și susține tinerii în împlinirea potențialului lor, fără deosebire pe bază de gen, etnie, dizabilitate, orientare sexuală sau orice alt criteriu.

Autoarele
august 2022

REFERINȚE

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA). (2014). *Educația: situația romilor în 11 state membre ale UE. Sondaj cu privire la romi – Date pe scurt.* https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_ro.pdf

Costache, I. (2016). *Un liceu sigur pentru toți. Percepții și atitudini față de persoanele LGBT în mediul educațional românesc. Rezultate cantitative.* Asociația Accept. http://www.acceptromania.ro/wp-content/uploads/2016/03/Un-liceu-sigur-pentru-to%C8%9Bi-rezultate-cantitative1.pdf

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2021). Gender Equality Index 2021. https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/RO

Fundația Romanian Angel Appeal. (2021). *Integrarea școlară a copiilor cu CES. Broșură rezumativă a cursurilor din cadrul proiectului „Profesori pregătiți, profesori motivați!”.* https://www.raa.ro/wp-content/uploads/2021/06/Bro%C8%99ur%C4%83-Integrarea-%C8%99colar%C4%83-a-copiilor-cu-cerin%C8%9Be-educa%C8%9Bionale-speciale_compressed.pdf

UNICEF. (2020, 29 iunie). Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți. *Unicef.org.* https://www.unicef.org/romania/ro/pove%C8%99ti/sondaj-u-report-despre-egalitatea-de-%C8%99anse-%C3%AEntre-fete-%C8%99i-b%C4%83ie%C8%9Bi

STE
RE
O
TI
PII

CAPITOLUL 1

Laura Grünberg

STEREOTIPII ȘI PREJUDECĂȚI ÎN EDUCAȚIE:

ÎNDRUMAR PENTRU PROFESORI

PRE
JU
DE
CĂȚI

1.1. Gândirea pe repede înainte. Importanța cunoașterii pentru profesor

Argument

Noi, oamenii, avem impresia că suntem ființe raționale care iau întotdeauna decizii în funcție de experiențe practice, de analize și raționamente logice. Nu se întâmplă mereu așa. Bombardați cu tot mai multă informație, nevoiți să reacționăm rapid la tot ce este în jurul nostru, suntem obligați frecvent să simplificăm lucrurile. Trecem, astfel, deseori de la gândirea lentă – așezată, rațională –, la gândirea rapidă – intuitivă, bazată pe clasificări și generalizări. [6]

Nevoia de a clasifica, a pune etichete, a numi realitatea din jurul nostru este o nevoie general umană de a da sens lumii în care trăim. Face parte dintr-un mecanism fundamental al procesului de cunoaștere care e studiat de mult timp în psihologie, sociologie, științele educației. Este foarte util faptul că avem două sisteme complementare de gândire și putem comuta la nevoie mintea pe repede înainte, folosind clișee, scurtături mentale. Aceste tipare, simplificări și generalizări sunt necesare, își au rostul și beneficiile lor dar, în același timp, prezintă și o serie de limite pe care trebuie să le cunoaștem.

Un profesor trebuie să fie conștient de aceste mecanisme de gândire rapidă, de modul lor de operare și de erorile de gândire cognitivă pe care acestea le produc. El trebuie să reflecteze critic asupra posibilelor consecințe pe care aceste erori de gândire le au asupra propriului mod de raportare la elevi, spre exemplu asupra prejudecăților, așteptărilor și evaluărilor sale la clasă.

Teme de reflecție

V-a influențat vreodată „turma" modul în care vă raportați la clasă față de fete în general?

Sau față de copiii de etnie romă?

Dar față de propria persoană?

Gândirea pe repede înainte: Repere teoretice

Oamenii au tendința de a se conforma normelor sociale ale locului și timpului în care trăiesc. Au înclinația de a adopta obiceiuri durabile, de a interpreta, a căuta sau chiar a inventa genul de informație care să le susțină convingerile deja existente. Avem ca oameni ceea ce în limbaj uzual se numește **mentalitate de turmă**. Suntem conformiști și ne lăsăm ușor influențați. Presiunea unui grup, a unei comunități, sau ideologii, ne face deseori să preluăm, fără să stăm prea mult pe gânduri, anumite idei sau comportamente. Evităm deseori responsabilitatea unor alegeri personale preferând să ne luăm, ca niște oițe, după alții-lideri de opinie, „gura lumii", rețele de socializare, părinți, profesori etc. Procedăm astfel pentru că suntem **leneși cognitiv**. Este în firea omului să se lase pradă lenei intelectuale astfel încât fie să urmeze „turma", fie să își mențină cu dinții anumite opinii, atitudini, fie ele false, doar ca să nu iasă din confortul lui cognitiv, din bula de înțelegere a lumii în care trăiește. Aceste înclinații creează terenul propice pentru a lua de-a gata, prea ușor, ceea ce uneori ni se spune despre alții: despre romi sau femei în general, despre obezitate.

Conformismul, mentalitatea de turmă și inerția ne fac vulnerabili în fața unor erori cognitive care pot conduce la atitudini prejudicioase și uneori chiar la discriminări față de persoane și grupuri.

---

[6] Daniel Kahneman, *Gândire rapidă, gândire lentă*, Publica, 2012.

Exercițiu

Care din următoarele variante de răspuns considerați că vă caracterizează? Ce legătură există între răspunsul dumneavoastră și conformism?

Gândirea necritică *Ceva este adevărat pentru că...*	**Gândirea critică** *Ceva este adevărat pentru că...*
Eu cred că e adevărat	*Eu cred că e adevărat, dar poate nu e așa*
Noi credem că e adevărat	*Noi credem că e adevărat, dar poate greșim*
Vrem să credem că e adevărat	*Vrem să credem, dar poate dorința de a crede prejudiciază rezultatele*
Servește intereselor de a crede că e adevărat	*Servește intereselor, dar asta nu are nimic de a face cu adevărul*

1.2. Euristici de gândire

Studiile au scos la iveală o serie de mecanisme de gândire automată, pe repede înainte. Aceste procese mentale rapide (euristici) sunt procese eficiente, creative, care îi ajută pe oameni să rezolve probleme, să învețe concepte noi, să iasă din situații de viață complexe. Euristicile cognitive fac problemele să pară cel puțin mai puțin complexe. Cu ajutorul lor, creierul poate lua decizii mai rapide și mai eficiente, deși cu prețul preciziei. Cele mai cunoscute euristici sunt **stereotipiile**.

Iată câteva dintre acestea prezentate succint, cu rolul de a facilita profesorului internalizarea lor.

Euristica accesibilității/ disponibilității

Supraestimăm apariția unor evenimente improbabile folosind memoria recentă, forța spectacularului, a cazurilor particulare. Considerăm, de exemplu, că se moare mai mult din cauza accidentelor de avion decât a celor de mașină pentru simplul motiv că orice dezastru aviatic este supramediatizat în raport cu alte tipuri de accidente. În același mod, primind des exemple negative despre comportamentul unui grup și aproape deloc exemple pozitive, supraestimăm frecvența acelor comportamente negative ale acelui grup. De exemplu, vedem des la televizor fete tinere îmbrăcate sexy ca asistente TV, deseori blonde, care nu vorbesc, ci doar își pun în evidență formele corporale pe ecran și, neavând informație complementară promovată de media, tragem concluzia că toate tinerele de azi sunt așa și, mai ales, că blondele sunt acele femei frumoase, dar ignorante.

Euristica reprezentativității

Avem tendința de a percepe tipare în informație acolo unde, de fapt, ele nu există, informația fiind aleatorie. Auzim de câteva cazuri disparate legate de un anume comportament al cuiva și îl considerăm semnificativ pentru mulți alții din același grup sau comunitate. Considerăm, astfel, că femeile frumoase nu pot fi și deștepte, doar pentru că avem în jurul nostru câteva exemple (mai ales oferite de media) sau că toți tinerii sunt nepoliticoși doar pentru că întâlnim des în mijloacele de transport tineri de acest tip.

Euristica majorității

Faptul că mulți din jurul nostru împărtășesc o anumită opinie despre alții ne face să adoptăm și noi mai ușor, din inerție și conformism, aceeași părere (efectul falsului consens). Considerăm, de exemplu, că o carte este bună nu neapărat pentru calitatea ei, ci pentru că a fost cumpărată de milioane de persoane, fiind mediatizată drept bestseller. Avem tendința de a pune în valoare opinia unei persoane cu autoritate (părinte, profesor, șef, personalitate culturală etc.), chiar dacă acea persoană nu este competentă în domeniul respectiv (eroarea autorității). Din multe părți (ce citim, ce ne spun părinții, ce vedem în filme) primim mesaje legate de faptul că locul femeilor este la cratiță și adoptăm și noi această prejudecată din inerție, pentru că „așa se zice”. Peste tot este promovată o anume imagine a frumuseții (90-60-90) și atunci interiorizăm și noi acest model de frumusețe indus în mentalul colectiv de vocea majorității.

Teme de reflecție

Sunt expuși elevii dumneavoastră la efectele acestei euristici a majorității (dumneavoastră reprezentând vocea autorității)?

Cu ce responsabilități vine la pachet acest statut?

Ce mesaje dați la clasă, direct sau indirect, cu privire la ce e bine să facă sau să își dorească fetele și băieții?

Ce comportamente încurajați (sau, din contră, descurajați) la elevele și elevii dumneavoastră?

Profeția autocreatoare/ Efectul Pygmalion/ Legea lui W.I. Thomas (1928)

Este un lucru bine știut acela că puterea așteptărilor este foarte mare. Dacă te uiți în oglindă în fiecare dimineață și te vezi frumos, deștept și împlinit, atunci aceste atitudini pozitive pot produce consecințe benefice pentru tine. Dacă un profesor se așteaptă ca un elev din mediul rural să aibă performanțe școlare mai slabe, îl va trata la clasă ca atare, iar acesta, în timp, e posibil chiar să aibă rezultate slabe, confirmând stereotipul inițial al profesorului. Dacă părinții, apoi dascălii le spun permanent fetelor că matematica sau fizica nu sunt domenii pentru ele, nu le încurajează să meargă la olimpiade de acest tip, multe dintre fete nici nu vor încerca să aibă performanțe în aceste zone, confirmând profețiile făcute (fetele nu sunt la fel de bune ca băieții la științe). Din contră, dacă vor fi permanent încurajate să încerce și în aceste domenii și felicitate pentru orice rezultat bun, atunci tot mai multe fete vor avea încredere în ele și vor obține performanțe. În acest sens, putem spune că succesul sau eșecul fiecărui tânăr este de multe ori autoîmplinirea unor profeții. Avem, deci, tendința de a avea comportamente ce duc la rezultate ce ne confirmă convingerile inițiale.

Teme de reflecție

Aveți așteptări diferite la clasă față de fete și băieți? Identificați câteva.

Puteți da un exemplu din experiența dumneavoastră personală de la clasă în care s-a confirmat legea lui Thomas în sensul unei profeții autocreatoare pozitive?

Cum funcționează profeția autocreatoare în ce privește faptul că foarte multe fete și puțini băieți aleg cariere în domeniul asistenței medicale?

Corelații iluzorii

Vedem o relație între cauză și efect acolo unde nu este, facem conexiuni acolo unde ele nu sunt, asociem greșit, uneori, apartenența la un grup cu anumite comportamente rare. Vedem, cu alte cuvinte, iepuri în nori, lacrimi pe icoane, hoți în orice rom pe care îl întâlnim și femei ușoare în orice tânără cu fusta scurtă și sânii la vedere. Ne deranjează informația atipică despre ceva sau cineva, informație ce ne dă peste cap interpretările, ne poate demonta imaginea noastră despre ceilalți, despre noi.

DE REȚINUT

Profeția autocreatoare. Dacă oamenii consideră anumite situații ca reale, atunci acestea sunt reale în consecințele lor. Ceea ce definim la nivel subiectiv ca fiind „real” va avea până la urmă consecințe în realitate.

Încercăm să evităm acest lucru aducându-ne constant argumente pentru a ne menține confortul cognitiv. Descoperim, de exemplu, persoane cu orientare sexuală minoritară în cercurile noastre de prieteni și petrecem timp de calitate cu ele, avem conversații neașteptat de interesante cu acestea. Prejudecățile noastre despre acest grup social minoritar ne sunt, în acest context, puțin zdruncinate. Trecem atunci rapid pe gândirea rapidă, ne amintim de imaginile de la televizor cu participanți la marșuri LGBT+ îmbrăcați strident și revenim la ceea ce „știam” deja: faptul că homosexualii (toți) sunt niște exhibiționiști.

Efectul de halou (Edward Thorndike, 1920):

o supraapreciere (o evaluare pozitivă) a unei persoane pornind de la o trăsătură particulară pozitivă. Studiile arată, de exemplu, că oamenii care arată bine (după canoanele vremurilor) sunt apreciați ca fiind mai inteligenți, mai populari decât cei urâți (mai scunzi, mai grași, cu ochelari sau diverse dizabilități fizice) și au rată de succes mai mare la interviuri sau iau note mai bune la diverse evaluări.

Eroarea fundamentală de atribuire

Avem tendința nejustificată de a presupune deseori că acțiunile unei persoane depind mai degrabă de tipul sau personalitatea acelui individ decât de forțele sociale și de mediul care o influențează. În acest mod, credem că persoanele de etnie romă au rezultate slabe la învățătură pentru că „așa sunt ele, nu le place cartea”, fără să luăm în calcul contextul social și economic din care provin, greutățile materiale, lipsa de modele și de condiții minimale pentru a învăța. Sau considerăm că persoanele supraponderale sunt toate lipsite de voință și delăsătoare fără să ne gândim că uneori e vorba de dereglaje biologice, de traume psihologice, de condiții de trai precare.

Teme de reflecție

Considerați că ați experimentat acest efect de halou la clasă?

Considerați că există un efect de halou asociat genului? Sunt băieții/ bărbații supraapreciați în anumite aspecte? Dar fetele/ femeile?

Cum gestionați acest tip de situații?

Teme de reflecție

Bancurile și literatura – filtre de citit societatea?

De ce râdem majoritatea dintre noi la bancuri? Ce coduri comune de înțelegere stau la baza lor?

În ce sens creează ele cadre prin care ne formăm o părere (generală) despre anumiți oameni sau grupuri de oameni?

Selectează 3 bancuri cu blonde/ soacre/ polițiști și identifică stereotipiile care stau la baza succesului lor în rândul publicul larg.

Considerați că unele dintre lecturile obligatorii oferite de școală elevilor promovează idei preconcepute despre „alții" (fete/ femei, tineri/ bătrâni, romi etc.)? Argumentați.

Euristica ancorării

Utilizăm în general scheme de gândire, filtre pe care ne bazăm pentru a interpreta realitatea. Sunt o mulțime de asemenea filtre care, în mod subtil, ne induc păreri despre unii și alții.

1.3 Stereotipii

Cele mai cunoscute mecanisme de gândire pe repede înainte sunt stereotipiile. Folosind stereotipii – clișee mentale, producem *o viziune generalizată despre o persoană/ grup, viziune care este rigidă, simplistă, supra-generalizatoare, tipic negativă și nefavorabilă acelei persoane sau grupului respectiv.*

Gândirea stereotipă are un rol funcțional în viața noastră, fiind legată de nevoia de identitate și acceptare socială, de reducere a incertitudinilor. Este, spun specialiștii, o formă de excludere socială, un mod de a-i defini pe unii drept acceptați sociali și pe alții ca fiind în afara normelor sociale, ca fiind marginali, minoritari, mai puțin importanți și valoroși pentru societate.

Avem nevoie de stereotipii. Informația stereotipică este foarte utilă, fiind codificată mai bine, reținută mai ușor în memorie. Pe de altă parte, stereotipiile creează profeții autocreatoare, despre care tocmai am discutat.

Există un mecanism simplu prin care producem stereotipuri: mărim diferențele dintre diferite grupuri sociale și, simultan, micșorăm diferențele din interiorul fiecărui grup social pe care îl comparăm cu celelalte. Spunem, astfel, că toate femeile sunt empatice sau mame bune (indiferent de diferențele dintre ele) și că toți bărbații sunt raționali și/ sau violenți.

Exercițiu

Tipuri de stereotipii. Dați câte un exemplu pentru următoarele tipuri de stereotipii identificate în literatura de specialitate:

stereotipii legate de vârstă	
stereotipii rasiale	
stereotipii religioase	
stereotipii vocaționale	
stereotipii legate de naționalitate	
stereotipii ocupaționale	
stereotipii relaționale	
stereotipii de limbaj	
stereotipii cromatice	
stereotipii de locație	

Caz particular: Stereotipiile de gen

Stereotipurile legate de feminitate și masculinitate, de rolurile și relațiile dintre femei și bărbați în societate sunt frecvente. Desigur, acestea s-au schimbat în timp și diferă de la o cultură la alta. Școala definește și redefinește permanent aceste stereotipuri prin cadrul normativ, conținuturi, pedagogii sau prin modelele de gen oferite la nivel de instituție.

Teme de reflecție

Manualele școlare întăresc sau nu stereotipurile de gen? [7]

Amintiți-vă de un banc construit în jurul unui anumit tip de stereotip din lista de mai sus.

Ce stereotipuri de gen apar în cadrul disciplinei dumneavoastră în particular?

[7] Pentru o abordare științifică privind manualele din învățământul primar românesc, recomandăm consultarea volumului editat de Cosmina Ruginiș, Laura Grünberg, Raluca Popescu, *Alice în Țara Manualelor*, Universitatea din București, 2015.

Exercițiu

Pornind de la lista de mai sus, găsiți exemple care să ilustreze în mod specific stereotipii de gen:

cromatice	
lingvistice	
relaționale	
vocaționale	
de locație	

1.4 Sugestii pentru gestionarea propriilor stereotipii

Cea mai importantă caracteristică a stereotipiilor este **faptul că sunt dinamice**: se schimbă. De la o epocă la alta, dintr-un spaţiu geografic în altul, de la o generaţie la alta, acestea diferă, se modifică, se adaptează la cerinţele epocii respective. Schimbarea se produce lent, dar este important să conştientizăm că ea are loc. Ceea ce gândeam şi credeam, de exemplu, acum 100 de ani despre locul şi rolul femeilor în societate este foarte diferit de ceea ce credem astăzi.

Climatul normativ poate de exemplu influenţa, pe termen lung, schimbarea mai rapidă a stereotipiilor şi implicit a prejudecăţilor noastre. O legislaţie mai flexibilă în ce priveşte homosexualitatea grăbeşte de exemplu (sau măcar obligă) schimbarea de mentalitate colectivă faţă de acest grup minoritar. Existenţa legii privind egalitatea de şanse obligă cetăţeanul să respecte prevederile şi creează premisele ca egalitatea de drept să devină egalitate de facto pentru diverse grupuri de minoritari.

De asemenea, **gradul de contact** (durata, calitatea acestuia) cu un anume grup minoritar poate contribui la flexibilizarea atitudinilor faţă de acesta. Dacă ai în şcoală sau la locul de muncă mai mulţi colegi, profesori sau prieteni de etnie romă sau infectaţi cu HIV vei relaţiona mai bine cu ei, vei înţelege că sunt oameni ca şi tine, care nu trebuie trataţi discriminatoriu.

Din moment ce gândirea pe repede înainte se poate adapta din mers la realităţile lumii în care trăim, înseamnă că putem să ne actualizăm permanent, cu un minim de efort propriile stereotipii. Cum?

Iată doar câteva sugestii:

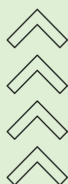
- ✔ dezvoltare permanentă a gândirii critice;
- ✔ actualizarea informaţiei despre dinamica lumii în care trăieşti;
- ✔ contact cu oameni, grupuri, păreri cât mai diverse;
- ✔ participarea la formări pe tematica egalităţii de şanse/ de gen.

Literatura, muzica, călătoriile ne ajută pe fiecare dintre noi să vedem şi să înţelegem lumea în complexitatea şi diversitatea ei, să ieşim din bulele noastre de confort cognitiv, să primim informaţie incomodă uneori pe care să o disecăm cu o minte critică, dar deschisă către nou.

Gapminder (www.gapminder.org) este o platformă online care pune la dispoziţie resurse educaţionale cu date la nivel global care reflectă evoluţia societăţilor şi portretul actual al ţărilor. Aici puteţi:

- ✔ să vă testaţi propriul nivel de cunoaştere a lumii în care trăim, de la percepţiile privind încălzirea globală la rata accesului la educaţie al fetelor, la nivel global;
- ✔ accesa Dollar Street, un instrument care arată realitatea din spatele statisticilor prin intermediul imaginilor comparative din viaţa oamenilor la nivel global, în funcţie de venit;
- ✔ consulta hărţi şi grafice care vă permit să comparaţi ţări în funcţie de diverşi factori: economie, comunicaţii, mediu, sănătate, populaţie.

REFERINȚE ȘI SUGESTII BIBLIOGRAFICE

Dragomir, O. și Miroiu, M. (eds.) (2002). *Lexicon Feminist*. Polirom.

Gigerenzer, G. și Gaissmaier, W. (2011). Heuristic decision making. *Annual review of psychology*, 62, 451-482. DOI:10.1146/annurev-psych-120709-145346

Grünberg, L. (1996). Stereotipuri de gen în educație: cazul unor manuale de ciclu primar. *Revista de cercetări sociale*, 4, 123-129.

Grünberg, L. și Miroiu, M. (1997). *Gen și Educație*. AnA.

Grünberg, L. și Ștefănescu, D. O. (2002). Manifestări explicite și implicite ale genului în programele și manualele școlare. În L. Vlăsceanu (coord.), *Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculum-ul învățământului obligatoriu* (pp. 495-496). Polirom.

Hertwig, R. și Pachur, T. (2015). Heuristics, history of. În J. D. Wright (ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (pp. 829-835). Elsevier.

Kahneman, D. (2012). *Gândire rapidă, gândire lentă*. Publica.

Miclea, M. (1994). *Psihologie cognitivă*. Gloria.

Ruginiș, C., Grünberg, L. și Popescu, R. (2015). *Alice în Țara Manualelor: O explorare a personajelor care îi inspiră pe copii în școală*. Universitatea din București.
https://www.scribd.com/doc/271536677/Alice-in- Tara-Manualelor

Szelmenczi, A. și Szelmenczi, M. (2013). *Diversitate = Normalitate. Mic ghid de demontare a stereotipurilor și prejudecăților*.
https://www.academia.edu/37819216/Ghid_pentru_demontarea_stereotipurilor

Zamfir, C. și Vlăsceanu, L. (eds.) (1998). *Dicționar de sociologie*. Babel.

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

DIS CRI MI NA RE

CAPITOLUL 2

Alexandra Columban
Dana Martiș

ANTI DIS CRI MI NA RE

DISCRIMINARE.

NOȚIUNI FUNDAMENTALE

Această secțiune oferă o vedere de ansamblu asupra fenomenului discriminării, abordat din perspectivă multidisciplinară: socială și sociologică, psihologică și juridică. După definirea pe scurt a conceptelor înrudite de stereotip, prejudecată și discriminare, se trece în revistă cadrul juridic aplicabil în România pentru sancționarea discriminării. Cea de a treia subsecțiune conține definiția discriminării în legislația internă și elementele ce necesită a fi întrunite pentru ca o faptă să fie încadrată ca discriminare. Urmează o clasificare a principalelor forme de discriminare, însoțite de exemple, și o prezentare a acțiunii afirmative, impropriu denumită discriminare pozitivă. Ultimele două subsecțiuni prezintă principalele efecte ale discriminării asupra victimelor și demersuri posibile în cazuri de discriminare.

2.1 Stereotip – prejudecată – discriminare

Înainte de a aborda fenomenul complex al discriminării, este necesară o delimitare și clarificare a acestuia și a unor concepte conexe, adeseori confundate din cauza elementelor comune. Este vorba despre stereotip, prejudecată și discriminare, concepte îndelung studiate în psihologie și sociologie, dar pe care le definim succint în cele ce urmează. Nu vom insista asupra stereotipurilor, fiindcă acestea au fost tratate în detaliu în capitolul anterior.

STEREOTIPURILE se referă la scheme cognitive folosite de indivizi pentru a procesa informații despre cei din jur. Acestea reprezintă credințe despre trăsăturile caracteristice anumitor membri ai diferitelor grupuri sociale, dar și despre rolurile sociale ale acestora și stau la baza predicțiilor privind comportamentul acestor persoane. Cu alte cuvinte, stereotipurile sunt „scurtături cognitive" și generalizări despre anumite persoane, pe baza apartenenței acestora la un grup. [8] Stereotipurile pot fi atât pozitive (exemplu: romii sunt buni muzicieni; nemții sunt punctuali), cât și negative (exemplu: femeile sunt excesiv de emoționale).

PREJUDECATA este o antipatie (afect negativ) față de o persoană sau de un grup, pe baza unor credințe și generalizări vizavi de acesta sau aceștia. Prejudecata poate fi simțită, dar și exprimată. [9] Dacă stereotipurile pot fi și pozitive, în cazul prejudecății, aceasta este întotdeauna marcată de sentimente negative. Prejudecățile vizavi de un anumit grup stau adesea la baza faptelor de discriminare.

Tipuri de prejudecăți, după grupul sau categoria socială antipatizată:

- *misoginism* (atitudine negativă față de femei)
  ex.: existența unui dublu standard în privința aspectului fizic al femeilor față de cel al bărbaților – femeile sunt mult mai aspru judecate din acest punct de vedere, uneori chiar de alte femei, iar unele internalizează ideea conform căreia valoarea principală a femeilor e dată de atractivitatea lor fizică
- *misandrie* (atitudine negativă față de bărbați)
  ex.: ridiculizarea bărbaților atunci când arată semne de slăbiciune sau credința că un „bărbat adevărat" trebuie să fie lipsit de sentimente și mereu dur
- *sexism* (atitudine negativă față de un anumit sex), termen care poate fi aplicat atât atitudinilor misogine, cât și celor misandre;
- *rasism* (atitudine negativă față de o anumită rasă) [10]
  ex.: credința în inferioritatea unei rase sau că anumite trăsături ce țin de comportament (lene, infracționalitate, de pildă) se datorează apartenenței la o rasă/ etnie

---

[8] John F. Dovidio et al. (eds.), *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*, SAGE Publications, 2010, pp. 7-8.
[9] *Ibidem*, p. 5.
[10] În activismul pentru drepturile omului, prejudecățile față de romi sunt etichetate drept *rasism* chiar dacă romii reprezintă o etnie, nu o rasă.

- *homofobie* (atitudine negativă față de homosexuali sau lesbiene)
  ex.: credința că o persoană își poate modifica orientarea romantică doar pentru că petrece timp alături de persoane gay
- *transfobie* (atitudine negativă față de persoane trans/ transgender)
  ex.: temerea că persoanele trans suferă de tulburări mintale sau că sunt trans ca rezultat al unui abuz
- *xenofobie* (atitudine negativă față de persoane care aparțin altui grup etnic decât cel propriu)
  ex.: temerea că imigranții vor eroda cultura națională
- *șovinism* (naționalism extrem, credință în superioritatea propriei nații)
  ex.: convingerea că propria cultură, religie, gastronomie este superioară altora sau respingerea relațiilor cu persoane de altă naționalitate
- *islamofobie* (atitudine negativă față de musulmani)
  ex.: credința că toți musulmanii sunt fundamentaliști
- *anticreștinism* (atitudine negativă față de creștini)
  ex.: respingerea sau limitarea practicilor sau simbolurilor creștine
- *antisemitism* (atitudine negativă față de evrei)
  ex.: credința că evreii se îmbogățesc prin practici frauduloase
- *aporofobie/ clasism* (atitudine negativă față de săraci)
  ex.: interzicerea intrării într-un restaurant sau club a unei persoane nevoiașe

DISCRIMINAREA se referă la tratarea unei persoane mai puțin favorabil decât alte persoane aflate într-o situație comparabilă, pentru că aparține sau este percepută ca aparținând unui anumit grup și atunci când un astfel de tratament nu se poate justifica într-o manieră obiectivă și rezonabilă. Adeseori, prejudecățile stau la baza actelor de discriminare.

DE REȚINUT

Stereotipul se referă la ce gândim și credem despre o persoană sau un grup, prejudecata la sentimentele negative pe care le avem față de aceștia, iar discriminarea la comportamentul diferențiat față de aceștia. Stereotipurile negative alimentează prejudecățile care, atunci când se transpun în fapte, devin discriminare. Aceasta, la rândul ei, poate consolida un stereotip negativ (vezi Figura 1).

Teme de reflecție

Ce stereotipuri pozitive aveți și față de cine? Dar negative?

Considerați că aveți prejudecăți față de un anumit grup?

Ați trecut vreodată printr-o experiență de discriminare? Ce credeți că a stat la baza discriminării?

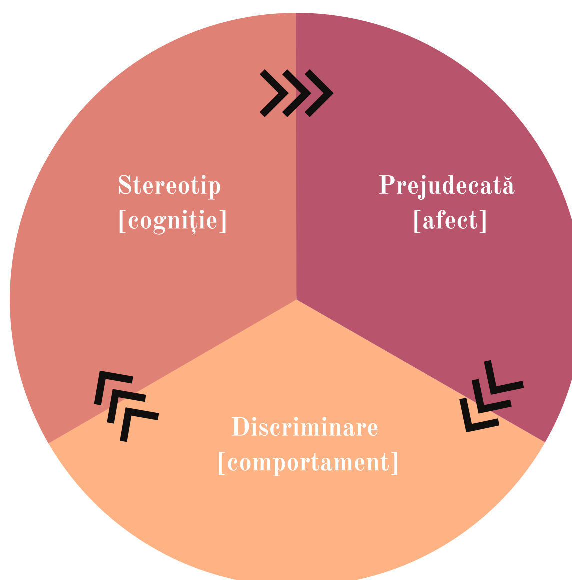

Figura 1: *Stereotip-prejudecată-discriminare.*

Testează-ți preferințele subconștiente!

Cu toții avem preferințe sau antipatii subconștiente, denumite în psihologie atitudini sociale implicite (în engleză, implicit bias). Vă puteți testa preferințele subconștiente față de un anumit grup folosind testul dezvoltat de Universitatea Harvard, dar adaptat contextului din România la adresa: https://implicit.harvard.edu/implicit/.

2.2 Cadrul legislativ antidiscriminare

Dreptul la nediscriminare și egalitate de șanse și tratament este un drept fundamental al oamenilor, garantat de legislația internă și internațională, care stă la baza tuturor celorlalte drepturi ale omului. O serie de convenții, directive europene și legi naționale protejează toate persoanele în fața discriminării de orice tip, mai jos regăsindu-se câteva din cele mai importante acte normative. Cele care privesc în mod special egalitatea de gen sunt marcate cu asterisc.

Legislație internațională

- **Declarația Universală a Drepturilor Omului**

  „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi." (Art. 1)

  „Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări." (Art. 2)

- **Convenția ONU pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (CEDAW)**, ratificată de România în 1982

  Denumită uneori „Carta internațională a drepturilor femeilor", CEDAW este principalul act juridic internațional care stabilește obligativitatea statelor care o ratifică de a institui măsuri pentru atingerea egalității de gen. Convenția definește discriminarea pe criteriul sexului, stabilește standarde minime în materie de legislație națională antidiscriminare și pentru a atinge egalitatea între sexe în domeniile politic, social, economic și cultural. De asemenea, abordează violența domestică, traficul de persoane, drepturi egale în privința căsătoriei și recunoaște formal drepturile sexuale și reproductive ale femeilor.

- **Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, ratificată de România în 1994

  „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație." (Art. 14 - Interzicerea discriminării)

- **Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul)**, ratificată de România în 2016

  Contribuie la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și promovează egalitatea dintre sexe prin prevenirea și combaterea violenței domestice și violenței împotriva femeilor.

- **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**, obligatorie din punct de vedere juridic în toate statele membre UE

  „Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală." (Art. 21)

- **Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă**

  Garantează egalitatea de tratament în materie de încadrare în muncă și ocupare a forței de muncă.

- **Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică**

  Asigură egalitatea de tratament între persoane fără deosebire de rasă sau origine etnică în toate sferele vieții publice.

- **Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă**

  Se referă la egalitate de șanse și tratament în domeniul muncii specific între femei și bărbați.

Legislație națională

- **Constituția României**

  „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială." (Art. 4, para. 2)

- **Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (OG 137/2000)**

  Principalul act normativ în domeniul combaterii discriminării din România, care transpune parte din directivele enumerate anterior. Definește pe larg tipurile de discriminare, stabilește sancțiuni și prevede atribuțiile Consiliului Național de Combatere a Discriminării (C.N.C.D.).

- **Legea 202/ 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați**

  Principalul act normativ din țară privind combaterea tuturor formelor de discriminare pe criteriul sexului, în toate sferele vieții publice. Reglementează funcționarea Agenției Naționale pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați (ANES).

  - Legea definește termeni ca:
    - *egalitate de șanse între femei și bărbați*
    - *discriminare pe criteriu de sex*
    - *discriminare directă*
    - *discriminare indirectă*
    - *hărțuire și hărțuire sexuală*
    - *plată egală pentru muncă de valoare egală*
    - *acțiuni pozitive*
    - *discriminare multiplă*

- Conform legii, domeniile în care se aplică măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex sunt:
    - munca
    - educația
    - politica
    - participarea la decizie
    - sănătatea, cultura și informarea
    - furnizarea și accesul la bunuri și servicii și alte domenii reglementate prin legi speciale

- **Legea nr 448/2006 privind protecţia şi promovarea drepturilor persoanelor cu handicap**
  Asigură egalitate de tratament pentru persoanele cu dizabilități (termen preferabil celui de „handicap", ce are conotații negative).

- **Legea nr. 1/2011 a educaţiei naţionale**
  Conține prevederi privind drepturi egale de acces la toate formele de învățământ, fără nicio formă de discriminare, precum și la angajarea în acest domeniu. Interzice violența psihologică (bullying-ul).

- **Codul Administrativ. Codul Penal. Codul Civil. Codul Muncii**
  Conțin prevederi specifice legate de egalitatea de tratament între toate persoanele, în domenii specifice ale vieții publice.

2.3 Ce este discriminarea?

Discriminarea este un fenomen complex, care se manifestă în toate aspectele vieții, cum ar fi la locul de muncă, în educație, în mediul politic sau în accesul la anumite servicii. Cauzele discriminării sunt multiple și adeseori determinate de contextul social, politic, cultural și religios, precum și de atitudini și norme perpetuate de-a lungul istoriei, de la o generație la alta. Chiar dacă avem cu toții preferințe personale, subiective atunci când decidem cu cine socializăm și unde lucrăm, uneori ne aflăm în poziții de putere care pot duce la discriminare.

Așa cum s-a indicat anterior, discriminarea se referă la tratarea unei persoane mai puțin favorabil decât alte persoane aflate într-o situație comparabilă, pentru că aparține sau este percepută ca aparținând unui anumit grup și atunci când un astfel de tratament nu se poate justifica într-o manieră obiectivă și rezonabilă.

Definiția juridică a discriminării, potrivit Ordonanței 137/ 2000 este:

> *„[P]rin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, [11] boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice".* (Art. 2 alin. (1))

---

[11] Legea, adoptată în 2000, folosește încă termenul de „handicap" și nu cel folosit la nivel internațional de „dizabilitate".

Pe baza acestei definiţii, deducem că, **pentru ca un act să fie discriminatoriu, trebuie să întrunească următoarele 4 condiţii:**

1) Trebuie să implice un **tratament diferenţiat** al persoanei în cauză (deosebire, excludere, restricţie sau preferinţă);
2) Trebuie să aibă la bază un **criteriu** (rasa persoanei în cauză, sexul, etnia, orientarea sexuală etc. – lista este deschisă).
3) Actul trebuie să aibă **scop sau efect** („restrângerea, înlăturarea recunoaşterii, folosinţei sau exercitării, în condiţii de egalitate") asupra drepturilor și libertăților fundamentale. Așadar, nu este necesar să existe scop sau intenţia de a discrimina, efectul este suficient;
4) Tratamentul se manifestă în **domenii ale vieţii publice**. [12]

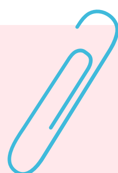
Există, însă, situaţii când tratamentul diferenţiat este justificat – cum este impunerea unor condiţii de expertiză profesională – așadar când nu are loc un act de discriminare.

„Diferenţa de tratament bazată pe o caracteristică legată de criteriile prevăzute la art. 2 alin. (1) nu constituie discriminare atunci când, în temeiul naturii activităţilor ocupaţionale sau al contextului în care acestea se desfăşoară, o asemenea caracteristică reprezintă o cerinţă profesională reală şi determinantă, cu condiţia ca obiectivul să fie legitim şi cerinţa proporţională." (Art. 5)

De exemplu, o cerință profesională justificată este ca medicul legist, psihologul sau alt specialist care lucrează cu o femeie victimă a unui viol să fie de asemenea femeie.

Totodată, legea protejează nu doar **persoane fizice**, ci și **grupuri de persoane** și **comunităţi:**

> *„Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate faţă de alte persoane, grupuri de persoane sau comunităţi atrage răspunderea contravenţională conform prezentei ordonanţe, dacă nu intră sub incidenţa legii penale."* (Art. 2 alin. (4))

Teme de reflecție

1. Care credeți că este categoria socială sau minoritatea cea mai vulnerabilă la discriminare? De ce?

2. Considerați că discriminarea se produce într-o mai mare măsură într-un anumit domeniu al vieții publice (în politică, educație, la locul de muncă, în accesul la anumite servicii etc.)? Dacă da, care credeți că sunt motivele?

3. V-ați confruntat vreodată cu sau ați fost martor la situații de discriminare?

4. Din câte știți, a avut loc vreun act de discriminare în școala dumneavoastră? Cine a fost autorul/ autoarea și cine a fost victima?

5. Dacă ați răspuns afirmativ la întrebarea anterioară, cum a fost gestionată discriminarea? Au existat sancțiuni sau măsuri de prevenție pentru ca o astfel de faptă să nu se repete?

---

[12] Conform Ordonanţei 137/2000, actele de deosebire sau preferinţă în viaţa private (relaţii cu membrii familiei, cu vecinii etc.) nu constituie discriminare.

Ordonanța oferă și o definiție a categoriei defavorizate:

> *„categorie defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor identitare față de majoritate, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare."*
> (Art. 4)

Se observă că multe din criteriile prevăzute în definiția discriminării (Art. 2 alin. (1)) se referă la categorii defavorizate (cunoscute și drept grupuri vulnerabile): în România, romii, minoritățile sexuale, persoanele cu dizabilități, persoanele care trăiesc cu HIV/ SIDA ș.a. se confruntă cu respingere și marginalizare din partea majorității și sunt adeseori în raport de inegalitate cu aceasta.

Nu în ultimul rând, este important de reținut că discriminarea se sancționează **contravenţional** – cu amendă sau avertisment – atunci când actele în cauză nu intră sub incidența legii penale.

2.4 Tipuri de discriminare

Discriminarea poate fi clasificată în mai multe moduri, după tipul de tratament sau după criteriul sau criteriile pe care se fondează. Așadar, putem vorbi despre:

A. DISCRIMINARE DIRECTĂ. Acesta este tipul cel mai comun de discriminare și are loc în condițiile specificate la Art. 2 alin. (1) a Ordonanței 137/2000.

Pentru a încadra o faptă ca discriminare directă, trebuie stabilită o legătură cauzală între tratamentul mai puțin favorabil și acest criteriu, lucru posibil răspunzând la următoarea întrebare: *„ar fi fost persoana în cauză tratată mai puțin favorabil dacă ar fi fost de sex diferit, de rasă diferită, de vârstă diferită sau în orice situație opusă conform fiecăruia dintre celelalte criterii protejate?"*. Dacă răspunsul este da, atunci discriminarea e în mod clar cauzată de criteriul respectiv. [13]

Exemple:

(1) O firmă refuză să angajeze un bărbat care corespunde cerințelor profesionale, deoarece acesta este homosexual. O persoană heterosexuală cu aceleași calificări este însă angajată.

(2) O elevă este exmatriculată după ce se află că este infectată cu HIV.

(3) Un bărbat – care nu este de etnie romă – este exclus dintr-un restaurant pentru că proprietarul a decis „fără romi", iar bărbatul a fost perceput ca aparținând acestei etnii. Situația este discriminare directă pe criteriul etniei, întrucât tratamentul nefavorabil este cauzat de percepție, chiar dacă eronată. [14]

---

[13] Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, Consiliul Europei, *Manual de drept european privind nediscriminarea*, 2010, p. 28.
[14] Centrul de Resurse Juridice, *Manual Anti-Discriminare*, parte a proiectului Capacity Building of Civil Society dealing with Anti-Discrimination, Human European Consultancy, 2005, p. 10.

B. DISCRIMINAREA INDIRECTĂ se referă la practici aparent neutre care au însă efect discriminatoriu, mutând așadar accentul de pe intenție, scop și tratament diferențiat.

> *„Sunt discriminatorii, potrivit prezentei ordonanțe, prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare."* (Art. 2, alin. 3)

Cu alte cuvinte, se consideră discriminare indirectă atunci când se aplică același tratament persoanelor aflate în situații diferite. În acest caz, nu tratamentul diferă, ci **efectele** acestuia, care vor fi resimțite diferit de persoanele având caracteristici diferite.

Așadar, este discriminare indirectă dacă:

- se aplică o regulă, un criteriu sau o practică neutră
- care afectează un grup definit de un „criteriu protejat" într-un mod nefavorabil
- în comparație cu alte grupuri aflate într-o situație similară

Exemple:

(1) Contractul de angajare la o companie conține clauze cu privire la deplasări în interes de serviciu anunțate cu cel mult 48 de ore înainte. Această clauză poate fi discriminare indirectă împotriva femeilor, dintre care multe sunt mame și cărora normele sociale le atribuie mai multe responsabilități casnice și de creșterea a copiilor. O mamă angajată va fi dezavantajată în acest caz, fiindcă va avea dificultăți mai mari în a aranja îngrijitor pentru copii într-un timp atât de scurt.

(2) În Cehia, s-au folosit teste de evaluare a inteligenței pentru a stabili dacă anumiți elevi trebuie scoși din învățământul obișnuiți și transferați în școli speciale, pentru elevi cu dificultăți intelectuale și de învățare. Chiar dacă testul a fost aplicat în același mod, acesta fusese conceput luând ca bază populația cehă obișnuită, astfel că elevii romi au avut rezultate considerabil mai slabe. Între 80% și 90% din copiii romi au fost educați în afara sistemului de învățământ obișnuit. CEDO a constatat că acesta reprezintă un caz de discriminare indirectă. (Cauza D.H. și alții/Republica Cehă) [15]

C. DISCRIMINAREA PE MAI MULTE CRITERII o circumstanță agravantă, conform Ordonanței 137/ 2000:

> *„Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale."* (Art. 2, alin. 6)

Deși legislația internă nu face această distincție, în literatura de specialitate discriminarea pe mai multe criterii se poate manifesta fie ca **discriminarea multiplă** – atunci când criteriile operează separat, fie ca **discriminare intersecțională** – când criteriile nu pot fi separate și se manifestă simultan.

---

[15] *Ibidem*, p. 33.

Exemple:

Discriminare multiplă. O femeie lesbiană este hărțuită la locul de muncă de anumiți colegi, deoarece este femeie, iar de alții din cauza orientării ei sexuale.

Discriminare intersecțională. O femeie romă nu se poate angaja, deoarece toți angajatorii pe care i-a contactat o discriminează din cauza sexului și etniei sale. Se poate argumenta că, în România, există prejudecăți legate de femeile rome care merg dincolo de prejudecățile vizavi de bărbații romi sau de femei în general.

În afara celor de mai sus, Ordonanța 137/2000 recunoaște și următoarele tipuri de discriminare:

D. DISPOZIȚIA DE A DISCRIMINA (ordinul de a discrimina) pe baza criteriilor menționate este la rândul ei sancționată de OG 137/2000 (Art. 2 alin. (2)).

Exemplu:

Un director de școală solicită unui cadru didactic să mute elevii de etnie romă în ultimele bănci din clasă în timpul orelor. (Pe lângă dispoziția de a discrimina, se identifică și elementul de segregare școlară a elevilor romi, de asemenea interzis prin legislație – vezi Ordin-cadru nr. 6.134/21.12.2016 privind interzicerea segregării școlare în unitățile de învățământ preuniversitar).

E. HĂRȚUIREA [16] se referă la acele comportamente, comentarii sau gesturi care creează un mediu ostil sau degradant. Conform Ordonanței 137/ 2000:

> *„Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv”* (Art. 2, alin. 5)

Din august 2020, au fost introduse prevederi privind hărțuirea morală la locul de muncă, definită după cum urmează:

> *„Constituie hărțuire morală la locul de muncă și se sancționează disciplinar, contravențional sau penal, după caz, orice comportament exercitat cu privire la un angajat de către un alt angajat care este superiorul său ierarhic, de către un subaltern și/sau de către un angajat comparabil din punct de vedere ierarhic, în legătură cu raporturile de muncă, care să aibă drept scop sau efect o deteriorare a*

---

[16] În acest context, hărțuirea se sancționează contravențional (cu amendă sau avertisment), însă acest comportament poate intra și sub incidența legii penale: conform Art. 8 al Codului Penal, „*(1) Fapta celui care, în mod repetat, urmărește, fără drept sau fără un interes legitim, o persoană ori îi supraveghează locuința, locul de muncă sau alte locuri frecventate de către aceasta, cauzându-i astfel o stare de temere, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 6 luni sau cu amendă*”, iar „*(2) Efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care, prin frecvență sau conținut, îi cauzează o temere unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.*”

condițiilor de muncă prin lezarea drepturilor sau demnității angajatului, prin afectarea sănătății sale fizice sau mentale ori prin compromiterea viitorului profesional al acestuia, comportament manifestat în oricare dintre următoarele forme: a) conduită ostilă sau nedorită; b) comentarii verbale; c) acțiuni sau gesturi.” (Art. 2, alin. 5¹)

Suplimentar, Legea 202/ 2002 privind egalitatea de șanse și tratament între femei și bărbați definește **hărțuirea sexuală** ca fiind

„situația în care se manifestă un comportament nedorit cu conotație sexuală, exprimat fizic, verbal sau nonverbal, având ca obiect sau ca efect lezarea demnității unei persoane și, în special, crearea unui mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor” (Art. 4, lit. d)

și **hărțuirea psihologică** drept

„orice comportament necorespunzător care are loc într-o perioadă, este repetitiv sau sistematic și implică un comportament fizic, limbaj oral sau scris, gesturi sau alte acte intenționate și care ar putea afecta personalitatea, demnitatea sau integritatea fizică ori psihologică a unei persoane.” (Art. 4, lit. d^1)

F. VICTIMIZAREA, în accepțiunea juridică, se referă la acte de răzbunare împotriva unei persoane care a luat măsuri în justiție sau a depus o plângere.

„Constituie victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.” (Art. 2, alin. 7)

Exemplu:

Unei persoane cu dizabilități care s-a plâns de discriminare la o companie unde lucrase anterior i se refuză oferirea unei recomandări de către fostul angajator. (Fostul angajator este făptuitorul victimizării). Aceeași persoană nu este angajată la o nouă firmă, deoarece noul angajator are cunoștință de plângerile depuse și nu dorește să întâmpine probleme asemănătoare. (Noul angajator este autorul victimizării). [17]

Infografic discriminare

Accesați definiția discriminării și tipuri de discriminare reprezentate vizual aici: https://actedo.org/infografic-ce-este-discriminarea/

G. DREPTUL LA DEMNITATEA PERSONALĂ este stipulat într-un articol distinct al Ordonanței OG 137/2000 și se suprapune într-o oarecare măsura cu definiția hărțuirii.

---

[17] Łukasz Bojarski et al., *Manual de formare cu privire la discriminare*, 2012, p. 28.

„Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.” (Art. 15)

DE REȚINUT

Dreptul privind nediscriminarea interzice situațiile în care persoanele sau grupurile de persoane aflate într-o situație similară sunt tratate diferit (discriminare directă), precum și situațiile în care persoanele sau grupurile de persoane aflate în situații diferite sunt tratate în mod identic (discriminare indirectă). [18] De asemenea, se consideră a fi discriminare și hărțuirea, dispoziția de a discrimina, victimizarea și încălcarea demnității personale.

Teme de reflecție

Dați exemple pentru cât mai multe din situațiile de discriminarede mai jos, prin care ați trecut fie dumneavoastră, fie o cunoștință, rudă sau prieten:

- discriminare directă;
- discriminare indirectă;
- discriminare multiplă;
- hărțuire;
- dispoziția de a discrimina;
- victimizare;
- încălcarea demnității personale.

A existat vreo soluționare în vreuna din situațiile de mai sus?

Ce credeți că s-ar putea face pentru diminuarea discriminării la nivel de societate?

2.5 Acțiunea afirmativă

Așa-zisa „discriminare pozitivă” este pe cât de controversată, pe atât de prost înțeleasă. Mai corect denumită acțiune afirmativă sau măsuri speciale/ pozitive, aceasta se referă la un set de politici care au ca scop reducerea disparităților dintre majoritate și minorități sau reprezentanți ai acestora care istoric au fost dezavantajați (discriminați, marginalizați etc.) și/ sau care se află într-o poziția de inferioritate. Acțiunile afirmative își propun, așadar, să redistribuie oportunitățile într-un mod echitabil:

„Măsurile speciale au atât funcție preventivă (a preveni discriminarea persoanelor

---

[17] Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, Consiliul Europei, *Manual de drept european privind nediscriminarea*, 2010, p. 24.

care aparţin grupurilor vizate), cât și una de corecție a dezavantajelor. Nu este necesară dovedirea unei discriminări istorice, este îndeajuns existența unor disparități prezente și este necesară conștientizarea imperativului de a preveni perpetuarea situației." [19]

Câteva din argumentele în favoarea măsurilor speciale sunt:

a) grupurilor discriminate istoric sau aflate într-un dezavantaj istoric li se cuvine formă de compensaţii pentru nedreptăţile suferite;
b) asigurarea diversităţii în viaţa publică are valoare în sine şi aduce beneficii datorate pluralităţii de experienţe şi perspective;
c) simpla existentă a unei legislaţii antidiscriminare este insuficientă, grupurile dezavantajate au nevoie de măsuri speciale pentru a atinge egalitatea de şanse şi tratament. [20]

Exemple de acţiuni afirmative din România şi alte ţări sunt:

- **locuri speciale alocate romilor** în învăţământul universitar
- **cote electorale de gen** [21]– partidele politice trebuie să asigure o proporţie relativ echilibrată între femei şi bărbaţi printre candidaţii la alegeri parlamentare ca lista să fie validată. De obicei, cota de gen este de 30%, aplicabilă atât femeilor, cât şi bărbaţilor. Ţările scandinave au fost primele care au introdus aceste măsuri în anii 1980
- rezervarea la angajare a unui număr de **locuri dedicate minorităţilor** (rasiale, etnic, sexuale etc.).
- Important de notat este că acţiunile afirmative NU constituie discriminare, conform Ordonanţei 137/2000:

  „Măsurile luate de autorităţile publice sau de persoanele juridice de drept privat în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunităţi, vizând asigurarea dezvoltării lor fireşti şi realizarea efectivă a egalităţii de şanse a acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunităţi, precum şi măsurile pozitive ce vizează protecţia grupurilor defavorizate nu constituie discriminare în sensul prezentei ordonanţe." (Art. 9, alin. 2)

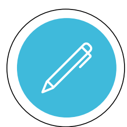
DE REŢINUT

Acţiunile afirmative nu trebuie confundate cu:
- măsurile luate pentru adaptarea programului unei femei însărcinate sau care a născut (concediul maternal, program flexibil etc.);
- accesibilizarea spaţiului public pentru persoane cu dizabilităţi locomotorii;
- asigurarea educaţiei în limba minorităţilor naţionale ca limbă maternă sau posibilitatea de a obţine servicii publice folosind limba maternă.

Cele de mai sus constituie drepturi, iar negarantarea acestora constituie discriminare.

---

[19] Uniunea Naţională a Barourilor din România, Centrul de Resurse Juridice, *Manual interdisciplinar privind asistenţa grupurilor vulnerabile*, Capitolul V, Fenomenul discriminării şi accesul la justiţie, 2020.
[20] J. Edward Kellough, *Understanding Affirmative Action. Politics, Discrimination, and the Search for Justice*, Georgetown University Press, 2006, pp. 76-83.
[21] „Cotele de gen sunt un instrument de măsură afirmativă ce are ca scop accelerarea atingerii unei participări şi reprezentări egale din punct de vedere al genului prin stabilirea unei proporţii/ a unui procentaj sau număr de locuri alocate femeilor şi/ sau bărbaţilor, în general conform unor criterii prestabilite" (Institutul European pentru Egalitate de Gen, EIGE - https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1203?lang=en).

Exercițiu recapitulativ: A fost sau nu a fost... discriminare?

Analizați următoarele situații, stabiliți dacă a fost vorba de discriminare și, dacă da, identificați tipul de discriminare.

a. Unui angajat i-a fost refuzată mărirea de salariu din cauza orientării sexuale.	
b. Unui angajat i-a fost refuzată mărirea de salariu din cauza vârstei.	
c. Președintele unei companii îi ordonă subalternului să concedieze un angajat, din cauză că acesta are o dizabilitate fizică.	
d. O elevă este exmatriculată după ce se află că este infectată cu virusul HIV.	
e. În cadrul unei interviu de angajare, o candidată este chestionată privind statutul marital și planurile legate de familie.	
f .Un student cu media 8,49 nu intră pe locurile bugetate la Facultatea de Geografie, în timp ce o studentă de etnie romă are un loc asigurat la buget deși are media 7,80.	
g. Într-un anunț de angajare pentru postul de asistent de vânzări sunt prezente cerințe minime de înălțime și nivel de studii.	
h. Un medic îi adresează constant unei asistente medicale comentarii jignitoare și o contactează insistent în afara orelor de serviciu, fără legătură cu serviciul.	
i. Un examen de intrare în ciclul primar îi favorizează pe copiii care au mers la grădiniță, pentru că testează abilități învățate acolo.	
j. Un angajat este concediat după ce depune o plângere împotriva șefului său, pe care l-a acuzat de abuza în serviciu.	
k. Unui copil cu dizabilități îi este refuzată înscrierea într-o școală de masă, deși nivelul său intelectual i-ar permite să facă față cerințelor școlare.	
l. Un anunț de angajare menționează ca cerință obligatorie deținerea unui permis de conducere, deși postul nu este de șofer.	
m. Brazilia oferă femeilor 6 luni de concediu plătit de creștere a copilului, în timp ce bărbaților doar 20 de zile.	
n. Un elev rom cu dizabilitate fizică are o altercație cu un coleg nerom, fără dizabilități. Doar elevului rom îi este scăzută nota la purtare, deși vina aparține ambilor copii.	
o. Norvegia a introdus în 2005 cote de gen de minimum 40% în boardul executiv al companiilor.	

Cheia rezolvării

Discriminare directă: **a, b, d, e, k**; Discriminare indirectă: **i**; Hărțuire: **h**; Dispoziția de a discrimina: **c**; Acțiune afirmativă (nu este discriminare): **f, o**; Victimizare: **j**; Discriminare multiplă: **n**; Nu este sigur: **g, l** (dacă criteriile sunt justificate pentru post, atunci nu este discriminare), **m** (poate fi considerată discriminare, deși legea nu o recunoaște ca atare).

2.6 Efectele discriminării

Efectele discriminării au fost îndelung studiate de psihologi, în special în SUA și Europa Occidentală, iar impactul negativ asupra persoanelor care sunt discriminate, în special cele discriminate structural și în mod repetat, nu poate fi negat. Redăm mai jos o serie de efecte negative ale discriminării. [22]

Efecte psihologice:
- stimă de sine scăzută
- anxietate
- depresie
- performanță scăzută
- ideație suicidală
- relații disfuncționale

Efecte fizice/ de sănătate:
- boli cronice
- tulburări ale sistemului nervos central
- mortalitate prematură
- tensiune arterială ridicată

Efecte economice:
- productivitate scăzută
- sărăcire/ sărăcie

Câteva exemple de efecte pe care discriminarea le produce asupra indivizilor, dar și grupurilor:

- la admiterea în învățământul primar, nu se ține cont că un copil rom vorbitor de limba rromani nu este la fel de fluent în română precum un copil de etnie română, astfel că acest copil este plasat într-o clasă considerată mai slabă sau chiar într-o școală specială
- atunci când un tânăr își dezvăluie orientarea romantică minoritară (el fiind gay), este concediat de la locul de muncă
- un elev cu cerințe educaționale speciale este hărțuit și supus la bullying de către colegii lui, astfel că aceste dezvoltă anxietate și depresie și nu mai dorește să meargă la școală
- o elevă de etnie romă este mereu pusă în ultima bancă și nu este lăsată să răspundă în timpul orelor, pe motiv că nu ar fi la fel de bună ca restul colegilor ei. În timp, eleva ajunge să creadă că este mai slabă la învățătură și renunță la studii
- multe fete sunt încurajate să se îngrijească de aspectul fizic în detrimentul educației și sunt descurajate din a fi ambițioase din punct de vedere profesional. Astfel, multe femei ajung să fie dependente financiar de partenerii lor.

DE REȚINUT

Discriminarea produce efecte negative pe termen scurt, mediu și lung, iar cu cât discriminarea este mai intensă sau de lungă durată, cu atât consecințele sunt mai grave.

Discriminarea afectează atât indivizii, cât și grupuri de persoane. Aceasta cauzează probleme de sănătate fizică și mentală, dar și de ordin financiar. Adesea, aceste efecte se perpetuează de la o generație la alta.

[22] Informații rezumate și extrase din Todd D. Nelson (ed.), *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination*, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2009, pp. 1-12.

2.7 Instituții cu atribuții în caz de discriminare

Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între femei și bărbați (ANES)
- www.anes.ro

AGENȚIA NAȚIONALĂ
PENTRU EGALITATEA DE ȘANSE
ÎNTRE FEMEI ȘI BĂRBAȚI

ANES este instituție publică, aflată în subordinea Ministerului Muncii și Protecției Sociale, care promovează principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex, în toate politicile și programele naționale. [23]

Atribuțiile ANES sunt:

- Asigură respectarea și exercită controlul asupra aplicării prevederilor Legii nr. 202/2002 privind egalitate de șanse și de tratament între femei și bărbați;
- Creează și aplică strategii și politici publice în domeniul egalității de șanse;
- Propune și dezvoltă programe în domeniu;
- Propune proiecte de acte normative în domeniu;
- Primește plângeri și sesizări privind încălcarea prevederilor normative referitoare la egalitatea de șanse și tratament între femei și bărbați, însă nu are atribuții de soluționare a acestora, ci le transmite, după caz, instituțiilor cu competențe în domeniu (Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Inspecția Muncii, instanțe civile)

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)
– www.cncd.ro

CONSILIUL NAȚIONAL
pentru COMBATEREA
DISCRIMINĂRII

Este principala instituție publică din România responsabilă de sancționarea și prevenirea discriminării.

Are ca principale atribuții:

- Previne faptele de discriminare prin activități de conștientizare a principiului egalității, nediscriminării, respectării demnității umane;
- Mediază prin soluționarea pe cale amiabilă, în prezența părților, a conflictelor ce pot fi generate de faptele sau actele de discriminare;
- Sancționează actele de discriminare ca urmare a analizei, investigației și soluționării plângerilor;
- Promovează și susține egalitatea de tratament pentru lucrătorii din Uniunea Europeană care își exercită drepturile în România.

Cazuistica CNCD pe anul 2020

În 2020, la CNCD au fost:
- depuse 30 petiții legate de discriminarea de gen, dintr-un total de 1039 petiții;
- soluționate petițiile prin 10 avertismente, 5 amenzi (în cuantum de 26000 lei) și 7 recomandări.

---

[23] Informații preluate de pe site-ul ANES: www.anes.gov.ro

Accesul la educaţie. Segregare pe criteriul etniei (Hotărârea 504/2020)

Petenta reclamă că toţi cei nouă elevi de etnie romă din clasa a V-a au fost repartizaţi într-o singură clasă din şcoala din localitate, deşi politicile anti-segregare recomandă mixarea elevilor în clase diferite, cu scopul de a preveni segregarea pe criterii etnice şi pentru asigurarea accesului egal al copiilor la o educaţie de calitate. În speţă, Colegiul director a constatat că faptele constituie discriminare conform art. 2 alin. 1, art. 2 alin. 4, art. 11 alin. 1 si art. 15 din O.G. nr. 137/2000 şi a aplicat sancţiunea amenzii contravenţionale în cuantum de 2.000 lei directorului şcolii, respectiv o amendă de 4.000 de lei Inspectoratului Şcolar Judeţean în cauză. Totodată, Colegiul director a dispus să se efectueze diligenţele necesare pentru ca unitatea şcolară să aibă şi să implementeze un plan de desegregare eficient.

Discriminare directă pe criteriile vârstă şi gen (Hotărârea CNCD 174/2020)

Egalitatea în activitatea economică şi în materie de angajare şi profesie. Petenta, angajată de 19 ani în cadrul instituţiei reclamate, şi-a exprimat dorinţa de continuare a activităţii pentru încă un an după atingerea limitei legale de vârstă pentru pensionare. Răspunsul conducerii unităţii a fost unul negativ, fără a se motiva în vreun fel decizia luată. Partea reclamată a arătat că neaprobarea cererii de continuare a activităţii a fost decizia conducătorului instituţiei, rezoluţia de neaprobare fiind luată pe baza situaţiei de fapt şi a normelor de drept speciale aplicabile. Colegiul director reţine existenţa unui tratament diferenţiat în ceea ce priveşte discriminarea referitoare la perioada menţinerii în câmpul muncii a femeilor, discriminare care îşi are originea în vârsta legală de pensionare diferită între femei şi bărbaţi. Colegiul director a constatat că se întrunesc cumulativ elementele constitutive ale unei fapte de discriminare conform art. 2 alin. 1 şi art. 7 lit. a) din O.G. 137/2000 şi a aplicat părţii reclamate sancţiunea amenzii contravenţionale în cuantum de 1.000 lei.

Discriminare directă pe criteriile stare graviditate şi gen (Hotărârea CNCD 622/2020)

Angajare şi profesie. Petenta, avocat care presta activităţi pentru societatea bancară, parte reclamată, sesizează faptul că acesteia i-a încetat contactul de prestări servicii juridice înainte de cei doi ani stipulaţi, ca urmare a informării angajatorului cu privire la starea sa de graviditate. Colegiul director reţine faptul că, deşi societatea a suferit modificări de structură organizatorică, reclamata a încheiat un contract de prestări servicii juridice cu un alt avocat (de gen masculin). Colegiul director a reţinut faptul că reclamata, în calitate de beneficiar şi având cunoştinţe de specialitate în domeniul juridic, ar fi trebuit să cunoască prevederile legale care incumbă din poziţia sa, de protecţie a egalităţii de şanse şi de nediscriminare. Astfel, Colegiul director a constatat că faptele sesizate au un caracter discriminatoriu, conform art. 2 alin. 1 şi art. 7 a) şi 7 g) din O.G. 137/2000 coroborat cu art. 7, alin. 1 lit. a), art. 9 alin. 1 lit. b), art. 10 alin. 1 şi alin. 2 din Legea 202/2002 şi a aplicat părţii reclamate sancţiunea amenzii contravenţionale în cuantum 10.000 lei, pe care o consideră efectivă, disuasivă şi proporţională cu pericolul social.

2.8 Ce se poate face în caz de discriminare

O persoană care constată că a avut loc un act de discriminare are mai multe posibilități de soluționare. La nivelul locului de muncă, acesta se poate adresa, după caz, Comisiei de etică, Consiliului administrativ sau departamentului responsabil de garantarea tratamentului egal și just din instituția unde activează. De asemenea, persoana discriminată poate iniția demersuri juridice.

În România, instituția responsabilă pentru sancționarea contravențională a discriminării este Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), unde orice persoană fizică sau juridică poate depune petiții. Procedura de depunere este simplă și se poate face inclusiv online, prin completarea formularului disponibil pe site-ul CNCD: www.cncd.ro.

Faptele de discriminare se sancționează contravențional, fie cu avertisment, fie cu amendă între 1.000 și 200.000 lei (vezi Art. 26 pentru detalii despre tipologia amenzilor). CNCD sau instanța de judecată poate obliga partea care a discriminat la o serie de măsuri precum: publicarea hotărârii CNCD/ sentinței judecătorești în mass media; în cazul hărțuirii morale la locul de muncă, obligarea angajatorului la plata unor compensații sau a ședințelor de consiliere psihologică ale persoanei discriminate, reintegrarea în muncă a persoanei hărțuite ș.a.

Pentru informații suplimentare privind opțiunile dumneavoastră, puteți contacta avocați, CNCD, sindicate sau organizații neguvernamentale de drepturile omului.

DE REȚINUT

✔ Termenul de sesizare a unei fapte de discriminare este de 1 an„de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.” (OUG 137/200, Art. 20, alin. 1);
✔ Încercați să obțineți și să păstrați dovezi ale faptelor de discriminare (înregistrări audio sau video, capturi de ecran, păstrați e-mailuri, statistici, adrese, contactați martori care pot confirma conversațiile cu conținut discriminator ș.a.);
✔ CNCD soluționează sesizarea în cel mult 90 de zile de la data depunerii acesteia;
✔ Hotărârea CNCD poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit legii.

REFERINȚE ȘI RESURSE LEGISLATIVE

Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați - www.anes.gov.ro

Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei. (2010). *Manual de drept european privind nediscriminarea*. Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene.
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA_CASE_LAW_HANDBOOK_RO.pdf

Bojarski, Ł., Chopin, I., Cohen, B., Do, U., Farkas, L. și Iordache, R. (2012). *Manual de formare cu privire la discriminare*.
https://www.crj.ro/wp-content/uploads/docs/Manual_formare_si_material_national_fin.pdf

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

Centrul de Resurse Juridice. (2005). *Manual Anti-Discriminare*.
https://www.crj.ro/userfiles/phpn548fa.pdf

Codul Administrativ

Codul Civil

Codul Muncii

Codul Penal

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării - www.cncd.ro

Constituția României

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul)

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Convenția ONU pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (CEDAW)

Declarația Universală a Drepturilor Omului

REFERINȚE ȘI RESURSE LEGISLATIVE

Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică

Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă

Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă

Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P. și Esses, V. M. (eds.) (2010). *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. SAGE Publications.

Gender quotas. (n.d.). În EIGE. *Glossary and Thesaurus*.
https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1203?lang=en

Kellough, J. E. (2006). *Understanding Affirmative Action. Politics, Discrimination, and the Search for Justice*. Georgetown University Press.

Legea 202/ 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați

Legea nr 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap

Legea nr. 1/2011 a educației naționale

Nelson, T. D. (ed.) (2009). *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination*. Psychology Press Taylor & Francis Group.

Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (OG 137/2000)

Uniunea Națională a Barourilor din România și Centrul de Resurse Juridice. (2020). *Manual interdisciplinar privind asistența grupurilor vulnerabile*.
https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2020/02/Manual-JUST-UNBR_final.pdf

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

EGALITATE DE GEN

CAPITOLUL 3

Alexandra Columban
Andreea Voina
Dana Martiș

EGALITATEA DE GEN.

NOȚIUNI FUNDAMENTALE

GEN

Această secțiune prezintă conceptul de egalitate din gen din perspectivă juridică, dar și a studiilor de gen. După o definire a acestuia, secțiunea prezintă teme vizate de feminism și de egalitatea de gen, dar și o serie de concepte de bază din domeniu. Nu în ultimul rând, în această secțiune se prezintă modul în care egalitatea de gen poate fi măsurată și poziția pe care România o ocupă în comparație cu alte state europene.

3.1 Ce este egalitatea de gen?

În înțelegerea uzuală, egalitatea de gen se referă la egalitatea de șanse și tratament a femeilor în raport cu bărbații și la echitate atât în viața publică, precum și în cea privată. Legea 202/2002 definește egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați ca fiind

> *„luarea în considerare a capacităților, nevoilor și aspirațiilor diferite ale persoanelor de sex masculin și, respectiv, feminin și tratamentul egal al acestora”.* (Art. 1, alin. 2)

Așadar, egalitatea de gen pune accentul pe dreptate și nepărtinire și nu – așa cum se crede adeseori în mod eronat – pe aplicarea unor standarde identice femeilor și bărbaților. Diferențe inerente biologice, precum și socializarea puternică înspre roluri și așteptări diferite de la femei și bărbați face ca aceste două categorii să difere în anumite aspecte ale vieții publice și private (în afara numeroaselor similitudini), așa cum este evidențiat și în definiția anterioară. Este important de notat că – într-o accepțiune mai largă a conceptului – egalitatea de gen include și persoanele cu o identitate de gen minoritară, persoanele transgender [24] și persoanele non-binare, [25] dar și alte persoane din rândul comunității LGBTQ.

Conform Legii 202/ 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, principalul act normativ din România privind egalitatea dintre sexe, măsurile pentru promovarea egalității de gen se aplică

> *„în sectorul public și privat, în domeniul muncii, educației, sănătății, culturii și informării, politicii, participării la decizie, furnizării și accesului la bunuri și servicii, cu privire la constituirea, echiparea sau extinderea unei întreprinderi ori începerea sau extinderea oricărei altei forme de activitate independentă, precum și în alte domenii reglementate prin legi speciale.”* (Art. 2, alin. 1)

DE REȚINUT

Egalitatea de gen nu se referă doar la femei, ci implică și vizează atât femeile, cât și bărbații, luând în considerare interesele, nevoile și prioritățile ambilor.

Egalitatea de gen nu înseamnă că femeile și bărbații vor deveni la fel, ci că drepturile, responsabilitățile și oportunitățile femeilor și ale bărbaților nu vor depinde de faptul că aceștia s-au născut femei sau bărbați.

---

[24] O persoană transgender (sau transgen) este o persoană care are o identitate de gen diferită/ care își exprimă identitatea de gen în mod diferit față de sexul atribuit la naștere. De exemplu, o femeie trans este o persoană cu caracteristici sexuale biologice masculine (sex), dar care se identifică drept femeie (gen). Termenul include persoane care au început sau nu procesul de tranziție medicală (terapie hormonală, operație de schimbare de sex etc.).
[25] Non-binaritatea cuprinde acele identități care se situează în afara celor tipic masculine sau feminine. De exemplu, o persoană non-binară poate simți că nu este nici femeie, nici bărbat sau că este ambele într-o mai mică sau mare măsură.

Se deduce că egalitatea de gen cuprinde înlăturarea tuturor formelor de discriminare bazate pe sexul și/ sau genul unei persoane, precum și eliminarea barierelor în calea accesului egal al femeilor și bărbaților la viața politică, economică și socială. Cu alte cuvinte, cuprinde:

- **nediscriminare;**
- **tratament egal;**
- **oportunități/ șanse egale.**

În anumite situații se poate viza și **paritatea de gen**, [26] anume participarea în anumite domenii în număr egal a tuturor persoanelor indiferent de sexul sau genul acestora. Un exemplu este educația: se dorește ca atât fetele, cât și băieții să fie înscriși la școală și să absolve cel puțin învățământul obligatoriu, fără discriminare. Paritatea de gen poate fi înțeleasă și ca lipsa diferențelor între anumiți indicatori cum sunt cei legați de salarizare: este echitabil ca femeile și bărbații să primească salarii egale pentru muncă egală. În alte domenii, însă, unde femeile au fost dezavantajate istoric, nu există un consens în ceea ce privește introducerea unor măsuri pentru atingerea parității de gen. De exemplu, în România, există o rezistență mare la o măsură afirmativă precum cotele de gen în Parlament [27], care ar asigura o mai mare prezență a femeilor în viața politică, măsură care se bucură de mult sprijin popular în țările scandinave, unde a fost introdusă pentru prima dată în anii 1980.

De asemenea, egalitatea de gen ia în considerare **experiența subiectivă a femeilor și bărbaților** și recunoaște **normele sociale și rolurile diferite atribuite celor două sexe**, care pot conduce la devalorizarea muncii sau performanțelor femeilor.

Deși în ultimii ani s-au făcut progrese, mai ales în plan legislativ, persistă inegalitățile și diferențele de gen – diferențe sociale între femei și bărbați, la baza lor fiind, în parte, prejudecățile și stereotipurile învățate și perpetuate, cu privire la rolurile, responsabilitățile, nevoile femeilor și bărbaților în context social.

Măsurarea egalității de gen se face atât prin *indicatori cantitativi* (salarizare, reprezentare politică și economică, nivel de studii, speranță de viață etc.), precum și prin *indicatori calitativi* (de exemplu, libertatea femeilor de a lua decizii ce privesc bugetul familiei, teama de violență sau control din partea partenerului, echilibrul între viața privată și cea profesională etc.).

În ceea ce privește discriminarea femeilor, conform Eurobarometrului Special din 2019, 44% dintre români consideră discriminarea pe criteriul sexului ca fiind răspândită, în comparație cu 35% dintre europeni. [28] Cât despre tinerii din România, 62% sunt de părere că, în acest moment, în România fetele și băieții nu beneficiază de șanse și tratament în mod egal. [29]

---

[26] **Participarea la educație a fetelor și băieților în România este aproximativ egală**, astfel că putem vorbi de paritate de gen. În anul școlar 2019-2020, rata brută de cuprindere școlară în învățământul preuniversitar (de la învățământul preșcolar la cel liceal) ca raport din populația în vârstă de 3-18 ani este aproximativă egală între cele două sexe –87,7% în cazul fetelor și 87,8% în cazul băieților. În ceea ce privește cadrele didactice, nu există paritate de gen, învățământul în România fiind un domeniu puternic feminizat (cum este, de altfel, la nivel mondial, cu câteva excepții): în 2019-2020, **peste două treimi din cadrele didactice din țară erau femei** (66,9% din cadrele didactice din învățământul profesional și 99,7% din cel preșcolar). Ministerul Educației, *Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2019 – 2020*, 2020, pp. 13-49.
[27] Consultați secțiunea referitoare la *Acțiunea afirmativă* pentru mai multe informații privind cotele de gen.
[28] Comisia Europeană, *Discriminarea în Uniunea Europeană*, 2019.
[29] UNICEF, Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți, 2020.

De asemenea, 41 % dintre persoanele transgender din România (poate cele mai vulnerabile la discriminare din comunitatea LGBT) au afirmat că s-au confruntat cu discriminare și hărțuire în ultimele 12 luni din cauza identității lor de gen. [30]

62% din tineri sunt de părere că în România fetele și băieții nu beneficiază de șanse și tratament în mod egal

44% dintre români consideră discriminarea pe criteriul sexului ca fiind răspândită

41% dintre persoanele transgender din România s-au confruntat cu discriminare și hărțuire în ultimele 12 luni din cauza identității lor de gen

DE REȚINUT

Egalitatea de gen se referă la:

✔ Drepturi, responsabilități și oportunități egale pentru femei și bărbați, fete și băieți, precum și pentru persoane non-binare și transgender;

✔ Tratarea în mod egal a capacităților, nevoilor și aspirațiilor diferite ale tuturor persoanelor, indiferent de genul acestora;

✔ Înlăturarea barierelor care împiedică o persoană, indiferent de genul ei, să își folosească întregul potențial;

✔ Vizibilitate, autonomie, responsabilitate și participare egală a femeilor și bărbaților la/în toate sferele vieții publice și private.

3.2 Teme vizate de egalitatea de gen

Ca practică și principiu fundamental într-o societate democratică, egalitatea de gen funcționează ca un pilon transversal în aproape toate domeniile vieții publice și private. Câteva din temele care intră în sfera de interes a promotorilor egalității de gen sunt:

- accesul pe piața muncii;
- calitatea și flexibilitatea muncii și posibilitățile de avansare în carieră;
- facilitățile publice și private pentru creșterea copiilor;
- violența domestică/ violența împotriva femeilor;
- reprezentarea femeilor în politică și în structuri de decizie;
- salarizarea egală pentru muncă egală;
- împărțirea echilibrată a muncilor casnice;
- concediul maternal și paternal/ concediul de creștere a copilului;
- prezența femeilor în domenii STIM (știință, tehnologie, inginerie, matematică etc.);
- educație incluzivă;
- eliminarea stereotipurilor de gen din educație;
- accesul la servicii de sănătate;
- sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv dreptul de a decide asupra propriului corp;
- educație sexuală și pentru relații armonioase, lipsite de violență.

---

[30] European Agency for Fundamental Rights (FRA), *Being Trans in the European Union. Comparative analysis of EU LGBT survey data*, 2014a, p. 25.

Femei și drepturi

Vă recomandăm **COMMA – Virgula dintre femei și drepturi**, un proiect jurnalistic independent care abordează, sub formă de interviuri cu personalități din diverse domenii din România, teme precum femeile în literatură, între muze și creatoare, femei, drepturi și politică, obiectificarea femeilor în publicitate, femei în tech etc. Printre intervievați se numără Dragoș Pătraru, Oana Băluță, Gelu Duminică și Ana Barton.
www.youtube.com/channel/UCFJaF4Lu6NXiu9Whuh1IMrg/videos

3.3 Concepte de bază

Redăm aici o serie de concepte esențiale pentru înțelegerea egalității de gen, selectate din Glosarul care se găsește la finalul acestui manual. [31]

Sex. Totalitatea particularităților biologice și genetice, înnăscute, care diferențiază ființele umane în două mari categorii: bărbați și femei, deși există suprapuneri între acestea. Caracteristici sexuale asociate bărbaților sunt părul facial, voce mai groasă, prezența cromozomului Y, o prezență crescută a testosteronului etc., iar femeilor: prezența sânilor, a uterului și ovarelor, perechea cromozomială XX etc. Există de asemenea persoane intersex, care prezintă caracteristici sexuale tradiționale asociate ambelor sexe. Un termen considerat peiorativ pentru persoanele intersex este cel de „hermafrodit". Spre deosebire de gen, sexul este mai degrabă static în timp și spațiu, în diverse societăți.

Gen. Totalitatea caracteristicilor sociale și culturale care împart oamenii, de obicei, în două categorii: bărbați și femei. Caracteristici ce țin de gen asociate de obicei (din perspectivă istorică și culturală) bărbaților sunt puterea/ autoritatea, anumite piese și accesorii vestimentare (pantaloni, cravată etc.), părul scurt, abilități spațiale/ raționale dezvoltate. Femeile sunt mai degrabă asociate cu inteligență emoțională, sensibilitate, păr lung, stil vestimentar „feminin" etc. Există, de asemenea, persoane non-binare, care se consideră pe spectrul masculin-feminin, fără a se încadra într-un singur gen. Unele comunități umane recunosc cultural un al treilea gen, iar altele chiar mai multe, cum sunt *muxes* în Mexic sau *hijra* în India și Nepal, iar unele țări recunosc juridic un al treilea gen (de exemplu, Australia, Canada, India, pe întreg teritoriul sau în anumite regiuni etc.). Dacă sexul este înnăscut, genul este atribuit social și cultural, acesta se construiește în timp în funcție de normele și cutumele societății, astfel că putem vorbi de fluiditatea genului în timp și spațiu.

Rol de gen. Atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază femeilor sau bărbaților. De exemplu, sensibilitatea, grija față de copii și vârstnici, timiditatea sau orientarea spre familie sunt comportamente atribuite și așteptate la femei, în timp ce autoritatea, asertivitatea, orientarea spre carieră sunt mai degrabă roluri de gen atribuite bărbaților.

Sexism. Atitudine sau prejudecată privind superioritatea unui reprezentant al unui sex față de alt sex. Credința în superioritatea bărbaților față de femei se numește misoginism, în timp ce relația inversă este *misandrie*.

---

[31] Parte din conceptele introduse sunt adaptate după Otilia Dragomir, Mihaela Miroiu, *Lexicon feminist*, Polirom, 2002.

Feminism. Mișcare socială și politică, ideologie care urmărește obținerea egalității femeilor cu bărbații, în toate domeniile vieții publice, dar și private: juridic (egalitate în drepturi), economic, politic, social, personal, în viața de familie. Ca orice mișcare socială, necentralizată, feminismul este marcat de o foarte mare diversitate. Din perspectivă politică, putem vorbi de feminism liberal, marxist, radical, socialist, sex-positive etc., iar în funcție de arena unde se desfășoară, feminismul poate fi clasificat în feminism activist și feminism academic, în mediul universitar.

Din punct de vedere cronologic, feminismul este împărțit în patru valuri:

- **Valul I** (secolul al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea), concentrat pe obținerea dreptului de vot pentru femei și egalitate în drepturi. Feministele din această perioadă poartă numele de *sufragete*;
- **Valul II** (anii 1960-1980), care a abordat roluri de gen, norme sociale, pătrunderea femeilor în viața socială și politică. Valul II în Occident este marcat de revoluția sexuală, de posibilitatea femeilor de a-și controla fertilitatea, prin mijloace contraceptive, disponibile pentru prima dată la scară largă;
- **Valul III** (ca. 1990-2010), mai divers, care vizează intersecționalitatea (modul în care genul se întrepătrunde cu etnia, clasa, religia etc.) și unele eșecuri ale valului II;
- **Valul IV** (post-2010), ce se desfășoară preponderent în mediul online și care este caracterizat de o multitudine de perspective și abordări. Exemple de campanii feministe: #metoo, #timesup, #notthecost, #HeforShe.

Unii teoreticieni consideră că ne aflăm în post-feminism, ideologie care consideră că principalele obiective ale mișcării feministe au fost atinse și că aceasta nu mai este de actualitate.

3.4 Cum putem măsura egalitatea de gen?

3.4.1. Indexul Egalității de Gen (Institutul European pentru Egalitate de Gen)

Institutul European pentru Egalitate de Gen – EIGE, instituție a Uniunii Europene, realizează la intervale periodice Indexul Egalității de Gen. Cel mai recent, din 2021, îi acordă României un scor de 54,5 (unde 0 reprezintă inegalitate totală și 100, egalitate totală), plasând țara noastră pe locul 25 în UE, urmată doar de Ungaria și Grecia. Media în UE este de 68, țările fruntașe fiind Suedia (83,9) și Danemarca (77.8), cu Olanda (75,9), Franța (75,5) și Finlanda (75,3) având de asemenea un grad ridicat de egalitate de gen. [32]

Indexul Egalității de Gen este alcătuit din următoarele

DIMENSIUNI-CHEIE:	și **DIMENSIUNI SATELIT:**
1. Muncă	A. Violență de gen
2. Bani	B. Inegalități intersecționale
3. Sănătate	
4. Putere	
5. Timp	
6. Educație	

(Spre deosebire de dimensiunile cheie, unde se vizează egalitate între sexe, acestea două se doresc a fi eliminate în totalitate.)

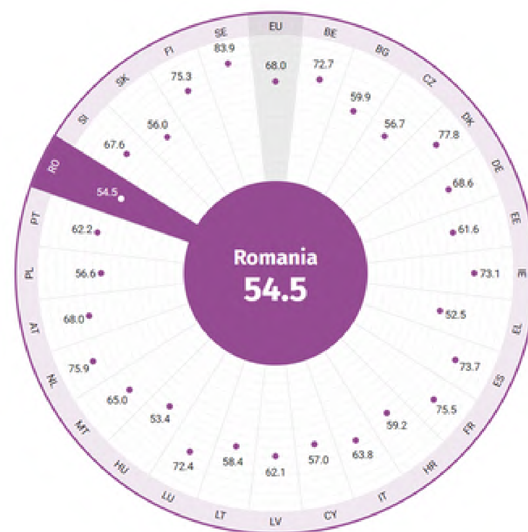

Figura 2: *Indexul Egalității de Gen*, EIGE, 2021.

---

[32] European Institute for Gender Equality (EIGE), Gender Equality Index 2021.

1. Muncă

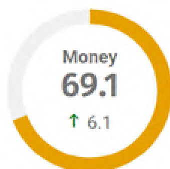
> **DE REȚINUT**
>
> La nivel global, 75% din munca neplătită este făcută de femei. [33]
>
> [33] Caroline Criado Perez, *Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men*, 2019, p. 31.

Acest domeniu face referire la:

- Participarea femeilor și a bărbaților pe piața muncii: diferențe în rata de șomaj, în muncă prestată cu normă întreagă sau parțială etc. Femeile au o rată ușor mai mică de angajare decât bărbații și tind să lucreze cu normă parțială mai mult decât cei din urmă, în parte din cauza îndatoririlor familiale și casnice și a rolurilor stricte de gen.
- Segregarea pe domenii de muncă (domenii „feminine", respectiv „masculine", precum sănătatea, învățământul, respectiv industria IT sau ingineria). [34] Acest fapt este relevant întrucât domeniile „feminine" sunt, în medie, mai prost plătite decât cele „masculine".
- Percepția asupra calității muncii în ceea ce privește flexibilitatea acesteia, opțiuni de avansare în carieră etc. În România, diferențele sunt relativ mici și sunt în defavoarea femeilor.

2. Bani

Acest domeniu face referire la:

- Diferența de salarizare între femei și bărbați (gender pay gap), calculată ca fiind diferența dintre câștigurile orare brute medii ale bărbaților și femeilor exprimată ca procent din câștigurile orare brute medii ale bărbaților. Aceasta se calculează pentru întreprinderile cu 10 sau mai mulți angajați. În România, în 2019, diferența a fost de 3,3%, a doua cea mai mică diferență din UE, în vreme ce media europeană a fost de 14,1%. [35]
- Riscul de sărăcie și excluziune socială, femeile, în special cele mai în vârstă, fiind mai expuse decât bărbații. Când se observă diferențe mari în detrimentul femeilor, fenomenul poartă numele de „feminizarea sărăciei".

3. Sănătate

Acest domeniu se referă la:

- Speranța de viață, mai mare la femei în România (79 de ani) decât la bărbați (72 de ani). [36] Aceste diferențe se datorează, parțial, unor factori biologici, condițiilor de muncă dificile pentru o parte din populația masculină, precum și comportamentului riscant pentru sănătate, care este mai frecvent întâlnit în rândul bărbaților (consum de alcool, diete neechilibrate etc.)
- Percepțiile asupra stării de sănătate: bărbații au, în general, o mai bună percepție asupra propriei sănătăți decât femeile, deși aceasta nu reflectă realitatea (a se vedea informația anterioară).

---

[34] Domeniile de activitate unde lucrează **preponderent femei**: sănătate și asistentă socială (79,6% dintre angajați sunt femei), **învățământ** (76,4%), intermedieri financiare (63,9%), hoteluri și restaurante (59,7%), activități profesionale (56,3%), comerț (55,9%). Domenii de activitate în care lucrează **mai mulți bărbați**: construcții (93,6% dintre angajați sunt bărbați), transport și depozitare (85,2%), producția și distribuția energiei electrice și termice, gaze și apă (83,7%), distribuția apei, salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare (75,9%), activități de servicii administrative și activități de servicii suport (71,9%), administrație publică și apărare (62,9%). Date valabile pentru anul 2016, preluate din *Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021*.
[35] Eurostat, Gender pay gap statistics, 2020.
[36] Institutul Național de Statistică, *Speranța de viață sănătoasă*, 2016.

- Accesul la servicii de sănătate, inclusiv sănătate sexuală și reproductivă.
- Consumul de substanțe nocive (tutun, alcool), mai des întâlnit în rândul bărbaților decât al femeilor.

DE REȚINUT

Mamele minore din zonele rurale defavorizate, nasc, în medie, primul copil la 15,4 ani, toate abandonează școala, foarte puține utilizează metode contraceptive, iar cunoștințele lor de sănătate sexuală și reproductivă sunt minime. [37]

România are aproape un sfert din mamele minore din Uniunea Europeană. În 2019, 749 copile cu vârsta sub 15 ani și 17.933 fete cu vârsta între 15-19 ani au devenit mame. [38]

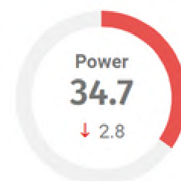
DE REȚINUT

În 2021, în România, femeile reprezentau:
- 5% dintre miniștri
- 20% dintre parlamentari
- 20% dintre consilierii locali și județeni
- 16% dintre membrii consiliilor de administrație ale celor mai mari companii.

În România, femeile petrec cu peste 2 ore mai mult pe zi decât bărbații făcând munci casnice și având grijă de familie, lucrând în medie 5 ore pe zi. [39]

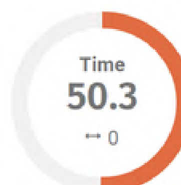
[39] Eurostat, Cum își petrec bărbații și femeile timpul – statistici, 2019.

4. Putere politică și economică

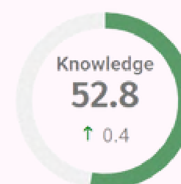
Acest domeniu se referă la:
- Proporția de femei în poziții de putere, anume, în Parlament, Guvern, Consiliile Locale și Județene, precum și în comitetele de conducere ale marilor companii și al Băncii Centrale. În toate aceste cazuri, în România, femeile reprezintă între 5% și 30% din membri.
- Dintre toate dimensiunile măsurate de Index, România stă cel mai prost la acest capitol.

5. Timp

Acest domeniu se referă la:
- Echilibrul dintre viața personală și profesională, femeile petrecând în mediu mult mai mult timp decât bărbații, de multe ori, după serviciu, ocupându-se de treburi casnice, îngrijind copii, persoane în vârstă și persoane cu dizabilități.
- De pildă, 42,2% din femeile din România au indicat ca principală modalitate de petrecere a timpului liber treburile casnice, în timp ce doar 16,2% din bărbații români își petrec timpul liber ocupându-se de acestea. [40]

6. Educație

- Acces la educație, domeniu unde nu există diferențe cantitative semnificative de gen.
- Segregare pe domenii de studii, fapt ce se reflectă apoi și în segregarea pe domenii de muncă.
- Elemente necuprinse de Indexul Egalității de Gen, însă relevante pentru domeniu sunt: marginalitatea egalității de gen în învățământ, inclusiv în conținuturile curriculare, prezența stereotipiilor de gen în manuale școlare etc. Aceste elemente fac obiectul prezentului manual.

[37] Salvați Copiii, *Analiza privind condițiile de viață, locuire și stare de sănătate ale copiilor, gravidelor și mamelor adolescente, din comunități vulnerabile*, 2021.
[38] Institutul Național de Statistică în Salvați Copiii, *HARTA natalității în rândul mamelor adolescente: Din 749 de mame cu vârsta sub 15 ani, 29 sunt deja la a doua naștere. Peste 18.000 de mame au sub 19 ani*, 23 februarie 2021.
[40] Laura Grünberg (coord.), Andreea Rusu, Elena Samoilă, *Barometru de Gen. România 2018*, Hecate, 2019.

A. Violența de gen

Violența de gen este un tip de agresiune îndreptată împotriva unei femei sau care afectează femeile în mod disproporționat. [41] Legislația din România urmărește următoarele tipuri de violență domestică: violența fizică, sexuală, emoțională, verbală, economică, socială, spirituală și cibernetică. Pentru o clasificare și definirea a tipurilor de violență domestică, vedeți Glosarul.

Violența în cifre:

- În România, **28,5% din femei** trec printr-o experiență de violență fizică și/ sau sexuală de-a lungul vieții, din partea unui partener intim. [42]
- În ceea ce privește violența în familie, **92% dintre agresori sunt bărbați**, 76% dintre victime sunt femei. [43]

Metoda Loverbody de recrutare a fetelor cu scopul exploatării sexuale

Un caz particular de violență împotriva fetelor și femeilor este traficul de persoane cu scopul exploatării sexuale. România este țara de origine a unui număr copleșitor de copile traficate astfel, iar recrutarea lor se face adesea prin **metoda Loverboy**. Prin aceasta, bărbați prădători cuceresc tinere (naive și frecvent din medii defavorizate și familii disfuncționale) cu vorbe frumoase, cadouri și aparența iubirii. Odată ce fetele sunt sub controlul lor, acestea le forțează să se prostitueze – de multe ori ducându-le peste graniță. Mai multe informații despre acest fenomen alarmant aici:

- Iana Matei, directoarea ONG-ului Reaching Out, care salvează și reintegrează fete exploatate sexual, vorbește despre acest subiect la TEDxConstanta (2020)
  - www.youtube.com/watch?v=ENORW2_1-qM
- Articol Adevărul, *De ce „prinde“ metoda Loverboy. Cum arată profilul victimei și al agresorului* (2021): https://adevarul.ro/locale/iasi/de-prinde-metoda-loverboy-arata-profilul-victimei-agresorului-1_604dfc635163ec4271e1e76c

B. Inegalități intersecționale

Acest domeniu se referă la modul în care dimensiuni identitare precum etnia, dizabilitatea, vârsta, orientarea sexuală, clasa, nivelul de educație, țara de naștere și tipul de familie se intersectează cu genul și pot da naștere unei vulnerabilități crescute. Acest domeniu nu este inclus în calculele pentru Indexul Egalității de Gen.

DE REȚINUT

Femeile continuă să fie subreprezentate în domeniile de activitate bine plătite și în funcțiile de decizie, ocupă mai frecvent decât bărbații locuri de muncă pentru care sunt supra-calificate, sunt sub-ocupate în domenii ca tehnologia, științele, sunt plătite mai puțin pentru aceeași muncă, persistă decalajul digital între femei și bărbați, violența împotriva femeilor este un fenomen extrem de răspândit, accesul femeilor la educație privind sexualitatea și sănătatea reproducerii rămâne limitat. Discriminarea femeilor este adesea o discriminare multiplă, adăugându-se criterii precum vârsta, rasa, etnia, dizabilitatea sau orientarea sexuală.

---

[41] Articolul 3, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul).
[42] European Agency for Fundamental Rights (FRA), *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report*, 2014b.
[43] *INFOGRAFICE: Violența în familie în 2017, conform datelor oficiale ale Poliției*, Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor, 2018.

3.4.2. Indicele Realizărilor Femeilor și Indicele Dezavantajelor Femeilor (#EURegioGender, Comisia Europeană) [44]

Creat ca un monitor regional al egalității de gen, indicele măsoară realizările femeilor în raport cu cele mai bune performanțe feminine la nivel regional și dezavantajele cu care se confruntă femeile comparativ cu bărbații din zonele respective. Scorurile se acordă între 0 și 100 pentru 33 de indicatori organizați pe 7 mari domenii, România înregistrând cel mai mic scor privind realizările (34,9, vezi Figura 3) și cel mai mare privind dezavantajele (42,4, vezi Figura 4). [45] La nivel național, regiunile din România unde femeile au cele mai mari dezavantaje sunt Sud-Est, Nord-Est (doar 38,2% dintre femei se simt în siguranță noaptea pe stradă), Sud-Vest, iar cele mai multe realizări ale femeilor sunt concentrate în Centru, București-Ilfov și Nord-Vest.

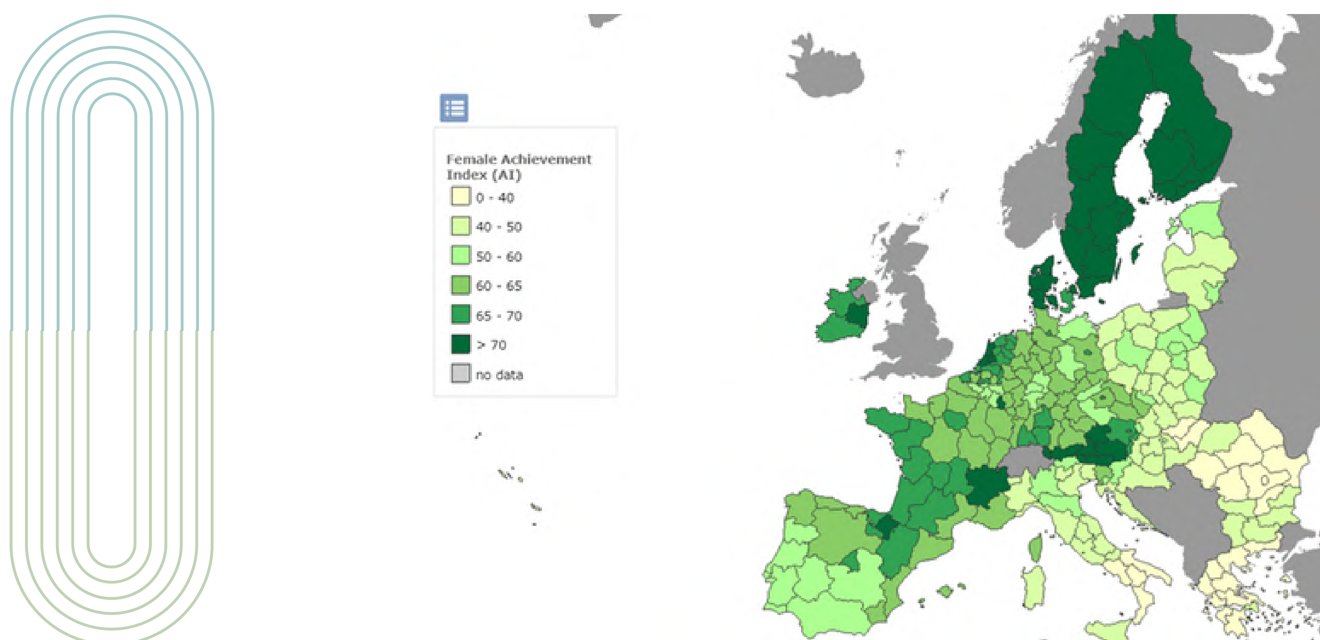
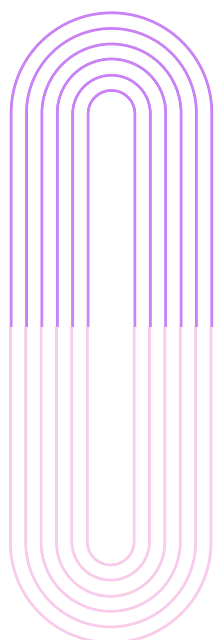

Figura 3: *Reprezentarea Indicelui Realizărilor Femeilor la nivel european (în engleză Female Achievement Index, FemAI)* [46]

---

[44] Hedvig Norlén *et al.*, *Mapping the glass ceiling: The EU regions where women thrive and where they are held back*, Comisia Europeană, 2021.

[45] Similar cu Indexul Egalității de Gen, indicele măsoară următoarele domenii și indicatori: 1. **Muncă și bani:** Rata de ocupare a forței de muncă cu normă întreagă și parțială, Rata șomajului, Rata angajaților cu învățământ superior, Venituri lunare medii; **2. Cunoaștere**: Absolvenți de învățământ terțiar, Educația și formare formală și non-formală, Rată de abandon timpuriu al educației și formării, Rata tinerilor care nu studiază și nu sunt încadrați profesional (în engleză *NEETs*); **3. Timp:** Participare regulată la activități recreative, Donații în bani în scopuri caritabile, Ajutarea străinilor aflați la nevoie, Voluntariat în organizații; **4. Putere:** Rata miniștrilor în guverne naționale, Rata membrilor în parlamente naționale, Rata membrilor în organisme regionale, Rata membrilor în organisme executive regionale, Rata membrilor în consilii locale/ municipale; **5. Sănătate**: Percepție bună sau foarte bună a propriei stări de sănătate, Probleme de sănătate ce împiedică derularea unei vieți normale, Speranța de viață la naștere, Rata mortalității cauzate de boli neoplazice maligne și cardiovasculare, Nevoi medicale neîndeplinite, Nevoi dentare neîndeplinite; **6. Siguranță, securitate și încredere**: Siguranța pe timp de noapte, Rude și prieteni care ar putea acorda sprijin, Tratarea femeilor cu respect și demnitate, Exprimarea opiniei către aleși publici; **7. Calitatea vieții**: Senzația de odihnă, Zâmbet sau râs frecvent, Simțirea bucuriei, Satisfacția vieții, Oportunități de a-și face prieteni, Satisfacția libertății.

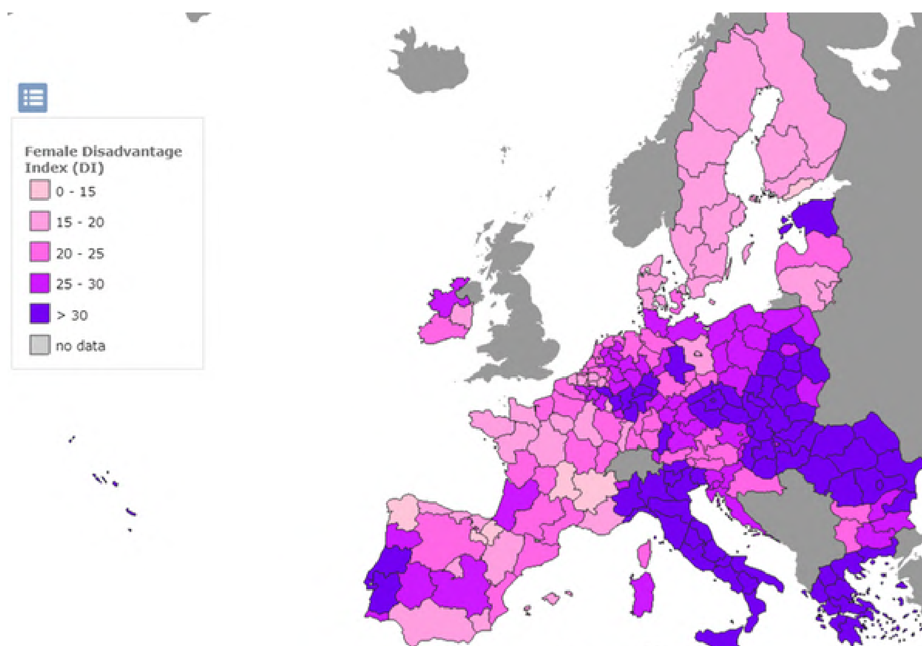

Figura 4: *Reprezentarea Indicelui Dezavantajelor Femeilor la nivel european (în engleză Female Disadvantage Index, FemDI)* [47]

3.4.3. Indicele Global al Decalajelor de Gen (Forumul Economic Mondial)

Forumul Economic Mondial (în engleză World Economic Forum) măsoară anual, începând din 2006, disparitățile dintre femei și bărbați la nivel global; Indicele Global al Decalajelor de Gen (în engleză Global Gender Gap Index) [48] analizează evoluția decalajelor de gen în baza a patru dimensiuni-cheie: 1) Participare economică și acces la oportunități, 2) Acces la educație, 3) Sănătate și supraviețuire și 4) Capacitare politică.

La nivel global, decalajul în ce privește accesul la educație se află la 95%, 37 de țări incluse în index având deja statut paritar; cu toate acestea, estimările din raport indică un progres lent și încă 14,2 ani până la atingerea egalității în acest domeniu. [49] România se află pe locul 54 în ce privește acest indicator, cu un scor de 0,997, plasându-se înaintea Germaniei. [50] Decalajul cel mai semnificativ la nivelul indicatorului educațional vizează discrepanța de alfabetizare (0,995) și gradul de școlarizare la nivelul învățământului primar (0,995). [51]

În 2021, România se plasează pe locul 88 între cele 156 de țări incluse în analiză, țările europene cu scoruri similare fiind Cipru și Malta (pe locurile 83 și 84), Grecia și Ungaria (ocupând locurile 98 și 99).

---

[46] Harta interactivă a indicelui realizărilor femeilor poate fi explorată accesând link-ul https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-gender-equality-in-the-EU/vtrw-h5vm?fbclid=IwAR1pOGiJjsj3IrEneUHGWiQoJR4e98t9gf5hdJv-N2v3L8FMXNu7Lh_DwxY
[47] Harta interactivă a indicelui dezavantajelor femeilor poate fi explorată accesând link-ul https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-gender-equality-in-the-EU/vtrw-h5vm?fbclid=IwAR1pOGiJjsj3IrEneUHGWiQoJR4e98t9gf5hdJv-N2v3L8FMXNu7Lh_DwxY
[48] World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2021*, 2021.
[49] *Ibidem*, p. 5.
[50] Indicele măsoară situația disparităților utilizând o scală de la 0 la 1, unde un scor de 0 indică inegalitate, iar un scor de 1 indică paritate.
[51] World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2021*, 2021, p. 329.

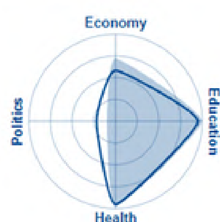
Dintre cele patru dimensiuni măsurate, scenariul cel mai negativ vizează capacitarea politică, unde România se poziționează pe locul 129. Nicio țară nu a reușit să elimine acest decalaj, Islanda fiind pe locul 1 cu un scor de 0,760, iar dintre țările vecine, Republica Moldova, spre exemplu, se află pe locul 48. [52]

Teme de reflecție

1. De care decalaje de gen sunteți cel mai conștient/ conștientă? Vă simțiți afectat/ afectată de vreunul din acestea în viața dumneavoastră?
2. De ce credeți că este importantă reprezentarea femeilor și a minorităților în politică și administrație publică?
3. În ce mod credeți că afectează violența domestică egalitatea de gen?
4. Exprimați-vă opinia față de următorul citat: *„Nu există femeie care nu muncește, ci doar femei care nu sunt plătite pentru munca lor.”*
5. Considerați că munca domestică ar trebui remunerată?
6. În perioada pandemiei de COVID-19 s-a lucrat mult la distanță și online. Considerați că munca de acasă are un impact pozitiv sau negativ asupra vieții private/ de familie?
7. Ce soluții ați propune pentru un mai mare echilibru între viața personală și privată în cadrul școlii dumneavoastră?
8. Ce măsuri ar putea fi luate în cadrul școlii dumneavoastră pentru a proteja sănătatea mintală a cadrelor didactice și a elevilor pe perioada pandemiei?

ROMANIA

		score
Global Gender Gap Index	**88**	**0.700**
Economic participation and opportunity	50	0.723
Educational attainment	54	0.997
Health and survival	1	0.980
Political empowerment	129	0.100

Figura 5: *Reprezentarea evaluării Indicelui Decalajelor de Gen în România* [53]

[52] E relevant de menționat că la momentul realizării acestui manual, Republica Moldova beneficiază de femei în poziții publice cheie, respectiv Maia Sandu în poziția de președintă a republicii, Natalia Gavrilița în funcția de prim-ministră și Domnica Manole având rolul de președintă a Curții Constituționale.
[53] World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2021*, 2021, p. 329.

REFERINȚE ȘI RESURSE LEGISLATIVE

Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați. (2018). S*trategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021*.
https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf

Comisia Europeană. (2019). *Discriminarea în Uniunea Europeană.*

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul)

Convenția ONU pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (CEDAW)

Council of Europe. (n.d.). Intersectionality and Multiple Discrimination. Autor, *coe.int.*
https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination

Dragomir, O. Și Miroiu, M. (2002). *Lexicon feminist*. Polirom.

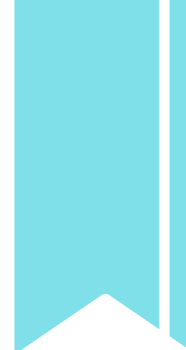
European Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014a). *Being Trans in the European Union. Comparative analysis of EU LGBT survey data.*
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-being-trans-eu-comparative-0_en.pdf

European Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014b). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report.*
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2021). Gender Equality Index 2021.
https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/RO

Eurostat. (2019). How do women and men use their time - statistics [Cum își petrec bărbații și femeile timpul – statistici].
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php title=How_do_women_and_men_use_their_time_-_statistics

Eurostat. (2021). Gender pay gap statistics.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics

Gheorghe, C. Și Mocanu, C. (2021). *Challenging intersectionality - Roma women's voices and experiences.* https://e-romnja.ro/wp-content/uploads/2021/04/Research-Intersect-Voices-.pdf

Grünberg, L., Rusu, A. Și Samoilă, E. (2019). *Barometru de Gen. România 2018.* Hecate.

Institutul Național de Statistică. (2016). *Speranța de viață sănătoasă.* https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/speranta_de_viata_sanatoasa.pdf

Legea 202/ 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați

Legea educației naționale nr. 1/2011

Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului

Ministerul Educației. (2020). *Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2019 – 2020.* https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2020/Transparenta/Stare%20invatamant/Stare%20preuniversitar_rev_5.07.2021.pdf

Norlén, H., Papadimitriou, E., de Dominicis, L. Și Dijkstra, L. (2021). *Mapping the glass ceiling: The EU regions where women thrive and where they are held back.* Comisia Europeană.

Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

Perez, C. C. (2019). *Invisible women: Exposing data bias in a world designed for men.* Random House.

Salvați Copiii. (2021). *Analiza privind condițiile de viață, locuire și stare de sănătate ale copiilor, gravidelor și mamelor adolescente, din comunități vulnerabile.* https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/media/Documente/Raport-cercetare-situatia-mamelor-adolescente-2021.pdf

Salvați Copiii. (2021, 23 februarie). *HARTA natalității în rândul mamelor adolescente: Din 749 de mame cu vârsta sub 15 ani, 29 sunt deja la a doua naștere. Peste 18.000 de mame au sub 19 ani.* Disponibil online la https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/media/Documente/Comunicat-Eveniment-online_23-februarie.pdf

INFOGRAFICE: Violența în familie în 2017, conform datelor oficiale ale Poliției. Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor (2018), *violentaimpotrivafemeilor.ro* .https://violentaimpotrivafemeilor.ro/violenta-in-familie-in-2017-conform-datelor-oficiale-ale-politiei/

UNICEF. (2020, 29 iunie). Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți. *Unicef.org.* https://www.unicef.org/romania/ro/pove%C8%99ti/sondaj-u-report-despre-egalitatea-de-%C8%99anse-%C3%AEntre-fete-%C8%99i-b%C4%83ie%C8%9Bi

World Economic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report 2021* https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

INTERSECȚIONALITATE

CAPITOLUL 4

Georgiana Lincan

INTERSECȚIONALITATE

DI VER SI TA TE

4.1 Ce este intersecționalitatea?

Intersecționalitatea pornește de la ideea că oamenii au mai multe identități bazate pe gen, etnie, clasă, culoarea pielii, vârstă, dizabilitate, orientare sexuală, religie, neurodivergență etc., identități care conduc la excluziune pe mai multe criterii, interconectate în raport cu diferite sisteme: educație, sănătate, muncă. Spre exemplu, ca fată sau ca femeie romă, e mai probabil să îți fie refuzat un loc de muncă pe baza culorii pielii, pe lângă genul tău.

Conceptul intersecționalității a fost definit de către **Kimberlé Crenshaw**, o feministă de culoare din America, profesoară la drept la Universitatea din California. **Este important de reținut că intersecționalitatea își are rădăcinile în feminismul femeilor de culoare.**

4.2 De ce este relevantă intersecționalitatea?

Este important să înțelegem că dimensiuni identitare precum dizabilitatea, vârsta, genul, statutul social, etnia, rasa, orientarea sexuală, culoarea pielii, aspectul fizic, religia etc. unei persoane pot constitui vulnerabilități atunci când aceasta este, spre exemplu, în căutarea unui loc de muncă, atunci când merge la medic sau când frecventează o școală într-o zonă îndepărtată de locuința sau comunitatea sa. De exemplu, o adolescentă romă care merge la liceu, la 50 km distanță, sau un bărbat transgender se poate confrunta cu diferite probleme legate de situația financiară, de rasism, de homofobie și transfobie în spațiul educațional.

Atunci când vorbim de vulnerabilitate, ne referim la **vulnerabilitate la discriminare**. Persoanele care aparțin mai multor minorități (etnice, sexuale, religioase etc.) pot suferi de discriminare multiplă sau intersecțională (vezi *Capitolul 3*, referitor la discriminare, pentru mai multe detalii despre aceste concepte). Studiile privind intersecționalitatea arată că victimele discriminării sunt mai vulnerabile la inegalități structurale, la marginalizare și excluziune socială. De asemenea, pentru persoanele cu mai multe dimensiuni identitare minoritare, folosirea criteriilor de discriminare independent unul față de celălalt poate conduce la invizibilizarea unei minorități din interiorul unui grup minoritar și la ignorarea experiențelor negative ale acestor persoane. [54] De exemplu, o femeie trans dintr-o comunitate romă tradițională se poate confrunta cu discriminare bazată pe etnie și identitate de gen la locul de muncă, precum și cu discriminare în interiorul comunității rome din cauză că este transgender.

DE REȚINUT

Este important să nu considerăm că toate fetele și femeile au aceleași probleme. Fetele și femeile din diferite categorii au probleme interconectate, intersectate și necesită abordări specifice în funcție de aceste probleme.

Reprezentarea contează!

Persoanele LGBT+ sunt adesea invizibile în spațiul public și în istorie. Urmăriți următorul video despre **12 Personalități LGBT+ din istoria României:**
http://www.educatiefaradiscriminare.ro/resurse/multimedia-3/

[54] https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination

4.3 Cum abordăm intersecționalitatea în școli?

Atunci când vorbim despre educație și nu numai, putem observa absența unei perspective intersecționale, deoarece sistemul educațional din România nu este centrat pe diversitatea, nevoile și contextele elevilor. Pentru elevii și elevele cu mai multe dimensiuni ale identității (etnie, orientare sexuală, clasă socială, dizabilitate fizică sau mentală), hărțuirea se întâmplă atât din partea profesorilor, cât și din partea copiilor, fapt care creează un mediu nesigur, neincluziv, care de multe ori conduce la abandon.

> *„Eram mică și era ziua de naștere a unui copil. A adus bomboane, după obicei, și le-a dat profesoarei ca profesoara să le dea copiilor bomboane. Și profesoara mi-a spus: „Nu-ți dau pentru că ești țigancă", nu că i-am cerut, ea a dat bomboane tuturor copiilor, și m-a văzut și mi-a spus: „Nu-ți dau pentru că ești țigancă" (Interviu 19, Romania)."*[55]

Mai mult decât atât, în școală, discriminarea este cuplată cu hărțuirea și violența, atât din partea profesorilor, cât și a colegilor de clasă și a altor elevi. Discriminarea etnică se intersectează cu mediul socio-economic în creșterea incidenței și severității hărțuirii și a bullying-ului.

> *„O amintire proastă a fost că m-am simțit marginalizată. Nu am avut puterea să merg înainte. Pentru că mi-am spus că oricât aș studia, dacă sunt batjocorită și etichetată ca o țigancă tot timpul, de ce să mai merg la școală printre români? Este mai bine să mă ocup de treaba mea și asta este! O femeie ajunge oricum să fie casnică. Asta am crezut și eu pe atunci. Acum îmi pare rău că nu am fost optimistă. Îmi pare rău că nu am fost o luptătoare (Interviul 15, România)."*[56]

Una dintre concluziile unui studiu realizat de CNCD privind eficiența și eficiența instrumentelor antidiscriminare în educație este aceea că

> *„etnia, mai ales cea romă, continuă să fie cel mai important factor în incidența cazurilor de discriminare la care au fost martori părinții sau profesorii. Interesant este că statutul social pare să fie un factor aproape la fel de important ca etnia în aceste incidente de discriminare. Profesorii au observat discriminarea persoanelor considerate a fi „sărace" de aproape la fel de multe ori ca cele discriminate pe baza orientării sexuale. În pofida incidentelor la care au fost martori, părinții și profesorii totuși consideră că copiii cu probleme de greutate sunt primele victime ale discriminării. Pe locul doi se află elevii din familii sărace și copiii de etnie romă sunt doar pe locul trei. Totuși, reprezentanții Inspectoratelor Școlare Județene au o percepție ușor diferită, considerând că elevii care se confruntă cu probleme de greutate sunt pe locul doi urmați de elevii cu dizabilități psihice."*[57]

4.4 De ce este important să avem o abordare intersecțională?

O perspectivă intersecțională, de exemplu în domeniul educației, ar ajuta la creșterea șanselor de incluziune pentru toate grupurile, mai ales cele vulnerabile și la diminuarea decalajelor cum ar fi accesul scăzut la educație, integrare pe piața muncii, acces la sănătate etc. existente în societate. Există decalaje între elevii din mediul rural și mediul urban, între romi și neromi, între fete și băieți și asta deoarece identitățile și contextele lor sunt diferite.

---

[55] Carmen Gheorghe, Cristina Mocanu, *Challenging intersectionality - Roma women's voices and experiences*, 2021, p. 74.
[56] *Ibidem*, p. 86
[57] Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Studiu privind percepțiile și eficiența instrumentelor antidiscriminare în domeniul educației*, 2021, p. 97.

Prin urmare, sistemele educaționale nu sunt adaptate celor mai marginalizați și într-o serie de vulnerabilități date de categoriile lor intersectate. Concentrându-se pe o singură dimensiune, sistemul școlar încurajează ascunderea identităților tale și a convingerilor că cineva trebuie să-și depășească propria condiție de rom.

O **lentilă feminist-intersecțională** ajută la evidențierea inegalităților existente în societate, accentuează diversitatea identităților unei persoane, lupta pentru împuternicire, solidaritatea și, în același timp, arată foarte clar relațiile de putere din societate, comunitate, opresiunile, dar și privilegiile pe care unele persoane le au și de care se pot folosi în detrimentul persoanelor mai vulnerabile.
Un studiu exploratoriu pe tema discriminării romilor și romilor LGBTI+, realizat ONG-uri din țară, recomandă

> *„implementarea unor traininguri obligatorii pentru toți profesioniștii din domeniile educației, sănătății, autorității ordinii publice și ai forțelor de ordine, servicii publice (aici putem include și politicieni), profesioniști în domeniul juridic către o toleranță zero pentru orice formă de rasism, homofobie și transfobie. Concepte de bază, istorie și cultură, nevoile și vulnerabilitățile specifice trebuie avute în vedere când se interacționează cu studenți, pacienți, victime/ agresori, clienți romi LGBTI+ etc."* [58]

Teme de reflecție

1. Aveți fete rome în clasă și/ sau în școală? Dacă da, ați remarcat tratamente diferite față de fetele de etnie română? Dacă nu, de ce considerați că e așa?
2. Dacă aveți elevi de etnie romă în clasă, în ce bancă sunt poziționați aceștia?
3. Care sunt relațiile între elevii romi și ceilalți elevi majoritari?
4. În ce fel vă asigurați că se produce un schimb cultural între cele două grupuri? Se organizează zile culturale dedicate minorităților? Au roluri importante elevele/ elevii romi și elevii și elevele din alte grupuri?
5. Aveți elevi/ eleve despre care se știe că sunt LGBT+? Cum vă asigurați că aceștia sunt incluși în colectivul elevilor?
6. Aveți elevi sau eleve care prezintă o dizabilitate fizică? Cum arată infrastructura în ceea ce privește accesul lor în școală?
7. În ce măsură școala este incluzivă și un mediu sigur față de elevii cu probleme de sănătate mintală? Există personal calificat care să sprijine atât fetele, cât și băieții care trec prin tulburările emoționale specifice vârstei?
8. Aveți elevi neurodivergenți în școală? V-ați documentat cu privire la faptul că autismul și ADHD-ul se prezintă diferit la fete și băieți?
9. Există la nivelul școlii politici anti-discriminare, pro-egalitate de gen? Cum vă asigurați că aceste politici sunt respectate?
10. Există în manuale și/ sau se discută la clasă despre prezența grupurilor minoritare, istoria și cultura acestora?

---

[58] CRJ, UCTRR, Asociația MozaiQ LGBT, ACTEDO, *Studiu exploratoriu: Situația discriminării romilor și a romilor LGBTI+ în România*, 2021, p. 36.

4.5 Cum putem crea o perspectivă intersecțională?

- încurajăm dialogul între toții elevii și elevele la clasă și ne asigurăm că există respect pentru toate persoanele și toate identitățile;
- creăm parteneriate de colaborare cu activiști/ activiste/ ONG-uri care să țină ateliere pe teme legate de drepturile omului și ale minorităților;
- dezvoltăm proiecte și parteneriate pentru activități extrașcolare pe tema diversității (culturale, etnice etc.) pentru a încuraja elevii să îmbrățișeze diversitatea ca o valoare;
- Ne asigurăm că persoane de toate genurile, clasele sociale, arsele, abilități fizice diferite sunt reprezentate în materialele școlare în un mod pozitiv;
- creăm resurse educaționale intersecționale.

Teme de reflecție

Cum ați reacționa într-una sau mai multe din situațiile de mai jos?

1.Aveți un elev nou în clasă care are o înfățișare non-binară/ androgină, pe care îl prezentați colegilor. În timp ce acesta se prezintă, unii dintre elevii din clasă îl întreabă dacă este fată sau băiat, un alt elev îi șoptește altui coleg că sigur e gay.
2. Aveți o elevă romă în clasă, care pare să se fi integrat în colectivul elevilor, are prieteni și prietene. Se apropie sfârșitul clasei a VIII-a și toți colegii discută despre ce alegeri să facă în ceea ce privește înscrierea la liceu și alegerea unui profil de specialitate. Unul din colegii se adresează elevei de etnie romă și îi spune „auzi, profilul tău o să fie ăla de fată măritată, nu? Că așa e la voi, vă măritați devreme”.
3. Aveți în clasă o elevă nouă, musulmană. La fiecare sonerie, unul dintre copii face o glumă legată de bombe și teroriști.
4. Aveți în clasă o persoană care spune că nu mai vrea să fie considerat fată, ci băiat și vă roagă să îi spuneți Alin, nu Alina de azi înainte.
5. Aveți în clasă un elev cu dizabilitate de vorbire care, de fiecare dată când încearcă să vorbească, e întrerupt de ceilalți colegi, deoarece nu au răbdare ca acesta să termine propoziția.

4.6 Modele de proiecte (bune practici) cu o abordare intersecțională

„**Suroritate**” este un program de mentorat dezvoltat de către Asociația E-Romnja, implementat din anul 2018, și care a luat naștere în urma identificării nevoilor pe care le au fetele rome, bazate pe identitățile lor (etnie, situație financiară, mediul de proveniență, culoarea pielii, dizabilitate etc.), dar și a problemelor legate de discriminare, hărțuire și violență cu care aceste se confruntă atât în sistemul educațional, cât și în comunitate și societate. Scopul inițiativei programului de mentorat al E-Romnja este acela de a oferi sprijin fetelor rome pentru a-și termina studiile, dat fiind că experiența de lucru în comunități arată că în lipsa unei susțineri, riscul abandonului școlar crește. Acest sprijin este concretizat prin mentorat, sprijin financiar, dar și prin crearea unui spațiu sigur atât pentru persoanele mentorate, cât și pentru mentore.

În rolul de mentore sunt implicate femei rome activiste cu experiență de viață și profesională, care pot fi modele și pot ajuta fetele rome să dobândească abilități și informații necesare dezvoltării personale și profesionale, să își îmbunătățească sau să își crească stima de sine, să se simtă înțelese, încurajate și sprijinite. [59]

Proiectul „INTERSECT – Altfel despre discriminare" are drept scop combaterea discriminării romilor prin activități de conștientizare a nivelului de discriminare și a impactului negativ al acesteia în societate; proiectul include o componentă majoră de împuternicire a tinerilor romi la nivel local și promovarea participării lor directe în dezvoltarea, implementarea și monitorizarea de activități și politici care îi afectează. De asemenea, proiectul sprijină capacitarea unei societăți civile rome și pro-rome la nivel local. Proiectul se adresează specific romilor LGBT și dorește să pună pe agenda publică intersecționalitatea și discriminarea multiplă. Proiectul este coordonat de CRJ – Centrul de Resurse Juridice și implementat în parteneriat cu următoarele organizații: ACTEDO – Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului, Asociația MozaiQ LGBT și UCTRR – Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România. [60]

Intersect – centru comunitar abordează problema perpetuării excluziunii sociale în comunitățile multiplu discriminate (economic, etnic, pe criterii de vârstă, gen, orientare sexuală și dizabilitate) din zone urbane defavorizate din București. Proiectul aduce valoare adăugată dintr-o perspectivă intersecțională prin înființarea unui centru comunitar intersecțional, pentru adresarea fenomenului de excluziune socială, a formelor sale multiple, precum și a proceselor de reproducere a inegalităților sociale care întrețin problema identificată. Scopul este creșterea incluziunii și abilitarea grupurilor vulnerabile care se confruntă concomitent cu multiple discriminări din enclave cu comunități dezavantajate din București. Proiectul este derulat de Asociația easyECO în parteneriat cu Asociația E-Romnja. [61]

Voci intersecționale. Combaterea discriminării împotriva femeilor rome (IntersectVoices in Europe – combating discrimination against Roma women) își propune să contribuie la o mai bună înțelegere a experiențelor de discriminare ale femeilor rome din România, Finlanda și Italia și la combaterea discriminării intersecționale, prin îmbunătățirea legislației anti-discriminare pe criterii multiple, prin acțiuni de advocacy la nivel european și național, prin instruiri cu factori relevanți: avocați, reprezentanți ai instituțiilor publice și ONG-urilor și grupuri de femei rome. Proiectul este derulat de Helsinki Deaconess Institute, Centrul pentru Legislație Nonprofit (România), Asociația Romni Onlus (Italia) și Asociația E-Romnja (România). [62]

DE REȚINUT

- persoanele pot avea identități multiple: este bine să acceptăm, să nu uniformizăm, să nu generalizăm că ne confruntăm toți cu aceleași probleme;
- discriminarea se face deseori pe baza intersecției mai multor identități ale unei persoane;
- dimensiunile identitare ale unei persoane nu trebuie abordate separat, ci unitar și adaptate la contextul persoanelor respective (exemple de persoane cu identități intersecționale: elevă romă cu o situație financiară precară, băiat gay din mediul rural, fată musulmană, fată transgender etc.);
- este bine să evităm a reduce persoanele la o singură identitate;
- creăm cadrul pentru un mediu sigur și prietenos pentru persoanele din grupuri vulnerabile.

---

[59] Programul de mentorat „Suroritate", disponibil online la https://e-romnja.ro/project/programul-de-mentorat-suroritate/
[60] Proiectul „INTERSECT – Altfel despre discriminare", disponibil online la https://www.crj.ro/intersect-altfel-despre-discriminare/
[61] Centrul comunitar INTERSECT, disponibil online la https://easyeco.org/detalii-intersect/
[62] *Intersect voices in Europa. Combaterea discriminării împotriva femeilor rome*, disponibil online la https://e-romnja.ro/project/intersect-voices-in-europa/

REFERINȚE ȘI RESURSE LEGISLATIVE

Centrul de Resurse Juridice, Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România, Asociația MozaiQ LGBT, ACTEDO – Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului. (2021). *Studiu exploratoriu: Situația discriminării romilor și a romilor LGBTI+ în România.*
https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2021/10/Studiu-exploratoriu-romi-LGBT-RO-machetat-final.pdf

Centrul de Resurse Juridice (n.d.). Proiectul „INTERSECT – Altfel despre discriminare". CRJ.ro.
https://www.crj.ro/intersect-altfel-despre-discriminare/

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. (2021). *Studiu privind percepțiile și eficiența instrumentelor antidiscriminare în domeniul educației.*
https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2021/09/Studiu-privind-perceptiile-si-eficienta-instrumentelor-antidiscriminare-in-domeniul-educatiei-.pdf

EasyECO. (n.d.). Centrul comunitar INTERSECT. *EasyECO.org.*
https://easyeco.org/detalii-intersect/

E-Romnja. (n.d.). Intersect voices in Europa. Combaterea discriminării împotriva femeilor rome. *E-Romnja.ro.*
https://e-romnja.ro/project/intersect-voices-in-europa/

E-Romnja. (n.d.). Programul de mentorat „Suroritate". *E-Romnja.ro.*
https://e-romnja.ro/project/programul-de-mentorat-suroritate/

Kimberlé Crenshaw, *The Urgency of Intersectionality*, TED Talk.
https://www.ted.com/talks/kimberle_crenshaw_the_urgency_of_intersectionality/transcript

Notițe

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

EGALITATE DE GEN

CAPITOLUL 5

Alexandra Columban
Andreea Voina
Irina Ilisei

EGALITATEA DE GEN ÎN EDUCAȚIE

EDU
CA
ȚI
E

Învățământul joacă un rol esențial în educarea copiilor și tinerilor în spiritul egalității de gen și respectului pentru diversitate. În acest moment, de multe ori încă din primii ani de școală sunt perpetuate diferite stereotipuri despre fete și băieți (fetele sunt mai blânde, mai cuminți, mai harnice, băieții sunt mai inteligenți, mai neastâmpărați etc.) și, cu excepția câtorva cadre didactice care sesizează importanța egalității de gen, nu există programe și activități dedicate contracarării acestor stereotipuri. În timp, ele influențează atât performanțele școlare în diverse domenii, cât și alegerile cu privire la studii și la cariere, în sensul descurajării fetelor de a se îndrepta către domenii considerate mai degrabă ca fiind apanajul băieților (științe, informatică, alte domenii tehnice) și descurajării băieților privind interesul către domenii umaniste.

Importanța egalității de gen în educație nu este subliniată doar de legislație și studii internaționale, ci de înșiși tinerii din România, care acordă tot mai multă importanță acestui subiect. Conform unei anchete a UNICEF, majoritatea covârșitoare a tinerilor români (92%) cred că egalitatea de șanse între fete și băieți este un subiect care ar trebui discutat în mediul școlar. De asemenea, numai 38% consideră că școala românească promovează egalitatea de șanse și de tratament între fete și băieți. [63]

92% dintre tinerii români doresc să discute despre egalitatea de gen la școală

doar 38% dintre tinerii români sunt de părere că școala promovează egalitatea de gen

Același studiu arată că foarte mulți tineri și-ar dori să primească la școală informații despre:
- cum pot fi recunoscute situațiile de discriminare și hărțuire;
- cum poate fi promovată egalitatea de gen;
- cum pot fi abordate stereotipurile de gen;
- educație pentru sănătate și corpul uman.

Aceste informații ar putea veni și în sprijinul tinerilor LGBT+, care raportează într-un număr îngrijorător experiențe școlare negative.

Nediscriminarea în educație

Vă recomandăm următoarea cercetare, ce conține capitole distincte privind egalitatea de gen, situația copiilor romi și a tinerilor LGBT în educația românească:

Cezara David (coord.), *Nediscriminarea în educație. O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc*, 2020, disponibilă la https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2020/03/Studiu-nediscriminarea-in-educatie_final2020.pdf.

[63] UNICEF, Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți, 2020.
[64] Într-o anchetă UE, doar 23% din tinerii LGBT din România au indicat că au avut o experiență școlară pozitivă, 36% indicând o atmosferă negativă, iar restul de 41% o atmosferă mixtă. European Union Agency for Fundamental Rights, *Being Trans in the European Union. Comparative analysis of EU LGBT survey data*, 2014, p. 40.

Acest capitol analizează în detaliu egalitatea de gen în învățământ: prima secțiune este dedicată principalelor acte normative legate de egalitatea de gen în învățământ și obligațiilor asumate de statul român. Mai departe, sunt prezentate studii naționale și internaționale privind practici educaționale (in)sensibile la gen și (ne)discriminatorii, precum și bias-uri relevate în evaluarea elevelor și elevilor. Secțiunea 4.3 trece în revistă aspecte relevante de considerat în elaborarea și utilizarea manualelor și auxiliarelor didactice. Ultima secțiune – cea mai aplicată dintre cele din acest capitol – cuprinde o analiză din perspectivă de gen a programei școlare la o serie de discipline ofertante pentru studiul egalității de gen (Consiliere și dezvoltare personală, Limba și literatura română, Limba și literatura maternă maghiară, Limba și literatura maternă rromani, Istorie, Educație socială, Logică, Psihologie, Economie și Filosofie), precum și sugestii de teme și activități concrete de implementat la clasă de cadre didactice, indiferent de specializarea acestora.

5.1. Cadrul juridic care reglementează egalitatea de gen în învățământ

În cele ce urmează, redăm succint principalele acte normative care fac referire specific la egalitatea de gen în învățământ: legislație națională și internațională care prezintă obligațiile juridice ale României legate de nediscriminarea pe criteriul sexului și de abordarea egalității de gen în educație. Pentru cadrul juridic privind antidiscriminarea în general și antidiscriminarea pe criterii de sex și gen, consultați secțiunea 3.2 din capitolul 3.

5.1.1. Legislație internațională

Convenția ONU pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (CEDAW), ratificată de România în 1982

> *„Statele părți vor lua măsurile corespunzătoare pentru eliminarea discriminării față de femei, în scopul de a le asigura drepturi egale cu cele ale bărbatului în ceea ce privește educația și, în special, pentru a asigura pe baza egalității bărbatului cu femeia: [...] c) eliminarea oricărei concepții șablon privind rolul bărbatului și al femeii la toate nivelurile și în toate formele de învățământ, prin încurajarea educației mixte și a altor tipuri de educație, care sunt destinate și contribuie la realizarea acestui obiectiv și, în special, prin revizuirea cărților și programelor școlare și adaptarea corespunzătoare a metodelor pedagogice.”* (Art. 10)

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), ratificată de România în 2016

> *„Părțile vor face, acolo unde este cazul, demersurile necesare pentru a include material didactic pe probleme cum ar fi egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen ne-stereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor în relațiile interpersonale, violența de gen împotriva femeilor și dreptul la integritate personală, adaptate capacității în evoluție a elevilor, în curriculumul formal și la toate nivelele de educație.”* (Art. 14, alin. 1 – Educație)

5.1.2. Legislație națională

Legea educației naționale nr. 1/2011

> *„Statul asigură cetățenilor României drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare.”* (Art. 2, alin. 4)

> *„Principiile care guvernează învățământul preuniversitar și superior, cât și învățarea pe tot parcursul vieții din România sunt: a) principiul echității - în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare; [...]j) principiul asigurării egalității de șanse.”* (Art. 3)

Ordonanţa nr. 137/2000 privind prevenirea şi sancţionarea tuturor formelor de discriminare

Ordonanţa reglementează aspectele contravenţionale privind actele de discriminare în domeniul educaţiei, în toate fazele sau etapele din sistemul educaţional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unităţile ori instituţiile de învăţământ şi la evaluarea ori examinarea cunoştinţelor.

Accesul la educaţie (Art.11) defineşte drept discriminare: *„(1) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la sistemul de educaţie de stat sau privat, la orice formă, grad şi nivel, din cauza apartenenţei acestora la o anumită rasă, naţionalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză." Prevederea se aplică „(2) tuturor fazelor sau etapelor din sistemul educaţional."*

Legea 202/ 2002 privind egalitatea de şanse şi de tratament între femei şi bărbaţi

Prevederi relevante care reglementează **domeniul educaţiei** (Art. 14):

- interzicerea oricărei forme de discriminare bazată pe criteriul sex în ceea ce priveşte **accesul femeilor şi bărbaţilor la toate nivelurile de instruire şi de formare profesională**, inclusiv ucenicia la locul de muncă, la perfecţionare şi, în general, la educaţia continuă;
- obligativitatea, pentru toate instituţiile de învăţământ de toate gradele, actorii sociali care se implică în procese instructiv-educative, precum şi ceilalţi furnizori de servicii de formare şi de perfecţionare, autorizaţi conform legii, de **a include în programele naţionale de educaţie teme şi activităţi referitoare la egalitatea de şanse** şi de tratament între femei şi bărbaţi;
- obligativitatea, pentru toate instituţiile de învăţământ, de a institui, în activitatea lor, **practici nediscriminatorii bazate pe criteriul de sex**, precum şi măsuri concrete de garantare a egalităţii de şanse şi de tratament între femei şi bărbaţi, conform legislaţiei în vigoare;
- în cadrul oricărei forme de învăţământ **este interzis să se solicite candidatelor să prezinte un test de graviditate şi/sau să semneze un angajament că nu vor rămâne însărcinate** sau că nu vor naşte pe durata studiilor.

Ministerul Educaţiei Naţionale are următoarele atribuţii specifice (Art. 15):

- *„asigură, prin mijloace specifice, instruirea, pregătirea şi informarea corespunzătoare a cadrelor didactice, la toate formele de învăţământ, public şi privat, pe tema egalităţii de şanse pentru femei şi bărbaţi."*
- promovează, *„în mod direct sau prin intermediul organelor şi instituţiilor specializate din subordine, recomandări privind realizarea cursurilor universitare, instrumente de evaluare a manualelor şcolare, programe şcolare, ghiduri pentru aplicarea programelor şcolare care să excludă aspectele de discriminare între sexe, precum şi modelele şi stereotipurile comportamentale negative în ceea ce priveşte rolul femeilor şi al bărbaţilor în viaţa publică şi familială."* [65]
- *„în mod direct sau prin intermediul inspectoratelor şcolare din subordine, precum şi unităţile de învăţământ superior monitorizează modul de respectare a principiului egalităţii de şanse şi de tratament între femei şi bărbaţi, în activitatea curentă a unităţilor de învăţământ."*

---

[65] Strategia naţională privind promovarea egalităţii de şanse 2018-2021 are ca obiectiv „introducerea noţiunilor privind conceptul de egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi în curriculum-ul şcolar" şi ca arii de intervenţie şi obiective specifice în domeniul educaţiei „creşterea gradului de conştientizare a copiilor şi tinerilor cu privire la prevederile legale din domeniul egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi" şi „combaterea stereotipurilor de gen în rândul tinerilor". ANES, *Strategia naţională privind promovarea egalităţii de şanse şi de tratament între femei şi bărbaţi şi prevenirea şi combaterea violenţei domestice pentru perioada 2018-2021*, pp. 19-20. Strategia începând cu 2022 nu a fost disponibilă la momentul redactării prezentului manual.

Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului

> Art. 52: *„(1) Ministerul Educaţiei Naţionale, ca organ de specialitate al administraţiei publice centrale, precum şi inspectoratele şcolare şi unităţile de învăţământ, ca instituţii ale administraţiei publice locale cu atribuţii în domeniul educaţiei, sunt obligate să întreprindă măsuri necesare pentru:*
> *b) dezvoltarea de programe de educaţie pentru părinţii tineri, inclusiv în vederea prevenirii violenţei în familie;*
> *g) facilitarea accesului la programe de educaţie pentru sănătate al tuturor elevilor înscrişi în învăţământul preuniversitar."*

5.1.3. Atlasul Interactiv al Dreptului Fetelor şi Femeilor la Educaţie (UNESCO)

Din perspectiva *Convenţiei ONU pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (CEDAW)*, România şi-a asumat de aproape 35 de ani angajamentul şi determinarea privind eliminarea discriminării faţă de femei şi adoptarea măsurilor legislative şi a altor măsuri necesare pentru eliminarea acestei discriminări sub toate formele şi manifestările ei.

Ca parte a implementării Strategiei pentru Egalitate de Gen în şi prin Educaţie, UNESCO a dezvoltat *Atlasul interactiv al dreptului fetelor şi femeilor la educaţie*, creat ca instrument de advocacy şi monitorizare pentru a spori accesul public la statutul constituţiilor, legislaţiei şi reglementărilor naţionale în ce priveşte evoluţia drepturilor educaţionale ale fetelor şi femeilor.

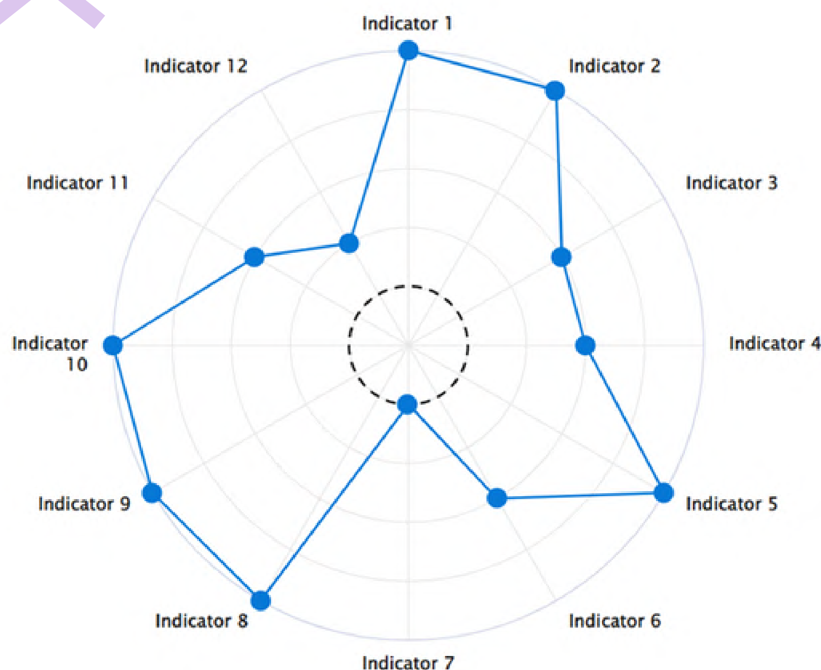

Figura 6: *Reprezentare grafică a evaluării drepturilor educaţionale ale fetelor şi femeilor din România* [66]

Tabel 1: *Prezentare generală a statutului drepturilor educaţionale ale fetelor şi femeilor din România, conform evaluării pe 2019 a Atlasului Interactiv* [67]

[66] Figură preluată de pe https://en.unesco.org/education/girls-women-rights/148
[67] Scorurile acordate au valori între 1 (valoare scăzută) şi 5 (valoare ridicată), https://en.unesco.org/education/girls-women-rights/148

Indicator	Scor	Statut/ Explicație
1: Parte a Convenției UNESCO împotriva Discriminării în Educație	5	Ratificată de România la data de 9 iulie 1964.
2: Parte a Convenției ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor	5	Ratificată fără rezerve de România la data de 7 ianuarie 1982.
3: Constituția consfințește dreptul la educație al tuturor fetelor și femeilor	3	Constituția României asigură dreptul la educație și conține o prevedere a non-discriminării.
4: Legislația consfințește dreptul la educație al tuturor fetelor și femeilor	3	Legea Educației Naționale recunoaște dreptul fundamental la educație fără discriminare, dar limitat la un grup de persoane.
5: Cadrul legal garantează educația obligatorie (peste 9 ani de școlarizare)	3	Constituția României asigură dreptul la educație prin educație generală obligatorie. Legea Educației Naționale din 2011 specifică că durata educației primare și secundare obligatorii este de 10 ani începând cu împlinirea vârstei de 6 ani.
6: Cadrul legal garantează educația gratuită (peste 12 ani de școlarizare)	1	Legea Educației Naționale din 2011 prevede doar învățământ public gratuit, alte costuri putând constitui o barieră educațională.
7: Cadrul legal garantează învățământ preșcolar gratuit și obligatoriu.	1	Nu există prevederi legale asupra gratuității învățământului preșcolar. Legea Educației Naționale din 2011 stipulează obiectivul generalizării graduale învățământului preșcolar.
8: Cadrul legal garantează acces egal la studii superioare.	5	Legea Educației Naționale din 2011 prevede drepturi egale în ce privește accesul cetățenilor români la toate nivelurile și formele de învățământ, inclusiv învățământ superior și învățământ și formare vocațională.
9: Legislația stabilește vârsta minimă pentru căsătorie a fetelor la 18 ani.	5	Vârsta minimă pentru căsătorie e de 18 ani, dar poate fi redusă la 16 ani prin autorizație judiciară.
10: Vârsta minimă de angajare corespunde cu finalul învățământului obligatoriu.	5	Vârsta minimă de angajare e de 15 ani, fiind aliniată cu finalul învățământului obligatoriu.
11: Cadrul legal oferă protecție împotriva violenței în instituții de învățământ.	3	Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului interzice pedepsele corporale și forme ale pedepselor fizice în instituții de învățământ. Nu au fost identificate prevederi legale privind violența de gen.
12: Cadrul legal protejează dreptul la educație al fetelor însărcinate sau cu statut maternal.	2	Nu există prevederi legale privind dreptul la educație al fetelor însărcinate sau cu statut maternal.

DE REȚINUT

- Legislația internă garantează accesul egal la toate formele de învățământ tuturor copiilor, indiferent de sexul lor;
- Ministerul Educației Naționale are obligația de a asigura formare cadrelor didactice pe tema egalității de gen;
- programele școlare, materialele și auxiliarele didactice trebuie să promoveze egalitatea de gen și să excludă discriminarea și stereotipurile de gen.

5.2 Bias-uri[68] evaluative, practici educaționale și (lipsa) modele(lor) feminine

5.2.1. Bias-uri de gen în evaluarea performanței școlare

Stereotipurile de gen sunt prezente și în evaluarea performanței elevilor, deoarece pot influența procese cognitive, în special în momentul în care situațiile evaluative sunt solicitante din perspectivă cognitivă și operăm cu informații ambigue. Percepțiile implicite ale cadrelor didactice privind reușita și abilitățile școlare ale elevilor pot fi influențate de așteptările de gen, generând astfel bias-uri în favoarea unui gen sau al altuia în funcție de compatibilitatea dintre aceste percepții și disciplina în cadrul căreia se realizează evaluarea.

Heller, Finsterwald și Ziegler au comparat teoriile implicite ale profesorilor de fizică și matematică privind reușita școlară a elevilor, aflând că profesorii de fizică tind să perceapă elevii de sex masculin într-o lumină mai favorabilă comparativ cu elevele decât profesorii de matematică. Un experiment realizat de Hofer pentru a verifica bias-ul de gen în evaluarea la fizică a elevilor din gimnaziu din Elveția, Austria și Germania [70] a arătat că efectele bias-urilor nu pot fi generalizate dincolo de contextul național specific. Studiul a identificat dezavantajarea elevilor la notare în rândul profesorilor de ambele sexe din Elveția și Austria și al profesoarelor din Germania cu o experiență de predare sub zece ani; cercetătoarea oferă o posibilă explicație în acest sens, susținând că acestea trebuie să apeleze la stereotipuri pentru a reduce ambiguitatea și încărcătura cognitivă a profesorilor debutanți în situații evaluative, ceea ce ar putea fi soluționat de standardizarea evaluării sau utilizarea inteligenței artificiale în evaluare. [71]

Un studiu realizat în Italia, la nivelul unor școli de nivel gimnazial, evaluează rolul profesorilor în selecția specializării de liceu a elevilor, în funcție de evaluările la matematică și literatură. [72] În timp ce rezultatele în ce privește literatura nu au indicat stereotipuri sau efecte ale acestora, situația la

---

[68] Prin *bias* înțelegem o atitudine sau comportament injust sau părtinitor sau o preferință bazat pe opinii implicite față de o persoană sau un grup de persoane. Exemplu: Compania dă dovadă de un clar bias rasial în selectarea angajaților.
[69] Kurt A. Heller, Monika Finsterwald, Albert Ziegler, Implicit theories of mathematics and physics teachers on gender-specific giftedness and motivation, *Munich studies of giftedness*, 239-252, 2010.
[70] Sarah I. Hofer, *Studying Gender Bias in Physics Grading: The role of teaching experience and country. International Journal of Science Education*, 37(17), 2879–2905, 2015.
[71] Ibidem, p. 2898.
[72] Michela Carlana, Implicit stereotypes: Evidence from teachers' gender bias. *The Quarterly Journal of Economics*, 134(3), 1163-1224, 2019.

matematică indică faptul că stereotipurile de gen ale profesorilor de matematică determină elevele să obțină performanțe mai slabe și să aleagă licee mai puțin competitive, la recomandarea cadrelor didactice. Carlana susține că aceste efecte sunt datorate încrederii în sine scăzute a elevelor, privind abilitățile matematice, dublate de expunerea la profesori cu prejudecăți de gen. Aceste asocieri implicite pot forma bariere neintenționate și ascunse în obținerea egalității de șanse, fetele eșuând în a-și atinge și valorifica potențialul. [73]

Pe de altă parte, date educaționale din Franța indică rezultate diferite. Pe un eșantion de elevi de nivel gimnazial din școli aflate într-o zonă defavorizată (unde, susține autoarea, profesorii sunt în general mai tineri și cu experiență relativ redusă, deci mai predispuși la bias-uri), Terrier a constatat că profesorii favorizează fetele, crescând probabilitatea ca acestea să selecteze o specializare științifică la liceu cu 3,6% comparativ cu băieții. Același studiu arată că bias-ul mediu al profesorilor de matematică reduce decalajul de gen în alegerea cursurilor științifice cu 12,5%. [74] Similar acestui studiu, Protivínský și Münich au analizat bias-urile în evaluarea la matematică și la limba cehă la nivelul unui eșantion de elevi de 15 ani din Cehia, remarcând că fetele obțin rezultate mai bune decât băieții și că cel mai avantajat grup este cel al fetelor cu performanțe ridicate la matematică. [75] Cercetătorii arată că aceste rezultate nu sunt justificate nici de gradul diferit de stres al elevilor privind testarea, nici de atitudinile privind materia, ci de abilitățile non-cognitive, precum conștiinciozitatea, valorizată pozitiv de profesori. [76]

Riegle-Crumb și Humphries, utilizând un eșantion național la nivelul populației școlare americane, au utilizat o abordare intersecțională pentru a evalua stereotipurile de gen și cele etnice în percepția profesorilor de matematică privind performanța elevilor. [77] Rezultatele studiului lor arată bias substanțial împotriva elevelor albe, indicând că profesorii cred că matematica e mai ușoară pentru băieții caucazieni decât pentru fete. O idee interesantă derivă din rezultatele privind evaluarea elevilor minoritari etnic, cercetătoarele observând că profesorii nu tind să defavorizeze elevii afro-americani și hispanici de ambele sexe în raport cu băieții caucazieni; o explicație pe care o oferă autoarele ar fi că elevii minoritari sunt semnificativ mai puțini și că ar putea fi vorba, de fapt, despre un efect opus, profesorii văzând acești elevi ca fiind mai perseverenți și cu un potențial școlar mai ridicat. [78]

Combaterea stereotipurilor de gen în educație și consiliere vocațională

Vă recomandăm manualul pentru cadre didactice realizat de Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen (A.L.E.G.), *GENDER-ED: Combaterea stereotipurilor de gen în educație și consiliere vocațională* (2017). Un fragment din manual este disponibil aici: https://aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2017/02/GenderEd-Romanian-5-2-1.pdf, însă puteți intra în posesia materialului complet scriind la contact@aleg-romania.eu.

---

[73] *Ibidem.*
[74] Camille Terrier, Boys lag behind: How teachers' gender biases affect student achievement, *Economics of Education Review*, 77, 101981, 2020.
[75] Tomáš Protivínský, Daniel Münich, Gender bias in teachers' grading: What is in the grade, *Studies in Educational Evaluation*, 59, 141-149, 2018.
[76] Ibidem.
[77] Catherine Riegle-Crumb, Melissa Humphries, Exploring Bias in Math Teachers' Perceptions of Students' Ability by Gender and Race/Ethnicity, *Gender & Society*, 26(2), 290–322, 2012.
[78] *Ibidem.*

5.2.2. Practici educaționale

Într-un studiu de caz care explorează dezechilibre de gen în practicile de predare-învățare din Maroc, [79] autorii indică o serie de obstacole întâlnite de eleve în activitățile educaționale. Pe baza rezultatelor obținute pe un eșantion relativ omogen de elevilor de liceu, Benattabou, Koumich și Kanoubi evidențiază practici discriminatorii din perspectivă de gen în ceea ce privește:

1) monopolizarea de către elevii de sex masculin a **timpului de discuții** în interacțiunile la clasă,
2) **timpul și atenția** reduse acordate de profesori elevelor, comparativ cu colegii lor și
3) expunerea la **materiale didactice** care nu corespund intereselor și preferințelor elevelor.

Studiul arată că băieților li se acordă timp de vorbire de trei ori mai mare decât fetelor și că acestea din urmă sunt foarte frecvent întrerupte de colegii lor în timp ce vorbesc. De asemenea, cifrele indică dezacord al elevelor față de practicile educaționale discriminatorii ale cadrelor didactice și subreprezentarea, în materialele didactice și subiectele discutate în clasă, a temelor de interes pentru eleve. [80] Deși este vorba despre un studiu realizat într-o cultură diferită de cea a României, deci informațiile nu pot fi extrapolate la nivel internațional, există și cercetări realizate la nivelul țării noastre care indică aspecte similare.

Proca și Gall au realizat un studiu despre combaterea stereotipurilor de gen în educație și în orientarea în carieră [81] la nivelul unor școli din România, folosind observația și focus-grupuri cu profesori, consilier școlari și elevi. În urma observațiilor realizate, autoarele au constatat următoarele aspecte:

- În majoritatea cazurilor, **aranjarea în bănci indică segregare de gen**, cu mici excepții în care elevii s-au așezat în funcție de preferințele personale;
- **Distribuția de gen pe clase** în școlile cu profil tehnologic indică o majoritate masculină (2/3 băieți) în cazul specializărilor tradițional masculine (industriale, precum mecanică sau prelucrarea lemnului) și o majoritate feminină (2/3 fete) în cel al specializărilor tradițional feminine (textile, pedagogice);
- **Tratament relativ echitabil** în interacțiunile dintre cadrele didactice și elevi, cei dintâi ilustrând atât stereotipuri de gen în raport cu elevele și elevii, cât și elemente ce contravin stereotipurilor de gen, cum ar fi solicitarea explicită ca băieții să participe la curățenie după activități practice la clasă. [82]

Un subiect de cercetare frecvent abordat în literatura de specialitate constă în rolul cadrelor didactice de a modela comportamentul elevelor și al elevilor. O abordare calitativă interesantă este cea a lui Moosa și Bhana [83], care analizează interacțiunile la clasă dintre cadrele didactice și populația școlară din cinci școli publice din Africa de Sud și constată efecte pozitive și negative ale expunerii elevelor la modele didactice masculine, arătând cum propriile stereotipuri de gen influențează aceste interacțiuni. În primul rând, cadrele didactice intervievate, atât femei, cât și bărbați, au o abordare patriarhală, considerând că formatorii de sex masculin au rolul de a modela comportamentul feminin adecvat al

---

[79] Driss Benattabou, Abderrahim Koumich, Mounir Kanoubi, Exploring 'Neutrality' in the Educational Setting: Gender Imbalances in Some Classroom Practices Among Morrocan EFL Students, *Feminist Research*, 5(2), 59-70, 2021.
[80] Conform acestui studiu, preferințele fetelor cuprinse în eșantion includ dezvoltarea personală (76,67%), politica (68,89%) și, în proporție egală, religia și problemele de gen (50%). Băieții, pe de altă parte, preferă sportul (61,17%) și tehnologia (53,48%).
[81] Camelia Proca, Eniko Gall, *GenderEd: Combatting gender stereotypes in education and career guidance.* National Diagnostic Report Romania, Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen, 2018.
[82] Camelia Proca și Eniko Gall, Op. cit., pp. 8-17.
[83] Shaaista Moosa, Deevia Bhana, Troubling the male role modelling theory: male teachers as role models for girls? *European Early Childhood Education Research Journal,* 1-14, 2019.

elevelor (de exemplu, să șadă în bancă ținând picioarele apropiate), dar nu și comportamentul elevilor. [84] De asemenea, cadrele didactice susțin că expunerea fetelor la modele didactice masculine are un rol important în deconstrucția ideii preconcepute legate de bărbați violenți, servind drept versiuni de masculinitate grijulii, non-abuzive, în special în cazul elevelor ai căror tați manifestă comportament violent. [85]

Teme de reflecție

„E nevoie de un sat pentru a crește un copil," spune un proverb african, semnalând nevoia ca întreaga comunitate să contribuie la creșterea și dezvoltarea armonioasă a copilului, într-un mediu sigur și sănătos, pentru a-și valorifica potențialul. Evaluați spațiul de interacțiune cu elevii și reflectați la modul în care interveniți pentru a le securiza mediul de învățare:

1. În urma unei testări cu grad mare de dificultate la clasă, o elevă și un elev obțin cele mai bune rezultate, drept pentru care considerați oportun să-i prezentați ca modele în fața clasei. Pe elevă o felicitați pentru efortul depus pentru o asemenea performanță, iar pe elev pentru capacitatea intelectuală de care a dat dovadă. Cum justificați utilizarea distinctă a celor două tipuri de complimente?
2. O elevă cu performanță școlară ridicată vă mărturisește că, în ciuda rezultatelor sale la matematică, profesorul decide că va face pregătire pentru olimpiadă doar cu băieții cu rezultate similare, descurajând-o de la a participa pe motiv că „băieții au o minte mai logică". Cum interveniți?
3. În timpul orelor, adresați întrebări elevilor, iar unul dintre elevii asertivi continuă să își întrerupă colega care încearcă să răspundă, preluându-i ideile și rostindu-le pe un ton decis. Observând acest comportament, cum procedați și cum vă asigurați că inițiatoarei acelor idei îi sunt recunoscute meritele?
4. Aflați că un elev a distribuit, în rândul colegilor, imagini intime cu o colegă, fără a avea acordul acesteia. Devenind subiectul bârfelor din clasă, eleva se simte umilită și refuză să mai vină la școală. Cum gestionați situația?

5.2.3. Modele feminine

O potențială barieră în calea participării femeilor în anumite domenii profesionale – în speță cele etichetate drept masculine – o constituie absența modelelor feminine. Subreprezentarea femeilor în aceste domenii poate constitui și o profeție auto-împlinită pentru generații viitoare, în condițiile în care nu creează oportunități de interacțiune pentru fete și tinere femei cu femei care lucrează în aceste domenii și care le-ar putea inspira și motiva în decizia de carieră. Stereotipurile negative privind capacitatea intelectuală a femeilor pot influența și ele deciziile de carieră ale fetelor, motiv pentru care modelele feminine pot fi, din nou, o soluție. Deși dezbaterile din ultimii ani privind subreprezentarea femeilor în STIM sunt ample și vizibile, unele studii arată că simpla conștientizare a acestui fenomen nu e suficientă pentru ca formatorii să își asume un rol activ în combaterea acestui dezechilibru. Van den Molen, cercetând instituții educaționale din Olanda, a aflat că unii formatori consideră că încurajarea explicită a elevelor înspre științe ar accentua stereotipurile de gen, subestimând, astfel, puterea bias-urilor culturale implicite. [86]

---

[84] *Ibidem*, p. 5.
[85] *Ibidem*, pp. 6-7.
[86] Julie Henriette Walma van den Molen, Why do Dutch girls not choose for science and engineering? A focus on gender stereotypes and a lack of female role models, în *48th SEFI Annual Conference on Engineering Education, SEFI 2020 (*pp. 1191-1199), University of Twente, 2020, p. 1198.

Într-un studiu experimental realizat în Marea Britanie cu participarea unor eleve cu vârste cuprinse între 6 și 8 ani, [87] cercetătorii au utilizat intervenții scurte pe bază de povești despre femei de știință pentru a testa influența *storytelling*-ului asupra stereotipurilor legate de abilitățile intelectuale ale femeilor. Fetele expuse poveștilor despre femei de știință au fost mai predispuse, în proporție de 70%, să aleagă femei (în detrimentul bărbaților) pentru a desemna o persoană inteligentă.

Un alt studiu experimental realizat pe un eșantion de copii preșcolari din Spania [88] indică egalitate de gen în performanța științifică în domeniul fizicii. Interesant e faptul că cercetătorii au inclus și o variabilă legată de opțiuni de carieră și, în ciuda rezultatelor similare obținute în cadrul experimentului, fetele nu au exprimat interes pentru o carieră în științe, în timp ce băieții nu doar că și-au exprimat acest interes, ba chiar l-au sporit în urma experimentului. Tot în Spania, González-Pérez, de Cabo și Sáinz au realizat o intervenție la clasă în rândul unor eleve cu vârste cuprinse între 12 și 16 ani, constatând că expunerea la modele feminine are un efect pozitiv asupra plăcerii pentru matematică, a importanței acordate matematicii, așteptărilor privind propria reușită la matematică și a aspirațiilor fetelor către STIM. [89]

Un studiu experimental realizat în Franța [90] pe un eșantion de aproape 20.000 de elevi de clasa a 10-a și a 12-a din clase cu profil științific, nivel la care deciziile de carieră sunt deja restrânse, arată efecte semnificative ale expunerii la modele feminine în științe. Elevii au participat la prelegeri ale laureatelor premiului L'Oreal-UNESCO și ale unor tinere angajate în departamentul de Știință și Inovare al L'Oreal, experiment combinat cu un chestionar post-experimental pentru a evalua percepțiile, credințele și rezultatele educaționale ale elevilor. Cel mai semnificativ efect al intervențiilor se înregistrează la nivelul elevelor de clasa a 12-a cu rezultate școlare înalte ce optează pentru programe universitare competitive în domeniul STIM sau programe predominant masculine (precum matematică, fizică, informatică, inginerie). Experimentul cu modele feminine a îmbunătățit percepțiile elevilor cu privire la carierele în domenii științifice, dar și aspirațiile înspre astfel de cariere, sensibilizând subiecții studiului cu privire la subreprezentarea femeilor în știință. Accesul la modele feminine nu trebuie să depindă exclusiv de prezența fizică a acestora în sala de clasă, ci poate fi și digital: spre exemplu, aplicația mobilă W-STEM destinată elevelor, care conține interviuri video cu femei de diferite vârste, profiluri, din științe, care împărtășesc utilizatoarelor experiențele profesionale. [91]

Aceste studii arată că **prezentarea de exemple pozitive de femei cu abilități intelectuale deosebit ar putea încuraja elevele în context educațional** și ar putea transforma ideea unei cariere în STIM (Științe, Tehnologie, Inginerie și Matematică) într-un scop stimulant și fezabil. Profesorii trebuie, deci, să înțeleagă **importanța reprezentării** în contextul subiectelor și materiilor predate. De exemplu, atunci când vorbim despre oameni de știință, eleva sau elevul își formulează automat o reprezentare mentală a unui bărbat? În acest caz, o poveste despre o femeie din știință, precum Marie Curie, Ada Lovelace sau Ana Aslan ar putea crea o reprezentare mentală diferită.

---

[87] Chris Buckley, Lynn Farrell, Ian Tyndall, Brief Stories of Successful Female Role Models in Science Help Counter Gender Stereotypes Regarding Intellectual Ability among Young Girls: A Pilot Study, *Early Education and Development*, 1-12, 2021.
[88] Ana Romero-Abrio, Raquel Ramos-Alonso, Santiago Hurtado-Bermúdez, Gender equality in five- to six-year-old preschoolers' early competences in science do not protect schoolgirls from gender stereotypes, *European Early Childhood Research Journal*, 29(4), 479-500, 2021.
[89] Susana González-Pérez, Ruth Mateos de Cabo, Milagros Sáinz, Girls in STEM: Is It a Female Role-Model Thing?, *Frontiers in Psychology*, 11, 2204, 2020.
[90] Thomas Breda, Julien Grenet, Marion Monnet, Clémentine van Effenterre, Do Female Role Models Reduce the Gender Gap in Science? Evidence from French High Schools, *Human and Social Sciences*, 2021.
[91] Alicia García-Holgado, Sonia Verdugo-Castro, Ma Sánchez-Gómez, & Francisco J. García-Peñalvo, Facilitating access to the role models of women in STEM: W-STEM mobile app, în *International Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 466-476), Springer, 2020.

Femei care au schimbat lumea

Acest videoclip de cca. 20 minute prezintă, în limba română, femei marcante din istoria omenirii:
https://www.youtube.com/watch?v=sGrK33Vcogc&ab_channel=TeoriiIncredibileOficial

DE REȚINUT

Programul de burse private L'Oreal – UNESCO „Pentru Femei din Știință", lansat în România în 2009, oferă sprijin tinerelor cercetătoare pentru a-și dezvolta proiectele inovatoare și, prin urmare, oferă inspirație și modele feminine tinerelor eleve.

5.3. Obiective educaționale și manuale din perspectivă de gen

Într-un studiu de caz asupra sistemului educațional din România printr-o lentilă de gen, Mihaela Miroiu propune un set de **obiective educaționale** relevante din perspectiva genului, respectiv:

1) **flexibilitatea**, nevoia ca procesul să fie adaptat nevoilor specifice ale fiecărui elev,
2) **armonizarea conținutului educațional cu realitatea vieții cotidiene,** respectiv interesele și aptitudinile fiecărui elev, și
3) **posibilitatea selecției școlii** în conformitate cu obiectivele de dezvoltare personală. [92]

Decalajele de gen în educație, în general, și în conținuturile educaționale, în particular, reprezintă subiectul unor ample eforturi de cercetare, care stau la baza recomandărilor de politici educaționale sau a activităților de *advocacy* desfășurate la nivel național, internațional sau global. Inițiativă demarată la începutul anilor '70 în Statele Unite ale Americii printr-o analiză a reprezentării femeilor în manuale, [93] cercetarea egalității de gen în conținuturi educaționale a relevat o serie de obstacole în realizarea dezideratului egalității de gen în educație; unele dintre ele încă persistă, în ciuda finanțării, progresului social și activismului. Blumberg, de exemplu, corelează gradul ridicat de patriarhat al unei societăți cu reprezentările negative ale femeilor în manuale; mai mult, cercetătoarea arată că:

1) **subreprezentarea** fetelor și a femeilor;
2) utilizarea **termenilor masculini** pentru a face referire la întreaga omenire;
3) **rolurile de gen** tradiționale; și
4) **stereotipurile de gen** ce reflectă trăsături și activități specifice genurilor

---

[92] Mihaela Miroiu, All in one: Fairness, neutrality and conservatism – A case study of Romania, *Prospects*, 34(1), 85-100, 2004, p. 88.
[93] Articolul „The image of woman in textbooks [Imaginea femeii în manuale]", al lui Marjorie B. U'Ren, publicat în 1971 într-un volum colectiv, citat în Fúlvia Rosemberg, Neide Cardoso de Moura, Paulo Vinícius Baptista Silva, Fighting sexism in textbooks: Agenda construction and its critics, *Cadernos de Pesquisa*, 39 (137) 1-34, 2009, p. 4.

sunt elemente ce transgresează limite geografice și niveluri de patriarhat. [94]

Abordarea egalității de gen în educație este esențială și necesită prioritizare pentru că:

1) modul în care e abordată are implicații asupra altor domenii ale vieții publice, cum ar fi piața muncii, justiția, sănătatea, dar și asupra vieții private a beneficiarilor educației și, în sens larg, a membrilor comunității;
2) România are angajamente de a adopta măsuri legislative în sfera educației care să integreze dimensiunea de gen; și
3) educația constituie un domeniu prioritar de intervenție în *Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021.* [95]

Acest ultim element vizează explicit introducerea perspectivei de gen în educație, indicatorul corespunzător din Strategie fiind *„adoptarea unui ordin al ministrului educației naționale privind includerea în curricula școlară a unor noțiuni privind violența de gen și egalitatea de gen”*, [96] aspect care nu a fost realizat până la elaborarea prezentului document. Integrarea dimensiunii de gen în educație prin revizuirea manualelor și a curriculei reprezintă o recomandare concretă într-o serie de documente ce vizează alinierea sistemului educațional din România la standarde internaționale și europene. [97] Mai mult decât atât, art. 15 alin. (2) din *Legea nr 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați* specifică explicit rolul Ministerului Educației Naționale în promovarea de „recomandări privind realizarea cursurilor universitare, instrumente de evaluare a manualelor școlare, programe școlar, ghiduri pentru aplicarea programelor școlare care să excludă aspecte de discriminare între sexe, precum și modelele și stereotipurile comportamentale negative în ceea ce privește rolul femeilor și al bărbaților în viața publică și familială”.

Cu privire la situația manualelor din România, Mihaela Miroiu conchide că „sunt un promotor al stereotipurilor de gen mai puternic decât curricula, care e mai degrabă neutră din perspectiva genului. Absența sensibilității la gen reprezintă o formă de sexism curricular în sensul că nu există spații rezervate specific pentru echitate de gen sau sensibilitate de gen în titlurile, subiectele și mesajele disciplinelor.”

Analiza manualelor realizată de Mihaela Miroiu arată că personajele principale sunt preponderent masculine, iar masculinitatea predomină în promovarea dezvoltării individuale. Imaginile din manuale sunt statice, textele învechite și deloc ancorate în realitate; femeile sunt reprezentate exclusiv în raport cu activități gospodărești sau educaționale, în timp ce bărbații sunt reprezentați în activități științifice, de comunicare sau fizice, în sfera publică.

Cu privire la situația manualelor din România, Mihaela Miroiu conchide că *„sunt un promotor al stereotipurilor de gen mai puternic decât curricula, care e mai degrabă neutră din perspectiva genului. Absența sensibilității la gen reprezintă o formă de sexism curricular în sensul că nu există spații rezervate specific pentru echitate de gen sau sensibilitate de gen în titlurile, subiectele și mesajele disciplinelor.”* [98]

---

[94] Rae Lesser Blumberg, *Gender bias in textbooks: A hidden obstacle on the road to gender equality in education*, UNESCO, 2007, p. 33.
[95] Elaborată de Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați.
[96] Măriuca Oana Constantin, Alina Dragolea, Ioana Dodi, Andreea Gheba, George Matu, *Analiză diagnostic în domeniul egalității de gen în România în perioada 2014-2019*, 2019, p. 113.
[97] Amintim câteva din ele: Art. 10 lit. (a) din Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW); Obiectivul Strategic B12 al Platformei de Acțiune Beijing; Punctul 30 al Recomandării Consiliului European privind integrarea dimensiunii de gen în educație; Art. 14 din Convenția de la Istanbul.
[98] Mihaela Miroiu, *Op. cit.*, p. 97.

Analiza manualelor realizată de Mihaela Miroiu arată că personajele principale sunt preponderent masculine, iar masculinitatea predomină în promovarea dezvoltării individuale. Imaginile din manuale sunt statice, textele învechite și deloc ancorate în realitate; femeile sunt reprezentate exclusiv în raport cu activități gospodărești sau educaționale, în timp ce bărbații sunt reprezentați în activități științifice, de comunicare sau fizice, în sfera publică. [99]

O cercetare din 2015 asupra manualelor și auxiliarelor didactice pentru ciclul primar, Alice în Țara Manualelor, indică – din prisma ilustrațiilor – o suprareprezentare ușoară a personajelor masculine, însă portretizările analizate arată un rol preponderent secundar al personajelor feminine; fetele apar, în general, în raport de obediență, iar băieții în roluri de lider. În ce privește reprezentările stereotipice și contra-stereotipice, reprezentarea genului masculin este și aici mai dinamică, sugerând că „ne este mult mai ușor să ne imaginăm băieții făcând tot felul de lucruri, chiar și când este vorba despre un spectru stereotipic de activități." [100]

Același studiu semnalează că tații sunt portretizați în posturi dezavantajoase, fiind favorizată mai degrabă portretizarea mamei sau a bunicului. În 2011 a fost depusă o plângere la Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) care semnala faptul că abecedarele din acea perioadă portretizau tatăl drept „un părinte de rang inferior". CNCD a dat câștig de cauză acestei plângeri, confirmând că a fost vorba de o discriminare a taților. [101

În ce privește stereotipiile din aceste conținuturi educaționale, Laura Grünberg, co-autoare a acestui material, sublinia discrepanța dintre reprezentările din manuale și realitatea socială a anului 2019 [102]:

> *„Punctual, pe conținuturi, îmi asum ca și concluzie valabilă și în 1997, și după Alice în Țara Manualelor că la nivel vizual, la nivel lingvistic (număr de cuvinte, asocieri de cuvinte etc.) și la nivel de idei, în mare parte manualele construiesc o lume după un model de gen stereotip, conservator, dihotomic, anacronic. [...] Manualele nu reflectă lumea nouă, ci una statică, rămasă în urmă, în care sunt puține modele feminine de succes promovate. [...] Manualele [în special la ciclul primar] merg pe un discurs al diferențelor, nu al asemănărilor, descriu o lume preponderent masculină. Imaginile sunt foarte frumoase la nivel vizual, dar e plin de femei care torc, care dau de mâncare la găini, care se ocupă de pământ.*

---

[99] Mihaela Miroiu, *Op. cit.*, p. 93

[100] Cosima Ruginiș, Laura Grünberg, Raluca Popescu (coord.), *Alice în Țara Manualelor. O explorare a personajelor care îi inspiră pe copii la școală*, Universitatea din București, 2015, p. 56.

[101] *„Fără echivoc, abecedarele conțin numeroase reprezentări stereotipe cu privire la rolurile de gen, perpetuând o imagine tradițională, anacronică cu privire la acestea. Femeile sunt preponderent soții și mame dedicate, devotate familiei, vulnerabile/ dependente emoționale și, prin urmare, puțin capabile de performanță profesională, de a face față unei concurențe în construirea unei cariere acțiunile lor, atât în plan familial cât și în cel profesional fiind motivate moral-valoric de nevoia de a îngriji și de a educa, în timp ce fetele de cele mai multe ori reproduc în plan ludic comportamentele materne. Bărbații/ băieții sunt prezentați ca fiind mult mai activi, cu o viață profesională semnificativ mai diversificată, deținând puterea de decizie, dar și mai agresivi, fiind cei care constituie exemple de comportament de tip distructiv. În sfera privată, prezența lor este mai pasivă decât cea feminină. [...] Considerăm că abecedarele în forma lor actuală conțin și propagă o reprezentare profund dezechilibrată a rolurilor de gen în societatea contemporană și nu asigură promovarea egalității de gen, în detrimentul ambelor categorii."* Cosima Ruginiș, Laura Grünberg, Raluca Popescu (coord.), *Op. Cit.*, pp. 13-14.

[102] Alexandra Columban, Egalitatea de gen în sistemul educațional românesc, în Cezara David (coord.), *Nediscriminarea în educație: O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc* (pp. 14-53), Centrul de Resurse Juridice, 2020, p. 26.

Sigur că se mai întâmplă lucrurile acestea, dar nu e o contrapondere cu femei de vârste diferite, care să stea pe tabletă. Sunt puține imagini cu calculatoare în general, iar când sunt, băieții se joacă pe calculator și bunica e în spate și se uită la ei. Sunt lucruri aparent mărunte, dar care creează în mentalul colectiv un anumit tip de imagine. Femeile sunt asociate sferei private, iar bărbații lipsesc cu desăvârșire, deci e clar un anacronism."

5.4. Analiză din perspectivă de gen a programei școlare. Sugestii de teme și activități pentru integrarea egalității de gen la clasă

Întrucât o analiză comprehensivă a programei școlare din România, care să cuprindă toate disciplinele și toate nivelurile de studiu, depășește obiectivele prezentului studiu, au fost selectate și incluse în analiză disciplinele cu pondere ridicată în modelarea etică și socială a elevilor, acelea unde egalitatea de gen ar putea fi ușor integrată, precum și disciplinele obligatorii pentru un număr mare de elevi.

În mod asemănător, sugestiile de teme și activități ce pot fi făcute la clasă pentru a integra egalitatea de gen nu sunt exhaustive și nu se referă la toate disciplinele școlare – autoarele au fost nevoite să lase pe dinafară o serie de discipline care sunt fie studiate de un număr mai mic de elevi, fie care ar presupune crearea unor materiale auxiliare în altă limbă decât română. Cu toate acestea, recomandările de teme și activități, precum și anexele pot fi cu ușurință adaptate și la materiile care nu au putut fi tratate în mod specific în acest manual.

În analiza noastră, **focusul este pe programa de la gimnaziu și liceu**, unde considerăm că egalitatea de gen poate fi tratată în mod nuanțat. Menționăm că programa la gimnaziu a fost actualizată în 2017, însă că cea de la liceu este neschimbată de dinainte de 2010.

Disciplinele vizate de analiză sunt: **Consiliere și dezvoltare personală, Limba și literatura română, Limba și literatura maternă maghiară, Limba și literatura maternă rromani, Istorie, Educație socială, Logică, Psihologie, Economie și Filosofie.** Alte două discipline sunt extrem de relevante pentru tematica egalității de gen – Educație pentru sănătate și Abilități pentru adolescență – însă caracterul lor opțional și, implicit, numărul relativ redus de elevi care le studiază, ne-a determinat să nu le includem în prezenta analiză. Ele rămân, însă, teren propice pentru studiul incluziunii, nediscriminării, comunicării și relaționării non-violente și pentru gândirea dincolo de stereotipuri.

Totodată, nu am inclus în analiză programa la limbile străine studiate – engleză, franceză, germană etc. – întrucât accentul pe achiziția lingvistică se traduce într-o flexibilitate crescută din perspectiva temelor abordate. Așadar, recomandările de la secțiunile dedicate limbilor și literaturilor materne (română, maghiară, rromani), dirigenției, istoriei și educației sociale pot fi în mare măsură aplicate și limbilor străine. Majoritatea anexelor pot fi, de asemenea, adaptate limbii străine predate.

Pentru alte discipline decât cele menționate anterior – cum ar fi geografie, științe exacte și educație fizică – autoarele au inclus sugestii de teme și activități în secțiunea de anexe. De pildă, un profesor sau o profesoară de fizică, chimie sau biologie ar putea aloca o oră pentru a discuta despre femei de știință (vezi Anexa 4). Nu în ultimul rând, **toate cadrele didactice, indiferent de specializarea lor, pot utiliza materialele din manual la orele de consiliere și dezvoltare personală, respectiv consiliere și orientare.**

Este, însă, important de reiterat că responsabilitatea integrării egalității de gen în conținuturile educaționale transcende nivelul Ministerului Educației Naționale și revine întregului sistem, inclusiv instituțiilor educaționale și cadrelor didactice.

5.4.1. Consiliere și dezvoltare personală. Consiliere și orientare.

Începem analiza programei școlare cu disciplina Consiliere și dezvoltare personală, respectiv Consiliere și orientare, cunoscută și sub numele de dirigenţie, întrucât aceasta se aplică tuturor cadrelor didactice, indiferent de specializarea lor, dar și pentru că este o disciplină studiată atât la nivel gimnazial, cât și liceal. Materia este cu siguranță una din principalele canale de integrare a egalității de gen în studiul la clasă, fiindcă oferă flexibilitatea – atât din perspectiva tematicii, cât și a metodologiei – necesară cadrelor didactice, nefiind constrânsă de testări, teze sau evaluări naționale, cum este cazul altor materii, dar nici de necesitatea notării elevilor. Totodată, egalitatea de gen este o temă care se îmbină armonios cu dezvoltarea personală a elevilor – dimensiune pe care programa școlară la dirigenţie o surprinde într-o mai mare măsură decât la celelalte discipline analizate.

În **programa la gimnaziu**, care datează din 2017, trei **competenţe generale** se pretează la integrarea egalității de gen:

1. Adoptarea atitudinilor pozitive față de sine și a unui stil de viață sănătos și echilibrat;
2. Relaționarea armonioasă cu ceilalți în contexte școlare și extrașcolare și
3. Luarea deciziilor legate de continuarea studiilor și carieră prin valorificarea informațiilor despre sine, educație și ocupații.

De asemenea, multitudinea de exemple de activităţi de învăţare (interviuri, portofoliu personal, vizite la diverse instituții, teatru forum, joc de rol, afișe etc.) facilitează aplicarea la clasă a unei lentile incluzive din perspectiva genului.

În ceea ce privește **competenţele specifice**, redăm în cele ce urmează câteva din sugestiile de activităţi din programă ce pot fi cu uşurinţă adaptate obiectivelor menţionate:

- la **clasa a V-a,** competența <u>4.2. Identificarea unor ocupații din domenii diferite de activitate și a beneficiilor acestora pentru persoană și pentru societate</u> include *„documentarea și prezentarea de către elevi a unor fișe ale unor ocupații „Dacă aș fi șofer/asistentă medicală/ inginer/ cercetător etc. unde aș lucra/în ce condiții/ce calități personale/ce pregătire ar fi necesare/ce stil de viață as avea/aș putea găsi un loc de muncă/ce salariu aș avea/aș putea să inventez ceva nou" și introducerea rezultatelor în portofoliul personal de învățare"*;

- la **clasa a VI-a**, 4<u>.2. Analiza unor ocupații din perspectiva responsabilităților, condițiilor de lucru și a consecințelor asupra stilului de viață</u> include următoarea activitate: *„realizarea de către elevi a unor fișe ale ocupațiilor prin analiza unor exemple din Codul Ocupațiilor din România sau din profilurile ocupaționale pe baza unor criterii, precum: conținut, responsabilități, condiții de lucru, instrumente/echipamente de lucru, calități personale necesare și contraindicații, satisfacția profesională, prestigiul social, cererea pe piața muncii, educația necesară, salariul sau stilul de viață";*

- la **clasa a VII-a**, <u>4.1. Formularea unor scopuri personale referitoare la educație, carieră și stil de viață</u> include *„exerciții de identificare a modului în care interesele personale și dimensiunea de gen influențează alegerea activităților: „Ce îmi place să fac, ce mă interesează? ", „Alegerile mele - interesele mele", „Alegerile mele – obstacole și soluții" și introducerea rezultatelor în portofoliul personal de învățare"; „organizarea unor dezbateri despre rolul familiei în formularea scopurilor personale referitoare la educație, carieră și stil de viață: „Părinții/bunicii - factori importanți în alegerea profesiei", „Seri ale părinților", „Ce doresc eu, ce doresc părinții mei"."*

- la **clasa a VIII-a**, <u>1.2. Luarea deciziilor sigure și sănătoase pentru prevenirea situațiilor cu potențial de risc sau de criză</u> cuprinde *„exerciții de identificare, în fișe de lucru, a situațiilor cu potențial de risc: relații abuzive, de exploatare, examene, migrație și/sau de criză";*

3.2. Manifestarea interesului pentru învățare, ca proces personal, autonom și continuu, în contexte formale, nonformale și informale include *„realizarea unui proiect privind modele personale de viață, cu identificarea experiențelor de învățare care au condus la conturarea succesului din perspectiva elevilor, de tipul: „Galeria eroilor din viața mea" - un personaj istoric, un personaj literar, un membru al familiei, o personalitate din viața comunității sau a societății, în general".*

În privința conținuturilor vizate de programa școlară, tabelul de mai jos prezintă o selecție menită să faciliteze introducerea temei egalității de gen de către diriginți. Coloanele „Domeniu de conținut" și „Conținuturi" sunt preluate din programa școlară la gimnaziu, iar coloana „Sugestii de teme" conține câteva din recomandările noastre pentru diriginți – idei de teme sensibile la gen care pot fi abordate la fiecare din conținuturile de mai jos. Multe din temele sugerate sunt însoțite de trimiteri către anexe cu idei de exerciții concrete la clasă.

Tabel 2: *Conținuturi și sugestii de teme pentru disciplina Consiliere și dezvoltare personală, ciclul gimnazial*

Domeniu de conținut	Conținuturi	Sugestii de teme sensibile la gen
Clasa a V-a		
Autocunoaștere și stil de viață sănătos și echilibrat	Schimbare și dezvoltare. Caracteristicile preadolescenței, modificări psihosomatice specifice vârstei	✔ Imagine de sine și acceptarea modului în care arăt ✔ Influența platformelor de media socială asupra imaginii de sine: imagine vs. realitate
Managementul carierei	Beneficiile ocupațiilor pentru individ și pentru societate: remunerație, perspective de angajare, stilul de viață, prestigiu, rezolvarea unor probleme globale	✔ Ocupații preponderent „masculine" vs. „feminine" ✔ Exemple de personalități care au optat pentru ocupații mai puțin tipice pentru genul lor
Clasa a VI-a		
Autocunoaștere și stil de viață sănătos și echilibrat	Resurse pentru sănătatea persoanei și a mediului. **Stereotipuri, discriminare.**	✔ Stereotip – prejudecată – discriminare: definiții și exemple ✔ Ce stereotipuri pozitive și negative avem? ✔ Pericolele suprageneralizării ✔ Ce persoane sunt mai des supuse discriminării? ✔ Cum putem combate stereotipurile, prejudecățile și discriminarea? ✔ Cui mă pot adresa dacă am fost discriminat/ă?
Dezvoltare socio-emoțională	Comunicarea în mediul real. Comunicarea în mediul virtual Relația dintre evenimente, gânduri, emoții și comportamente	✔ Siguranța pe Internet: cum evităm prădătorii, nu împărtășim informații personale pe Internet (adresă, număr de telefon etc.) sau imagini intime (ce a fost o dată publicat pe Internet rămâne mereu pe Internet)

Managementul carierei	Caracteristicile unor ocupaţii: conţinut, responsabilităţi, condiţii de lucru, instrumente/ echipamente de lucru, calităţi personale necesare şi contraindicaţii în anumite ocupaţii	✔ Oportunităţi egale pentru fete şi băieţi în alegerea unei cariere ✔ Posibile bariere întâlnite de fete, dar mai ales de băieţi în alegerea unei cariere
Clasa a VII-a		
Autocunoaştere şi stil de viaţă sănătos şi echilibrat	Comportamente responsabile. **Agresivitate, violenţă, bullying:** cauze, forme, soluţii. Internetul, reţelele sociale şi viaţa zilnică	✔ Tipuri de violenţă în offline (violenţă fizică, psihologică, verbală, sexuală etc.) ✔ Tipuri de violenţă în online (bullying, hărţuire, exploatare, grooming etc.) ✔ Ce este bullying-ul, cum îl recunoaştem şi cum îl stopăm ✔ Efectele bullying-ului şi de ce nu este bine să fim agresivi verbal cu altă persoană ✔ Cui ne adresăm dacă am fost victime ale bullying-ului ✔ Rolul reţelelor de socializare în viaţa noastră: aspecte pozitive şi negative ✔ Dependenţa de reţele de socializare şi impactul asupra noastră ✔ „Igiena" utilizării Internetului (parole şi conturi sigure, limitarea timpului de folosire a acestuia, atenţie la nedifuzarea de informaţii şi imagini personale şi intime pe Internet)
Dezvoltare socio-emoţională	**Emoţii, reacţii, comportamente faţă de diversitate (gen**, vârstă, apartenenţă socială, apartenenţă etnică, situaţie economică, stare de sănătate, dizabilităţi/copii cu nevoi speciale de educaţie)	✔ Ce este diversitatea? ✔ Care sunt avantajele diversităţii? ✔ Cât de diversă este şcoala în care studiaţi? ✔ Ce stereotipuri avem faţă de fete? Dar faţă de băieţi? ✔ Care este pericolul generalizării?
Managementul carierei	Scopuri personale referitoare la educaţie, carieră şi stil de viaţă. **Dimensiunea de gen în educaţie şi carieră**	✔ Ce sunt stereotipurile de gen? Ce le cauzează? ✔ Domenii profesionale „feminizate" şi „masculinizate": de ce sunt mai multe femei în învăţământ şi medicină şi mai mulţi bărbaţi în inginerie, de exemplu? Joacă vreun rol stereotipurile de gen? ✔ Perspectiva istorică asupra profesiilor (creşterea constantă a femeilor în profesii considerate masculine)
Clasa a VIII-a		
Autocunoaştere şi stil de viaţă sănătos şi echilibrat	**Sănătatea vieţii de familie.** Situaţii cu potenţial de risc. Prevenirea comportamentelor de risc pentru sănătate	✔ relaţii (de prietenie şi amoroase) bazate pe respect reciproc ✔ semne de alarmă în relaţiile interpersonale: control, umilire, critică neconstructivă, lipsă de susţinere, agresivitate şi violenţă

Managementul carierei	Luarea unei decizii (legat de parcursul educațional – n.n.): conținut, proces, etape, context	✔ stereotipuri de gen și alegerea unui liceu legătura dintre liceul ales și posibilitățile de urmare a unei facultăți/ parcurs academic complementar

De asemenea, programa recomandă explicit ca profesorii să colaboreze cu „consilierii școlari din centrele și cabinetele de asistență psihopedagogică care desfășoară în școală activități de consiliere și orientare”, fie pentru sprijin, fie pentru a intra la rândul lor la clasă. Expertiza acestora poate veni în completarea celei a cadrelor didactice.

Resurse utile și gratuite pe tema siguranței pe Internet:

✔ Platforma Ora de Net și esc_abuz, unde pot fi raportate materiale online ilegale (ex. instigatoare la violență sau cu pornografie infantilă: https://oradenet.ro/esc-abuz)
✔ Canalul de Youtube al platformei Ora de Net:
www.youtube.com/channel/UC6QsGp2VSYuFAx3oVH0hf6A
✔ Prezentare PowerPoint ACTEDO:
https://actedo.org/ateliere-pentru-elevi-despre-siguranta-pe-internet/
✔ Informații despre siguranța pe Internet (Salvați Copiii):
www.salvaticopiii.ro/ce-facem/protectie/siguranta-pe-internet

În cele ce urmează, am extras din programa la liceu pentru Consiliere și orientare competențele specifice și conținuturile care se pretează la abordarea unor teme sensibile la gen. În tabelul de mai jos, asemănător analizei privind programa la gimnaziu, am inclus sugestii concrete de astfel de teme ce pot fi abordate în timpul orelor de dirigenție.

Tabel 3: *Conținuturi și sugestii de teme pentru disciplina Consiliere și orientare, ciclul liceal*

Domeniu de conținut	Conținuturi	Sugestii de teme sensibile la gen
Clasa a IX-a		
1.2 Examinarea caracteristicilor specifice adolescenței	Creștere și schimbare: - adolescența: caracteristicile dezvoltării fizice, cognitive, emoționale	✔ Normalitatea/ firescul modificărilor corporale ✔ Imagine de sine pozitivă ✔ Influența platformelor de media socială asupra imaginii de sine: imagine vs. realitate Comentariile și tachinările cu privire la aspectul fizic al unei colege/ unui coleg ca formă de violență verbală
4.1 Analizarea conceptului de carieră și a factorilor care influențează alegerea carierei	Planificarea carierei Planificarea și dezvoltarea carierei: - cariera: definire - factorii care influențează alegerea carierei	✔ Genul ca factor care influențează alegerea carierei ✔ Reflecție asupra alegerii liceului din prisma genului elevilor

5.2 Analizarea relației dintre stilul de viață și alegerea carierei	Calitatea relațiilor sociale: factori care deteriorează calitatea relațiilor sociale (de ex., **violența domestică**)	✔ Ce este violența domestică? ✔ Forme de violență domestică (fizică, verbală, emoțională, sexuală etc.) ✔ Efectele violenței asupra individului (fizice, psihologice, economice) (*Vedeți Glosarul pentru definirea acestor termeni și Secțiunea 3.6 Efectele discriminării.*)
	Clasa a X-a	
5.2 Analizarea unor fenomene cu consecințe negative asupra vieții tinerilor și a stilului de viață sănătos	Calitatea relațiilor sociale și a mediului de muncă: - exploatarea prin muncă, **exploatarea sexuală** – consecințele negative asupra vieții tinerilor	✔ Ce este exploatarea? ✔ Exploatarea prin muncă a copiilor – interzisă prin lege ✔ Exploatarea sexuală și traficul de persoane ✔ Metoda *loverboy* de recrutare a fetelor pentru exploatare sexuală ✔ Cui ne putem adresa dacă am trecut prin sau cunoaștem pe cineva care a fost exploatat?
	Clasa a XI-a	
2.2 Evaluarea respectării drepturilor și a responsabilităților membrilor familiei	Comunicare și abilități sociale **- drepturile și responsabilitățile membrilor familiei; echitatea de gen**	✔ Egalitate vs. echitate ✔ Împărțirea echitabilă a muncilor casnice ✔ Ar trebui remunerată munca domestică? *(Vedeți Anexa 5.3 și Secțiunea 4.4 Cum putem măsura egalitatea de gen, în special 4.4.1., dimensiunea TIMP.)*
4.1 Analizarea consecințelor schimbărilor economice, sociale și tehnologice asupra profesiilor	Planificarea carierei - schimbări economice, sociale, tehnologice; influențele acestora asupra dinamicii carierei	✔ Femeile pe piața muncii: schimbări de-a lungul istoriei (femeilor le-a fost interzis să profeseze până relativ recent) ✔ Valul I și al II-lea al feminismului ✔ Femei de știință ✔ Impactul pandemiei de COVID-19 și a muncii de acasă asupra familiei. Au fost femeile afectate diferit de pandemie față de bărbați? *(Vedeți Glosarul pentru definirea valurilor feminismului și Anexele 4.1, 4.2, 4.3 referitoare la Femei de știință.)*
	Clasa a XII-a	
1.1 Elaborarea un program personalizat de reușită personală și profesională	- strategii de responsabilizare și de pregătire pentru viața de adult	✔ îngrijirea personală și abilitățile domestice ca abilități de viață și nu responsabilități tipic feminine (de exemplu, călcatul, spălatul vaselor, curățenia în casă, spălatul hainelor ar trebuie stăpânite și practicate în egală măsură de fete și băieți)

2.2 Analizarea factorilor care contribuie la dezvoltarea abilităților de lider	- calitățile liderilor; dezvoltarea calităților de lider	✔ lideri bărbați vs. lideri femei ✔ stereotipuri legate de leadership-ul feminin vs. masculin ✔ reprezentarea femeilor în politică ✔ personalități femei în politică *(Vedeți 3.4.1 Indexul Egalității de Gen, dimensiunea PUTERE și Anexele 3.1, Proiectul Civica, 3.2, Proiectul Cetățeana.)*
5.1 Analizarea conceptului de calitate a vieții în contextul dezvoltării carierei	Calitatea vieții personale - impactul carierei și a profesiei asupra calității vieții - calitatea vieții în situații de criză: cum influențează o situație de criză calitatea vieții unei persoane; modalități de intervenție în situație de criză	✔ Sănătatea mintală – ce este și cum o protejăm? ✔ Roluri de gen și sănătatea mintală. De exemplu, deși în medie femeile suferă de depresie în număr mai mare, sunt mai mulți bărbați care se sinucid din această cauză. Acest fapt indică o abilitate mai redusă a bărbaților în gestionarea depresiei, care ar putea fi influențată de așteptări diferite de la bărbați (bărbații trebuie să fie mereu puternici, să nu discute despre sentimentele lor etc.)
5.3 Analizarea conceptelor de egalitate de șanse și de egalitate de gen, din perspectiva planificării carierei	Egalitatea de șanse în dezvoltarea carierei **- dimensiunea de gen în dezvoltarea și planificarea carierei; stereotipurile de gen ca bariere în opțiunile de carieră**	✔ stereotipuri de gen în viața profesională ✔ tipuri de discriminare pe piața muncii: discriminare directă, indirectă, multiplă, hărțuire etc. ✔ conceptul de „tavan de sticlă" (barierele invizibile de ordin social, cultural etc. care împiedică femeile din a avansa pe poziții de putere în companii sau organizații conduse de bărbați) *(Vedeți secțiunile 2.3 Ce este discriminarea și 2.4 Tipuri de discriminare.)*

5.4.2. Limba și literatura română

În ceea ce privește programa la gimnaziu, aceasta vizează cinci competențe generale și tot atâtea domenii de conținut, încadrate în registrul comunicării, al receptării și producerii de text, corectitudinii lingvistice și interculturalității. [103] Acest din urmă domeniu este cel mai ofertant în ce privește temele de egalitate de gen ce ar putea fi abordate: la clasa a V-a, programa include subiecte precum identitatea personală și națională, diversitatea culturală și lingvistică, iar la clasa a VIII-a modulele de modele comportamentale în literatura universală și de relații culturale constructive se pretează integrării egalității de gen, care însă nu apare explicit în programă.

---

[103] Competențe generale: „1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral; 2. Receptarea textului scris de diverse tipuri; 3. Redactarea textului scris de diverse tipuri; 4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise; 5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii în context național și internațional", extrase din *Programa la Limba și Literatura Română, clasele a V-a – a VIII-a*, 2017, p. 4.

Programa la **liceu** vizează o serie de competențe generale, specifice și conținuturi în baza cărora sunt apoi prezentate recomandări de conținuturi educaționale, incluzând teme, texte, autori studiați de care autorii manualelor trebuie să țină cont. Programa pentru clasa a IX-a conferă cea mai mare deschidere spre literatura universală și, totodată, libertate pentru cadrul didactic, concentrându-se pe studiul tematic; programa propune zece teme, iar cadrul didactic este obligat să parcurgă cinci dintre acestea.[104] În acest context, relevantă e perspectiva unei profesoare de liceu care pledează pentru principiul diversității în studiul literaturii: [105]

> *„În cea mai bună dintre lumile posibile, principiul diversității culturale în liceu ar trebui să includă și diversitatea de gen/sexuală a scriitorilor studiați (prin literatura contemporană putem aduce în fața elevilor opere foarte valoroase scrise de femei), și literaturile minorităților naționale: mi s-ar părea corect să urmărim comparativ măcar printr-un studiu de caz literatura rromilor sau literatura scriitorilor maghiari din Ardeal, de exemplu, pe lângă paralelismele clasice cu literatura europeană, unde oricum urmăream exclusiv elemente estetice, iar nu cultural-ideologice. Fără aceste valori, noțiunea de diversitate culturală, vânturată în toate programele, rămâne o sintagmă lipsită de acoperire. Iar a preda literatură contemporană fără a încerca să înțelegi sau să dezbați valorile contemporane încorporate în textura ei înseamnă, de fapt, a preda tot literatură clasică drapată în decoruri actuale.”*

Programa clasei a X-a include genurile literare, respectiv proza narativă, poezia lirică și textul dramatic. La finalul ciclului de școlarizare obligatoriu, elevii trebuie să își fi însușit cunoștințele de bază. Apoi, ciclul superior urmează criteriul istoriei literare: se studiază formarea limbii române și epocile literare, iar în cele din urmă se abordează poezia interbelică și literatura română până în prezent.

Statutul central al disciplinei în învățământ justifică densitatea programei la Limba și literatura română, însă lipsesc elemente explicite de egalitate de gen. Mai mult, numărul scriitoarelor femei menționate în programă este neglijabil comparativ cu cel al bărbaților, iar faptul că toți cei 17 scriitori canonici [106] din literatura română sunt bărbați limitează autorii de manuale în integrarea egalității de gen în conținuturile manualelor școlare.

Tabel 4: *Autoare (femei) menționate în programa școlară la Limba și Literatura Română (nivel liceal)*

Clasă	Nr. autori (bărbați) menționați în programă	Autoare (femei) menționate în programă	Nr. autoare
A IX-a	44	Nina Cassian, Hortensia Papadat-Bengescu, Gabriela Adameșteanu, Simona Popescu, Ana Blandiana, Simone de Beauvoir	6
A X-a	17		0

[104] Temele prevăzute în programă sunt: *Adolescența sau Joc și joacă, Familia sau Școala, Iubirea* sau *Scene din viața de ieri și de azi, Aventură, călătorie* sau *Lumi fantastice* (inclusiv SF), respectiv *Confruntări etice și civice sau Personalități, exemple, modele.*
[105] Andreea Coroian Goldiș, Starea literaturii române contemporane în școală (I), *Vatra*, 10-11, 51-58, 2021.
[106] Autorii canonici prevăzuți în programă sunt: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, George Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, George Călinescu, Eugen Lovinescu, Marin Preda și Nichita Stănescu.

A XI-a	43	Hortensia Papadat-Bengescu	1
A XII-a	99	Gabriela Duda, Ioana Pârvulescu, Sanda Cordoş, Ana Selejan, Gabriela Adameşteanu, Simona Popescu, Carmen Muşat, Alice Voinescu, Jeni Acterian, Monica Lovinescu, Ioana Em. Petrescu, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana	13

Sursa: Adaptat după Alexandra Columban, Egalitatea de gen în sistemul educațional românesc, în Cezara David (coord.), *Nediscriminarea în educație: O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc* (pp. 14-53), p. 28.

Astfel, reiese limpede din tabelul de mai sus că **autoarele sunt subreprezentate, însumând mai puţin de 10% din autorii recomandaţi în programa educaţională**. În analiza asupra programei, Alexandra Columban, co-autoare a acestui material, semnalează că numărul redus de femei scriitoare comparativ cu cel al bărbaţilor reflectă într-o oarecare măsură publicaţiile disponibile în literatura românească, însă susţine că

> *„o prezență atât de scăzută a femeilor în programă și manuale este mai degrabă un simptom al neînțelegerii dimensiunii sociale a literaturii, ca reflecție a diversității societății românești, inclusiv a genului (autorilor, personajelor, cititorilor).”* [107]

Exemple de tematici sensibile la gen

- **Experienţa femeilor în comunism**, ilustrată prin memorialistica prevăzută pentru studiu facultativ în clasa a XII-a;
- Includerea autoarei **Rodica Ojog-Braşoveanu** ca recomandare pentru tematica *Aventură, călătorie sau Lumi fantastice* (inclusiv SF);
- Includerea, ca recomandări de lectură, a colecției FeminIN de la Editura Publisol, [108] o colecție de 10 volume de referință din literatura românească; volumele prezintă niște tipuri umane ce prezintă viziuni asupra femeilor și a feminității în cultura românească și sunt precedate de studii introductive feministe. Colecția cuprinde următoarele titluri: *Ioana* (de Anton Holban), *Adela* (de Garabet Ibrăileanu), *Rusoaica* (de Gib Mihăescu), *Mara* (de Ioan Slavici), *Adam și Eva* (de Liviu Rebreanu), *Patimi* (de Sofia Nădejde), *Dona Alba* (de Gib Mihăescu), *Jocurile Daniei* (de Anton Holban), *Femei* (de Mihail Sebastian) și *Chira Chiralina* (de Panait Istrati).
- Studii de caz omise din programă: **publicistica feministă și personalități feministe** de la sfârșitul secolului al XX-lea (revistele *Amicul familiei, Mama și copilul, Femeia Română, Dochia* etc.; Sofia Nădejde, Adela Xenopol, Calypso Botez).

DE REȚINUT

Sub 10% din scriitorii recomandați de programă la liceu la Limba și literatura română sunt femei, iar canonul literar este format în întregime din scriitori bărbați.

---

[107] Alexandra Columban, Egalitatea de gen în sistemul educațional românesc, în Cezara David (coord.), *Nediscriminarea în educație: O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc* (pp. 14-53), p. 29.
[108] https://publisol.ro/collections/feminin

5.4.3. Limba și literatura maghiară [109]

În mod asemănător programei la Limba și literatura română, programa de gimnaziu la Limba și literatura maternă maghiară vizează aceleași prime patru competențe generale (*vezi nota de subsol 103*), însă spre deosebire de Limba română, nu include și cea de a cincea competență generală „Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii în context național și internațional”, care cuprinde elemente de interculturalitate și multiculturalitate. Acest lucru este regretabil, întrucât aici se regăsesc cele mai multe indicații și recomandări ce ar putea fi relevante pentru egalitatea de gen. Bineînțeles, acest lucru nu exclude atingerea temei la clasă, care poate fi integrată la aproape orice lecție, dacă profesorul dorește.

Analiza programei la această materie relevă, de asemenea, marginalizarea autoarelor femei: doar aproape 14% din scriitori recomandați în programa de gimnaziu sunt femei - 50 sunt bărbați, iar 8 sunt femei. [110] La liceu, reprezentarea femeilor scriitoare este mult mai slabă: din cca. 150 de autori recomandați, doar două sunt femei, iar doar una este maghiară (este vorba de Virginia Woolf și de Nemes Nagy Ágnes).

DE REȚINUT

Doar cca. 6% din autorii recomandați în programa de gimnaziu și liceu la Limba și literatura maternă maghiară sunt femei.

5.4.4. Limba și literatura rromani

Încheiem analiza programelor școlare de gimnaziu și liceu pentru limbile materne cu Limba și literatura rromani, inclusă în analiză alături de maghiară, ambele deoarece aparține celor mai numeroase două minorități din țară. Spre deosebire de elevii maghiari care studiază în majoritatea lor în limba maghiară, puțin dintre cei romi învață însă în limba rromani.

Așa cum este de așteptat, programa – atât la gimnaziu, cât și la liceu – conține o serie de elemente de interculturalitate și multiculturalitate, ceea ce este un aspect pozitiv, și recomandă o serie de autori romi din întreaga Europă. La fel ca în cazul Limbii și literaturii române și maghiare, programa la gimnaziu și liceu nu include lecții sau studii de caz pe tematica genului sau experienței feminine.

Din punctul de vedere al reprezentării scriitoarelor în programă, menționăm că, **din cei șaptesprezece (17) scriitori canonici pentru literatura romă, șase (6) sunt femei** [111] – cea mai mare proporție dintre cele trei programe la limbă și literatură analizate în prezentul manual.

---

[109] Programa la gimnaziu poate fi accesată aici: http://programe.ise.ro/Portals/1/Curriculum/2017-progr/09-Limba_literatura_materna_maghiara_varianta_romana_final.pdf
[110] Scriitoarele recomandate sunt Ágai Ágnes, Berg Judit, Hervay Gizella, Janikovszky Éva, László Noémi, Nemes Nagy Ágnes, Szabó Magda și Tóth Krisztina.
[111] Scriitorii canonici pentru Limba și literatura rromani sunt: Rajko Djurić, Delia Grigore, Isabela Bănică, C.S. Nicolaescu-Plopșor, Petre Copoiu, Costică Bățălan, Marius Lakatos, Gheorghe Sarău, Marcel Courthiade, Vasile Ionescu, Katarina Taikon, Mateo Maximoff, Ivan Nikolić, Santino Spinelli, Luminița Mihai-Cioabă, Mariela Mehr, Bronisława Wejs. În programa de liceu mai sunt amintite următoarele scriitoare sau artiste: autoarele Viorica Huber, Domnica Gârneață, Elena Lackova, Teresa Mirga și Ceija Stojka, sculptorița Mihaela Cîmpeanu și actrița Zita Moldovan.

Reprezentarea contează!

Sugestii pentru profesorii de limbă și literatură (de orice tip):

- Asigurați-vă că elevii dumneavoastră studiază și autoare femei
- Discutați la clasă reprezentarea femeilor în operele studiate
- Pornind de la textul ales de dumneavoastră, comparați statutul femeilor în trecut cu cel din prezent și discutați în ce măsură s-a îmbunătățit
- Analizați cu elevii rolurile pe care femeile le joacă într-o anumită operă. Sunt mai degrabă roluri tradiționale (mamă, fiică, iubită sau soție) sau, dimpotrivă, mai puțin tradiționale?
- La final de an sau modul didactic, reflectați alături de elevii dumneavoastră cu privire la numărul de personaje femei studiate. A existat vreo protagonistă în operele studiate?

5.4.5. Istorie

La fel ca în cazul disciplinei Limba și literatura română, Istoria permite integrarea dimensiunii de gen – în ciuda numărului redus de ore alocate discuțiilor la clasă comparativ cu disciplina anterioară. Programa școlară actuală pentru **gimnaziu** prevede o competență generală ce poate constitui baza abordării explicite a egalității de gen la clasă, și anume „Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale". [112]

La clasa a VII-a, a cărei programe include perioada de după 1848 până în prezent, concentrându-se într-o mare măsură pe cele două Războaie Mondiale și pe perioada interbelică, dimensiunea de gen se concretizează în studiul de caz „Femeia în viața publică" în context interbelic. [113] De asemenea, două studii de caz vizează „Viața pe front și în *frontul de acasă*" în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și Declarația Universală a Drepturilor Omului, contexte ofertante pentru integrarea explicită a discuțiilor despre egalitatea de gen.

Programa corespunzătoare gimnaziului nu menționează nicio personalitate istorică feminină, prezentând explicit numele a 27 de bărbați care au marcat istoria națională sau universală. [114] Femeile sunt, așadar, invizibilizate în istoria universală prin omisiune.

---

[112] Competență generală din programa prevăzută pentru ciclul gimnazial, alături de „1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu; 2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice; și 4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente", competențe preluate din *Programa școlară pentru disciplina Istorie, Clasele a V-a – a VIII-a*, 2017, p. 4.
[113] E important de menționat că termenul „femeie" apare explicit în noua programă corespunzătoare ciclului gimnazial o singură dată, comparativ cu programa anterioară, în care erau prevăzute trei contexte: Statutul femeii în cultura greacă, Statutul femeii în Evul Mediu și emanciparea femeii din perioada interbelică, teme pentru clasa a VII-a extrase din *Programe școlare: Istorie, Clasele a V-a – a VIII-a*, 2009.
[114] Personalitățile incluse în programa gimnazială sunt următoarele: Ghilgameș, Hammurabi, Leonardo da Vinci, Alexandru Macedon, Carol cel Mare, Michelangelo Buonarroti, Niccolo Machiavelli, Giordano Bruno, Galileo Galilei, William Shakespeare, Soliman Magnificul, Ludovic al XIV-lea, Petru cel Mare, Montesquieu, J.J. Rousseau, Voltaire, Decebal, Burebista, Traian, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza, Carol I și Nicolae Ceaușescu.

În analiza manualelor realizată de Mihaela Miroiu, concluziile indică absența femeilor din manualele destinate studiului la nivel primar, însă și un potențial de a include dimensiunea de gen la nivel gimnazial, prin temele legate de istorie și viață cotidiană în anumite perioade istorice. Conform aceluiași studiu și în linie cu argumentul prezentat mai sus, femeile sunt aproape invizibile în manualele de istorie, sunt reprezentate în poziții de subordonare comparativ cu bărbații și în activități distincte; sunt portretizate drept soții și mame ale liderilor, implicate în activități caritabile și de îngrijire. Nu sunt prezentate transformările rolurilor de gen de-a lungul timpului și în varii spații culturale/ geografice, [115] argument pe care îl susține și Blumberg în analiza sa asupra manualelor, remarcând că schimbările realizate la nivelul societății nu se reflectă la nivelul conținuturilor, nici însăși tema schimbărilor din societate – date de globalizare, tehnologizare, spre exemplu – nefiind prezentă în manuale. [116]

Tematicile specifice care ar putea fi valorificate prin aplicarea unei lentile de gen sunt următoarele: [117]

- Clasa a V-a: **Tema familiei în Lumea Greacă și Romană;**
- Clasa a VI-a: **Statutul femeilor în Epoca Medievală;**
- Clasa a VII-a: Democrație și totalitarism, cu accent pe **mișcarea de emancipare a femeilor,** respectiv **excluderea femeilor** din *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* – lansând subiectul **cetățeniei femeilor.**
- Clasele a VI-a și a VII-a: Istoria și tradițiile minorităților etnice, cu accent pe **tradiții ce reflectă dinamici de gen.**
- Clasa a VIII-a, domeniul de conținut *România secolelor XX/XXI*:
    - ✔ Mișcarea sufragetelor din România: Calypso Botez, Alexandrina Cantacuzino, Ella Negruzzi, Eugenia de Reus-Ianculescu;
    - ✔ Rolul femeilor în cadrul Marelui Război: Ecaterina Teodoroiu, Regina Maria, Martha Bibescu.
    - ✔ Formarea statului român – rolul femeilor în cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia: Eleonora Lemény.
    - ✔ Rezistența anticomunistă: Doina Cornea.
    - ✔ Regimul democratic postdecembrist: reprezentarea femeilor în politică.

Conținuturile educaționale sau recomandările de activități la clasă s-ar putea concentra pe recuperarea istoriilor acelor femei care au influențat cursul istoriei universale: [118]

✔ **Hatșepsut** – Dinastia a XVII-a din Egipt
✔ **Sitt Al-Mulk** – Secolul al XI-lea, Africa
✔ **Împărăteasa Teodora** – Secolul al VI-lea, Imperiul Bizantin
✔ **Olga din Kiev** – Secolul al X-lea, Rusia
✔ **Christine de Pizan** – Secolul al XV-lea, Franța
✔ **Charlotte Corday** – Secolul al XVIII-lea, Franța
✔ **Wu Zetian** – Secolul al XVII-lea, China
✔ **Qin Liangyu** – Secolul al XVII-lea, China
✔ **La Malinche** – Secolul al XV-lea, Mexic
✔ **Margaret Hamilton** – Secolul XX, Statele Unite ale Americii
✔ **Harriet Tubman** – Secolul al XIX-lea, Statele Unite ale Americii

---

[115] Mihaela Miroiu, *Op. cit.*, p. 93.
[116] Rae Lesser Blumberg, *Gender bias in textbooks: A hidden obstacle on the road to gender equality in education*, UNESCO, 2007, p. 34.
[117] Adaptat din Mihaela Miroiu, *Op. cit.*, p. 90 și Alexandra Columban, *Op. cit.*, p. 31.
[118] Kerstin Lücker, Ute Daenschel, *O istorie a lumii cu femeile în prim-plan*, Litera, 2021.

Resurse scrise și video privind personalități femei marcante în istoria României:

✔ *Historia*: https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/3-femei-care-au-marcat-istoria-romaniei
✔ *Descoperă*: https://www.descopera.ro/maratoanele-descopera/descopera-istoria-romanilor/5137771-7-femei-remarcabile-in-istoria-romaniei
✔ *Elle*: https://www.elle.ro/lifestyle/10-dintre-femeile-care-au-schimbat-istoria-romaniei-513081
✔ Blogul Dorinei Dănilă: https://dorinadanila.com/2018/11/04/100-personalitati-feminine-romanesti/
✔ *Video 10 femei din istoria României:* http://www.educatiefaradiscriminare.ro/resurse/multimedia-3/

Pentru ciclul liceal, programa la Istorie datează din 2004 pentru ciclul inferior (clasele a IX-a și a X-a) și din 2009 pentru ciclul superior (clasele a XI-a și a XII-a). Valorile și atitudinile vizate prin dezvoltarea competențelor generale și specifice includ, într-o manieră implicită doar, sensibilitatea la gen, lăsând cadrelor didactice libertatea de a integra egalitatea de gen. [119] Conținuturile educaționale planificate pentru clasa a IX-a vizează: Popoare și spații istorice; Oamenii, societatea și lumea ideilor; Statul și politica; Religia și viața religioase; Relațiile internaționale. Fiecare dintre aceste domenii, cu conținuturile specifice, poate integra module sau activități care să vizeze personalități istorice feminine. Programa clasei a X-a, în schimb, menționează explicit mișcarea feministă, drepturile omului, minoritățile și rolul societății civile ca subiecte de abordat în cadrul temelor „Lumea în perioada interbelică" și „Lumea postbelică".

Cât despre clasele a XI-a și a XII-a, programa comprimă teme abordate obligatoriu de toți elevii școlarizați în acest ciclu superior, dimensiunea de gen fiind omisă din conținuturile educaționale, deși principiul diversității și temele specifice s-ar preta unor conținuturi care să vizeze explicit diversitatea de gen, inclusiv intersecționalitatea *(vezi Secțiunea 4.5)*.

Femeile în istorie. Idei de activități la clasă

1. Informați-vă care erau meseriile practicate de femei și meseriile practicate de bărbați în perioada istorică și societatea pe care o studiați.
2. Analizați în ce mod un eveniment istoric a afectat în mod diferit femeile și bărbații. Luați în considerare clasa socială și etnia.
3. De ce credeți că femeile sunt mai rar prezentate în manualele de istorie? Credeți că asta are un impact asupra felului în care vedem trecutul?
4. Documentați-vă cu privire la drepturile pe care femeile și bărbații le aveau în diferite perioade istorice în România și în lume (ex. dreptul la proprietate, dreptul de a vota, divorț, acces la educație, dreptul de a alege o carieră).
5. Exprimați-vă opinia: credeți că femeile ar fi luat decizii similare dacă ar fi fost la conducere sau ar fi fost decizii diferite?

---

[119] Valorile și atitudinile propune în programă includ: „Coerență și rigoare în gândire și acțiune, gândire critică și flexibilă, relaționarea pozitivă cu ceilalți, respectarea drepturilor fundamentale ale omului, dezvoltarea atitudinilor proactive în viața personală și cea socială, antrenarea gândirii prospective prin înțelegerea rolului istoriei în viața prezentă și ca factor de predicție a schimbărilor, rezolvarea pe cale non-violentă a conflictelor, asumarea toleranței etnice, religioase și culturale", extrase din *Programe școlare pentru clasa a IX-a. Ciclul inferior al liceului. Istorie*, 2004.

6. Discutați de ce credeți că femeile au avut mai rar roluri de conducere în istorie. Luați în considerare raporturile de putere dintre femei și bărbați, roluri de gen patriarhale, educația diferită pentru fete și băieți, precum și credințele religioase ale vremii.
7. Documentați-vă cum au obținut femeile drepturi civile: dreptul de a vota și dreptul la proprietate în epoca modernă.
8. Alegeți să comparați un personaj istoric feminin și un personaj istoric masculin în poziții de putere, din aceeași perioadă. Au avut stiluri de conducere similare?

Din perspectivă intersecțională este importantă reprezentarea istorică a femeilor și bărbaților din diferite etnii, categorii sociale etc. De asemenea, este importantă cunoașterea evenimentelor istorice care au marcat în mod tragic populația etnică ne-majoritară. Două astfel de evenimente majore din trecut care necesită mai mult spațiu de discuție în manualele de istorie sunt Holocaustul, inclusiv Holocaustul Romilor și Sclavia Romilor.

Resurse privind Sclavia Romilor

- Adrian Nicolae, *Furtună Sclavia Romilor în Țara Românească*, 2019:
- https://ikultura.ro/biblioteca/sclavia-romilor-in-tara-romaneasca/
- Irina Nastasă-Matei (coord.), Ligia Livadă-Cadeschi, Dan Drăghia, Alexandra Iancu și Caterina Preda, *Manual auxiliar didactic Romii din România: Identitate și Alteritate*: https://roma-survivors.ro/ro/resurse/manual-auxiliar-didactic-romii-din-romania-identitate-si-alteritate?fbclid=IwAR3H5hRwu3x5-0aWEOuYV4iG23deuJPmsy7j5i_mrqW-G5QglNMYa8VSvT0
- Film: *Bilet de Iertare*: https://www.youtube.com/watch?v=2Fc9-hV0NNs
- Docudramă de Centrul National de Cultura a Romilor -Romano Kher: *Sclavia Romilor. Lungul drum către libertate*, https://www.youtube.com/watch?v=XAmR1NDNIfE&t=1s

Resurse privind Holocaustul Romilor

- Vasile Ionescu, Mihai Neacșu, Nora Costache, Adrian-Nicolae Furtună, *O Samudaripen. Holocaustul Romilor - România. Deportarea romilor în Transnistria mărturii – documente*, 2016: https://ikultura.ro/wpcontent/uploads/2019/08/Brosura_O_Samudaripen_Holocaustul_Romilor_20161.pdf
- Film de Centrul National de Cultura a Romilor - Romano Kher: *În numele statului. Holocaustul Romilor* (varianta scurtată): https://www.youtube.com/watchv=Qft4j4AYToQ&ab_channel=CentrulNationaldeCulturaaRomilor-RomanoKher
- Film: *Valea Plângerii* de Mihai Andrei Leaha, Andrei Crisan, Iulia Hossu: https://vimeo.com/102543752?fbclid=IwAR3jt1mVg6ltt3lF5q0sMNQ4PcPi3eSf6DkwhxIRF7nbBfVNQzlLqLKKTvc
- Film documentar: *Prigoana din Basarabia* - documentar despre holocaustul romilor: https://www.youtube.com/watch?v=7flxYOd0_Bg
- Film documentar: *Hidden Sorrows - Persecution of Romanian Roma during the Holocaust:* https://www.youtube.com/watch?v=qQNhSQemCzo&ab_channel=HiddenSorrows-Roma%2CGypsiesdeported
- Piesă teatru, *Kali Tras/ Frica Neagră*: https://teatrul-evreiesc.com.ro/portfolio/kali-tras-frica-neagra/
- Expoziție online/ materiale pe tema Holocaustului Romilor, mărturii supraviețuitori: www.asociatia-plural.ro/resurse/remember-to-resist-memoria-genocidului-romilor/

5.4.6. Educaţie socială

Oferta curriculară din aria Om și societate prevede, pentru ciclul **gimnazial**, disciplina Educație socială, care vizează dezvoltarea gândirii critice în rândul elevilor și pregătirea lor pentru navigarea contextelor interculturale, democratice și economice ale statutului de cetățean. În acest context, programa ce datează din 2017 prevede dezvoltarea nivelului *participativ* și *reflexiv* al învățării, oferind profesorilor explicit spațiu pentru creativitate didactică și adaptarea demersurilor didactice la particularitățile elevilor. [120] Materia prevăzută pentru clasa a V-a vizează *Gândirea critică și drepturile omului*, pentru clasa a VI-a Educație interculturală, la clasa a VII-a se studiază *Educația pentru cetățenie democratică*, iar clasa a VIII-a prevede studiul *Educației economico-financiară*, iar fiecare modul se încheie prin realizarea unui proiect educațional.

Competențele generale prevăzute în programă presupun raportarea critică a elevilor la fapte, evenimente, idei, procese din viața personală și a diferitelor grupuri și comunități, cooperarea în cadrul proiectelor prin asumarea unor valori și norme sociale și civice, precum și participarea la luarea deciziilor într-o manieră responsabilă și antreprenorială, mizând, deci, pe componenta critică, social-civică și economică a dezvoltării elevilor. De remarcat este și faptul că strategiile didactice sunt însoțite de activități în contexte nonformale, exemplificate prin realizarea unor materiale și campanii de promovare a drepturilor copiilor și elevilor la clasa a V-a, vizite culturale și realizarea unor reviste școlare pe teme culturale la clasa a VI-a, întâlniri cu reprezentanți ai comunității locale cu scopul susținerii copiilor vulnerabili sau realizarea unei pagini web civice pentru elevi la clasa a VII-a, respectiv concursuri, întâlniri cu reprezentanți economici sau vizite la instituții economice, la clasa a VIII-a. [121]

În termeni de conținut, disciplina **Gândire critică și drepturile copilului** pregătește copiii pentru a formula întrebări, pentru a distinge între fapte și opinii și a dezbate, pentru a argumenta și a face diferența între stereotipii și prejudecăți. Alte două domenii de conținut deosebit de relevante pentru elevi vizează drepturile și responsabilitățile copiilor și respectarea, apărarea și promovarea drepturilor copiilor. Cea dintâi componentă echipează copiii cu cunoștințe privind *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*, drepturile și responsabilitățile asociate, precum și modalitățile de exercitare a drepturilor și de asumare a responsabilităților, inclusiv în școală. Cea de-a doua componentă vizează respectarea și apărarea drepturilor copiilor, cu accent pe copii aflați în situații de risc și/ sau cu cerințe educative speciale, pentru ca elevii să înțeleagă dificultățile acestor copii și, astfel, să-și dezvolte empatia, apoi temele abordate fiind legate de instituțiile guvernamentale, interguvernamentale și nonguvernamentale active în zona drepturilor copiilor. Proiectul educațional vizează elaborarea și implementarea unui proiect de promovare a unui drept al copiilor. Deși exemplele de activități educaționale sunt bogate, elementele de egalitate de gen sunt absente din programă.

În clasa a VI-a se studiază **Educaţia interculturală**, urmărind să dezvolte solidaritatea și incluziunea în rândul elevilor, precum și să promoveze valori specifice societății interculturale. Materia echipează copiii cu vocabular specific pentru a naviga elementele culturii românești și ale celei europene, însă și aici putem remarca omisiunea elementelor de gen. Spre exemplu, conținutul propus include studierea abaterilor de la valorile și principiile societății interculturale, menționând o serie de forme de intoleranță și manifestări și efecte ale lipsei de solidaritate interumană, pornind de la principiile și valorile societății interculturale. Deși diversitatea, tratamentul egal, valorizarea diferențelor sunt prezente în conținut, precum și termenul de *discriminare* sau *rasism*, [122] sunt omise forme de intoleranță precum *sexismul, misoginismul, misandria*.

[120] Informații preluate din Nota de prezentare a *Programei școlare pentru disciplina Educație Socială, Clasele a V-a – a VIII-a*, pp. 3-4.
[121] *Ibidem*, p. 24.
[122] *Programa școlară pentru disciplina Educație Socială, Clasele a V-a – a VIII-a*, p. 12.

Exercițiu

Strategia Consiliului Europei pentru Drepturile Copilului (2016-2021) vizează promovarea egalității între fete și băieți prin măsuri specifice menite să combată stereotipurile, sexismul în mass-media și în educație, precum și supra-sexualizarea.[123]

1. Reflectați la limbajul sexist sau stereotipic utilizat la clasă, în școală sau chiar și între copii.
2. Observați interacțiunile din timpul orelor de curs și al pauzelor, în special în ce privește comportamentul agresiv sau abuziv între sexe.
3. Pregătiți materiale preluate din media (știri, secvențe din emisiuni) sau publicitate (reclame, afișe) și discutați la clasă, pe baza lor, stimulând explorarea rolului mass-mediei în reprezentările de gen; identificați stereotipuri și prejudecăți și discutați împreună efectele acestora. Încurajați-i să realizeze un material publicitar sau o știre în care prezintă o reprezentare non-stereotipică a unei fete sau a unui băiat.

Proiectul Cetățeana. Idei de activități la clasă

1. Realizarea unui interviu cu o personalitate feminină din administrația locală (femeie în rolul de primar, consilieră locală, șefă de compartiment administrativ în primărie etc.).
2. Elaborarea unui cod de conduită egalitară din perspectiva genului, la nivelul clasei.
3. Realizarea unui material de promovare (afiș sau video) pe baza semnificației zilei de 8 Martie.
4. Documentarea privind acordarea dreptului de vot către femei în diverse țări europene și realizarea unei hărți a sufragiului femeilor în Europa.

Educația pentru cetățenie democratică se studiază în clasa a VII-a, având rolul de a-i pregăti pe elevi pentru un rol activ în societate. Elevii studiază sistemul politic din România, raportul dintre cetățeni și autorități și drepturile și responsabilitățile cetățenești. Modului sistemului politic abordează drepturile omului, formele de guvernământ și regimurile politice, Constituția României, principiile și instituțiile democratice, iar cel de-al doilea vizează domnia legii și puterea cetățenilor, precum și elemente de cetățenie activă, proiectul educațional constând în elaborarea și implementarea unui proiect dedicat problemelor comunității educaționale sau locale.[124] Deși este cert că elementele de nediscriminare ar trebui să fie prezente în programă, în conținuturile propriu-zise sau în activitățile de învățare propuse, acestea sunt omise și de această dată. Având în vedere orientarea democratică inerentă disciplinei, programa ar trebui să includă elemente explicite privind discriminarea de gen sub aspect legislativ sau instituțional, reprezentarea politică a femeilor, politici publice de gen (de ex. iluminat stradal) sau pentru egalitate de gen (de ex. concediul de paternitate).

În clasa a VIII-a, elevii parcurg **Educația economico-financiară**, unde se familiarizează cu dimensiunea economică a cetățeniei. În cadrul disciplinei, elevii învață despre consumator și producător, despre bani și buget și despre relația consumatorului cu instituțiile bancare și financiare nebancare. Dimensiunea de gen lipsește și de aici, însă ar putea fi valorificată printr-o serie de activități de învățare care să valorifice atât experiența de acasă a elevilor, cât și imaginația acestora.

---

[123] Consiliul Europei, *Strategia Consiliului Europei pentru Drepturile Copilului (2016-2021): Drepturile fundamentale ale copilului*, 2020, p. 11.
[124] *Programa școlară pentru disciplina Educație Socială, Clasele a V-a – a VIII-a*, p. 15.

Proiectul Civica. Idei de activități la clasă

1. Analiza activității unui ONG feminist.
2. Dezbaterea unui caz mediatizat de violență împotriva femeilor (de ex., cazul Colo, cazul George Burcea, cazul Bianca Adam).
3. Elaborarea unei scrisori către prima femeie președinte a României.
4. Identificarea unei femei aflate într-o poziție politică aleasă sau numită (parlamentară, ministră, primar, consilieră) și analizarea activității sale în rolul respectiv.
5. Simularea unei campanii electorale pentru președinția Consiliului Elevilor, cu 4 candidați din clasă (2 fete și 2 băieți, cu echipe de campanie mixte). Elevii vor pregăti un program electoral pe baza unei probleme a comunității elevilor, materiale de promovare și discurs electoral, iar la final, vor vota.

Proiectul Economica. Idei de activități la clasă

1. Realizarea unui eseu despre bugetul familial: cine produce venituri și cine/ cum le gestionează? Elevii își vor intervieva părinții și vor reflecta în scris la situația familiei.
2. Elaborarea în echipă a unor planuri de afaceri și simularea unui pitch (scurtă prezentare a unei idei de afaceri în fața investitorilor) în fața clasei prin joc de rol, în care atât băieții, cât și fetele joacă rolul antreprenorilor/ antreprenoarelor.
3. Documentarea cu privire la dubla zi de muncă și realizarea unei monitorizări, pe parcursul unei întregi săptămâni, a timpului petrecut de părinți derulând activități de îngrijire a gospodăriei și a familiei. Estimarea, la finalul monitorizării, a valorii economice a activității neremunerate realizate.

5.4.7. Logică. Psihologie. Economie. Filosofie

La nivelul învățământului **liceal**, disciplinele corespunzătoare ariei curriculare Om și societate sunt următoarele: la clasa a IX-a, **Logică, argumentare și comunicare**; la clasa a X-a, **Psihologie și Educație antreprenorială**; clasa a XI-a studiază **Economie și Sociologie**; clasa a XII-a prevede **Filosofie, Studii sociale și Economie aplicată**, bugetul de timp fiind acordat în funcție de filieră și specializare. În ce privește disciplinele menționate, competențele generale vizează utilizarea unor concepte pentru a cunoaște și explica aspecte din viața reală, aplicarea unor cunoștințe specifice pentru a rezolva situații problematice și a analiza posibilități de dezvoltare personale, cooperarea pentru rezolvarea de probleme, participarea socială și decizională și dezvoltarea cetățeniei active și responsabile. [125] Conținuturile vizate includ societatea și comunicarea, argumentarea și structura argumentării, tipurile de argumentare, societatea, comunicarea și argumentarea corectă. Deși aceste conținuturi nu fac referire în manieră explicită la aspecte de gen, disciplina ar putea contribui fundamental la capacitatea elevilor de a deconstrui și combate argumente legate de (in)egalitatea de gen. De exemplu, elevii ar putea fi implicați într-o activitate de **evaluare a argumentelor** expuse într-o inițiativă legislativă pe o temă de gen, [126] de **realizare a unei dezbateri** pe tema *Cine e un lider mai bun, femeia sau bărbatul?* sau de **analiză critică** a unui set de materiale media pe tema violenței domestice.

---

[125] Competențe adaptate după *Programa școlară Logică, Argumentare și Comunicare, Clasa a IX-a, Ciclul inferior al liceului*, 2009, p. 4. Competențele generale sunt aproape identice în cazul tuturor disciplinelor menționate în această secțiune a ariei curriculare Om și societate, la nivel liceal.
[126] De exemplu, proiectul de lege nr. 372/ 2021 inițiat de deputata USR Oana Țoiu privind facilitarea accesului la educație a tinerelor din medii defavorizate și sprijinirea unor persoane fără adăpost prin acordarea unui stimulent financiar pentru procurarea de produse de igienă, proiect al cărui text poate fi consultat accesând link-ul următor: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=19488

În ce privește **Psihologia** de clasa a X-a, conținuturile includ procesele psihice și rolul lor în evoluția personalității, structura și dezvoltarea personalității și conduita psihosocială. [127] Aspectele de gen lipsesc și din programa acestei discipline, deși există suficiente studii care să susțină dezvoltarea curriculei, însă tematica generală oferă cadrului didactic libertatea de a adapta activitățile de învățare experiențelor și caracteristicilor individuale ale elevilor. De exemplu, s-ar putea discuta distincția dintre gen și sex, diferențele de gen în dezvoltarea socio-emoțională și rolul socializării în manifestarea sau reprimarea emoțiilor, relațiile interpersonale și rolul lor în dezvoltarea personalității fetelor și băieților, precum și aspecte ce țin de comportamentele digitale ale elevilor (cum ar fi utilizarea *social media* și imaginea de sine, influența standardelor de frumusețe sau a filtrelor de pe *social media* asupra stimei de sine etc.).

Planul școlar corespunzător ciclului inferior al liceului prevede și parcurgerea disciplinei **Educație antreprenorială** în clasa a X-a, valorile și atitudinile vizate de această disciplină fiind independența în gândire și în acțiune, relaționarea pozitivă cu ceilalți, responsabilitatea în activitatea antreprenorială, libera inițiativă și eficiența economică, [128] aspecte ofertante în ce privește integrarea perspectivei de gen. Conținuturile prezentate în programă includ managementul resurselor personale, inițierea și derularea unei afaceri, etica în afaceri, precum și riscul și reușita în afaceri. Nu este surprinzător că elementele specifice de gen lipsesc și de aici cu desăvârșire, însă competențele specifice și conținuturile ar putea fi abordate printr-o perspectivă de gen. De exemplu, în ce privește managementul resurselor personale, cadrul didactic ar putea modera dezbateri despre libertatea de a alege un traseu profesional sau calitățile/ competențele antreprenorului de succes. De asemenea, s-ar putea discuta dimensiunea de gen a eticii în afaceri; printre tematicile corespunzătoare eticii în afaceri se numără protecția consumatorului, protecția mediului, răspunderea în afaceri și principiile etice manifestate în raport cu angajații, partenerii și varii instituții, fără a se aborda, de exemplu, probleme de natură etică specifice în relația cu angajații. Astfel, aici s-ar putea integra o dezbatere despre *hărțuirea la locul de muncă*. În ce privește activitățile la clasă, elevii ar putea realiza studii de caz despre antreprenoriat social în România sau despre femei antreprenoare, un exemplu în acest sens fiind *Mamprenoarele*, un incubator de afaceri inițiate și dezvoltate de femei.

Conținuturile menționate pot fi completate cu noi activități de învățare în clasa a XI-a, în cadrul disciplinei **Economie**, unde elevii învață despre consumator și comportamentul său rațional, producător și comportamentul său rațional, piața ca punct de întâlnire a agenților economici și economia deschisă. Perspective de gen pot fi valorificate chiar și în cadrul acestor unități de conținut: de exemplu, se pot dezbate *diferențele de gen în comportamentele de consum sau deciziile de cumpărare* pe baza experiențelor din familia fiecărui elev sau se poate discuta conceptul de *abordare integratoare de gen* (în engleză *gender mainstreaming*) a Uniunii Europene, ca proces de promovare a egalității de gen pentru îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare economică la nivel european.

Tot la nivelul clasei a XI-a se studiază **Sociologie**, una dintre cele mai ofertante discipline din această arie curriculară pentru egalitatea de gen, din programa căreia însă lipsește orice referire explicită la aspecte de gen. Valorile și atitudinile vizate de această disciplină au o componentă **implicită** de gen, incluzând spiritul de observație și interesul pentru cunoașterea obiectivă, disponibilitatea pentru dialog și relaționarea pozitivă cu ceilalți, conștientizarea identității personale și valorizarea pozitivă a diferențelor, spiritul critic, solidaritatea și asumarea responsabilității faptelor personale și acceptarea diversității și toleranța. [129] Sugestiile metodologice includ apelul la experiența de viață a elevilor și exemple din societatea românească, ceea ce conferă suficientă libertate cadrului didactic pentru a aborda tematicile prevăzute în programă dintr-o perspectivă de gen.

---

[127] Programa datează din 2004.

[128] Valori și atitudini menționate în *Programe școlare pentru clasa a X-a, Ciclul inferior al liceului, Educație antreprenorială*, 2004, p. 6.

[129] Valorile și atitudinile se regăsesc în *Programe școlare pentru ciclul superior al liceului, Sociologie, Clasa a XI-a*, 2006, p. 4.

Prima unitate de conținut vizează perspectiva sociologică asupra societății și metodologia cercetării sociologice, elemente teoretice ce ar putea fi aprofundate prin analiza *Barometrului de Gen. România 2018.* [130] Având la dispoziție nu doar studiul, ci și baza de date, metodologia de lucru, instrumentul, cadrul didactic ar putea realiza exerciții de cercetare sau chiar o replicare a cercetării, la nivelul populației școlii, de către elevi, pentru a se familiariza cu metodologia cercetării sociologice. Cea de-a doua unitate vizează societatea și viața socială și conține 1) structura socială, în cadrul căreia se pot organiza dezbateri despre roluri de gen în societate și schimbările care au avut loc datorită evoluției feminismului, 2) instituții și organizații sociale, unde se poate discuta, pe larg, despre rolul acestora în realizarea egalității de gen, 3) socializarea – relevantă aici este socializarea de gen, 4) problemele sociale (discriminarea, infracționalitatea, conflictele sociale, corupția, sărăcia), unitate care ar putea include studii de caz care au la bază diferențele de gen în ocurența acestor probleme, respectiv 5) ordine și control social și 6) schimbare socială, cu accent pe mișcările feministe. În prezentul manual sunt concepute nenumărate instrumente care ar putea fi utilizate în gestionarea acestor conținuturi specifice disciplinei.

Finalul ciclului superior al liceului prevede trei discipline din aria curriculară *Om și societate*, respectiv **Filosofia, Studiile sociale** (vezi *Tabelul 5* pentru sugestii de teme sensibile la gen) și **Economia aplicată**. **Filosofia** vizează promovarea unei serii de valori și atitudini în rândul elevilor ce au, la fel ca în cazul Sociologiei, o dimensiune *implicită* de gen, respectiv gândirea critică și divergentă, disponibilitatea pentru dialog și dezbatere, curiozitatea și interesul pentru studiul filosofiei, coerența și rigurozitatea în gândire și acțiune, conștientizarea identității, acceptarea diversității și valorizarea pozitivă a diferențelor, precum și solidaritatea și asumarea responsabilității faptelor personale. [131] Conținuturile prevăzute în programă sunt structurate pe șase domenii, respectiv Omul, Morala, Politica, Cunoașterea, Existența și Filosofia, tematicile subsumate acestora fiind abordate prin prisma textelor unor filosofi menționați în programă. [132] Tema egalității de gen ar putea fi abordată explicit prin analiza textelor lui John Stuart Mill, de exemplu, într-o lecție despre egalitate și dreptate din domeniul politicii, însă o altă sugestie de activitate la clasă ar fi integrarea textelor unor filosoafe, fără să fie nevoie de o extindere a domeniilor de conținut propuse. Câteva exemple de filosoafe ale căror texte ar putea fi discutate sunt fi următoarele:

- Mary Wollstonecraft
- bell hooks [133]
- Simone de Beauvoir
- Shulamith Firestone
- Mary Astell
- Edith Stein
- Hannah Arendt
- Martha Nussbaum
- Simone Weil
- Mihaela Miroiu

---

[130] Studiu național reprezentativ privind atitudinile și percepțiile românilor despre egalitatea de gen, relațiile de gen, participarea în spațiul public, rolurile de gen, studiind și teme de actualitate precum educația sexuală în școli sau hărțuirea stradală. Studiul integral poate fi consultat accesând link-ul următor: https://centrulfilia.ro/barometru-de-gen-romania-2018/

[131] Valori și atitudini prevăzute în *Programe școlare pentru ciclul superior al liceului, Filosofie, Clasa a XII-a*, 2006, p. 4.

[132] Programa cea mai extinsă pentru disciplina Filosofie include 21 de filosofi, cu mențiunea că autorii de manuale au libertatea de a utiliza texte ale acestora la diverse teme, fără însă a menționa că pot fi incluse și alte nume. Cei 21 de filosofi sunt Aristotel, Thoma d'Aquino, Augustin, Lucian Blaga, René Descartes, Mircea Eliade, Friedrich Hayek, Immanuel Kant, G. W. Leibniz, John Locke, John Stuart Mill, Friedrich Nietzsche, Constantin Noica, Blaise Pascal, Platon, Karl Popper, John Rawls, Jean-Jacques Rousseau, Bertrand Russell, Jean-Paul Sartre, Ludwig Wittgenstein, menționați în *Programe școlare pentru ciclul superior al liceului, Filosofie, Clasa a XII-a*, 2006, p. 8.

[133] Acesta este u pseudonim, autoarea optând pentru a-și scrie numele cu litere mici.

Economia aplicată din clasa a XII-a dezvoltă conținuturile prevăzute pentru clasa a XI-a, concentrându-se asupra familiarizării elevilor cu menajurile, antreprenorul și firma, respectiv elemente legate de imaginea firmei. [134] În acest context, lentila de gen poate viza dezbateri despre *reglementările europene privind diversitatea de gen în consiliile de administrație* [135] sau despre activitatea *Camerei de Comerț Române pentru Diversitate*, [136] organizație destinată promovării principiilor diversității și incluziunii în mediul de afaceri românesc.

Domeniu de conținut	**Conținuturi prevăzute în programă [137]**	**Sugestii de teme sensibile la gen**
Societatea contemporană și democrația	Sisteme social-politice contemporane Teorii contemporane privind democrația: • teorii slabe, protecționiste; • teorii privind democrația puternică, participativă. Principiile democrației și cetățenia Separarea puterilor Domnia legii Cetățenia: • dimensiuni ale cetățeniei în societatea contemporană: politică, juridică, socială, economică; • cetățenie europeană; valori și atitudini. Comunicarea într-o societate democratică Comunicarea socială și politică prin mass-media Specificul mesajului transmis prin mass-media Consumatorul de mesaje media Rolul ziaristului în societate. Abateri de la rol. Minoritățile și reflectarea imaginii acestora în mass-media. Stereotipuri și prejudecăți.	• Mișcarea sufragetelor (mișcarea pentru dreptul de vot al femeilor); • Teoriile politice feministe; • Egalitatea de gen sub aspect legal; • Drepturile femeilor; • Cetățenia femeilor în context românesc și european; • Reprezentarea femeilor în politica românească; • Reprezentările de gen în mass-media; • Rolul mass-mediei în socializarea de gen; • Reprezentarea femeilor intersecționale în mass-media.
Politică și democrație. Elemente de marketing politic	Pluralismul politic – dimensiune a democrației Rolul liderilor în funcționarea societății democratice Grupuri de interese – cine este implicat și cum se exercită puterea Alegerea reprezentanților Campania electorală Managementul imaginii Publicitate politică, persuasiune, manipulare	• Femeile lider în politica românească; • Rolul partidelor politice în reprezentarea femeilor; • Cotele de gen; • Rolul sistemelor electorale în reprezentarea femeilor; • Campaniile politice ale femeilor;

---

[134] Conținuturi preluate din *Programe școlare pentru ciclul superior al liceului, Economie aplicată*, 2006, pp. 5-6.
[135] Compania Deloitte realizează cercetări anuale privind reprezentarea femeilor în consilii de administrație ale marilor companii și monitorizează evoluția la nivelul a peste 70 de țări a diversității de gen în organizații, incluzând evoluția României în acest sens, iar ultimul studiu poate fi consultat accesând link-ul următor: https://www2.deloitte.com/global/en/pages/risk/articles/women-in-the-boardroom-a-global-perspective-seventh-edition.html
[136] Mai multe informații despre Camera de Comerț Română pentru Diversitate pot fi consultate pe pagina web oficială a proiectului, https://www.rdcc.ro/
[137] Conținuturile sunt prevăzute în *Programe școlare pentru ciclul superior al liceului, Studii sociale, Clasa a XII-a*, 2006, pp. 5-6.

		• Obstacolele și oportunitățile în activitatea politică a femeilor; • Teoria dublei constrângeri (Jamieson).[138]
Societatea civilă și rolul ei în democrație	Agenda publică – acțiuni ale societății civile pentru influențarea politicilor publice Evaluarea reprezentanților – în vederea alegerilor și după alegeri Probleme publice controversate Amenințări și disfuncții în funcționarea democrației (corupția, lipsa de participare civică ș.a.) Organizațiile neguvernamentale – misiunea lor într-o societate democratică	• Formele de participare a femeilor în viața politică (drept de vot activ și pasiv); • Rolul ONG-urilor în avansarea drepturilor femeilor; • Bias-uri în evaluarea femeilor în politică.

DE REȚINUT

Programa la gimnaziu și liceu la disciplinele analizate, în privința competențelor specifice, exemplelor de activități și conținuturilor – în cea mai mare măsură – nu abordează explicit dimensiunea de gen sau elemente de egalitate de gen. O excepție este Consilierea și dezvoltarea personală, respectiv Consiliere și orientare. Toate sunt, însă, ofertante din prisma introducerii unei lentile sensibile la gen.

[138] Kathleen Hall Jamieson lansa, în 1995, teoria dublei constrângeri a leadership-ului feminin, care se referă la dublul standard la care sunt supuse femeile în roluri de conducere. La momentul teoretizării acestui concept în volumul *Beyond the Double Bind: Women and Leadership*, cele cinci forme de constrângere erau formulate astfel: 1) Femeile își pot „exersa" pântecul sau creierul, nu ambele; 2) Femeile vocale sunt lipsite de modestie și trebuie umilite, în timp ce femeile tăcute vor fi ignorate ; 3) Femeile sunt secundare, indiferent dacă susțin că sunt diferite sau asemănătoare bărbaților; 4) Femeile considerate feminine vor fi evaluate drept incompetente, iar femeile competente, nefeminine; 5) Pe măsură ce bărbații înaintează în vârstă, dobândesc înțelepciune și putere; pe măsură ce femeile înaintează în vârstă, devin ridate și inutile. Ulterior, Jamieson adaugă o altă constrângere ce spune că femeile ce reușesc să se afirme în viața publică/ politică vor fi analizate dintr-o perspectivă diferită decât cea aplicabilă bărbaților (p. 16). În baza acestei teorii, **discutați cu elevii în ce măsură aceste aspecte sunt aplicabile femeilor din politica românească, analizând reprezentările acestora în mass-media, interacțiunile cu colegii de breaslă sau comentariile cetățenilor pe paginile acestora de social media.**

REFERINȚE ȘI RESURSE LEGISLATIVE

Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați. (2018). *Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021*.
https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf

Benattabou, D., Koumich, A. și Kanoubi, M. (2021). Exploring 'Neutrality' in the Educational Setting: Gender Imbalances in Some Classroom Practices Among Morrocan EFL Students. *Feminist Research*, 5(2), 59-70. DOI: 10.21523/gcj2.21050204

Blumberg, R. L. (2007). *Gender bias in textbooks: A hidden obstacle on the road to gender equality in education*. UNESCO.

Breda, T., Grenet, J., Monnet, M. și van Effenterre, C. (în curs de publicare). Do Female Role Models Reduce the Gender Gap in Science? Evidence from French High Schools. *Human and Social Sciences*.
https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01713068v5

Buckley, C., Farrell, L. și Tyndall, I. (2021). Brief Stories of Successful Female Role Models in Science Help Counter Gender Stereotypes Regarding Intellectual Ability among Young Girls: A Pilot Study. *Early Education and Development*, 1-12. DOI: 10.1080/10409289.2021.1928444

Carlana, M. (2019). Implicit stereotypes: Evidence from teachers' gender bias. *The Quarterly Journal of Economics*, 134(3), 1163-1224. DOI:10.1093/qje/qjz008

Columban, A. (2020). Egalitatea de gen în sistemul educațional românesc. în C. David (coord.), *Nediscriminarea în educație: O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc* (pp. 14-53). Centrul de Resurse Juridice.
http://crj.ro/wp-content/uploads/2020/02/Studiu-nediscriminarea-in-educatie_final2020-2.pdf

Consiliul Europei. (2020). *Strategia Consiliului Europei pentru drepturile copilului (2016-2021): Drepturile fundamentale ale copilului.*
https://rm.coe.int/strategia-coe-pentru-drepturile-copilului-council-of-europe-strategy-f/16809f0b12

Constantin, M. O., Dragolea, A., Dodi, I., Gheba, A. și Matu, G. (2019). *Analiză diagnostic în domeniul egalității de gen în România în perioada 2014-2019.*
https://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Analiza_diagnostic_egalitatea_gen_2014-2019.pdf

Coroian Goldiș, A. (2021). Starea literaturii române contemporane în școală (I). *Vatra*, 10-11, 51-58. https://revistavatra.org/2022/01/11/starea-literaturii-romane-contemporane-in-scoala-i/

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014). *Being Trans in the European Union. Comparative analysis of EU LGBT survey data.* https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-being-trans-eu-comparative-0_en.pdf

García-Holgado, A., Verdugo-Castro, S., Sánchez-Gómez, M., & García-Peñalvo, F. J. (2020). Facilitating access to the role models of women in STEM: W-STEM mobile app. În *International Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 466-476). Springer, Cham.

González-Pérez, S., Mateos de Cabo, R. și Sáinz, M. (2020). Girls in STEM: Is it a female role-model thing?. *Frontiers in Psychology*, 11, 2204. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.02204

Heller, K. A., Finsterwald, M. și Ziegler, A. (2010). Implicit theories of mathematics and physics teachers on gender-specific giftedness and motivation. *Munich studies of giftedness*, 239-252.

Hofer, S. I. (2015). *Studying Gender Bias in Physics Grading: The role of teaching experience and country. International Journal of Science Education*, 37(17), 2879–2905. DOI:10.1080/09500693.2015.1114190

Jamieson, K. H. (1995). *Beyond the double bind: Women and leadership*. Oxford University Press.

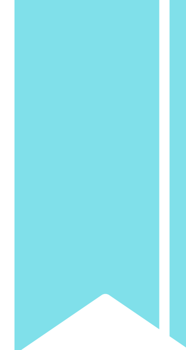
Lücker, K. și Daenschel, U. (2021). *O istorie a lumii cu femeile în prim-plan*. Litera.

Miroiu, M. (2004). All in one: fairness, neutrality and conservatism—a case study of Romania. *Prospects*, 34(1), 85-100.

Moosa, S. și Bhana, D. (2019). *Troubling the male role modelling theory: male teachers as role models for girls? European Early Childhood Education Research Journal,* 1–14. DOI:10.1080/1350293x.2019.1678931

Proca, C. și Gall, E. (2018). *GenderEd: Combatting gender stereotypes in education and career guidance. National Diagnostic Report Romania.* Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen. https://aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2018/09/National-Diagnostic-Report-Research-Romania_ALEG.pdf

Protivínský, T. și Münich, D. (2018). Gender bias in teachers' grading: What is in the grade. *Studies in Educational Evaluation*, 59, 141-149. DOI:10.1016/j.stueduc.2018.07.006

Riegle-Crumb, C. și Humphries, M. (2012). Exploring Bias in Math Teachers' Perceptions of Students' Ability by Gender and Race/Ethnicity. *Gender & Society*, 26(2), 290–322. DOI:10.1177/0891243211434614

Romero-Abrio, A., Ramos-Alonso, R. și Hurtado-Bermúdez, S. (2021). Gender equality in five- to six-year-old preschoolers' early competences in sciences do not protect schoolgirls from gender stereotypes. *European Early Childhood Research Journal*, 29(4), 479-500. DOI: 10.1080/1350293X.2021.1941165

Rosemberg, F., Moura, N. C. D. și Silva, P. V. B. (2009). Fighting sexism in textbooks: agenda construction and its critics. *Cadernos de Pesquisa*, 39, 489-519. https://doi.org/10.1590/S0100-15742009000200009

Ruginiș, C., Grünberg, L. și Popescu, R. (coord.) (2015). *Alice în Țara Manualelor. O explorare a personajelor care îi inspiră pe copii la școală.* Universitatea din București.
http://doctorat-sociologie.ro/wpd/wp-content/uploads/2017/09/Alice-in-Tara-Manualelor.pdf

Terrier, C. (2020). Boys lag behind: How teachers' gender biases affect student achievement. *Economics of Education Review*, 77, 101981. DOI:10.1016/j.econedurev.2020.101981

UNESCO. (n.d.). *HerAtlas: Monitoring the right to education for girls and women: Romania score per indicator.*
https://en.unesco.org/education/girls-women-rights/148

UNICEF. (2020, 29 iunie). Sondaj U-Report despre egalitatea de șanse între fete și băieți. *Unicef.org.*
https://www.unicef.org/romania/ro/pove%C8%99ti/sondaj-u-report-despre-egalitatea-de-%C8%99anse-%C3%AEntre-fete-%C8%99i-b%C4%83ie%C8%9Bi

van der Molen, J. H. W. (2020). Why do Dutch girls not choose for science and engineering? A focus on gender stereotypes and a lack of female role models. În *48th SEFI Annual Conference on Engineering Education, SEFI 2020* (pp. 1191-1199). University of Twente.
https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/247493201/VanderMolen2020why.pdf

Notițe

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

GLOSAR

TERMEN	DEFINIȚIE
Sex	Totalitatea particularităților biologice și genetice care diferențiază ființele umane în două mari categorii: bărbați și femei, cărora li se adaugă persoanele intersex. Caracteristici sexuale asociate bărbaților sunt părul facial, voce mai groasă, prezența cromozomului Y, o prezență crescută a testosteronului etc., iar femeilor: prezența sânilor, a uterului și ovarelor, perechea cromozomială XX etc. În cazul persoanelor intersex, acestea prezintă caracteristici sexuale ale ambelor sexe.
Gen	Totalitatea caracteristicilor sociale și culturale care împart oamenii în două categorii: bărbați și femei. Caracteristici ce țin de gen asociate de obicei bărbaților sunt dominanța/ autoritatea, anumite piese și accesorii vestimentare (pantaloni, cravată etc.), părul scurt, abilități spațiale/ raționale dezvoltate. Femeile sunt mai degrabă asociate cu inteligență emoțională, sensibilitate, păr lung, stil vestimentar „feminin" etc. Unele comunități umane recunosc un al treilea gen, iar altele chiar mai multe. De pildă, muxes în Mexic sau hijra în India și Nepal.
Rol de gen	Atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază femeilor sau bărbaților. De exemplu, sensibilitatea, grija față de copii și vârstnici, timiditatea sau orientarea spre familie sunt comportamente atribuite și așteptate la femei, în timp ce autoritatea, asertivitatea, orientarea spre carieră sunt mai degrabă roluri de gen atribuite bărbaților.

[139] Parțial adaptat după Glosarul dezvoltat în cadrul proiectului *INTERSECT – Altfel despre discriminare*, coordonat de Centrul de Resurse Juridice. Material disponibil la: https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2021/02/GLOSAR-Intersect-2020.pdf (accesat 26.07.2022).

TERMEN	DEFINIȚIE
Feminism	Mişcare socială şi politică, ideologie care urmăreşte obţinerea egalităţii femeilor cu bărbaţii, în toate domeniile vieţii publice, dar și private: juridic (egalitate în drepturi), economic, politic, social, personal. Feminismul este împărţit în patru valuri: • **Valul I** (secolul al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea), concentrat pe obţinerea dreptului de vot pentru femei și egalitate în drepturi. Feministele din această perioadă poartă numele de *sufragete*; • **Valul II** (anii 1960-1980), care a abordat roluri de gen, norme sociale, pătrunderea femeilor în viața socială și politică. Valul II în Occident este marcat de revoluția sexuală, de posibilitatea femeilor de a-și controla fertilitatea, prin mijloace contraceptive, disponibile pentru prima dată la scară largă; • **Valul III** (ca. 1990-2010), mai divers, care vizează intersecţionalitatea (modul în care genul se întrepătrunde cu etnia, clasa, religia etc.) și unele eșecuri ale valului II; • **Valul IV** (post-2010), ce se desfășoară preponderent în mediul online și care este caracterizat de o multitudine de perspective și abordări. Exemple de campanii feministe: #metoo, #timesup, #notthecost, #HeforShe. Unii teoreticieni consideră că ne aflăm în post-feminism, ideologie care consideră că principalele obiective ale mişcării feministe au fost atinse şi că aceasta nu mai este de actualitate.
Egalitate de gen	Egalitatea de șanse și tratament a femeilor în raport cu bărbații și echitate (dreptate) în viața publică, precum și în cea privată. Teme legate de egalitatea de gen sunt: accesul pe piața muncii, facilități pentru creșterea copiilor, violența domestică/ violența împotriva femeilor, reprezentarea femeilor în politică, salarizare egală, împărțirea echilibrată a muncilor casnice, concediul maternal și paternal/ concediul de creștere a copilului, prezența femeilor în domenii STIM (știință, tehnologie, inginerie, matematică etc.)
Patriarhat	Sistem social în care bărbații dețin majoritatea puterii în domeniile sociale, politice, economice și religioase ale vieții și în care au autoritate morală și control asupra proprietății. Majoritatea societățile contemporane prezintă caracteristici de patriarhat. La celălalt capăt al spectrului se află **matriarhatul**, întâlnit cu precădere în societăți preistorice (în paleolitic și neolitic), unde puterea aparține în special femeilor.
Expert de gen	Denumită și expert în egalitate de gen sau expert în egalitate de șanse (acesta din urmă figurând în Clasificarea Ocupațiilor din România cu codul 242230), această profesie se referă la persoane care monitorizează, evaluează și propun practici și politici de promovare a egalității de gen în instituții publice și private. Din 2019, instituțiile publice și companiile private cu peste 50 de angajați pot angaja (în limita bugetului existent pentru cheltuieli salariale) un expert sau un tehnician în egalitate de șanse.
Stereotip	Convingerea supra-generalizată cu privire la o anumită categorie de oameni. Stereotipurile pot fi pozitive sau negative. Exemple includ: toate femeile sunt sensibile, romii sunt buni muzicieni.

TERMEN	DEFINIȚIE
Prejudecată	Opinii negative preconcepute și nefondate față de anumiți oameni pe motive de etnie, sex, clasă socială etc. Atunci când se acționează asupra unei prejudecăți în sfera publică se produce discriminare.
Discriminare directă	Orice deosebire, excludere sau preferință în detrimentul unei persoane, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, sex, orientare sexuală etc. în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.
Discriminare indirectă	O prevedere, un criteriu, o practică aparent neutră care pune într-o situație de dezavantaj persoane pe motiv de gen, rasă, orientare sexuală etc., față de alte persoane aparținând grupului majoritar.
Discriminare instituțională	Atunci când o instituție/ sistem instituțional are politici care discriminează direct sau indirect persoanele pe motiv de gen, rasă, orientare sexuală etc., față de alte persoane aparținând grupului majoritar. Se referă și la practici instituționale care exclud o categorie socială. Exemple includ: locuri la Academia Militară doar pentru băieți, politica explicită sau informală de a promova doar bărbați în funcție de conducere, deoarece femeile pot rămâne însărcinate. Organizarea de evenimente de *networking* în afara programului de muncă, atunci când femeile, care cel mai adesea au și responsabilități de îngrijire copii nu pot participa.
Acțiune afirmativă	Măsuri și politici adresate unui grup vulnerabil cu scopul de a corecta inegalități structurale și/ sau istorice. Exemple de acțiuni afirmative includ: cotele de gen în unele Parlamente (40% din membri trebuie să fie femei) sau locurile destinate candidaților romi la universități.
Discurs instigator la ură	Incitarea și încurajarea urii, discriminării sau ostilității față de o persoană sau un grup de persoane, în mediul public, pornind de la prejudecăți împotriva acesteia/ acestora din cauza unei anumite caracteristici, de exemplu sexul, etnia, orientarea sexuală sau identitatea de gen a acesteia. Articolul 369 din Codul Penal prevede că „Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.”
Infracțiune motivată de ură	Agresiune fizică sau verbală împotriva unei persoane pe baza unor prejudecăți împotriva persoanei respective din cauza unei anumite caracteristici, de exemplu sexul, etnia, orientarea sexuală sau identitatea de gen a acesteia. Art. 77 lit. h) din Codul Penal rețin drept circumstanță agravantă ura sau discriminarea („săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte”).

TERMEN	DEFINIȚIE
Intersecționalitate	Cadru teoretic care analizează modul în care se îmbină caracteristici minoritare (apartenența la un anumit sex, rasă, orientare sexuală clasă socială, (diz)abilitate etc.) și modul în care acestea pot provoca vulnerabilitate crescută.
Ideologie de gen	Termen umbrelă inventat de grupuri ultra-religioase și ultra-conservatoare – care se înscriu în curentul mai amplu al mișcărilor anti-gen, pentru a descrie politici și ideologii care promovează nediscriminarea femeilor și a minorităților sexuale. Temerile principale ale celor care etichetează aceste acțiuni drept „ideologie de gen" includ pierderea identității (femeile nu vor mai fi femei, iar bărbații nu vor mai fi bărbați), copiii vor fi induși în eroare cu privire la genul lor, homosexualitatea va fi promovată și acceptată de tot mai multe persoane. În fapt termenul stigmatizează perspectiva că femeile pot fi ființe autonome sau că persoanele indiferent de gen sau orientare sexuală merită respect. Termenul nu are nici un fundament științific, nu este folosit în literatura de specialitate din domeniul studiilor de gen și nici în discursurile inițiativelor civice pentru drepturile femeilor sau a minorităților sexuale.
Capacitare/ împuternicire (empowerment)	Emancipare, procesul de a deveni mai puternic și mai încrezător, de a avea control asupra propriei vieți și de a lua decizii pe cont propriu, depășind sentimente de neputință și lipsă de influență. Termen folosit în special pentru minorități.
Violență fizică	Emancipare, procesul de a deveni mai puternic și mai încrezător, de a avea control asupra propriei vieți și de a lua decizii pe cont propriu, depășind sentimente de neputință și lipsă de influență. Termen folosit în special pentru minorități.
Violență psihologică/ emoțională	„Impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea de stări de tensiune și de suferință psihică în orice mod și prin orice mijloace, violență demonstrativă asupra obiectelor și animalelor, prin amenințări verbale, afișare ostentativă a armelor, neglijare, controlul vieții personale, acte de gelozie, constrângerile de orice fel, precum și alte acțiuni cu efect similar" (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență verbală	„Adresarea printr-un limbaj jignitor, brutal, precum utilizarea de insulte, amenințări, cuvinte și expresii degradante sau umilitoare" (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență sexuală	„Agresiune sexuală, impunere de acte degradante, hărțuire, intimidare, manipulare, brutalitate în vederea întreținerii unor relații sexuale forțate, viol conjugal" (Art. 4, Legea nr. 217/2003)

TERMEN	DEFINIȚIE
Violență economică	„Interzicerea activității profesionale, privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei, interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune, refuzul de a susține familia, impunerea de munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv unui membru de familie minor, precum și alte acțiuni cu efect similar” (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență socială	„Impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ, impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar” (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență spirituală/ religioasă	„Subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice ori religioase, impunerea aderării la credințe și practici spirituale și religioase inacceptabile, precum și alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare.” (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență cibernetică	„Hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen, urmărire online, amenințări online, publicarea neconsensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima.” (Art. 4, Legea nr. 217/2003)
Violență culturală	Aspecte ale culturii și vieții, precum religia, ideologia, arta, legislația, ce pot fi utilizate pentru a justifica sau oferi legitimitate violenței structurale împotriva unei persoane sau grup de persoane.
Rom	(alternativ, rrom) Persoană care aparține grupului etnic indo-arian cu același nume, originară din India, cu populație mai numeroasă astăzi în Europa Centrală, de Est și Sud. Parte din aceștia vorbesc limba rromani sau dialecte ale acesteia, care este o limbă indo-europeană derivată din sanscrită. În limba romani, „rrom” înseamnă „om”, „bărbat”. Obs.: Este recomandată evitarea termenului „țigan” în special de persoanele care nu fac parte din comunitatea romă, deoarece este folosit ca termen peiorativ, originea acestuia provine din grecescul „athinganos”, însemnând „de neatins”, „care nu trebuie atins” și desemna o sectă religioasă izolată din sec. al IX-lea, probabil neînrudită cu romii.
LGBTQIA+	**L = lesbiană** (atracția romantică și/sau sexuală a unei femei pentru alte femei homosexualitate feminină) **G = gay** (atracția romantică și/sau sexuală a unui bărbat pentru alți bărbați homosexualitate masculină). Sunt preferabili termenii de *gay* și *lesbiană* și nu termenul de *homosexual*, care a fost folosit în trecut în mod clinic, pentru patologizarea orientărilor sexuale non-hetero.

TERMEN	DEFINIȚIE
	B = bisexual (atracția estetică și sexuală a unei persoane atât față de femei, cât și față de bărbați bisexualitate) **T = transgen** (persoana care are o identitate de gen diferită/ care își exprimă identitatea de gen în mod diferit față de sexul din naștere) • Ex.: O femeie trans este o persoană care la naștere a fost identificată ca fiind de sex masculin și care se identifică drept femeie (gen) . Include persoane care au început sau nu procesul de tranziție medicală (terapie hormonală, operație de schimbare de sex etc.) **Q = queer** (termen umbrelă care cuprinde minoritățile sexuale, care include persoane non-binare și/ sau cu identitate fluidă și/sau orientare sexuală non-hetero) **I = intersex** (persoană care prezintă caracteristici sexuale atât masculine, cât și feminine. Între 0,018% și 1,7% dintre oameni sunt intersex) **A = asexual** și/sau **A = aromantic** – (o persoană care nu simte atracție sau dorință sexuală și/sau romantică față de alte persoane, indiferent de sexul acestora) **A = agender** persoană care consideră că nu are gen sau nu se identifică cu niciun gen **Ally/ aliat** = persoană care este aliată a comunității LGBTQIA+ **„+”** = Semnul plus se referă la alte orientări sau identități sexuale minoritare care nu sunt definite de categoriile de mai sus. De asemenea, simbolizează și faptul că în interiorul comunității există o diversitate de experiențe și identități.
Orientare sexuală/ romantică	Atracția emoțională, sexuală sau afectivă față de indivizi de un anumit sex și gen. Alternativ numită inclinație sexuală sau preferință sexuală – termeni de evitat întrucât par a sugera că atracția sexuală față de un sex sau altul este o alegere. Oamenii pot fi clasificați în: heterosexuali (atracție față de sex opus), homosexuali (atracție față de același sex) ș bisexuali (atracție față de ambele sexe)/ pansexuali (atracție față de toate genurile). **LGB**TQIA+:Literele L, G și B se referă la orientare sexuală.
Identitate de gen	Genul cu care o persoană se identifică. De exemplu, o persoană care are caracteristici sexuale feminine și se identifică drept femeie este **cisgen**, în timp ce o persoană cu caracteristici sexuale, biologice femeiești care se identifică drept bărbat este un bărbat **transgen**. Diagnosticul medical pentru persoane transgen este **disforie de gen.** LGB**TQ**IA: Literele T și Q se referă la identitate de gen.
Homofobie	O fobie (frică, ură) care se manifestă prin reticență, discriminare sau violență față de persoanele care nu sunt heterosexuale, în principal față de homosexuali. Violența cauzată de homofobie este considerată o infracțiune motivată de ură.
Transfobie	O fobie (frică, ură) care se manifestă prin reticență, discriminare sau violență față de persoanele cu o identitate de gen minoritară, în principal față de persoanele transgen. Violența cauzată de transfobie este, de asemenea, considerată o infracțiune motivată de ură.

ANEXE

FIȘE DE LUCRU ȘI MATERIALE DIDACTICE

CHESTIONARE DE AUTOEVALUARE PENTRU CADRE DIDACTICE

1.

1.1. Chestionar de autoevaluare privind stereotipurile de gen la clasă

Acest chestionar este adecvat pentru școala primară sau gimnaziu, fiind adaptat după instrumentul Educate2Empower [140]:

Întrebări	Răspuns
Încurajez elevii de toate genurile înspre științe exacte?	
Prezint elevilor povești/ poezii în care fetele reprezintă personaje principale, iar băieții sunt grijulii?	
Solicit elevelor și elevilor, în egală măsură, să curețe tabla, să organizeze sala, să mute scaune etc.?	
Aliniez elevii la întâmplare sau în funcție de gen?	
Încurajez atât fetele, cât și băieții să se costumeze și să scrie sau interpreteze roluri?	
Ofer complimente fetelor și băieților, în egală măsură, când manifestă preocupări creative/ artistice precum muzica, desenul, cusutul, meșteșuguri etc.?	
Încurajez fetele și băieții să folosească cuburi și instrumente de construit?	
Încurajez fetele și băieții să practice sporturi precum fotbal, volei, baschet, tenis etc.?	
Încurajez fetele și băieții să participe la jocuri/ activități active desfășurate afară?	
Mă asigur că ambele sexe se simt confortabil și în siguranță să utilizeze spații de joacă precum terenurile exterioare?	
Mă preocupă ca atât fetele, cât și băieții să se simtă în siguranță în drumul spre și de la școală sau să ajungă/ plece de la activități extracurriculare în siguranță.	
Încurajez atât fetele, cât și băieții să vorbească despre ce simt?	
Ofer alinare băieților în egală măsură precum aș oferi fetelor când se simt rănite, supărate sau anxioase?	
Arăt la fel de multă înțelegere atât față de băieți, cât și față de fete atunci când aceștia exprimă furie sau non-conformism?	
Încurajez atât fetele, cât și băieții să aibă un cuvânt de spus și să se deschidă în discuțiile din clasă, fără a fi judecate/judecați?	
Tind să asociez caracteristici genizate descrierilor pe care le fac, cum ar fi că fetele sunt plăcute, cuminți și drăguțe, iar băieții duri, puternici și rezilienți? Sau descriu ambele sexe utilizând adjective neutre din perspectiva genului, precum puternic, rezilient, bun, perseverent, înțelegător, harnic?	
Ofer complimente elevelor pentru aspectul fizic și elevilor pentru reușite? Sau laud reușitele în cazul tuturor?	
Mă asigur că în momentul în care elevele și elevii intră în clasă (indiferent de situația de acasă), sunt cu toții tratați în mod egal și cu respect?	

[140] https://e2epublishing.info/freedownloads/checklist-reduce-gender-stereotyping

1.2. (Auto)evaluarea colegială a echității de gen în practica didactică [141]

INTERACȚIUNI CADRU DIDACTIC - ELEV	Periodic	Uneori	Rareori	Deloc
Cadrul didactic invită la răspuns eleve și elevi, în proporții egale.				
Cadrul didactic manifestă echitate în reacția la răspunsurile furnizate de eleve și elevi (de ex. laude, clarificări și întrebări suplimentare etc.).				
Băieții și fetele primesc comentarii constructive în termeni de cunoștințe, în proporții egale.				
Băieții și fetele primesc comentarii constructive în termeni de conduită personală, în proporții egale.				
Cadrul didactic își distribuie echitabil munca unu-la-unu cu eleve și elevi.				
ACTIVITATE LA CLASĂ				
Cadrul didactic menține o atmosferă de colaborare la clasă.				
Cadrul didactic utilizează cu regularitate activități în grupuri mici.				
Cadrul didactic utilizează o schemă de notare non-competitivă (de ex. favorizează referințe criteriale în detrimentul celor normative).				
ASPECTE DE PREDARE				
Cadrul didactic utilizează limbaj neutru din perspectiva genului.				
Cadrul didactic încearcă să dea o față umană științelor predate ca discipline de studiu.				
Cadrul didactic utilizează exemple din viața reală cu care pot rezona băieții și fetele în proporție egală.				
Cadrul didactic manifestă imparțialitate/ echitate în comportamentul față de băieți și fete.				
Cadrul didactic manifestă așteptări egale din partea băieților și a fetelor.				
Cadrul didactic manifestă echitate în selectarea liderilor, a elevilor voluntari pentru diverse activități și în alocarea atribuțiilor.				
Cadrul didactic oprește orice acțiune a elevilor ce ar putea fi considerată sexistă.				
Cadrul didactic se asigură că, în cadrul laboratoarelor, băieții și fetele au acces egal la echipamente.				
Cadrul didactic promovează implicarea activă a tuturor studenților, indiferent de sex.				
Cadrul didactic furnizează exemple sau face referire la munca femeilor din știință, după caz.				
Cadrul didactic utilizează manuale care includ femei în știință și/ sau femei derulând activități științifice.				

---

[141] Adaptat după instrumentul Departamentului de Fizică al Illinois State University, fiind adecvat cadrelor didactice specializate în științe exacte și științele vieții: http://www.phy.ilstu.edu/pte/312content/genderequity/gendereq.pdf

1.3. Chestionar de autoevaluare privind atitudinile și experiențele de gen

Obserație: Acest chestionar poate fi aplicat atât cadrelor didactice, ca instrument de autoevaluare, cât și claselor mari de liceu.

1. Pe o scală de la 1 la 5 (1 însemnând total împotrivă, 5 însemnând total de acord), în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații? [142]

Item	1	2	3	4	5	Nu știu/ Nu răspund
1. Rolul principal al unei femei este acela de a avea grijă de soțul ei.						
2. Locul femeii este acasă/ în gospodărie.						
3. Faptul că o femeie ar putea câștiga mai mulți bani decât soțul ei ar putea genera probleme.						
4. Nu e frumos ca o femeie să exprime opinii puternice în public.						
5. E bine ca o femeie să aibă o carieră proprie.						
6. Femeile și bărbații ar trebui să fie remunerați egal pentru muncă cu valoare egală.						
7. Crearea mai multor oportunități pentru femei ar trebui să fie una din cele mai importante preocupări la nivel global.						
8. În întreaga lume, femeile constituie un grup dezavantajat.						
9. Bărbații ar trebui să se implice mai mult în treburile gospodărești.						
10. Femeile și bărbații au drepturi egale.						

Cheie de interpretare:

Itemii 1-4: **scor sub 10** – atitudini moderne/ progresism; **scor peste 10** – atitudini tradiționaliste/ conservatorism.
Itemii 5-10: **scor sub 15** – atitudini tradiționaliste/ conservatorism; **scor peste 15** – atitudini moderne/ progresism.

Cei care se regăsesc în paradigma *modernă* sau *progresistă* sunt, de regulă, de părere că trăsăturile etichetate drept masculine sau feminine sunt un construct social și că oamenii au, de fapt, un mix de trăsături feminine și masculine. Progresiștii cred în echilibrarea rolurilor în ce privește creșterea copiilor și responsabilitățile domestice. De asemenea, susțin că femeile ar trebui să beneficieze de aceleași oportunități în ce privește educația, profesia sau remunerația. Pot fi, de asemenea, susținători ai diversității și incluziunii, fiind adesea membri sau susținători ai comunității LGBTQ+.

---

[142] Scală adaptată după instrumentul YouGov de evaluare a atitudinilor de gen, implementat longitudinal, din 2015, într-o serie de țări pentru a evalua dinamica atitudinilor de gen la nivel global. Rezultatele din 2021 pot fi consultate accesând link-ul https://docs.cdn.yougov.com/cmzkyf80zr/YouGov%20-%20Global%20Gender%20Equality%202021.pdf

Cei care se regăsesc în paradigma *tradiționalistă* sau *conservatoare* sunt tributari ai normelor și valorilor tradiționale care definesc cum trebuie să fie și să se comporte femeile și bărbații. Dintr-o astfel de perspectivă, bărbații ar trebui să fie competitivi, combativi sau conflictuali, să-și manifeste emoțiile negative prin furie, să-și ascundă vulnerabilitățile și să transmită putere fizică. Acești bărbați consideră că îngrijirea copiilor este datoria femeilor și, de regulă, trivializează caracteristicile feminine. În aceeași paradigmă, femeile investesc în relații personale, au o orientare naturală înspre îngrijirea altora și consideră că opiniile partenerilor sunt mai importante decât cele proprii. Aceste femei își arată vulnerabilitățile și se simt confortabil în roluri secundare sau de sprijin, acasă sau la muncă.

2. În general, cine considerați că are cele mai favorabile condiții pentru o viață mai ușoară în România? [143]

a. Bărbații (*mergeți la întrebarea 3a*)
b. Femeile (*mergeți la întrebarea 3b*)
c. Nicio diferență între cele două sexe
d. Nu știu/ Nu răspund

3a. Care dintre următorii factori considerați că facilitează viața bărbaților din România? *Selectați una sau mai multe variante.*

- Bărbații sunt plătiți mai bine;
- Bărbații au mai multe oportunități de muncă și/ sau primesc tratament preferențial la muncă;
- Bărbații au mai puține responsabilități în familie și în gospodărie;
- Bărbații primesc mai mult respect;
- Bărbații beneficiază de servicii de sănătate mai bune;
- Bărbații nu se confruntă cu hărțuirea sexuală;
- Bărbații nu trebuie să se îngrijoreze de siguranța lor fizică;
- Tendința istorică în favoarea bărbaților;
- Altele (*menționați care*): ____________________
- Nu știu/ Nu răspund.

3b. Care dintre următorii factori considerați că facilitează viața femeilor din România? *Selectați una sau mai multe variante.*

- Femeile au mai multe oportunități de muncă și/ sau primesc tratament preferențial la muncă;
- Legile și instituțiile judiciare favorizează femeile;
- Femeile sunt mereu crezute când lansează acuzații de sexist, hărțuire etc.;
- Bărbații nu sunt respectați/ Bărbații sunt portretizați într-o manieră nedreaptă;
- Femeile au mai multe opțiuni când vine vorba de muncă și familie;
- Femeile au acces mai mare la sprijin guvernamental;
- Femeile au mai multe oportunități educaționale;
- Altele (*menționați care*): ____________________
- Nu știu/ Nu răspund.

4. Cât este de important, în România, ca femeile să beneficieze de aceleași drepturi ca bărbații?

a. Foarte important;
b. Relativ important;
c. Nu foarte important;
d. Deloc important;
e. Nu știu/ Nu răspund.

5. În privința acordării femeilor drepturi egale cu cele ale bărbaților, cum ați evalua evoluția României?

a. A mers prea departe;
b. Nu a înregistrat suficiente progrese;
c. A făcut exact cât trebuia;
d. Nu știu/ Nu răspund.

---

[142] Întrebările 2, 3a și 3b, 4, 5, 6, 7, 8a și 8b sunt adaptate după studiul American Trends Panel desfășurat longitudinal de Pew Research Center, un studiu reprezentativ derulat din 2014 până în prezent. Metodologia studiului poate fi consultată accesând link-ul https://www.pewresearch.org/our-methods/u-s-surveys/the-american-trends-panel/

6. După cum probabil știți, în zilele noastre sunt mai multe femei care au cariere și bărbați care sunt implicați în treburile gospodărești decât în trecut. În general, credeți că aceste schimbări au făcut o diferență în ce privește următoarele aspecte?

Item	Au făcut lucrurile mai ușoare	Au complicat lucrurile	Nu au făcut nicio diferență	Nu știu/ Nu răspund
Creșterea copiilor				
Vieți mai împlinite pentru femei				
Vieți mai împlinite pentru bărbați				
Câștigarea unui venit familial suficient pentru un trai confortabil				
Căsnicii fericite				
Împlinire profesională pentru femei				
Împlinire profesională pentru bărbați				

7. Ați trecut vreodată printr-o experiență de discriminare sau ați fost tratat/ă injust pe criterii de gen?

a. Da (*mergeți la întrebarea 8a sau 8b*)
b. Nu
c. Nu știu/ Nu răspund

8a. (*întrebare destinată bărbaților*) Care dintre următoarele situații corespund experienței discriminatorii sau tratamentului injust prin care ați trecut? *Selectați una sau mai multe variante.*

- La angajare, în ceea ce privește salariul sau promovarea;
- Asumpții despre trăsături de personalitate bazate pe stereotipuri de gen;
- Tratat ca și cum nu sunt deștept sau opiniile mele nu contează;
- La școală sau universitate;
- Roluri de gen în gospodărie și în familie;
- Orientare sexuală;
- Privit cu suspiciune;
- Nevoit să-mi măsor cuvintele ca să nu jignesc;
- Oamenii de vânzări mă tratează diferit;
- Hărțuire sexuală/ Viol;
- Altele (*menționați care*): ____________________
- Nu știu/ Nu răspund.

8b. (*întrebare destinată femeilor*) Care dintre următoarele situații corespund experienței discriminatorii sau tratamentului injust prin care ați trecut? *Selectați una sau mai multe variante.*

- La angajare, în ce privește salariul sau promovarea;
- Tratată ca și cum nu sunt deșteaptă sau opiniile mele nu contează;
- Hărțuire sexuală sau cat-calling (hărțuire stradală);
- Roluri de gen în gospodărie și în familie;
- Punerea la îndoială a abilităților atletice/ fizice;
- Oamenii de vânzări mă tratează diferit;
- Hărțuire sexuală/ Viol;
- La școală sau universitate;
- Asumpții despre trăsături de personalitate bazate pe stereotipuri de gen;
- Altele (*menționați care*): ____________________
- Nu știu/ Nu răspund.

Reflectați asupra răspunsurilor furnizate la întrebările 2 până la 8a și 8b prin prisma informațiilor prezentate în capitolele 2, 3, 4 și 5 și evaluați-vă periodic experiențele din perspectiva dimensiunii de gen.

ATITUDINI, STEREOTIPII ȘI PREJUDECĂȚI

2.

2.1. Reprezentări ale rolurilor de gen în literatură

Obiective de învățare: recunoașterea stereotipurilor existente în societate, conștientizarea rolurilor de gen, încurajarea gândirii critice și sensibilizare cu privire la tematica egalității de gen.

Context activitate: Orice operă literară care ilustrează situații din viața umană prezintă implicit sau explicit o serie de roluri de gen prezente în acel context social cultural și în acea perioadă istorică. Cel mai adesea literatura română canonică a rămas preponderent conservatoare, cu reprezentări feminine și masculine bazate pe valori patriarhale. Prin această activitate propunem o analiză prin lentila de gen a lecturilor care să încurajeze gândirea critică și reflexivă cu privire la rolurile și inegalitățile de gen prezente în literatură.

Unde putem folosi activitatea: la orele de Limba și literatura română, Limbi străine, discuții de la ora de Dirigenție sau în activități extra-curriculare precum cercurile de lectură.

- **Implementare Varianta 1:** Activitatea se bazează pe discuții semistructurate, ghidate de întrebările de mai jos.
- **Implementare Varianta 2:** Activitatea va începe cu o introducere în tematică,urmând ca elevii ulterior să fie separați în grupuri de 4-6 persoane și să discute în grupuri mici aprox. 20 min pe tematica uneia dintre întrebări, fiecare grup primește o întrebare diferită. La final fiecare grup va prezenta concluziile discuției.
- **Implementare Varianta 3:** Activitatea poate fi transformată în temă acasă pentru realizarea unui eseu care să urmărească tematica întrebărilor de mai jos.

Recomandări: întrebările pot fi ajustate în funcție de opera literară, vârsta elevilor.

Întrebări care să ghideze discuția:

- Care sunt meseriile/ ocupațiile personajelor feminine?
- Care sunt meseriile/ ocupațiile personajelor masculine?
- Care sunt emoțiile exprimate de personajele feminine?
- Care sunt emoțiile exprimate de personajele masculine?
- Cum te-ai simțit citind acea operă literară? Sunt situații similare prin care ați trecut ca acelea descrise în text? Te-ai putea identifica mai bine cu un personaj masculin sau cu unul feminin din carte?
- Care sunt așteptările societății și familiei de la personajul principal feminin? Dar de la cel masculin? Sunt aceste așteptări de actualitate și în zilele noastre? Considerați aceste situații corecte?
- Personajul *[alegeți un personaj principal feminin]* alege să se conformeze sau să se revolte față de rolurile de gen din societatea în care trăiește? De ce credeți că face asta? Ce are de pierdut și ce are de câștigat în urma acestei alegeri?
- Personajul *[alegeți un personaj principal masculin]* alege să se conformeze sau să revolte față de rolurile de gen din societatea în care trăiește? De ce credeți că face asta? Ce are de pierdut și ce are de câștigat în urma acestei alegeri?
- În ce măsură intriga textului este cauzată de presiunea rolurilor de gen? Dacă ați fi fost în locul personajelor ați fi procedat la fel? Ați fi avut aceleași emoții?
- Credeți că dacă opera literară ar fi fost scris de o persoană de alt gen, personajele feminine ar avea aceleași trăsături? Dar personajele masculine? Credeți că un autor bărbat poate înțelege și reda ceea ce simte o femeie? Dar invers?
- Cum ar arată firul epic al operei literare dacă acțiunea s-ar petrece într-o societate echitabilă din punct de vedere a genului?

Recomandări de resurse:

- Platforma Literatură și Feminism – proiect care își propune să contribuie la producerea și publicarea literaturii feministe în spațiul de limbă română: https://literaturasifeminism.wordpress.com/
- Pagina de Instagram a proiectului: https://www.instagram.com/literaturasifeminism/
- Culegere de comentarii pentru BAC – analize literare feministe (ebook): https://literaturasifeminism.files.wordpress.com/2021/06/analize-literare-feministe-final1-1.pdf
- „Patul lui Procust" de Camil Petrescu - un comentariu feminist: https://www.youtube.com/watch?v=bGWnOm5TvFE&list=PL5oGhm0Gij1nkGusYzC5PtuN-jTZKa1Wc&ab_channel=LitFem

2.2. Tipuri de stereotipuri

1. Dați câte un exemplu pentru următoarele tipuri de stereotipuri:

a. stereotipuri *legate de vârstă*
b. stereotipuri *rasiale*
c. stereotipuri *religioase*
d. stereotipuri *de gen*
e. stereotipuri *vocaționale*
f. stereotipuri *legate de naționalitate*
g. stereotipuri *ocupaționale*
h. stereotipuri *relaționale*
i. stereotipuri *de limbaj*
j. stereotipuri *cromatice*
k. stereotipuri *de locație*

2. Care din cele de mai sus sunt pozitive?
Dar negative?

3. Care sunt pericolele de a judeca o persoană după stereotipuri pe care le avem despre apartenența ei la un anumit grup?

4. Numiți două personaje din literatură sau film – o femeie și un bărbat – care considerați că nu se pliază pe stereotipurile legate de sexul, vârsta, naționalitatea, profesia etc. acestuia. Argumentați-vă alegerea.

2.3. Bancuri și stereotipuri

Reflectați și discutați la clasă următoarele cerințe:

1. Ce anume produce efectul umoristic în bancuri?

2. Cum ați clasifica bancurile?

3. Considerați că umorul ține de vârstă sau este mai degrabă universal? Vă amuză aceleași lucru ca pe părinții sau bunicii voștri? Oferiți exemple pentru a vă argumenta răspunsul.

4. Cunoașteți bancuri care conțin idei stereotipe sau chiar prejudecăți față de anumite grupuri sociale?

5. Credeți că bancurile contribuie la perpetuarea unei imagini stereotipe față de anumite grupuri de persoane? De ce (nu)?

6. Selectează 3 bancuri cu blonde/ soacre/ polițiști etc. și identifică stereotipurile care stau la baza succesului lor în rândul publicul larg.

7. Vi s-a întâmplat să vă simțiți lezați când ați auzit o glumă cu conținut derogatoriu la adresa voastră sau persoane apropiate vouă?

Cum credeți că se simt persoanele care se află în categoriile sociale care sunt reprezentate în aceste bancuri?

Cum am putea reacționa atunci când cineva spune un banc cu conținut ofensator la adresa unui grup vulnerabil?

Considerați important să intervenim în vreun fel?

2.4. Tipuri de prejudecăți

1. Ce înțelegeți prin „prejudecată”? Dați exemple de prejudecăți.

2. Există vreo legătură între stereotipuri și prejudecăți?

3. Ce credeți că stă la baza acestor atitudini?

4. Introduceți următorii termeni în tabelul de mai jos, în dreptul definiției acestora [144]:

antisemitism – homofobie – anticreștinism – xenofobie– misandrie – șovinism –misoginism – aporofobie (clasism) – sexism – islamofobie – transfobie – rasism

Tip de prejudecată	Definiție
	Atitudine de aversiune sau dispreț față de femei; persoană care manifestă ură față de femei.
	Atitudine critică, opoziție, ostilitate sau persecuție a creștinismului.
	Concepție social-politică antiștiințifică, credință în superioritatea fizică, intelectuală, morală etc. unei rase asupra altora.
	Atitudine de teamă, respingere și ură față de persoanele străine de grupul etnic/ național din care face parte subiectul.
	Repulsie față de bărbați.
	Disprețul sau antipatia față de oameni săraci sau oameni din clasele sociale de jos.
	Atitudine exprimată sau neexprimată privind superioritatea unui sex față de celălalt.
	Atitudine politică constând în afirmarea superiorității unei națiuni asupra altora. Intoleranță națională. Naționalism extremist.
	Atitudine politică și/ sau socială ostilă față de evrei.
	Dispreț, dezgust sau intoleranță fața de persoane de orientare sexuală/ romantică homosexuală.
	Dispreț, dezgust sau intoleranță fața de persoane cu o identitate de gen alta decât a majorității (persoane *transgender*).
	Ostilitate, persecuție și dispreț cu privire la musulmani și religia acestora.

5. Pentru fiecare din termenii de mai sus, în perechi, discutați posibilele efecte pe care prejudecățile le au asupra persoanelor împotriva cărora există prejudecăți, dar și asupra persoanelor care au aceste atitudini.

6. Ați fost vreodată în postura ca cineva să aibă prejudecăți la adresa voastră? Cum v-a afectat?

7. Care credeți că sunt soluțiile pentru a combate aceste prejudecăți? Credeți că este responsabilitatea grupului minoritar stereotipizat sau a majorității de a combate aceste prejudecăți?

---

[144] Găsiți rezolvarea la paginile 17-18 din acest manual.

2.5. Testează-ți propriile stereotipuri de gen

Obs.: Acest chestionar poate fi aplicat atât claselor mari de liceu, cât și cadrelor didactice, ca instrument de autoevaluare.

Cât de diferit vezi fetele de băieți, femeile față de bărbați? Crezi că trăsăturile de mai jos aparțin bărbaților/ băieților, femeilor/ fetelor sau în egală măsură ambelor sexe? Răspunde cât mai sincer la chestionarul de mai jos, încercuind cifra care se potrivește opiniei tale. Adună punctele de la toți itemii de mai jos și citește interpretarea scorului final la pagina următoare.

A.În ce măsură crezi că următoarele trăsături aparțin <u>în primul rând femeilor</u>?

	Mai degrabă bărbaților	Egal ambelor sexe	Mai degrabă femeilor	În primul rând femeilor
Abilitățile de comunicare	-1	0	1	2
Amabilitatea	-1	0	1	2
Atenția față de detalii	-1	0	1	2
Bun colaborator	-1	0	1	2
Bun executant	-1	0	1	2
Conștiinciozitate	-1	0	1	2
Dedicarea față de familie	-1	0	1	2
Disciplina în atingerea obiectivelor	-1	0	1	2
Emotivitate	-1	0	1	2
Empatie	-1	0	1	2
Intuiția	-1	0	1	2
Prudența	-1	0	1	2
Răbdarea	-1	0	1	2
Rezistență psihică	-1	0	1	2
Sensibilitate	-1	0	1	2

B. În ce măsură crezi că următoarele trăsături aparțin <u>în primul rând bărbaților</u>?

	Mai degrabă femeilor	Egal ambelor sexe	Mai degrabă bărbaților	În primul rând bărbaților
Agresivitatea	-1	0	1	2
Ambiția	-1	0	1	2
Autoritarism	-1	0	1	2
Competitivitate	-1	0	1	2
Creativitate	-1	0	1	2
Curaj	-1	0	1	2
Dedicarea față de muncă	-1	0	1	2
Gândirea logică	-1	0	1	2
Individualism	-1	0	1	2
Inteligența	-1	0	1	2
Obiectivitate	-1	0	1	2
Perseverența	-1	0	1	2
Rezistență fizică	-1	0	1	2

INTERPRETAREA SCORULUI

Scor între -28 și 0 puncte: Ești „daltonist” în ceea ce privește genul oamenilor. Nu sesizezi diferențe de gen sau poate chiar refuzi să crezi că genul unei persoane poate influența trăsături psihologice și de personalitate. Te lași probabil foarte greu influențat de opiniile celorlalți cu privire la modul în care femeile sau bărbații ar trebuie să se comporte și prezinte în societate. Ești probabil impasibil/ă cu privire la așteptările distincte pe care le are societatea de la femei și bărbați.

Scor între 1 și 14: Ești o persoană flexibilă și rezistentă la presiunea de a gândi în stereotipuri. Înainte de a evalua pe cineva, te bazezi pe gândirea ta critică și acorzi o importanță redusă genului acestei persoane. Într-o oarecare măsură sesizezi diferențe de gen, distincții între caracteristicile femeilor și bărbaților, însă te ferești de generalizări.

Scor între 15 și 35: Vezi lumea printr-o lentilă de gen și crezi că faptul de a fi femeie sau bărbat influențează într-o oarecare măsură personalitatea sau caracteristicile psihologice ale unei persoane. Opinia ta se aliniază cu cea a majorității. Chiar dacă ai anumite stereotipuri de gen, acestea pot fi puse la îndoială sau combătute cu puțin exercițiu și reflecție pe această temă.

Scor între 36 și 56: Ai o viziune puternic stereotipă vizavi de gen, care poate fi dificil de schimbat. Consideri că genul are o influență puternică asupra trăsăturilor psihologice și de personalitate ale femeilor și bărbaților, ceea ce te face vulnerabil la generalizări și te poate împiedica din a evalua sau înțelege corect o persoană. Este, de asemenea, posibil să ai și așteptări diferite de la femei și bărbați, precum și să fii adeptul/adepta unor roluri tradiționale de gen.

2.6. Stereotipuri de gen în câmpul muncii (1)

Discutați ilustrația [145]. Identificați problemele pe care le semnalează.

[145] Ilustrația a fost realizată de Sergiu V. Vasile (Utopia Balcanică, Vice, Times New Roman) și preluată de pe www.educatiefaradiscriminare.ro/resurse/

2.7. Stereotipuri de gen în câmpul muncii (2)

Discutați următoarele subiecte.

1. De ce sunt mai multe femei decât bărbați în sistemul de învățământ?
Răspundeți și apoi reflectați în ce măsură răspunsurile sunt influențate de stereotipurile de gen:

- Bărbații nu sunt capabili în acest domeniu;
- Bărbații nu sunt interesați de această carieră;
- Bărbații nu sunt potriviți pentru această carieră;
- Bărbații nu sunt încurajați (de către familie, școală, mass-media etc.) pentru această carieră;
- Alte motive.

2. De ce sunt mai mulți băieți care aleg facultățile tehnice decât fete?
Reflectați în ce măsură răspunsurile sunt influențate de stereotipuri de gen:

- Femeile nu sunt capabile în acest domeniu;
- Femeile nu sunt interesate de această carieră;
- Femeile nu sunt potrivite pentru această carieră;
- Femeile nu sunt încurajate (de către familie, școală, media etc.) spre acest traseu profesional;
- Alte motive.

2.8. Gapminder – realitate vs. stereotip despre fenomene globale

Hans Rosling (1948-2017) a fost profesor de sănătate globală și a construit, alături de familia sa, instrumente educaționale cu date la nivel global care reflectă evoluția societăților și portretul actual al țărilor. **Gapminder** (www.gapminder.org) e platforma unde ONG-ul acestuia pune la dispoziție resurse educaționale care pot fi utilizate în varii activități educaționale.

1. Accesați site-ul și testați-vă propriul nivel de cunoaștere a lumii în care trăim, de la percepțiile privind încălzirea globală la rata accesului la educație al fetelor, la nivel global.

2. Accesați *Dollar Street*, un instrument care arată realitatea din spatele statisticilor; puteți accesa imagini comparative din viața oamenilor la nivel global, în funcție de venit. Verificați, de exemplu, **jucăriile copiilor la nivel european și reflectați la stereotipurile de gen identificate.**

3. Consultați hărți și grafice care vă permit să comparați țări în funcție de diverși factori: economie, comunicații, mediu, sănătate, populație. Formulați teme de dezbatere la clasă pe tema **diferențelor, la nivel european, a vârstei primei căsătorii în rândul femeilor.**

2.9. Ghicitoare

Prezentați următoarea (falsă) ghicitoare la clasă. Lăsați elevilor puțin timp de gândire și rugați-i să își noteze răspunsurile în caiet, fără a arăta ce au scris colegilor lor. După ce toată lumea a notat un răspuns, cereți-le să răspundă cu voce tare. Discutați liber despre stereotipurile care au stat la baza răspunsurilor eronate.

> Un tată și un fiu au un accident de mașină și amândoi sunt răniți grav. Cei doi sunt duși la spitale separate. Când băiatul este preluat pentru a fi operat, chirurgul exclamă:
> – Nu-l pot opera, pentru că el este fiul meu.
> Cum este posibil?

Răspuns: Chirurgul este mama băiatului.

2.10. Gen și profesii

Durata: 45 de minute

Obiective de învățare:

- Recunoașterea stereotipurilor de gen existente în societate cu privire la rolurile de gen și profesii;
- Înțelegerea modului în care aceste stereotipuri creează inegalități între femei și bărbați;
- Reflexie asupra modului în care aceste stereotipuri sunt construite în societate și cum putem deconstrui aceste stereotipuri.

Implementare:

Pas 1. Fiecare elev primește un bilețel pe care este scris unul din următoarele domenii de activitate sau instituții:

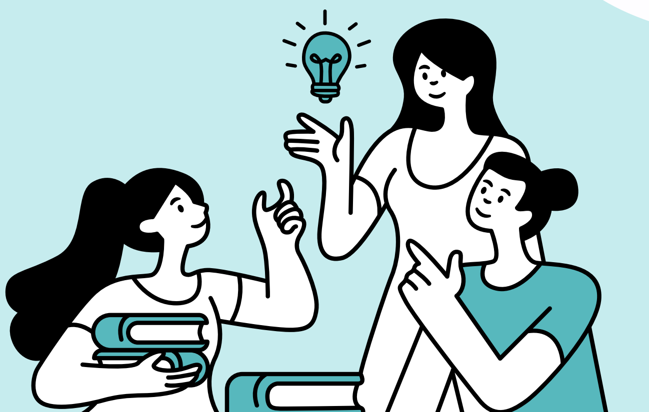
Astrofizică	Asistență medicală	Gătit
Educație pre-școlară	Atletism	Armată
Justiție	Menaj	Florărie
Medicină	Cerșetorie	Cosmetică
Îngrijire a persoanelor cu dizabilități	Secretariat	Matematică
Creșterea copiilor	Grădinărit	Universitate
Infracțiune	Construcții	Modelling
Jurnalism	Politică	Machiaj
Informatică	Muncă casnică	Hair stylist
Primărie	Pictură	Comunicare
Agricultură	Box de performanță	Management
Filologie		

Dacă sunt mai mulți elevi, bilețelele se pot repeta și putem vedea dacă elevii au percepții diferite.

Pas 2. Împărțim tabla în două jumătăți cu o linie verticală. Pe una dintre jumătăți scrieți bărbat pe cealaltă femeie. Invitați elevii să se gândească foarte rapid dacă cuvântul de pe bilețel îi duce cu gândul mai degrabă la un bărbat sau la o femeie și să lipească bilețelul pe coloana corespunzătoare cuvântului la care s-au gândit.

Pas 3. Citiți ce a fost trecut pe fiecare jumătate de tablă. Discutați cu elevii dacă sunt de acord unde au pus colegii lor bilețelele.

Pas 4. Discuție și reflexie pe următoarele teme:

- Recunoașteți elemente comune în ceea ce privește modul în care au fost alocate bilețelele? Cum afectează asta femeile? Dar bărbații? Includeți în discuție atât aspectele pozitive, cât și cele negative de ambele părți, includeți aspecte precum aspectele ce țin de putere economică, timpul liber, prestigiu social etc.
- Cunoașteți femei sau bărbați care sunt în domenii de activitate diferite normelor sociale standard?
- Credeți că atunci când ne alegem o profesie ar trebui să ținem cont de aceste prejudecăți?
- Care credeți că sunt motivele pentru care societatea încurajează femeile și bărbații spre meserii diferite?
- Discutați despre ce ar însemna o societate mai echitabilă din punct de vedere a accesului pe piața muncii?

Recomandări:
Activitatea poate fi implementată la orele de dirigenție ca punct de pornire pe tema alegerii unei profesii, la orele de limbi de străine pentru a dezvolta vocabularul pentru anumite meserii sau la limba și literatura româna pentru a dezvolta abilitățile de argumentare.

Știați că?
În Republica Moldova clasificatorul de ocupații a fost actualizat în anul 2021 astfel încât să includă exprimarea la feminin a peste 80% dintre funcții și profesii: ex: academician/ academiciană, ministru/ministră, președinte/ președintă, primar/ primară, polițist/ polițistă. Acest demers are la bază ideea că denumirile ocupațiilor trebuie să reflecte faptul că atât femeile, cât și bărbații pot ocupa aceste funcții. [146]

---

[146] https://social.gov.md/comunicare/a-fost-aprobat-noul-clasificator-al-ocupatiilor-din-republica-moldova-corm-006-2021/

2.11. Cine e un bun lider? (stereotipuri) [147]

Durata: 45 de minute

Obiective de învățare:

- Încurajarea elevilor să își analizeze propriile convingeri și percepții despre stereotipuri și roluri de gen
- Înțelegerea modului în care se manifestă stereotipurile de gen în activitățile lor zilnice, în viața personală, dar și în alegerile lor educaționale și profesionale

[147] Activitate preluată integral din Manualul educativ GenderEd al Asociației pentru Libertate și Egalitate de Gen (A.L.E.G.), Combaterea stereotipurilor de gen în educație și în consiliere vocațională, 2017, disponibil parțial aici: https://aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2017/02/GenderEd-Romanian-5-2-1.pdf

Sugestii de implementare:

1. Cu ajutorul unei benzi de hârtie, împărțiți podeaua clasei în două. Marcați o jumătate cu litera A (acord), iar cealaltă jumătate cu litera D (dezacord).

2. Explicați-le elevilor că veți citi niște enunțuri, care nu sunt corecte sau greșite. Importantă este părerea lor despre acele enunțuri. După ce aud fiecare enunț, trebuie să se gândească dacă sunt sau nu de acord cu el, mergând în jumătatea respectivă (A sau D) a clasei. Cu cât cred mai mult într-un enunț, cu atât mai aproape vor sta de litera A, iar, cu cât sunt mai puțin de acord cu el, cu atât vor sta mai aproape de litera D. Dacă sunt nesiguri sau indeciși, se pot plasa la mijlocul clasei, lângă linia despărțitoare. În timpul exercițiului, în cazul în care se răzgândesc, își pot schimba locul.

3. Citiți enunțurile pe rând.

4. Invitați elevii/elevele să-și susțină poziția în sală prezentând argumente (de ce sunt de acord, de ce nu sunt de acord, de ce nu sunt siguri). Încurajați pornirea unei dezbateri între elevi/eleve.

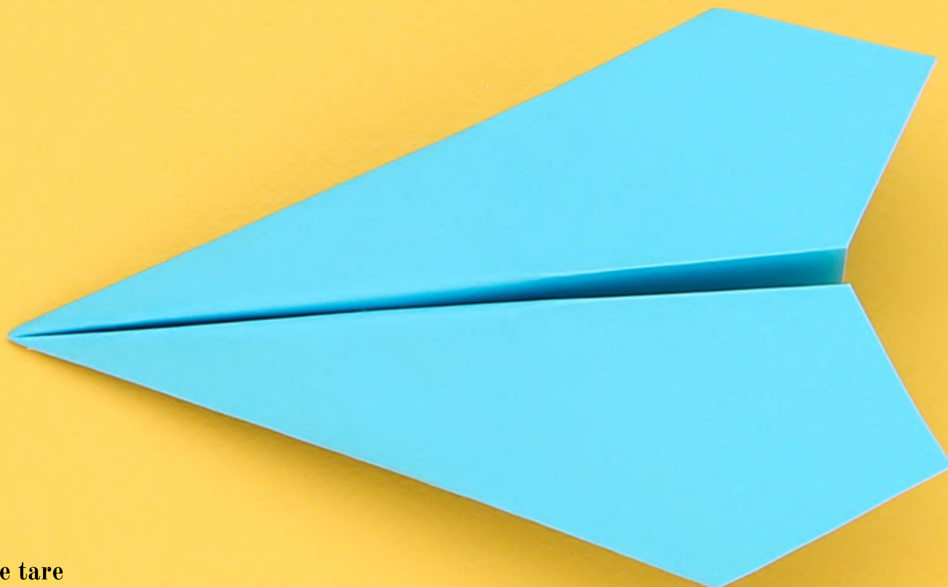
5. După prezentarea argumentelor, întrebați dacă cineva consideră că ar trebui să se mute.

6. Puteți încheia cu următoarele întrebări:
- În ce fel afectează stereotipurile din jurul enunțurilor de mai sus viețile fetelor și ale băieților?
- Se pot modifica aceste stereotipuri? Cum?
- În ce fel afectează stereotipurile din jurul enunțurilor de mai sus alegerile educaționale ale fetelor și ale băieților? Credeți că există o segregare a alegerilor educaționale ale fetelor și ale băieților?

Recomandări:

- Este important să treceți prin enunțuri fără a lăsa discuția despre unul dintre ele să se prelungească. Altfel, este posibil ca elevii/elevele să se plictisească ori să-și piardă motivația sau interesul. După prezentarea argumentelor părților, când nu mai există argumente noi, treceți la enunțul următor. În funcție de timpul disponibil și nivelul de implicare al elevilor, pentru a evita obosirea participanților puteți să nu dați feedback după fiecare enunț și doar după discutarea tuturor enunțurilor să discutați fiecare idee.
- În cazul în care argumentele elevilor/elevelor susțin sau promovează stereotipuri, fără a fi contestate de argumente din tabăra opusă, puteți intra în rolul taberei „adverse" contestându-le dumneavoastră.
- Este important să încercați să lărgiți perspectiva elevilor/elevelor (punându-le sub semnul întrebării percepțiile și atitudinile), astfel încât să își pună întrebări și să regândească idei pe care, până acum, le-au luat de-a gata sau le-au considerat normale.
- Activitatea se poate desfășura și în aer liber, ex. în parcul cel mai apropiat de lângă școală. Asigurați-vă că există și un spațiu care să nu fie extrem de zgomotos, pentru a derula și activitatea de reflecție în condiții optime.

Acord sau dezacord - de citit cu voce tare

1. Fetelor le este mai ușor să își exprime sentimentele decât băieților.
2. De obicei, băieții sunt mai agresivi decât fetele.
3. Comparativ cu băieții, fetele simt o presiune mai mare să se îngrijească de înfățișarea lor.
4. Fetele nu pot fi lideri la fel de buni ca băieții.
5. Fetele au o mai mare înclinație spre îngrijirea celorlalți, pentru că așa e natura lor.
6. Bărbații sunt ingineri mai buni decât femeile.
7. Băieții sunt mai încrezători în aptitudinile lor matematice și științifice.
8. Băieții sunt mai buni la utilizarea tehnologiei decât fetele.
9. Fetele se descurcă mai bine la arte și științe umane decât băieții.
10. Femeile sunt mai bune educatoare la grădiniță decât bărbații.
11. Bărbații se descurcă mai bine la „repararea diverselor lucruri", deci sunt mai buni în profesii tehnice.
12. Capacitățile de management ale femeilor sunt îndoielnice.

Comentarii

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

2.12. Inegalități de Gen

Obiective de învățare:

înțelegerea unor concepte complexe precum atitudini sociale, inegalități de gen, dezvoltarea capacității de documentare, înțelegere a textelor care conțin informații statistice și aspecte sociale, analiza critică a informațiilor, conștientizare pentru recunoașterea existenței inegalităților de gen.

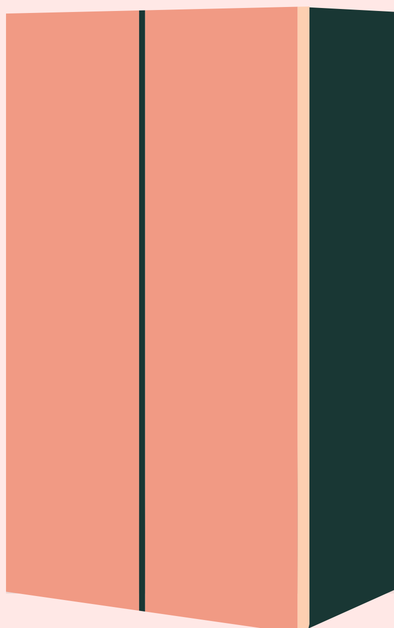
Context activitate:

În ultimele decenii femeile se bucură de drepturi pe care nu le aveau acum un secol. Au dreptul de a vota, de a deține proprietăți, au acces pe piața muncii. Totuși în continuare ne confruntăm cu inegalități între femei și bărbați în diferite aspecte ale vieții publice (accesul scăzut la funcții de conducere, hărțuire) dar și în viața privată (distribuirea sarcinilor domestice în familie). O mare parte din aceste inegalități sunt rezultat ale stereotipurilor de gen.

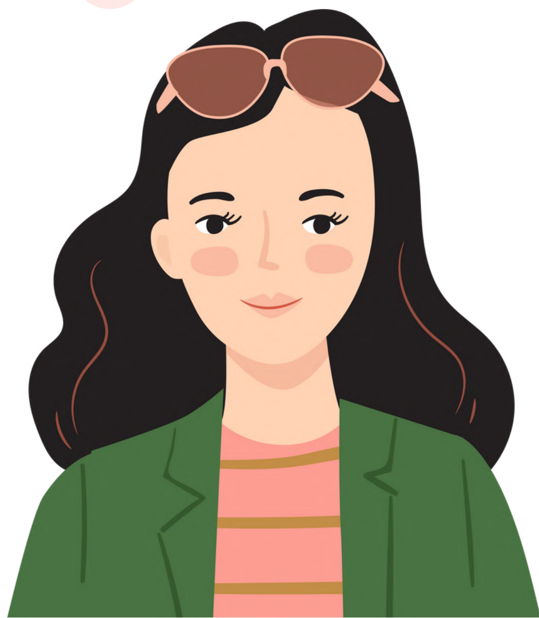
Recomandări:

Înaintea de implementarea acestei activități este util ca grupul de elevi cu care lucrați să realizeze cel puțin una din activitățile anterioare pe tema rolurilor de gen și/ sau stereotipuri.

Sunt femeie și îmi place să confecționez mobilă în timpul liber. Nu este nimic greșit în asta!

Descriere activitate:

Pas 1: Alocare sarcini (10 minute)

Se împart elevii în grupuri tematice de 4-6 persoane cu sarcina de a se documenta pe tema rezultatelor din Barometrul de Gen 2018. Fiecare grup va lucra pe una din tematicile care se regăsesc în Barometrul de Gen: (1) Roluri de gen în sfera publică (2) Genul în familie (3) Creșterea și îngrijirea copiilor, (4) Atitudini și percepții cu privire la subiecte de actualitate.

Pas 2: Documentare (minim 20 minute, maxim 2 ore ca temă acasă)

Fiecare grup se va documenta cu privire la rezultatelor barometrului pe tematica aferentă.

Pasul 3: Discuții de grup (20 minute)

Elevii din fiecare grup discută cu privire la informațiile descoperite. Întrebări care să ghideze procesul de reflecție: Cum ar răspunde ei la aceleași întrebări? Sunt rezultate ale barometrului care îi surprind? Cred că rezultatele barometrului reflectă ceea ce ei văd în jurul lor? Sunt aceste rezultate un semn al inegalităților de gen? Care sunt principalele aspecte care reflectă inegalitățile dintre femei și bărbați?

Pas 4: Prezentare de grup (3-5 minute per grup)

Fiecare grup prezintă o selecție cu aspecte ale barometrului care i-au surprins cel mai mult/ la care nu se așteptau. Dacă timpul permite putetți aloca câteva minute pentru întrebări din partea celorlalte grupuri.

Pas 5: Reflecție finală (15 min)

Discuție de grup pe tema impactului inegalităților de gen din viața cotidiană și dacă simt că îi afectează în viața de zi cu zi sau că vor fi afectați pe viitor.

Ajustări: Fiecare grup poate primi sarcina ca temă acasă și se poate aloca mai mult timp pentru prezentări și discuții. Sau se poate alege o singura tematică pentru întreaga clasă.

Recomandări resurse: Barometrul Egalității de Gen, 2018 https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Barometru-de-gen-2018.-Centrul-FILIA.pdf

3.

FEMEI ÎN VIAȚA PUBLICĂ

3.1. Proiectul Civica

1. Analizați activitatea unui ONG feminist.

2. Dezbateți un caz mediatizat de violență împotriva femeilor (de ex., cazul Colo, cazul George Burcea, cazul Bianca Adam, George Buhnici).

3. Elaborați o scrisoare către prima femeie președinte a României.

4. Identificați o femeie aflată într-o poziție politică aleasă sau numită (parlamentară, ministră, primar, consilieră) și analizați activitatea sa în rolul respectiv.

5. Simulați o campanie electorală pentru președinția Consiliului Elevilor, cu 4 candidați din clasă (2 fete și 2 băieți, cu echipe de campanie mixte). Elevii vor pregăti un program electoral pe baza unei probleme a comunității elevilor, materiale de promovare și discurs electoral, iar la final, vor vota.

3.2. Proiectul Cetățeana

1. Realizați un interviu cu o personalitate feminină din administrația locală (femeie în rolul de primar, consilieră locală, șefă de compartiment administrativ în primărie etc.).

2. Elaborați unui cod de conduită egalitară din perspectiva genului, la nivelul clasei.

3. Realizați un material de promovare (afiș sau video) pe baza semnificației zilei de 8 Martie.

4. Documentați acordarea dreptului de vot către femei în diverse țări europene și realizați o hartă a sufragiului femeilor în Europa

3.3. Proiectul Economica

1. Realizați un eseu despre tematica bugetului familial: cine produce venituri și cine/ cum le gestionează? Elevii vor intervieva minim 5 persoane adulte de diferite genuri despre timpul investit la munca remunerată precum și la munca din gospodărie, îngrijire copii. De asemenea vor discuta cu respondenții despre cum iau deciziile financiare de zi cu zi precum și investițiile mari ale familiei. Elevii vor reflecta dacă diferențe de gen în ceea ce privește participarea la munca remunerată și la munca neremunerată precum și dacă observe discrepanțe de gen în ceea ce privește participarea la luarea deciziilor financiare majore din o gospodărie.

2. Elaborați în echipă planuri de afaceri și simulați un pitch (scurtă prezentare a unei idei de afaceri în fața investitorilor) în fața clasei prin joc de rol, în care atât băieții, cât și fetele joacă rolul antreprenorilor/ antreprenoarelor.

3. Documentați-vă cu privire la dubla zi de muncă și realizați o monitorizare, pe parcursul unei întregi săptămâni, a timpului petrecut de părinți derulând activități de îngrijire a gospodăriei și a familiei. Estimați, la finalul monitorizării, valoarea economică a activității neremunerate realizate.

3.4. Proiectul Arhitecta

1.Notați numele tuturor persoanelor și personajelor reprezentate prin statui și monumente în orașul/ localitatea dvs. În ce măsură sunt acestea persoane reale sau persoane imaginare? Sunt mai degrabă reprezentate femei sau bărbați? Sunt diferențe în ceea ce privește rolurile în care sunt reprezentate femeile și bărbații?

2.Observați femeile și bărbații în mijloace de transport? Ce diferențe de comportament observați?

3.Mergeți pe stradă și imaginați-vă că trebuie să aveți în grijă un copil în un cărucior. În ce măsură trotuarele, clădirile sunt accesibile? Credeți că acest lucru afectează în mod diferit femeile și bărbații?

3.5. Proiectul Mass Media

1. Notați-vă pentru 2 zile toate reclamele pe care le vedeți pe platforma de mass media pe care o urmăriți cel mai mult (TV, reviste, Instagram). Cum arată personajele din reclame bărbați și cum arată personajele din reclame femei? Ce ocupații au? Recomandă produse diferite? Sunt acele produse folosite doar de bărbați sau doar de femei? Sunt reclamele reprezentative pentru fetele/ femeile, băieții/ bărbații din jurul vostru?

reviste

2. Discutați dacă vă regăsiți în aceste reclame. Care credeți că este impactul reclamelor față de reprezentările pe care le avem despre femei și bărbați? Ce ați schimba/ păstra la aceste reclame din punctul de vedere a modului în care femeile și bărbații sunt prezentați în reclame?

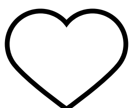

3. În grupe de lucru concepeți și înregistrați video reclame care să inverseze rolurile de gen sau să fie neutre din punct de vedere al genului.

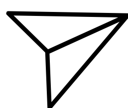

Recomandări de resurse:

- Scena 9: https://www.scena9.ro/article/clisee-sexism-femei-publicitate
- Blog *Nu Publicității Ofensatoare*: http://nupublicitatiiofensatoare.blogspot.com/2015/03/despre-blogul-nu-publicitatii.html?m=1

3.6. Reprezentarea femeilor în filme: Testul Bechdel [148]

Prin anii 80 Alison Bechdel, romancier și caricaturist american, a propus un test minimal cu ajutorul căruia să fie evaluate filmele și desenele animate din perspectiva prezenței femeilor.Testul constă din 3 întrebări simple. Un film trece testul dacă răspunde pozitiv simultan la toate cele 3 întrebări.

În respectivul film:

1. **Există cel puțin 2 personaje feminine, iar acestea au nume?**
2. **Aceste femei conversează între ele?**
3. **Conversația lor NU este despre bărbați?**

Filme celebre precum Harry Potter, Stăpânul Inelelor, Pe aripile vântului, Finding Memo, La La Land, nu au trecut testul.

Evaluarea cu Testul Bechdel nu spune nimic despre calitatea cinematografică a producțiilor sau despre caracterul feminist al acestora. Un film poate fi extrem de apreciat de critica de specialitate, însă poate pica acest test. Asemănător, filmul poate avea mesaje feministe clare fără a îndeplini simultan cele trei condiții. Singurul lucru pe care îl evaluează acest teste este prezența femeilor în filme.

Teme de discuție:

1.Alegeți un film recent pe care l-ați văzut și aplicați testul Bechdel.

2.Găsiți un film adecvat elevilor cu care lucrați și faceți acest exercițiu de evaluarea din perspectivă de gen. Comentați pe marginea rezultatului aspecte legate de:

a.importanța modelelor de gen transmise de media,

b.dinamica modelelor de gen în timp.

3.De ce e importantă reprezentarea femeilor în producții cinematografice?

4.Urmăriți mai degrabă filme în care personajele principale sunt bărbați sau femei? De ce?

5.Credeți că o reprezentare crescută a femeilor în filme este benefică? Argumentați.

6.Solicitați elevilor să identifice minim două filme care trec Testul Bechdel. Discutați:

a.Rolul pe care îl joacă femeile în film: sunt personaje principale, secundare sau episodice? Sunt personaje cheie, cu rol strategic în film?

b.Considerați că respectivul film este feminist? De ce (nu)?

---

[148] O expunere bună a testului Bechdel în format video este disponibilă aici (în limba engleză): https://www.youtube.com/watch?v=bLF6sAAMb4s&ab_channel=FeministFrequency

3.7. Edit-a-thon – Editarea articolelor pe Wikipedia

Observație: Această activitate este potrivită pentru orele de informatică și/ sau TIC.

Organizați cu elevii dumneavoastră un eveniment de tip *edit-a-thon* (termen obținut din cuvintele *edit* și *maraton*), un eveniment de editare a enciclopediei populare Wikipedia, cu pagini despre personalități femei sau teme care privesc egalitatea de gen. Oferiți suficient timp de documentare (minim o săptămână) pentru ca elevii să poată colecta informații din surse de încredere, surse care vor fi menționate în articolul de Wikipedia.

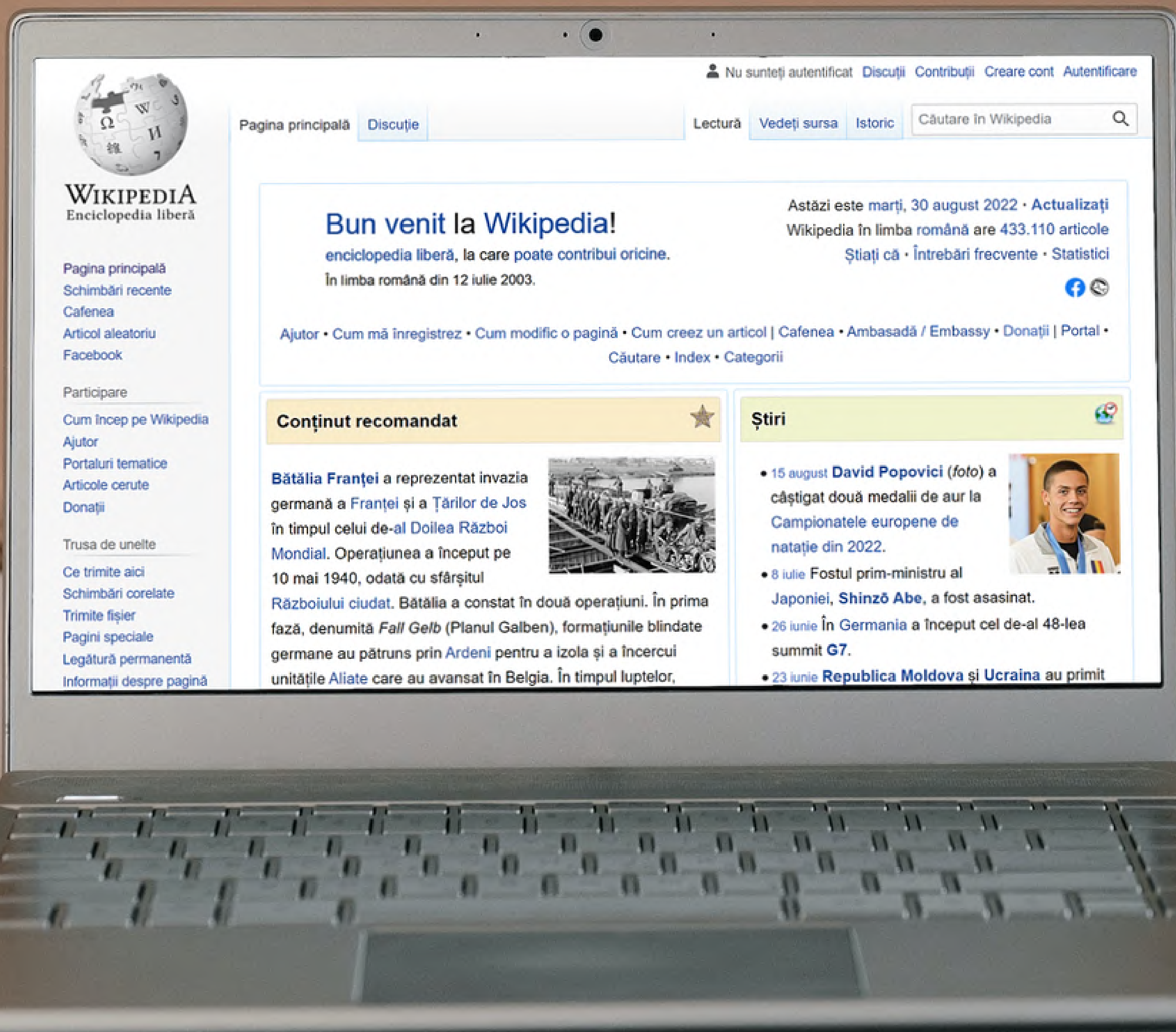
Posibile teme ale edit-a-thon-ului:

- Femei care au marcat istoria României
- Femei de știință și femei inventatoare (vezi Anexele 4)
- Termeni care privesc egalitatea de gen (vezi Glosar)
- Informații despre stereotipuri, prejudecăți, discriminare
- Traducerea din engleză în română a unor articole pe tematica egalității de gen

De exemplu, articolele despre Sofia Nădejde sau Iulia Hașdeu pot fi completate și extinse:

- https://ro.wikipedia.org/wiki/Sofia_N%C4%83dejde
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Iulia_Hasdeu

Colaborați cu profesori de limba și literatura română sau de limbi străine pentru a vă asigura de acuratețea lingvistică și, după caz, cu profesori de istorie pentru a garanta veridicitatea informației.

3.8.

ZIUA INTERNAȚIONALĂ *a drepturilor femeilor*

ACTIVITATE LA CLASĂ

8 MARTIE
Ziua internațională a drepturilor femeilor

8 Martie reprezintă Ziua Internațională a Drepturilor Femeilor. Dacă în prezent 8 Martie este cel mai adesea abordată în mod festivist, la origine această zi a fost o zi cu mare încărcătură politică din punct de vedere al drepturilor femeilor. În martie 1911, a fost sărbătorită prima Zi Internațională a Femeii, în Austria, Danemarca, Germania și Elveția. Peste un milion de femei și bărbați au participat în această zi la manifestații pentru ca femeilor să li se acorde drepturi legate de muncă, dreptul la vot, educație și de a deține funcții publice.

Începând cu 1975, an declarat de Organizația Națiunilor Unite (ONU) ca fiind Anul Internațional al Femeii, Ziua Internațională a Femeilor a fost adoptată de multe dintre Guvernele lumii. În perioada comunistă în România, având în vedere politicile pro-nataliste, Ziua de 8 Martie a fost transformată la nivel de discurs în Ziua Mamei.

În prezent, în majoritatea țărilor dezvoltate cu ocazia zilei de 8 Martie sunt organizate proteste pentru combaterea inegalităților de gen încă existente și pentru îmbunătățirea situației femeilor.

Idei de activități la clasă:

1. Discuție liberă cu elevii pe tema modelelor feminine din viața lor

Durata: 30-50 min

Obiectiv activitate: recunoașterea contribuției femeilor, valorizarea muncii lor atât în spațiul profesional, cât și în spațiul domestic și recunoașterea muncii emoționale.

Pas 1.
Invitați elevii să răspundă pe rând la următoarea întrebare:
- Ce femei din viața voastră v-au influențat pozitiv, inspirat, mentorat? Căror femei le sunteți recunoscători? Sunt femei pe care le aveți ca modele? (30 min)

Pas 2.
În încheierea discuției rezumați exemplele date și reflectați împreună cu elevii dacă au dat exemple de femei pe care le apreciază datorită unor activități/ trăsături considerate în mod tradițional feminine (ex. grijă față de copii, muncă domestică, empatie) sau nu.

Rețineți!
Orice trăsătură sau activitate, și cele „tipic feminine" și cele „tipic masculine" sunt la fel de valoroase.

2. Activitate de documentare pe tema istoriei drepturilor femeilor

Pas 1.
Împărțiți elevii în grupe și invitați-i să se documenteze pe una din teme. Procesul de documentare se poate realiza în pregătirea orei ca temă acasă, dar și în timpul orei timp de 20 minute.

- Ce drepturi (nu) aveau femeile din România în secolul XIX?
- Când au început femeile din Europa să aibă dreptul de a vota?
- Istoria zilei de 8 Martie la nivel internațional
- Istoria zilei de 8 Martie în România
- Care sunt revendicările de la ultimul protest feminist din România cu ocazia zilei de 8 Martie?
- Cum s-a desfășurat ultima manifestație feministă din Spania cu ocazia zilei de 8 Martie? Care au fost revendicările?

Pas 2.
Fiecare grup prezintă rezultatele documentării (5 minute per grup)

Pas 3.
Reflecție de grup

- Cum considerați că ne influențează astăzi faptul că femeile au obținut drepturile civice mult mai târziu decât bărbații?
- Credeți că mentalul colectiv/ opinia publică s-a schimbat odată cu obținerea drepturilor civice de către femei?
- Au fost femeile percepute egale din momentul în care legea le-a considerat egale?
- Cum considerați că este situația în prezent? Sunt considerate femeile egale bărbaților?
- Considerați că femeile și bărbații se bucură de șanse egale? Ați auzit de situații de discriminare de gen?
- Puteți da exemple de situații în care fetele/ femeile întâmpină mai multe dificultăți în viața profesională și personală deși se bucură de drepturi egale?

Recomandări/Resurse:

- Articol pe tema istoriei semnificației zilei de 8 martie https://www.descopera.ro/istorie/13947933-8-martie-ziua-in-care-femeile-nu-primeau-flori-si-se-luptau-pentru-niste-drepturi-elementare

Notițe

4.

FEMEI DE ȘTIINȚĂ

4.1. Portrete ale femeilor în științe

Marie Curie

Hypatia din Alexandria

Ana Aslan

Raluca Ioana van Staden

Împărțiți elevii în grupe de lucru mixte și atribuiți o sarcină pentru acasă având ca subiect una din personalitățile feminine de mai sus, femei din știință din varii perioade istorice. Elevii vor trebui să se documenteze, pe baza a cinci sau mai multe întrebări din cele de mai jos și să realizeze un colaj/ poster pe care să îl prezinte apoi în fața clasei.

Întrebările/ subiectele asupra cărora trebuie să se documenteze și asupra cărora să reflecteze sunt următoarele:

a) Unde a trăit femeia de știință? Când s-a născut, în ce perioadă a trăit?
b) Ce a influențat-o să devină interesată de domeniul științific? Descrieți formarea sau educația urmată pentru a-și pune bazele carierei.
c) Numiți câțiva pași pe care i-a luat pentru a face debutul în carieră.
d) Cum a devenit recunoscută pentru excelența în domeniu?
e) Ce efecte au avut realizările sale asupra societății?
f) Cum și-a dezvoltat gândirea și munca în domeniu?
g) Ce obstacole a întâmpinat în îndeplinirea obiectivelor profesionale și cum le-a depășit?
h) După asimilarea acestor informații, care sunt gândurile și sentimentele personale pe care le aveți asupra subiectului, asupra femeii de știință, asupra femeilor în știință în general?

Contextualizare:

La începutul activității puteți întreba elevii să dea exemple de femei de știință. Puteți discuta ulterior de ce mult mai puține femei sunt cunoscute ca având contribuții în știință. Din perspectivă istorică, femeile au avut un acces mult mai limitat la educație, au avut roluri sociale care nu le permiteau să se dedice științei sau să iasă în evidență. Și în prezent femeile sunt descurajate să activeze în acest domeniu și se înregistrează decalaje de gen în domeniile STIM.

4.2. INVENȚII ALE FEMEILOR

De-a lungul timpului, femeile au desfășurat activități științifice care au generat mari inovații și descoperiri. Cu toate acestea, până în urmă cu aproximativ un secol, era adesea ilegal ca femeile să dețină proprietăți, ceea ce le determina să aplice pentru brevete de invenție în numele soților lor sau să nu aplice deloc. Încă există disparități de gen care generează rezultate diferite între femei și bărbați în acordarea brevetelor, pornind de la subreprezentarea femeilor în STEM și culminând cu procesele de brevetare, aplicațiile pentru patente și brevete fiind adesea respinse dacă reflectă exclusiv munca femeilor.

Pornind de la cele 20 de invenţii inventariate în tabel, discutați cu elevii aspectele prezentate anterior și realizați o activitate de inventariere a obiectelor inventate de femei pe care le au în casă sau pe care le cunosc; dezbateți utilitatea acestor obiecte/ inovații în viața de zi cu zi.

Inventatoare	Invenție	An
Margaret E. Knight	Pungile de hârtie	1870
Josephine Cochrane	Mașina de spălat vase	1886
Maria Beasley	Pluta de salvare	1882
Mary Anderson	Ștergătorul de parbriz	1903
Melitta Bentz	Filtrul de cafea	1908
Ruth Graves Wakefield	Fursecurile cu ciocolată	1938
Grace Hopper	Primul limbaj de programare	1952
Virginia Apgar	Scorul Apgar	1949
Hedy Lamarr	Sistemul de comunicare secretă	1942
Marion Donovan	Scutecele de unică folosință	1949
Marie Van Brittan Brown	Sistemul de securitate cu camera mobilă	1969
Stephanie Kwolek	Fibra Kevlar (Veste anti-glonț)	1964
Patricia Bath	Sonda Laserphaco pentru cataractă	1988
Florence Parpart	Frigiderul electric	1914
Ida Forbes	Boilerul electric	1917
Letitia Mumford Geer	Seringa	1896
Mary Phelps Jacob	Sutienul modern	1910
Theora Stevens	Ondulatorul	1980
Anna Connelly	Evacuarea de incendiu	1887
Alice Parker	Sistemul de încălzire centrală pe gaz	1919

4.3. Laureate ale Premiului Nobel

Consultați secțiunea femeilor care au schimbat cursul științei, de pe site-ul Premiului Nobel, [149] și discutați biografiile lor cu elevii. La final, aplicați un scurt test de verificare a cunoștințelor. Găsiți răspunsurile la pagina următoare. [150]

1) Cine a fost prima femeie care a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură?
   a. Doris Lessing
   b. Nadine Gordimer
   c. Selma Lagerlof
   d. Irene Curie

2) Cine a fost prima femeie de culoare care a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură, în 1993?
   a. Toni Morrison
   b. Nelly Sachs
   c. Elfriede Jelinek
   d. Wislawa Szymborska

3) Care femeie, autoare a volumului Jos Armele (1892), a fost prima femeie câștigătoare a Premiului Nobel pentru Pace, în 1905?
   a. Bertha von Suttner
   b. Grazia Deledda
   c. Pearl Buck
   d. Jane Addams

4) Ce misionar romano-catolic în India a câștigat Premiul Nobel pentru Pace în 1979?
   a. Betty Williams
   b. Maica Tereza
   c. Alva Myrdal
   d. Barbara McClintock

5) Ce femeie a câștigat Premiul Nobel pentru Știință în 1903, pentru descoperirea radioactivității?
   a. Marie Curie
   b. Gerty Radnitz Cori
   c. Rigoberta Menchú
   d. Shirin Ebadi

6) Care a fost prima femeie din Statele Unite ale Americii care a câștigat Premiul Nobel pentru Știință, în 1947?
   a. Wangari Maathai
   b. Gerty Radnitz Cori
   c. Emily G. Balch
   d. Maria Goeppert Mayer

7) Ce femeie a câștigat Premiul Nobel pentru Știință în 1988, pentru dezvoltarea tratamentului medicamentos împotriva leucemiei, artritei reumatoide, gutei, herpesului voral, infecțiilor tractului urinar și respirator și pentru combaterea HIV?
   a. Rita Levi-Montalicini
   b. Gertrude Belle Elion
   c. Christiane Nüsslein-Volhard
   d. Jody Williams

---

[149] https://www.nobelprize.org/womenwhochangedscience/stories
[150] Testul este preluat și tradus de pe www.teachervision.com, la care se adaugă 5 întrebări privind laureate din istoria recentă a premiilor, dar puteți modifica întrebările în funcție de aspectele biografice discutate la clasă. Răspunsurile corecte sunt evidențiate folosind caractere îngroșate.

8) Ce scriitoare italiană, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură în 1926, și-a publicat primul material într-o revistă de modă?

a. Linda Buck
b. Rosalyn Sussman Yalow
c. Grazia Deledda
d. Elfriede Jelinek

9) Ce autoare americană, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură în 1938, a câștigat și un Premiu Pulitzer în 1931?

a. Pearl Buck
b. Gabriela Mistral
c. Toni Morrison
d. Wangari Maathai

10) Ce femeie de origine americană a câștigat în 2004 Premiul Nobel pentru Știință pentru descoperirea privind modul de funcționare a sistemului olfactiv?

a. Linda Buck
b. Aung San Suu Kyi
c. Barbara McClintock
d. Dorothy Crowfoot Hodgkin

11) În cazul cărei laureate a Premiului Nobel pentru Pace a existat o petiție pentru a-i retrage distincția, din cauza inacțiunii politice pentru a susține o minoritate etnică?

a. Malala Yousafzai
b. Greta Thunberg
c. Aung San Suu Kyi
d. Nadia Murad

12) Cine a fost prima femeie laureată a Premiului Nobel pentru Economie, în 2009, datorită unei perspective revoluționare asupra guvernării bunurilor utilizate în comun?

a. Esther Duflo
b. Elizabeth Blackburn
c. Alice Munro
d. Elinor Ostrom

13) Cine a fost prima femeie de origine română care a primit Premiul Nobel pentru Literatură, în 2009?

a. Herta Müller
b. Alice Munro
c. Maica Tereza
d. Andrea Ghez

14) Ce tandem de cercetătoare americane a câștigat Premiul Nobel pentru Chimie, în 2020, pentru dezvoltarea unei tehnologii de editare genomică?

a. Emmanuelle Charpentier și Jennifer Doudna
b. Elizabeth Blackburn și Carol W. Greider
c. Malala Yousafzai și Greta Thunberg
d. Elinor Ostrom și Oliver E. Williamson

15) Ce activistă pentru dreptul fetelor la educație a câștigat Premiul Nobel pentru Pace, după ce a fost împușcată în cap de talibani?

a. Nadia Murad
b. Malala Yousafzai
c. Ellen Johnson Sirleaf
d. Shirin Ebadi

Răspunsuri: 1 – c, 2 – a, 3 – a, 4 – b, 5 – a , 6 – b, 7 – b, 8 – c, 9 – a, 10 – a, 11 – c, 12 – d, 13 – a, 14 – a, 15 – b.

4.4 Lauréates du Prix Nobel

Consultez sur le site du Prix Nobel la section des femmes qui ont changé le cours de la science en discutez leurs biographies avec vos élèves. Au final, appliquez un court test pour en vérifier les connaissances :

1) Qui a été la première femme à avoir gagné le Prix Nobel de littérature?
   a. Doris Lessing
   b. Nadine Gordimer
   c. Selma Lagerlof
   d. Irene Curie

2) Qui a été la première femme de couleur à avoir gagné le Prix Nobel de littérature, en 1993?
   a. Toni Morrison
   b. Nelly Sachs
   c. Elfriede Jelinek
   d. Wislawa Szymborska

3) Quelle femme, auteure du volume Bas les armes (1892), a été la première à avoir gagné le Prix Nobel pour la paix, en 1905?
   a. Bertha von Suttner
   b. Grazia Deledda
   c. Pearl Buck
   d. Jane Addams

4) Quelle missionnaire romano-catholique d'Inde a gagné le Prix Nobel pour la Paix en1979?
   a. Betty Williams
   b. Maica Tereza
   c. Alva Myrdal
   d. Barbara McClintock

5) Quelle femme a gagné le Prix Nobel pour la Science en 1903 pour avoir découvert la radioactivité?
   a. Marie Curie
   b. Gerty Radnitz Cori
   c. Rigoberta Menchú
   d. Shirin Ebadi

6) Quelle a été la première femme aux Etats-Unis à avoir gagné le Prix Nobel pour Science en 1947?
   a. Wangari Maathai
   b. Gerty Radnitz Cori
   c. Emily G. Balch
   d. Maria Goeppert Mayer

7) Quelle femme a gagné le Prix Nobel pour science en 1988 pour avoir développé le traitement médical contre la leucémie, l'arthrite rhumatoïde, la gutte, le herpes viral, les infections du tracte urinaire et respiratoire et pour combattre le HIV?
   a. Rita Levi-Montalicini
   b. Gertrude Belle Elion
   c. Christiane Nüsslein-Volhard
   d. Jody Williams

8) Quelle écrivaine italienne, lauréate du Prix Nobel pour littérature en 1926 a publié le premier matériel dans une revue de mode?
   a. Linda Buck
   b. Rosalyn Sussman Yalow
   c. Grazia Deledda
   d. Elfriede Jelinek

9) Quelle auteure américaine, lauréate du Prix Nobel pour littérature en 1938, a gagné un Prix Pulitzer en 1931?

a. Pearl Buck
b. Gabriela Mistral
c. Toni Morrison
d. Wangari Maathai

10) Quelle femme d’origine américaine a gagné en 2004 le Prix Nobel pour la Science pour voir découvert la mode de fonctionnement du système olfactif?

a. Linda Buck
b. Aung San Suu Kyi
c. Barbara McClintock
d. Dorothy Crowfoot Hodgkin

11) Dans le cas de quelle lauréate du Prix Nobel pour la Paix a existé une pétition pour lui retirer la distinction à cause de l’inaction politique pour soutenir une minorité ethnique

a. Malala Yousafzai
b. Greta Thunberg
c. Aung San Suu Kyi
d. Nadia Murad

12) Qui a été la première femme lauréate du Prix Nobel pour l’Economie, en 2009, grâce à une perspective révolutionnaire sur le gouvernement des biens utilisés en commun?

a. Esther Duflo
b. Elizabeth Blackburn
c. Alice Munro
d. Elinor Ostrom

13) Qui a été la première femme d’origine roumaine qui a reçu le Prix Nobel pour la littérature, en 2009?

a. Herta Müller
b. Alice Munro
c. Maica Tereza
d. Andrea Ghez

14) Quel tandem de chercheuses américaines a gagné le Prix Nobel pour la Chimie, en 2020, pour développer une technologie pour éditer le génome?

a. Emmanuelle Charpentier și Jennifer Doudna
b. Elizabeth Blackburn și Carol W. Greider
c. Malala Yousafzai și Greta Thunberg
d. Elinor Ostrom și Oliver E. Williamson

15) Quelle activiste pour les droits des filles à l’éducation a gagné le Prix Nobel pour la Paix, après avoir été fusillée dans la tête par les talibans?

a. Nadia Murad
b. Malala Yousafzai
c. Ellen Johnson Sirleaf
d. Shirin Ebadi

Réponses: 1 – c, 2 – a, 3 – a, 4 – b, 5 – a , 6 – b, 7 – b, 8 – c, 9 – a, 10 – a, 11 – c, 12 – d, 13 – a, 14 – a, 15 – b.

DISCRIMINARE ŞI INTERSECȚIONALITATE

5.

5.1. Experiment social la clasă – Ochi căprui, ochi albaștri

În 1968, la o zi după asasinarea lui Martin Luther King, învățătoarea Jane Elliot din SUA a făcut un experiment social la clasa a III-a pentru a-i învăța pe copii despre discriminarea rasială. A început prin a-i diviza pe elevi după culoarea ochilor (căprui și albastră) și a-i evalua și aprecia pozitiv sau negativ după această caracteristică. Rezultatul este unul din cele mai profunde experimente privind discriminarea din istorie.

Vizionați alături de elevi următorul documentar, filmat la clasă:

A Class Divided - https://www.youtube.com/watch?v=oGvoXeXCoUY

Discutați următoarele aspecte:

a) Care a fost criteriul de la care a pornit divizarea elevilor? Cum este acest criteriu, poate fi schimbat sau nu?
b) Care au fost etapele pe care le-a folosit Jane Elliot pentru a întipări diferențele valorice între elevi?
c) Ce metode a folosit pentru evaluarea elevilor?
d) Care a fost simbolul la care a recurs pentru a ușura recunoașterea grupului defavorizat? Care sunt asemănările cu alte simboluri folosite în trecut pentru a marca apartenența la un grup ca, de exemplu, steaua lui David utilizată pentru a evidenția evreii pe perioada Holocaustului?
e) Care au fost efectele divizării elevilor?
f) Extrapolați mecanismele discriminării utilizate de Jane Elliot către alte grupuri sociale frecvent discriminate (romii, persoanele de culoare etc.).
g) Vi se pare un experiment etic? Argumentați.

Observație: Nu recomandăm replicarea acestui experiment la clasă, așa cum Jane Elliot semnala, un astfel de experiment poate avea un puternic impact negativ asupra elevilor.

5.2. Reprezentări ale istoriei din perspectiva diversității etnice și de gen

1. Discutați ilustrația [151] de mai jos. Identificați problema pe care o semnalează.

2. Voi ați studiat Holocaustul la școală?
3. Ce știți despre Holocaustul romilor?
4. De ce credeți că este important să vorbim despre Holocaust în școală?
5. Despre ce alte subiecte din sfera nediscriminării v-ar plăcea să discutați la școală?
6. Care credeți că sunt urmările unui astfel de eveniment istoric asupra unui grup minoritar?
7. Documentați-vă despre modul în care a Holocaustul a afectat femeile și bărbații romi, Ce este diferit și ce este similar în poveștile lor de viață și modul în care au trăit această traumă istorică?
8. Care sunt măsurile reparatorii pe care statul român le-a adoptat?
9. De ce credeți că aceste informații nu sunt incluse în manualele de istorie?

Pentru mai multe resurse, inclusiv video, mergeți la www.educatiefaradiscriminare.ro

---

[151] Ilustrația a fost realizată de Sergiu V. Vasile (Utopia Balcanică, Vice, Times New Roman) și preluată de pe www.educatiefaradiscriminare.ro/resurse/

5.3. SATIRĂ SAU DISCRIMINARE?

1. Discutați ilustrația [152] de mai jos. Identificați problemele pe care le semnalează.
2. Considerați că ilustrația descrie una sau mai multe din următoarele atitudini negative, încălcări de drepturi sau infracțiuni:

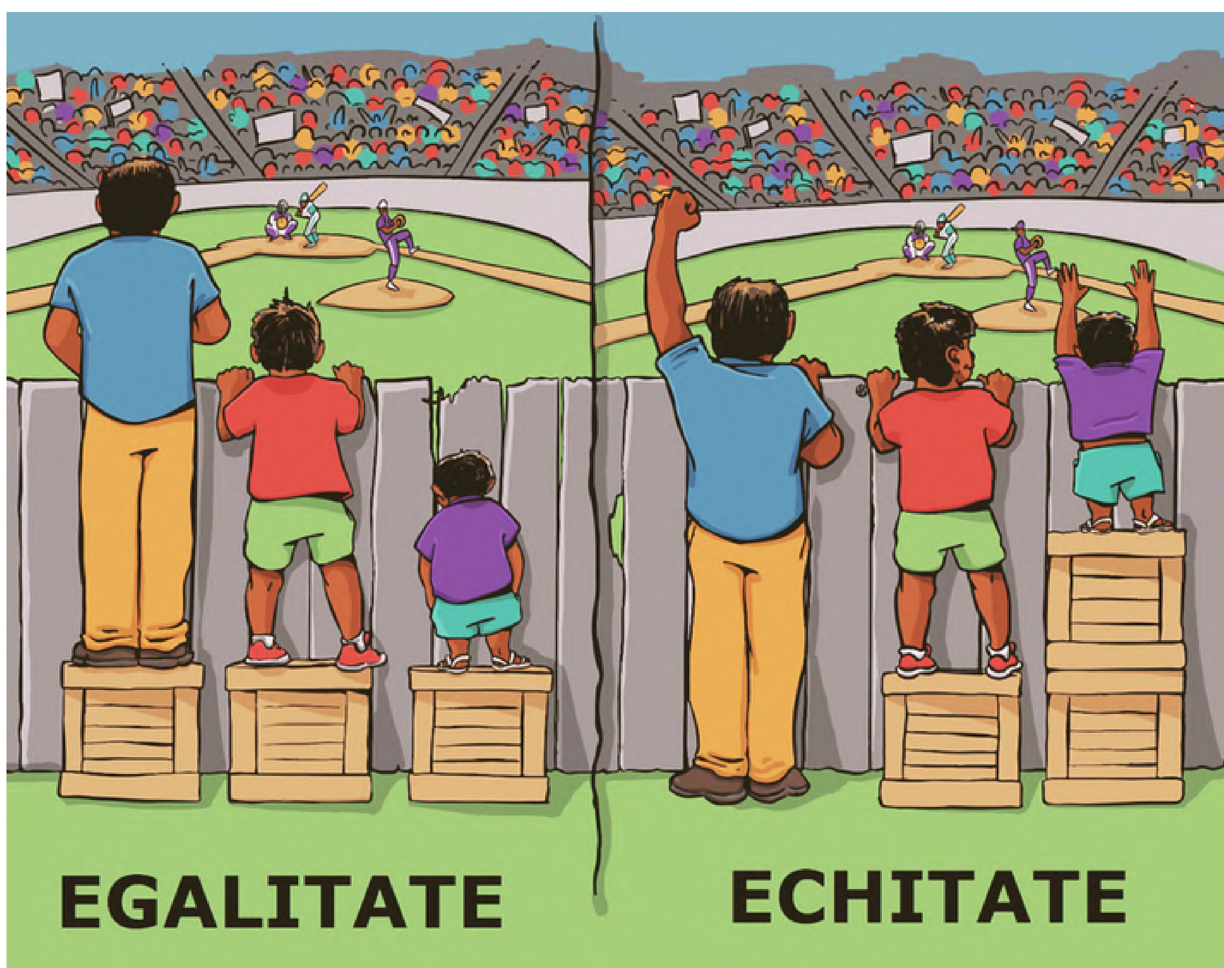
a) stereotipuri	d) abuz în serviciu
b) prejudecăți	e) infracțiune motivată de ură
c) discriminare	f) violență din partea autorităților publice

ARGUMENTAȚI-VĂ RĂSPUNSUL.

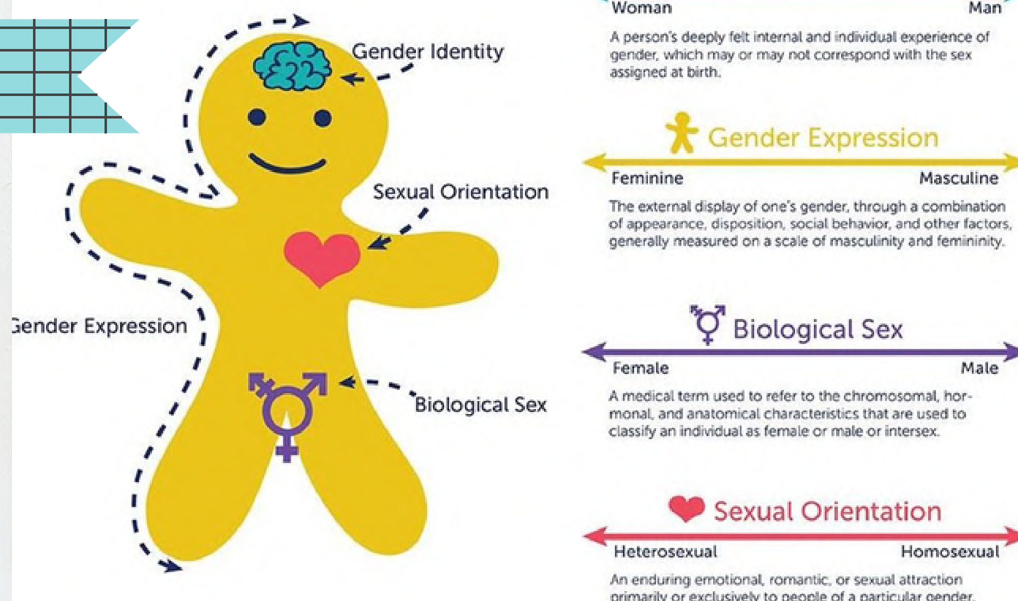
[152] Ilustrația a fost realizată de Sergiu V. Vasile (Utopia Balcanică, Vice, Times New Roman) și preluată de pe www.educatiefaradiscriminare.ro/resurse/

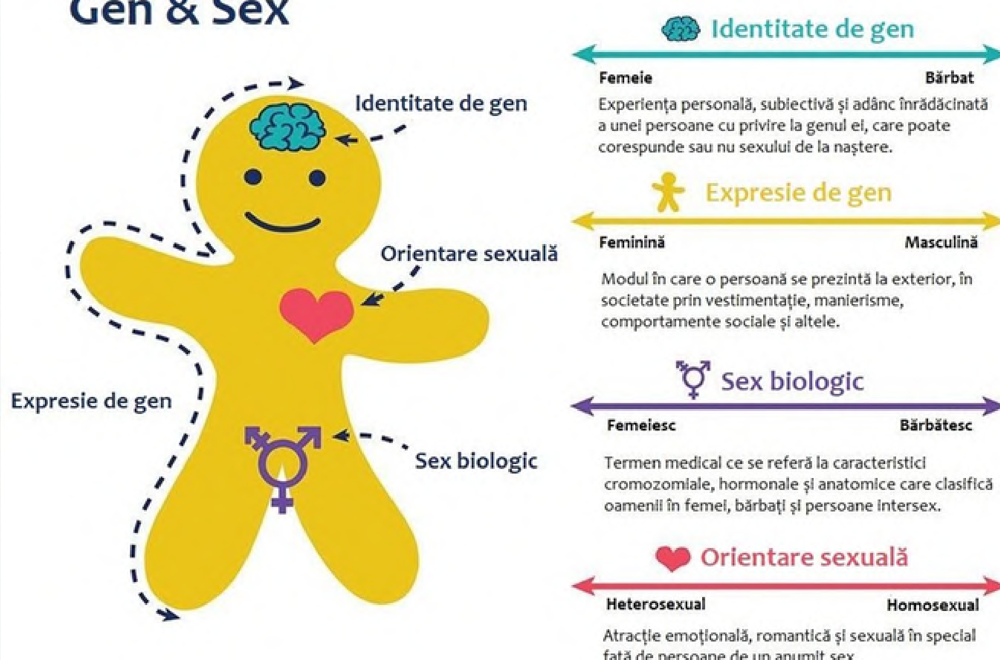
5.4. Egalitate vs. Echitate

1. Care sunt diferențele dintre capacitățile și aptitudinile celor trei persoane din imagine?
2. Care este rolul cutiilor din imagine și pentru care din persoanele de mai jos sunt mai folositoare?
3. Care dintre cele două imagini vi se pare că sugerează *corectitudine*? Argumentați.
4. Interpretați imaginea la modul figurat și exprimați-vă opinia cu privire la ce ar putea simboliza următoarele elemente din imaginea: cutiile, persoanele de înălțimi diferite, gardul, terenul de baseball.
5. Definiți cu propriile cuvinte conceptele de egalitate și echitate.
6. Cum credeți că ar arăta echitatea pentru un copil cu dizabilități fizice?
7. Dați (alte) exemple de situații din viața reală în care egalitatea nu reprezintă echitate.

5.5. Sex, gen și noțiuni complementare [153]

[153] Adaptat după https://www.genderbread.org/resource/genderbread-person-v1

Notițe

SIGURANȚA PE INTERNET

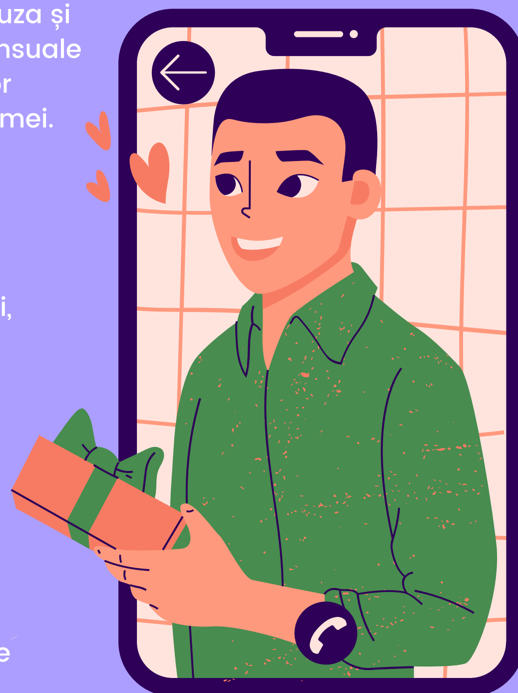
6.

6.1. Pornografie neconsensuală și șantaj sexual

Ce se întâmplă în online, nu rămâne mereu în online.

Tehnologia e adeseori folosită pentru a abuza și umili. Acesta e cazul pornografiei neconsensuale și a șantajului sexual (sextorsion), ale căror victime sunt de cele mai mute ori fete și femei.

Sextorsion:

o formă de șantaj sexual, prin care agresorul, după ce a intrat în posesia unor poze compromițătoare ale victimei, o amenință că dacă nu plătește o anumită sumă de bani, le va face publice, le va posta pe rețelele de socializare, pe site-uri de escorte etc.

„Cunoscută și sub numele de exploatare cibernetică sau pornografie din răzbunare („revenge porn"), pornografia neconsensuală implică distribuirea online a unor fotografii sau înregistrări video cu conținut grafic sexual, fără consimțământul persoanei din imagini. Făptuitorul este adesea un fost partener, care obține fotografiile sau înregistrările video respective în timpul unei relații anterioare și care are ca scop stigmatizarea și umilirea publică a victimei, drept răzbunare pentru încheierea relației. Făptuitorii nu sunt însă în mod obligatoriu parteneri actuali sau foști, iar scopul nu este întotdeauna răzbunarea. De asemenea, imaginile pot fi obținute și prin accesarea neautorizată a computerului victimei, a conturilor de pe platformele de comunicare socială sau a telefonului acesteia și pot avea ca scop prejudicierea gravă a vieții reale a țintei (de exemplu, concedierea acesteia de la locul de muncă)."

Ce se întâmplă în online, nu rămâne mereu în online. Raportează la 112!

Sursă: https://actedo.org/criminalitate-informatica-pornografie-neconsensuala-revenge-porn/

Contextualizare:

Fenomenul de revenge porn [154] este, din păcate, foarte întâlnit, așa cum sunt și cyberbullying-ul și bullying-ul în spațiul școlii și spațiile apropiate școlii. Victima este învinovățită, stigmatizată și uneori hărțuită, deși nu a fost alegerea ei ca imagini intime

cu ea să fie făcute publice. Este important ca victima să primească sprijinul necesar din partea conducerii școlii și a cadrelor didactice și să își poată continua în siguranță parcursul educațional.

De asemenea, accentul trebuie să cadă pe blamarea agresorului care a răspândit acele imagini și nu pe re-victimizarea victimei. Mai mult, cadrele didactice au un rol important în a se asigura că victima este bine integrată în colectiv și că este descurajat fenomenul de bullying și cyberbulying asupra victimei din partea colegilor sau din partea altor cadre didactice.

[154] Mai multe despre fenomenul de pornografie neconsensuală/ revenge porn în rândul adolescenților: https://www.scena9.ro/article/revenge-porn-adolescenti-pandemie

6.2. Înșelăciuni electronice și phishing

Ce se întâmplă în online, nu rămâne mereu în online. Raportează la 112!

Atenție la înșelăciuni electronice!

Phishing prin email = e-mailuri false menite să inducă în eroare destinatarii pentru a-și divulga date personale, bancare sau financiare. Adesea imită logo-ul și designul emailurilor reale, solicită descărcarea unui atașament sau deschiderea unui link, de obicei sugerând urgența.

Phishing telefonic = apeluri telefonice sau mesaje care încearcă să păcălească destinatarii și solicită informații personale, financiare sau de securitate.

Smishing (SMS + Phishing) = o formă de phishing care utilizează mesajele de tip SMS. Ele solicită de obicei apelarea unui număr de telefon, accesare unui link pentru „verificarea"/ „activarea"/ „actualizarea" unui cont. În realitate, sunteți direcționați către un site fals sau un operator-complice, menit să vă înșele.

Cum vă protejați de phishing?

„Citiți cu atenție mesajele – comparați adresa expeditorului cu cea din corespondențele anterioare. Verificați eventualele greșeli de exprimare.

Nu răspundeți la mesaje dubioase. Eventual le puteți retransmite băncii dumneavoastră, scriind adresa.

Nu deschideți link-urile și nu descărcați atașamentele din astfel de mesaje.

Dacă aveți dubii cu privire la o tranzacție, efectuați verificări suplimentare."

CÂND ȘI-A REZERVAT VACANȚA ONLINE, MARIA A CREZUT CĂ VA MERGE LA
WWW.HOTEL-DE-LUX.RO
ÎNSĂ A AJUNS SĂ AIBĂ
WWW.GOLIRE-DE-CONT-PE-NET.RO
CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN ONLINE NU RĂMÂNE MEREU ÎN ONLINE.
UN LINK ȚI-AR PUTEA DISTRUGE VIAȚA, TRANSFORMÂNDU-SE DIN „VIRTUAL" ÎN „REAL".
RAPORTEAZĂ LA 112.
ACTEDO
PROJECT ROAR empowering victims of cybercrime
PROMOTER APAV Apoio à Vítima
PARTNERS WEISSER RING ACTEDO altice

Sursă: https://actedo.org/criminalitate-informatica-phishing-inselaciuni-electronice/

6.3. CYBERBULLYING

Cyberbullying-ul este un fenomen alarmant, care ia amploare. Acesta e un comportament repetat, ce se petrece online, și care are ca scop umilirea, înfurierea sau intimidarea victimelor.

Cyberbullying include:

- „răspândirea minciunilor sau postarea de fotografii jenante sau din viața intimă a cuiva pe rețelele de socializare;
- transmiterea de mesaje supărătoare sau de amenințări prin platformele de schimb de mesaje;
- copierea identității unei persoane și transmiterea în numele acesteia de mesaje răuvoitoare cuiva."

Grooming-ul, cunoscut și ca racolarea în scopuri sexuale, reprezintă o abordare treptată, premeditată a victimelor, de obicei minori, inițiată prin contacte și conversații non-sexuale, ce are însă scopul de a agresa sexual victima.

Sursă: https://actedo.org/criminalitate-informatica-hartuire-online-cyberbullying/

6.4. ÎNȘELĂCIUNI ONLINE

PESTE 15% DINTRE EUROPENI SUNT VICTIME ALE UNUI TIP DE INFRACȚIUNE INFORMATICĂ ANUAL, IAR FRAUDA ONLINE ESTE UNA DIN FORMELE CELE MAI FRECVENTE.

CUM TE PROTEJEZI ONLINE?

- nu furniza datele cardului decât comercianților de încredere, verificați și NICIODATĂ nu furniza PIN-ul
- nu da click pe link-uri primite pe email prin care ți se solicită date personale, date bancare sau de la persoane sau instituții necunoscute
- pe cât posibil, evită plata în avans, mai ales atunci când cumperi de la persoane fizice
- nu deschide atașamente primite de la persoane necunoscute; acestea pot conține viruși sau programe de tip malware
- evită să faci cumpărături pe site-uri care nu folosesc un serviciu de tip full authentification (Verified by Visa/ MasterCard Secure Code)
- nu trimite datele cardului prin e-mailuri necriptate. Unii comercianți online din afara Europei pot cere să le trimiți prin fax copii ale cardului și pașaportului, drept garanție. Nu da curs!

Ce se întâmplă în online, nu rămâne mereu în online. Raportează la 112!

Sursa: https://actedo.org/criminalitate-informatica-frauda-online/

Notițe

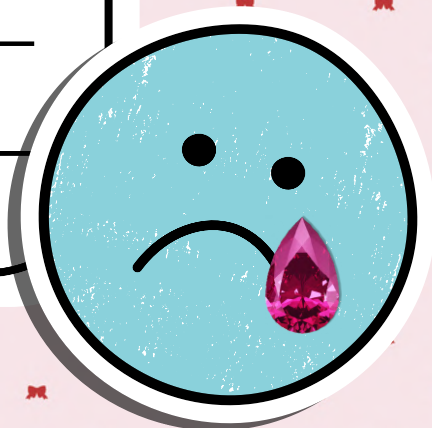
VIOLENȚĂ

7.1. Cultură și violență de gen

Proiectul COMMA este o inițiativă jurnalistică independentă ce abordează subtilitățile inegalității de gen printr-o serie de 16 interviuri pe teme diverse, de la femei rome la reprezentarea femeilor în inovare, în publicitate sau în sfere profesionale masculine.

https://www.youtube.com/channel/UCFJaF4Lu6NXiu9Whuh1IMrg/videos

Urmăriți aceste interviuri împreună cu elevii și integrați-le în activități la clasă, în funcție de disciplină și vârstă. Activitățile pot fi concepute sub forma dezbaterilor pe echipe, a eseurilor, materialelor (planșe, video-uri) creative etc. și au rolul de a forma gândirea critică a elevilor.

USE YOUR voice FOR CHANGE

7.2. TIPURI DE VIOLENȚĂ

1. Cum ați clasifica voi violența?
2. Ce credeți că stă la baza unui comportament violent?
3. Introduceți următorii termeni în tabelul de mai jos, în dreptul definiției acestora:

Violență fizică – Violență psihologică – Violență verbală – Violență sexuală – Violență economică – Violență socială – Violență spirituală – Violență cibernetică [155]

1.		Impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea de stări de tensiune și de suferință psihică în orice mod și prin orice mijloace, violență demonstrativă asupra obiectelor și animalelor, prin amenințări verbale, afișare ostentativă a armelor, neglijare, controlul vieții personale, acte de gelozie, constrângerile de orice fel, precum și alte acțiuni cu efect similar.
2.		Impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ, impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar.
3.		Adresarea printr-un limbaj jignitor, brutal, precum utilizarea de insulte, amenințări, cuvinte și expresii degradante sau umilitoare.
4.		Vătămarea corporală ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, inclusiv mascate ca fiind rezultatul unor accidente, prin otrăvire, intoxicare, precum și alte acțiuni cu efect similar, supunerea la eforturi fizice epuizante sau la activități cu grad mare de risc pentru viață sau sănătate și integritate corporală.
5.		Subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice ori religioase, impunerea aderării la credințe și practici spirituale și religioase inacceptabile, precum și alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare.
6.		Interzicerea activității profesionale, privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei, interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune, refuzul de a susține familia.
7.		Agresiune sexuală, impunere de acte degradante, hărțuire, intimidare, manipulare, brutalitate în vederea întreținerii unor relații sexuale forțate, viol conjugal.
8.		Hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen, urmărire online, amenințări online, publicarea neconsensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive.

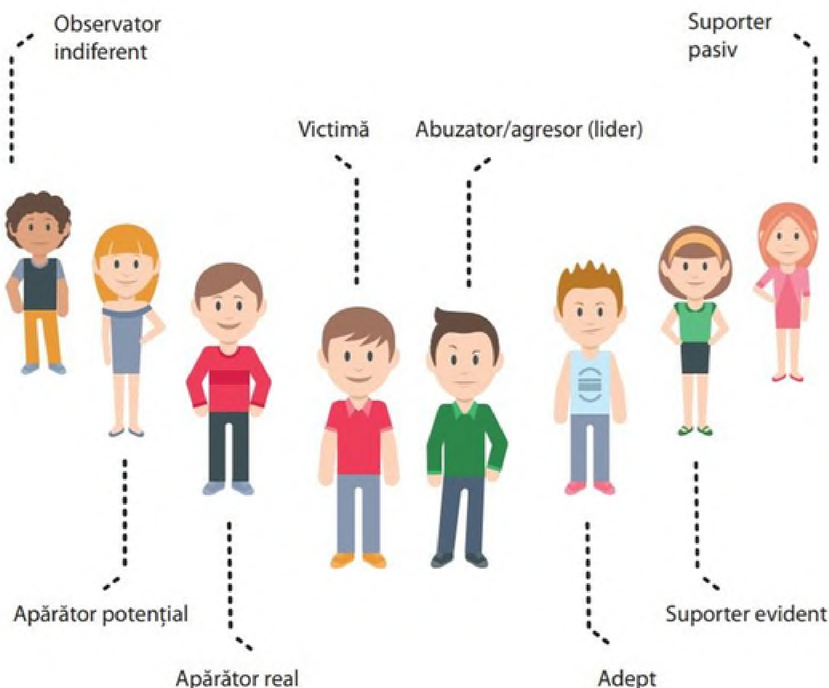
[155] Definițiile sunt extrase din Art. 4 al Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie. Consultați GLOSARUL pentru soluția la punctul 3.

7.3. BULLYING. PĂRȚI IMPLICATE

Martin (*victimă*) este constant șicanat, agresat verbal și chiar lovit de Patrick (*abuzator*), însă alte șase persoane sunt martore la acest bullying.

1. Pornind de la ilustrația [156] de mai jos – care indică părțile implicate într-un abuz – discutați cu elevii potențialele intervenții și comportamente ale tuturor copiilor din imagine. De pildă, ce spune și ce face adeptul abuzatorului? Dar apărătorul potențial? Discutați modalități de combatere a bullying-ului și de transformare a observatorului indiferent și a suporterului pasiv în apărători ai victimei.

2. Discutați diferențele dintre ***bullying direct*** (violență propriu-zisă) și ***bullying indirect*** (susținerea violenței, comentarii negative). Care sunt pericolele ambelor comportamente?

3. Presupuneți că Martin nu caută ajutorul părinților sau profesorilor în legătură cu bullying-ul suferit. Discutați motivele pentru care Martin alege să păstreze tăcerea. Care ar fi metodele care l-ar putea ajuta să caute sprijin?

4. Există diferențe între agresiunile perpetuate de fete și de băieți? Argumentați.

Resurse suplimentare despre bullying:

- Resurse pentru identificarea și prevenirea violenței în mediul școlar, CJRAE Olt: https://cjraeolt.ro/category/materiale-consiliere-psihopedagogica/resurse-prevenire-violenta-scolara/
- Ghid pentru profesori pentru combaterea bullying-ului: https://childhub.org/ro/biblioteca-online-protectia-copilului/stop-bullying-cunosc-inteleg-aplic-ghidul-profesorului-pentru-realizarea-activitatilor-de-instruire-cu-elevii
- Stop bullying! (proiect din Republica Moldova): https://stopbullying.md/

---

[156] Preluată din Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Prevenirea violenței în instituția de învățământ. Ghid metodologic, 2017, p. 22, disponibilă aici: https://iite.unesco.org/files/news/639352/Prevenirea-violen%C8%9Bei-%C3%AEn-institu%C8%9Bia-de-%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt-Ghid-metodologic-2017.pdf

7.4. RELAȚII SĂNĂTOASE VS. NESĂNĂTOASE VS. ABUZIVE

Discutați cu elevii dumneavoastră – sub forma unui exercițiu de brainstorming – caracteristicile unei relații amicale sau romantice sănătoase, nesănătoase, respectiv abuzive. Folosiți imaginea de pe pagina următoare ca sprijin. La finalul exercițiului, arătați această imagine (o puteți proiecta pe perete, de pildă) și discutați aspectele care nu au fost atinse în timpul discuției. Cereți fiecărui elev și elev să menționeze un lucru pe care l-au învățat în urma exercițiului.

CE ÎNSEAMNĂ O RELAȚIE DE CUPLU SĂNĂTOASĂ?
CUM DEFINIM O RELAȚIE DE CUPLU NESĂNĂTOASĂ?
CÂND PUTEM DESCRIE RELAȚIA DE CUPLU CA FIIND UNA TOXICĂ?

Vorbește cu cineva în care ai încredere!
Află mai multe detalii aici:
www.aleg-romania.eu

Relații sănătoase

Într-o relație sănătoasă ambii parteneri:

- **Vorbesc deschis despre problemele lor și au capacitatea de a se auzi și înțelege.** Astfel își respectă chiar și opiniile diferite, fără a le lua personal. Adevărul fiecărui partener este luat în considerare.
- **Se respectă reciproc, considerându-se valoroși, importanți pentru ceea ce sunt, aici și acum.**
- **Au încredere unul în celălalt, sunt deschiși și sinceri.**
- **Sunt egali.** Deciziile sunt luate împreună și amândoi contribuie în mod egal în gestionarea aspectelor de trai în doi (de la creșterea copiilor, până la sarcinile domestice sau rezolvarea conflictelor)
- **Se bucură de timp și spațiu personal.**
- **Au o viață sexuală respectuoasă**, își dau consimțământul pentru actele sexuale și discută deschis despre ce își doresc sau despre aspectele cu care nu se simt confortabili.
- **Sunt parteneri din punct de vedere economic, financiar.**
- **Sunt implicați în relațiile cu copiii**, comunică și stabilesc împreună nevoile acestora dar și ce nevoi au ei ca părinți, cuplu sau separat. Ei se implică în a găsi soluțiile potrivite ca o echipă „împotriva" problemei, nu unul împotriva celuilalt.

Relații nesănătoase

Într-o relație nesănătoasă ambii parteneri:

- **Nu comunică sau se ceartă.**
- **Nu se tratează cu respect.** Când unul sau ambii parteneri nu iau în calcul perspectiva celuilalt atunci relația are de suferit.
- **Nu au încredere unul în celălalt**, în ce spune, simte, gândește sau face.
- **Nu sunt deschiși unul față de celălalt.** Secretele, minciunile sau manipulările sunt caracteristice relațiilor de cuplu nesănătoase.
- **Încearcă să preia controlul asupra nevoilor, dorințelor și alegerilor de viață ale celuilalt, pentru a dicta ritmul relației.** Atunci când nevoile și dorințele celuilalt devin mai importante cuplul începe să se destrame.
- **Petrec timp doar împreună.** Și în cazul în care se socializează doar în familia sau în comunitatea de prieteni ale unuia dintre partenerii cuplului există dezechilibre.
- **Pun presiune din punct de vedere sexual.**
- **Ignoră limitele și nevoile partenerului.** Dacă se presupune din start că doar unul dintre parteneri este responsabil și capabil să ia decizii, în relația de cuplu există un dezechilibru de putere.
- **Nu sunt egali din punct de vedere economic.** Detaliile financiare nu sunt discutate sau se presupune că doar unul dintre parteneri este în controlul părții economice.

Relații abuzive

Într-o relație abuzivă unul dintre parteneri:

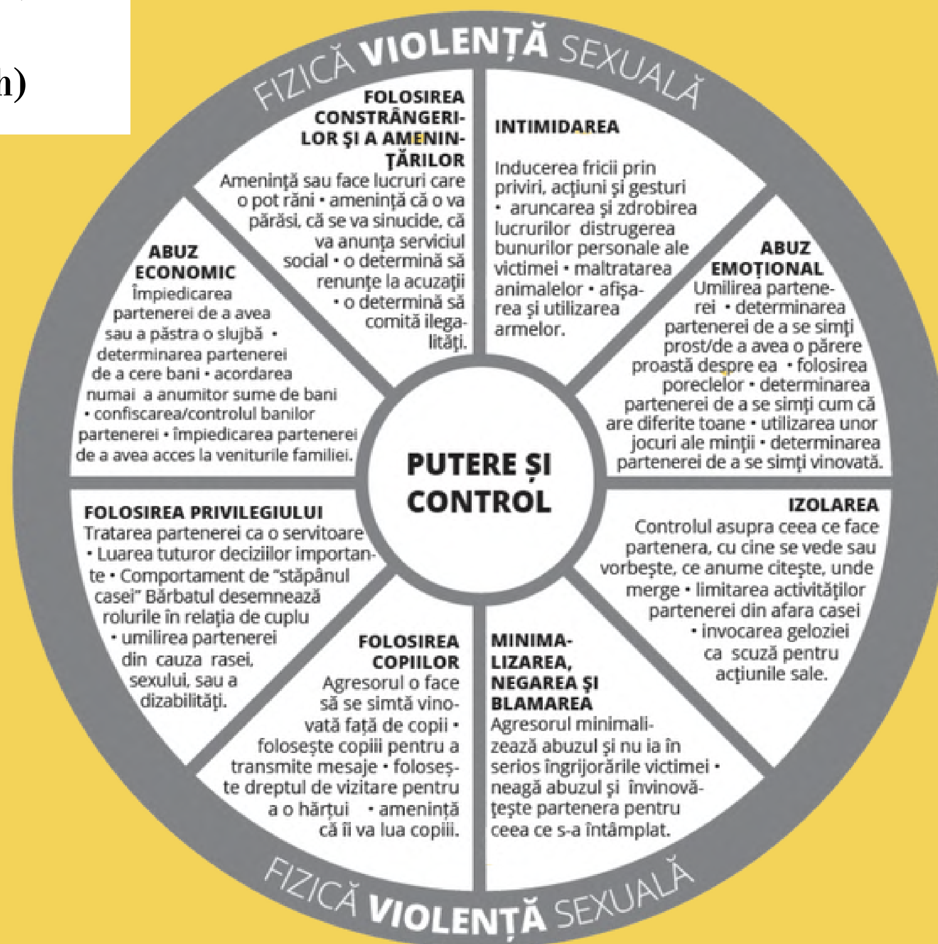
- **Comunică nesănătos**, într-un fel în care îl rănește pe celălalt.
- **Nu respectă sentimentele, gândurile, deciziile, opiniile și siguranța fizică** a celuilalt.
- **Îl acuză pe celălalt de infidelitate** chiar dacă acest lucru nu este adevărat. Partenerul ce acuză infidelitatea celuilalt poate alege chiar metode de atac verbal sau fizic, ca justificare a „rănii" ce i s-a produs.
- **Neagă acțiunile sale ca fiind abuzive, încercând să dea vina pe celălalt pentru toate comportamentele sale toxice.** Victima este mereu de vină iar agresorul va găsi mereu scuze pentru a răni. Apoi va minimiza efectul comportamentelor sale și va încerca să inducă victima într-o stare de vină și rușine pentru ca aceasta să justifice abuzul asupra sa.
- **Îl controlează pe celălalt.** Un partener ia toate deciziile fără a cere părerea celuilalt.
- **Își izolează partenerul de comunitate, controlează unde se duce și cu cine vorbește.** Se poate ajunge chiar la izolarea victimei față de familie și prieteni, aceasta simțindu-se singură, neputincioasă și lipsită de apărare.
- **Forțează actul sexual sau apariția copiilor.**
- Exercită control asupra resurselor financiare comune. A avea un dialog deschis despre bani nu este o opțiune.
- **Este un părinte manipulator care folosește copiii pentru a câștiga puterea și controlul asupra celuilalt partener.**

*adaptat după modelul National Domestic Violence Hotline: https://www.thehotline.org/healthy-relationships/relationship-spectrum/

1.1.Modele explicative ale violenței de gen (1)

URMĂTOARELE DOUĂ MODELE SUNT UTILIZATE LA NIVEL MONDIAL PENTRU A EXPLICA ETAPELE VIOLENȚEI ÎN CUPLU.

1. Roata puterii și controlului (modelul Duluth)

2. Ciclul abuzului

1.1.MODELE EXPLICATIVE ALE VIOLENȚEI DE GEN (2)

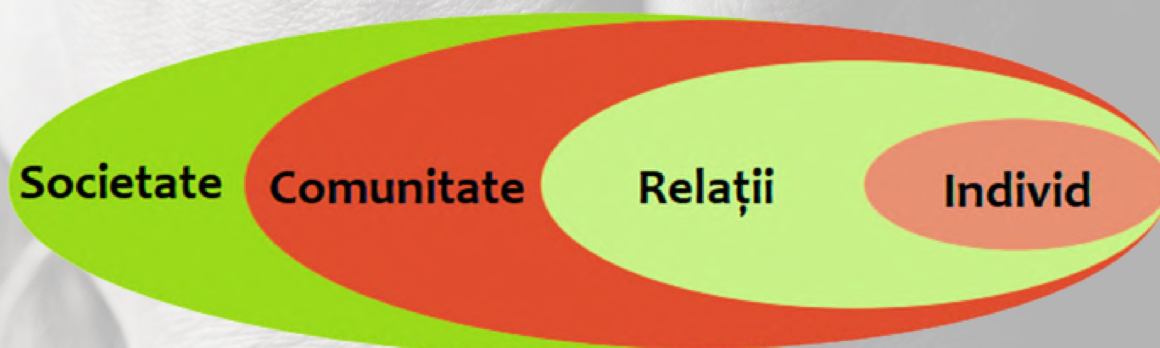
Imaginea de mai jos prezintă modelul socio-ecologic al violenței, care indică nivelurile la care violența acționează, dar și la care poate fi combătută. De exemplu, bullying-ul la nivel individual se poate perpetua fiindcă victima se teme să caute sprijin. La nivel relațional, poate cădea victimă și altor agresori, care îl percep ca fiind slab și o „victimă sigură”. La nivel de comunitate, la școală, poate exista o cultură de toleranță a bullying-ului, neexistând sancțiuni reale împotriva agresorilor. La nivel de societate pot exista norme sociale care tolerează violența (de exemplu, este acceptat ca părinții să își bată copiii).

DISCUTAȚI CU ELEVII DUMNEAVOASTRĂ CUM BULLYING-UL (SAU VIOLENȚA ÎN FAMILIE):

- **ACȚIONEAZĂ ȘI SE PERPETUEAZĂ;**
- **CUM POATE FI COMBĂTUT.**

(POSIBILE RĂSPUNSURI PENTRU (B) INCLUD:

- INDIVIDUAL: COPIL CAUTĂ SPRIJIN ÎNTR-UN ADULT DE ÎNCREDERE;
- RELAȚII: PRIETENI DE-AI COPILULUI ÎI POT LUA APĂRAREA ÎN FAȚA AGRESORULUI;
- COMUNITATE: POATE FI ANUNȚATĂ ȘCOALĂ, CARE SĂ IA MĂSURI STRICTE ÎMPOTRIVA AGRESORULUI;
- SOCIETATE: TINERII SE POT IMPLICA ÎN PROIECTE DE VOLUNTARIAT ȘI ACTIVITĂȚI DE CONȘTIENTIZARE PE SUBIECTUL VIOLENȚEI ȘI BULLYING-ULUI).

Source: *World Report on Violence and Health*, WHO (2002)

7.7. VIOLENȚA DE GEN ÎN VIAȚA COTIDIANĂ[157]

Obiective de învățare: recunoașterea violenței de gen și a diferitelor tipuri de violență de gen, sensibilizarea pentru combaterea violenței de gen.

[157] Activitate inspirată de un atelier derulat în licee din cadrul proiectului *Viitorul este egal*, proiect implementat de Art Fusion in parteneriat cu Asociația FRONT/ Feminism România

Context activitate:
Adesea gândim violența de gen ca fiind un fenomen extrem, însă în realitate acesta afectează 1 din 4 femei din România, conform unui studiu al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene [158]. Și studiile la nivel mondial arată că fetele și femeile foarte tinere, între 15 și 19 ani, sunt expuse violenței: cel puțin un sfert din ele au fost agresate fizic sau sexual de un fost sau actual partener. [159] De foarte multe ori, situațiile de violență sunt minimizate sau considerate un subiect tabu. Forme de violență precum violența verbală, violența psihologică sau violența economică lasă urme la fel de grave precum violența fizică, dar sunt și mai rar discutate în societate. Victimele se tem să împărtășească din experiența lor pentru a evita să fie blamate pentru ceea ce li s-a întâmplat. Din aceste motive, este important să discutăm cu tinerii pentru a recunoaște formele de violență și a putea preveni astfel de situații, de a face orice formă de violență să fie inacceptabilă social și de a putea susține supraviețuitoarele să iasă din situații de violență.

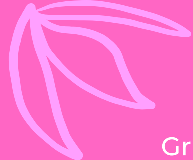
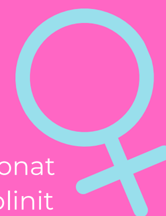
Implementare:
Pas 1. Activitatea va începe cu o introducere în tematică și prezentare a tipurilor de violență (vezi activitatea anterioară). Clasa este împărțită în 6 grupuri de lucru a câte 3-5 elevi. Fiecare grup primește un set de afirmații cu sarcina de a identifica dacă afirmațiile descriu o situație de violență și ce tip/ tipuri de violență descrie fiecare afirmație.

Grupa 1
- Izabela și Costin sunt împreună de un an și câteva luni și se înțeleg foarte bine. În urmă cu o săptămână, Izabela a fost la o petrecere cu grupul ei de prieteni. A doua zi la școală Costin a țipat la Izabela pentru că a crezut că l-a înșelat.
- Jasmine tocmai a terminat liceul și s-a mutat cu iubitul ei, Vladimir. Acesta i-a interzis să se angajeze spunând ca rolul unei femei este să stea acasă și să aibă grijă de casă și de viitorii copii.
- Unul din profesori i-a spus Taniei că se îmbracă prea provocator. Apoi i-a scris serile mesaje private, i-a făcut avansuri și i-a propus să se întâlnească în timpul liber.

Grupa 2
- Teo se prezintă ca fiind o persoană non-binară. De atunci primește amenințări cu bătaia de la vecinii de bloc.
- Sabina îl amenință pe iubitul ei, Alin, că va fi pedepsit de Dumnezeu dacă nu merge la biserică.
- Amelia și Nicu locuiesc împreună de un an de zile. Împreună au hotărât că vor împărți în mod egal veniturile casei. Cu toate acestea, de curând Nicu i-a spus Ameliei că nu mai are voie să dea drumul la căldură în zilele când el nu e acasă pentru că ea nu are venituri așa mari ca el.

[158] Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene 2014 Violența împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_ro.pdf
[159] World Health Organization, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women.

Grupa 3

- Petru și Marina sunt împreună de 3 ani și au hotărât să se căsătorească. Petru a abandonat liceul pentru că a vrut să plece în afara țării și să câștige mai mulți bani odată ce a împlinit 18 ani. Marina vrea să continue liceul, dar Petru nu este de acord, deoarece îi e teamă că la liceu Marina se poate întâlni cu alți băieți.
- Laura a înjurat-o pe iubita ei atunci când aceasta a ieșit în oraș cu altă fată.
- Marius o lovește pe iubita lui atunci când aceasta consumă alcool, pentru că îi spune că o femeie nu ar trebui să facă niciodată asta.
- Mara îi aruncă iubitului său mâncarea ce conține carne/ ouă/ lactate în timpul Postului Paștelui și încearcă să o oblige să respecte aceleași reguli bisericești pe care le respectă ea.

Grupa 4

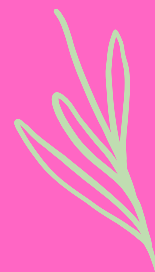
- Cornelia s-a îngrășat cu 15 kilograme în timpul vacanței de vară. De atunci colegii de clasă vorbesc urât cu ea, spunând că o fată nu are nicio valoare dacă nu are grijă de ea, adică să fie slabă. Alți prieteni vorbesc și ei urât cu ea și nu o mai invită la petreceri considerând că în acest fel ar motiva-o să slăbească.
- Tudor și Andreea sunt împreună de 3 ani. Cristina nu e pregătită să își înceapă viața sexuală. Într-o seară Andreea consumă mai mult alcool și Tudor întreține relații sexuale cu ea, deși aceasta nu e capabilă să spună nu.
- Carmen se uită în telefonul iubitului.
- Vladimir își dorește să se despartă de Miruna, însă ea îl amenință că se va sinucide dacă face asta.

Grupa 5

- Sânziana e într-o relație cu Claudiu de câteva luni și are încredere în el. În timpul unei certe, Claudiu o amenință că dacă se despart îi va face publice fotografiile în momente intime pe rețelele de socializare ale școlii.
- Gabriela e urmărită de un străin într-o zi când se întoarce de la școală. Când îi spune să o lase în pace, bărbatul spune că doar o place și vrea să îi ceară numărul de telefon.
- Anca îl jignește pe Bogdan de față cu alți prieteni, spunându-i că sigur nu va mai găsi pe cineva așa bun ca ea și nu s-ar fi ales nimic de el dacă nu ar fi fost ea cu el.
- Matei îi spune iubitei că trebuie ca atunci când se vede cu el să poarte mereu farduri, unghii lungi, rochii strâmte, tocuri și că, dacă nu face asta, înseamnă că nu e suficient de frumoasă încât să apară în public alături de el.

Grupa 6

- Larisa a ieșit în club alături de prietenele ei și, din greșeală, a consumat mai mult alcool decât și-ar fi dorit. Un bărbat din club a vrut să o sărute cu forța și a justificat că fetele care ies fără a fi însoțite de un băiat și care beau alcool își doresc să fie atinse de necunoscuți.
- Iulia a aflat că Marko o înșală și i-a dat o palmă.
- Cristi îi interzice iubitului lui să iasă în oraș cu prietenii lui sau să meargă la petreceri fără el.
- Costin e îndrăgostit de Dora, colega lui de clasă. Pentru că aceasta i-a spus că nu este interesată, el o așteaptă cu flori în fiecare zi în fața blocului.

Pas 2. Fiecare grup de elevi alege să prezinte 1-2 afirmații. Elevii sunt încurajați să aleagă acele afirmații față de care au opinii diferite în grup. Discuții cu întreaga clasă pe marginea acestor situații.

Rețineți!

- Femeile sunt cel mai adesea victime ale violenței. Dar și victimele și agresorii pot fi de orice gen!
- Violența este violență chiar dacă nu doare fizic!
- Într-o situație de violență trebuie să ne concentrăm eforturile în protejarea victimei și pedepsirea agresorului, nu invers. Blamarea victimei împiedică victimele să vorbească despre abuz.

7.8. ROLUL BĂRBAȚILOR ÎN COMBATEREA VIOLENȚEI DE GEN

Jackson Katz este un activist american pentru egalitate de gen și combaterea violenței asupra fetelor și femeilor. Susține periodic cursuri, seminarii și activități de mentorat pentru băieți și bărbați, prin care îi ghidează spre a deveni adevărați lideri în mișcarea pentru egalitatea de gen.

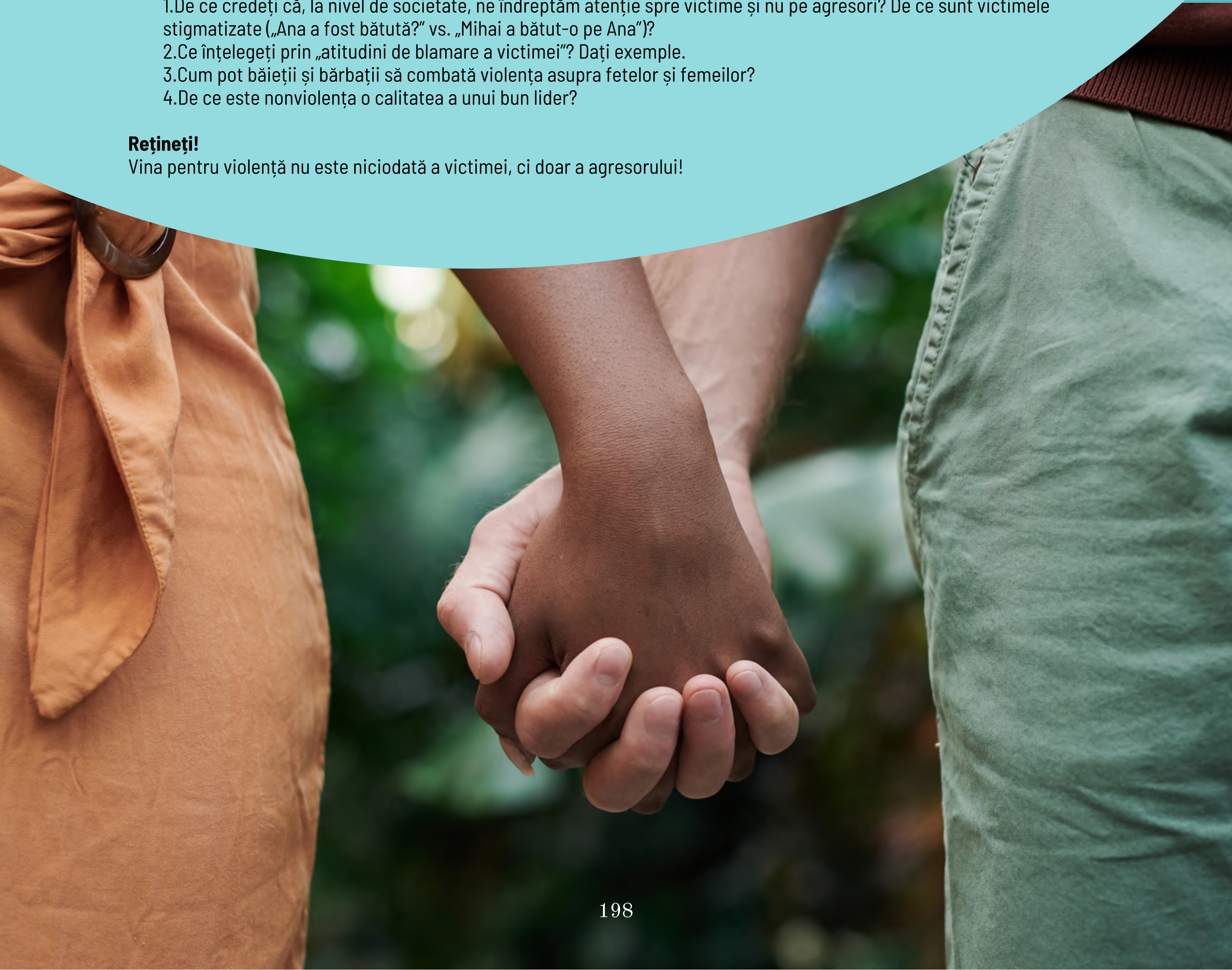
Urmăriți următorul videoclip (disponibil în engleză, însă puteți selecta subtitrare în limba română):

- Jackson Katz, *Violența de gen e și problema bărbaților*: https://www.ted.com/talks/jackson_katz_violence_against_women_it_s_a_men_s_issue

Discutați:

1. De ce credeți că, la nivel de societate, ne îndreptăm atenție spre victime și nu pe agresori? De ce sunt victimele stigmatizate („Ana a fost bătută?" vs. „Mihai a bătut-o pe Ana")?
2. Ce înțelegeți prin „atitudini de blamare a victimei"? Dați exemple.
3. Cum pot băieții și bărbații să combată violența asupra fetelor și femeilor?
4. De ce este nonviolența o calitatea a unui bun lider?

Rețineți!
Vina pentru violență nu este niciodată a victimei, ci doar a agresorului!

Acest manual s-a născut din dorința de a veni în sprijinul cadrelor didactice în înțelegerea impactului pe care îl au în formarea unei societăți incluzive, precum și pentru a oferi sugestii concrete de integrare a egalității de gen la clasă.

Manualul se adresează în primul rând cadrelor didactice din mediul preuniversitar, în special de la ciclul gimnazial și liceal, indiferent de specializarea acestora, oferind fundamentele teoretice și sugestii concrete de activități, metode și teme pentru a aborda egalitatea de gen la clasă.

Totodată, manualul este un instrument util în formarea continuă a cadrelor didactice, adresându-se așadar și profesorilor metodiști și formatorilor. Nu în ultimul rând, manualul poate fi utilizat și de alți profesioniști din domeniul educației formale sau nonformale, inclusiv lucrătorilor de tineret.

Manualul cuprinde informații relevante din numeroase domenii de cunoaștere, selectând și evidențiind fundamentele teoretice necesare abordării egalității de gen cu încredere de către profesor la clasă. Cercetări calitative, studii și anchete naționale și internaționale, indicatori cantitativi, legislație și analize de conținuturi educaționale la zi sunt trecute printr-o lentilă de gen de autoare, experte de gen din diverse domenii (universitar, nonguvernamental, al educației formale și informale).

august, 2022